ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԷԱՆ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ն. Բ. ՏՕՐԻ

ՊԱՏՏԵՐԱԶՄԱՐՔ

503 ԿԱՆՈՆՆԵՐ
462 ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ
36 ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
34 ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
29 ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ
Զաբմաթքար Յակոբեան Խան
1909 1909

491.99-5
9-14

ՏՊԱՐԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
Օ. ԱՐԶՈՒՄԱՆ
№ 16

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ա. Բ. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

503 ԿԱՆՈՆՆԵՐ
460 ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ
36 ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
34 ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
29 ԵԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
CONSTPLE

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ
1909

11 MAR 2013

3982
47

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Սոյն հայերենի մեր Նոր Բերականութեան դասընթացին երկրորդ գիրքն է այս, ազգային նախակրթարաններու միջին դասընթացին յատուկ, պատրաստուած հատկապէս ա՛յն նոյն ոգիով եւ ուղղութեամբ զոր նոյնօրինակ պարզած ենք մեր տարրական դասընթացի յառաջաբանին մէջ:

Բնականաբար այս գրքին մէջ աւելի ընդարձակած եւ աւելի ճոխապէս մշակած ենք այն ծրագիրը՝ զոր սեղմիւ միայն զետեղած էինք Տարրականին մէջ: Կանոնները ուսումն պատրաստութեան մէջ միշտ մեր ուսանողութիւնը եղած է ըլլալ ճիշտ եւ յստակ, զգուշանալ լեզուին մէջ տարտամութիւն ներմուծող անպէտ բացատրութիւններէ, ընտրել այն ձեւերը որոնք լեզուին ընդհանուր ձգտումին աւելի համաձայն են, դնել բերականական ինչ ինչ անհրաժեշտ ծանօթութիւններ եւ չդիտուած ուսանողութիւններ որոնք բերականութիւններու մէջ պակսած են յաճախ: Իսկ հրահանգներու պատրաստութեան ատեն՝ մեծապէս ջանացած ենք կարելի եղածին չափ բազմաթիւ ճոխ ու գործնական հրահանգներ դնել, համոզուած ըլլալով որ կանոններու ցաւագ ուսումը չէ որ լեզուն սիրել տորմեցնէ, այլ անոնց գործնական կիրարկութիւնը հրահանգներու եւ վարժութիւններու միջոցաւ: Նոյն իսկ մեծ կանոնները դրած ենք աւելի իբրեւ առաջնորդ ուսուցչին՝ տուեալ դասին համար, այնպէս որ միւնչեւ իսկ անհրաժեշտ չենք դատեր որ ուսուցիչը գոց ընել տայ կանոնները աշակերտին՝ իբրեւ դաս պահանջելու համար անկէ: Ուսուցիչը սրտին հրահանգներու եւ ընթերցումներու միջեւ տորմեցնել կանոնները, եւ ինչպէս պիտի տեսնուի՝ ուսանողապէս մեր հրահանգներն ա՛յնպէս պատրաստուած են որ շատ սկզբնահար կերպով կը ցայտեցնեն լեզուին օրէնքներն ու ուսանողութիւնները:

Դրած ենք նաեւ գրիչի տարողութեան չափով առձակ եւ ոսկեայտր ընտրեալ հատուածներ, ընթերցումի եւ արտասանութեան յատուկ, որոնց տակ նշանակուած են գործնական թելադրութիւններ զոր ուսուցիչները պարտին խնամով եւ ջոկիչի գործադրել, զի այդ թելադրութիւնները պիտի ծառայեն իբրեւ դաս առոգանութեան, ուղղագրութեան, բառագիտութեան, լեզուի վարժութեան եւ գաղափարներու արտայայտութեան: Վերջապես շարադրութեան համար զետեղուած են բառակապակցական նիւթեր, մեծ մասամբ պատկերաւոր: Կը կարծենք թէ Ֆերափանութիւնս գործածող, նո՛յնիսկ իսկ աչքէ անցընող ուսուցիչները պիտի գտնեն անոր թէ՛ տեսական եւ թէ՛ գործնական մասերուն մէջ բազմաթիւ նորութիւններ. մինչեւնոյն ատեն պիտի զգան թէ չափազանց աշխատասած գործ մըն է այն:

Թերեւս պահանջուի մինչեւ դասընթացքի աշակերտներուն համար հիշ մը ծանր գտնեն այս գիրքը, ինչպէս պահանջուի մեր առաջին գիրքը ծանր գտան տարրական դասընթացքի համար: Անկէ հանդերձ գործ մըն ալ թերեւս շատեր թերեւ եւ անբաւական պիտի գտնեին, ինչպէս անբաւական գտած էին նախընթաց մի քանի ֆերափանութիւնները: Ասոր պատճառն այն է որ մեր ազգային վարժարանութեանց ծրագիրները անոնցանց միօրինակ ըլլալով հանդերձ՝ գործադրութեան մէջ միօրինակ չեն, այլապէս որ՝ զոր օրինակ, այս վարժարանին Միջին Ա.ը ուրիշ վարժարանի մը Տարրական Բ.ին կը հանդիպանդիման շատ անգամ: Հետեւաբար այն վարժարանութեանց մէջ որոնց կազմութեան կարողութիւնը հանդիպանդիման չի գար մեր ֆերափանութիւնները, մեր Տարրական Գիրքը կարելի է գործածել Տարրական Բ. եւ Միջին Ա. կազմութեան համար եւ այս Միջին Գիրքը կարելի է գործածել Միջին Բ. եւ Բարձրագոյն Ա. կազմութեան համար, առանց որեւէ անպատեհութեան: Ցեղոյ՝ պիտի չմոռնալ թէ իւրաքանչիւր գիրք երկու տարուան համար է, որով ուսուցիչը կրնայ դժուարին հարհանգները տարածել՝ երկրորդ տարուան մէջ աւանդելու համար:

Ինչպէս յայտնի է՝ եւրոպական լեզուներու ֆերափանութիւներն ունին նաեւ ուսուցչի գիրքը (livre du maître): Նպատակ առնելով մեր ազգային ուսուցիչներու մեկ մասին առաջնորդելու կարօտ եւ անպատրաստ վիճակը, կարեւոր եր ստուգիւ որ մեր ֆերափանութիւններն ալ ունենային իրենց ուսուցչի գիրքերը, ու թէեւ ապագայի համար ուսուցչի յատուկ գիրքեր ալ պատրաստելու փափաքին ու մտադրութիւնն ունիմք, եթէ մեր գործն ապառնած ընդարձակ ընդունելութիւնը գտնէ, բայց առայժմ մեր պարտականութիւնները չհին ներքեր այդ բանին: Առայժմ անենք կը յանձնարարենք մեր ուսուցիչներուն՝ դասախօսութեան ատեն իրարմանչիւր դասի համար առանձին պատրաստուիլ եւ երբէ՛ք չդասախօսել առանց պատրաստուելու: Հաւատացած ենք թէ իր կոչումին գիտակից ուսուցչի մը ձեռքին մէջ՝ այս ֆերափանութիւնը այդ կերպով գործածուելով, անհամեմատ արդիւնքներ պիտի կրնայ տալ:

Ֆերափանութիւնը, մանաւանդ ճախակրթարաններու յատուկ դասագիրք մը, անշուշտ լեզուաբանական գիրք մը չէ, բայց մեր կարծիքն այն է թէ ֆերափանութիւնը պիտի է հաշտ երթայ լեզուաբանութեան հետ: Այս Ֆերափանութիւնը՝ ինչպէս պիտի տեսնուի, կը ներկայացնէ առանձնական ֆերափանութիւններէ ինչ ինչ շեղումներ՝ լեզուաբանական անհրաժեշտութիւններէ ծագած, բայց դեռ ուրիշ շատ բանաւոր շեղումներ պիտի ունենայինք՝ եթէ առայժմ ընդունուած ձեւերուն շատ չհետանալու մտահոգութիւնը չունենայինք: Բարձրագոյն Դասընթացքը զոր պատրաստելու վրայ ենք բողոքին նոր ծրագրով մը, կը յուսանք որ ջոկիչի պիտի համապատասխանէ մեր դիտումներուն, ունենալով լեզուաբանական մգզրուիներու ջոկիչի համաձայն ուղղութիւն մը, որով մեր Բարձրագոյնը պիտի ջնջի մինչեւնոյն ատեն բանասիրական աշխատութիւն մը, իմաստէ աշակերտներուն տարողութեան չափով:

6057

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

ԴԱՍ. — ԲԱՌ, ՎԱՆԿ, ՏԱՌ

1. — *Քերականութիւնն այն ուսումն է որ կը ներկայացնէ լեզուի մը խօսելու և գրելու կանոնները։*

2. — *Լեզուն խօսքի միջոցով կ'արտայայտէ մեր գաղափարներն ու զգացումները։*

3. — *Խօսքը կը բաղկանայ բառերէ և բառերը կը բաղկանան վանկերէ։*

4. — *Մէկ կամ աւելի ձայներ երբեմն մէկ հնչումով կ'արտասանուին, կը կազմեն վանկ։*

5. — *Մէկ վանկով կազմուած բառերը կը կոչուին միավանկ, երկու վանկով բառերը՝ երկվանկ, երեք վանկոյները՝ եռավանկ, աւելի վանկ ունեցողները՝ բազմավանկ։*

6. — *Վանկը կազմող ձայները կը գրուին գիրերով կամ տառերով։*

7. — *Հայերէն լեզուի գիրերը կամ տառերը 38 հատ են ու հետեւեալներն են։*

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ,
ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ,
ջ, ռ, ս, վ, տ, ր, ց, ւ, փ, ք, օ, ֆ։

Սա՛նք կը կոչուին հայերէնի այբուբենը։

8. — *Հայ այբուբէնի տառերը գրուելու ջղա՛ձև ունին որ կը կոչուին գլխագիր, բոլորգիր, շեղագիր, նօտրգիր։*

9. — Գլխագիր կը գրուին յատուկ անուններուն, ասա-նաւորներու իւրաքանչիւր տողերուն և խօսքերու առաջին բառերուն առաջին գիրերը, ինչպէս նաև գրուածքներու ամ-բողջ վերնագիրները:

10. — Բոլորգիրը գիրքերու մէջ հասարակօրէն գործա-ծուած գիրն է:

11. — Շեղագիրը և նօտրգիրը կը գրուին գրուածքի մը այն բառերը՝ որոնց վրայ կ'ուզուի մասնաւոր ուշադրութիւն հրա-ւիրել:

Նօտրգիրը հիմա գրեթէ գործածութենէ իսկած է:

ՏԱՌԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

12. — Հայերէնի գիրերը կամ տառերը երեք տեսակ են, ձայնաւոր, բաղաձայն և կէս ձայնաւոր:

13. — Ձայնաւոր են ա, է, ե, ը, ի, ո, օ տառերը որոնք պարզ ձայներ են և ինքնին կը հնչուին:

14. — Բաղաձայն են բ, գ, դ, զ, թ, ժ, ղ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, ն, շ, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, տ, ր, ց, փ, ֆ, ք.

Սոյնք ինքնին չեն կրնար հնչուիլ, այլ ձայնաւորի մը օգնութեամբ:

15. — Կէս ձայնաւոր են յ և ւ տառերը, զի սոյնք պա-րագային համեմատ երբեմն ձայնաւոր են, երբեմն բաղաձայն:

16. — Ի կէս ձայնաւորը ո և ի ձայնաւորներուն միանա-լով կը կազմէ ու և իւ նոր ձայնաւորները որոնք կը կոչուին բաղադրեալ ձայնաւոր:

17. — Մէկէ աւելի ձայնաւոր կամ կէս ձայնաւոր գիրեր երբոր մէկ վանկի մէջ կը միանան, կը կոչուին երկբարբառ:

18. — Հայերէնի երկբարբառներն են աւ, եա, եւ, այ, եայ, եօ, ուա, ոյ, ութ, ուե ևլն:

19. — Ը ձայնաւորը չատ անգամ բառերու մէջ որոշ չի գրուիր թէև կը հնչուի, և այն ատեն կը կոչուի բնական կամ սուղ ձայնաւոր:

20. — Սուղ վանկ կը կոչուին այն վանկերը որոնք բնական ը կը պարունակեն և լման վանկ չեն կազմեր. օրինակ՝

Բարձր, մեղր, աէպ, խնճորն, գրաւ ևլն:

21. — Անձայն կը կոչուի յ կէս ձայնաւորը երբ բազմա-վանկ բառի մը վերջը կը հանդիպի և չի հնչուիր. օրինակ՝

Սպայ, հաճոյ, փեսայ ևլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — **ԵՐԹ ԴԷՊԻ ԴՊՐՈՑ**

Ամառասիկ գպրոց երթալու ատենն եկած է: Տիրան և Վիրգինէ կազմ ու պատրաստ են: Անոնք սրբած են իրենց դասերը: Կ'ողջագուրեն մայրիկն ու հայրիկը և ուրախ զուարթ կը մեկնին գպրոց: Իրիկուան՝ վերադարձի ատեն, պզտիկ տղա՛ք, փողոցներու մէջ չխաղա՛ք: Աղէկ աչխատեցէք ձեր դասերուն մէջ: Ձեր ծնողները խիստ երջանիկ պիտ՝ ըլլան եր-բոր բարենիշներ առնաք:

Թելադրութիւններ. — կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, ըսել բառերուն նշանակութիւնները:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, խօսքերը՝ ուղղահայեաց, բառե-րը՝ հորիզոնական զիծերով իրարմէ զատելով:

2.—Նոյն հատուածին բառերուն միավանկ, երկավանկ, եռավանկ կամ բազմավանկ ըլլալը որոշեցէք, ցոյց տալով նաեւ սուղ վանկերը:

3.—Դուէ՛ք եւ գրեցէ՛ք եօթը միավանկ, եօթը երկավանկ, եօթը եռա-վանկ, հինգ քառավանկ, չորս հնգավանկ եւ չորս հատ ալ հինգէ աւելի վանկ ունեցող բառեր:

4.—Հետեւեալ բառերուն պարունակած տառերուն տեսակները որո-շեցէք:

Արիւն, նուագ, որպէս, կոյս, հալուէ, վառեակ, արդեօք, մօրուեղ, աւազ, տերեւ, դժնեայ, պատուար, սուին, հաճոյ, ուրար, վայրի, գրիւ, հոտաւէտ, բաղցր, պտուղ:

ԴԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՌՈԳԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

22. — Բաւերու մէջ գործածութեան տեղին համեմատ տառերը ուղիղ հնչելու կամ կարդալու եղանակը կը կոչուի առոգանութիւն:

23. — Առոգանութեան մաս կը կազմէ նաեւ բաւերու մէջ մէջ վանկերը իրարու հետ արտայայտող չեչտերով եւ հնչքին այլեւայլ մասերը պատշաճ դադարներով արտասանելու կամ կարդալու եղանակը:

24. — Ընթերցման առեն ուղիղ առոգանութեան նպաստելու համար կը գործածուին քանի մը նշաններ, որոնք են Շեշտ (՛), Երկար (ˊ), Պարոյկ (°):

25. — Շեչտ կը դրուի բառի մը այն վանկին կամ ձայնաւորին վրայ զոր պէտք է աւելի կերպով կամ չեչտելով արտասանել. օրինակ՝

Աչխատէ՛, Հրա՛նդ.—Ո՛չ մէն կ՚ուզեմ, ո՛չ միւսը ալն:

26. — Հայերէն լեզուի բաւերն ընդհանրապէս վերջին վանկերուն վրայ թեթեւակի կը չեչտուին առանց յայտնապէս չեչտի նշանը դրուելու:

27. — Եթէ սակայն բաւին վերջին վանկը սուղ վանկ մըն է, այն առեն չեչտը անկէ առջի վանկին վրայ կ՚իյնայ. օրինակ՝

Այս մանչն ու աղջիկը համր ծնած են:

Այս խօսքին ալանչն, աղջիկը, հաւր բաւերուն ալան, քի եւ հա վանկերը պէտք է որ չեչտուին, որովհետեւ վերջին չեն, կը, մը սուղ վանկեր են:

28. — Կոչականներու եւ ուրիշ քանի մը բաւերու բացառաբար առաջին վանկը կը չեչտուի փոխանակ վերջինին. օրինակ՝

Ա՛յնքան աղաչանք անօգուտ եղաւ. Ա՛ստուած, լսէ՛ ձայնիս:

29. — Երկար կը դրուի բաւի մը այն վանկին վրայ զոր պէտք է սովորականէն աւելի երկար արտասանել. օրինակ՝

Երանի՛ ողորմածներուն. աւա՛ղ, ալն:

30. — Պարոյկ կը գործածուի հարցական խօսքերու մէջ եւ կը դրուի այն բաւերուն եւ այն վանկին վրայ ուր հարցումը կը չեչտուի, օրինակ՝

Ո՞վ եկաւ. Պարոյրը տեսա՞ր ալն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՄԱՅՐԻԿԸ**

Գիշերները երբ քնանամ
Ո՞վ կը հակէ վրրաս արթնուն,
Ո՞վ կը ժպտի երբ կ՚արթննամ:
Ո՛հ, մա՛յրիկ, դո՛ւն ես, դո՛ւն:

Ո՞վ իմ վրրաս հոգի կուտայ
Եւ աչքն վիշտ ու նեղութիւն
Ինձի համար կը կրկէ դա՛:
Ո՛հ, մայրիկ, դո՛ւն ես, դո՛ւն:

Բայց ծերութեան երբ գան օրեր,
Ո՞վ է որ պիտի պատէ քեզ
Ինամքներով տաք անձնուէր:
Ո՛հ, մա՛յրիկ, է՛ս եմ, է՛ս:

Թրգմ. **Ե. Գ.**

Թելադրութիւններ.—Դուց արտասանել այս ոտանաւորը, ըսել բառերուն նշանակութիւնները:

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

5.—Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը, եւ ստորագծեցէ՛ք այն վանկերը՝ որոնք առոգանական նշաններով շեշտուած կամ երկարուած են:

6.—Որոշեցէ՛ք նոյն ոտանաւորին պարունակած առոգանական նշանները:

7.—Հետեւեալ նախադասութիւններու բաւերուն պէտք եղած վանկերուն վրայ դրէ՛ք յարմար առոգանական նշաններ:

Ուրկէ կուգաս, բաւեկամ.—Բարի, ժամանակն ինչ շուտ կ՚անցնի.—Միթէ մեղ չէ ծուլութիւնը. — Ամօթ ծոյլերուն, անոնք երբեմ չպիտի կրնան առաջդիմել.—Ոհ, գլուխս կը ցաւի, րունդ ալ կը ցաւի առդեօք.—Ոչ գլուխս կը ցաւի, ոչ ուրիշ տեղս.—Ամեն բանի մէջ ժուժկալ եղիր.—Վայ, մէջքս ցաւ ինկաւ.—Ինչու, ինչ եղաւ:

8.—Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք իրարմէ տարբեր երկբարբառներ պարունակող տասներկու բառեր:

9.—Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք եօթը բառեր սուղ վանկ ունեցող, հինգ բառեր անծայն յ ով վերջացող, եւ երեք բառեր ծայնաւոր յ ով վերջացող:

ԴԱՍ. — ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

31. — *Բառերն ու խօսքերը անսխալ գրելու եղանակը կը կոչուի ուղղագրութիւն :*

32. — *Ուղղագրութիւնը երկու տեսակ է. կանոնական և սովորական :*

33. — *Կանոնական ուղղագրութիւնը քերականական օրէնքներու և տառագաղանութեան վրայ հիմնուած ուղղագրութիւնն է :*

34. — *Սովորական ուղղագրութիւնը բառերուն անփոփոխ և արմատական մասերուն սովորական ուղղագրութիւնն է որ վարժութեամբ միայն կը սորվուի :*

35. — *Ուղղագրութեան և ուղիղ առոգանութեան համար կը գործածուին նաև կետադրութեան նշաններ որոնք են.*

Ստորակէտ (,), բութ (՝), կէտ կամ միջակէտ (.), վերջակէտ (։), ենթադրութեան (-), ապաթարց (՚), գիծ կամ գծիկ (—), փակագիծ ( ), չակերտ (« »), կախման կէտ (...) :

36. — *Ստորակէտը, բութը ցոյց կուտան խօսքին մէջ թեթեւ կամ պզտիկ դադարի տեղերը, միջակէտը ցոյց կուտայ քիչ մը երկար դադարը, իսկ վերջակէտը՝ երկար դադար մը :*

37. — *Ստորակէտ կը գործածուի ընդհանրապէս խօսքին այլ և այլ մասերուն կամ միևնոյն պաշտօնն ունեցող բառերու միջեւ, ինչպէս նաև բացայայտիչ, կոչական և միջանկեալ խօսքեր զատելու համար. օրինակ՝*

Մարկ ըրէ՛, Հէ՛րմինէ, մնծ եղբայրդ, Սրմենակը որ կը սիրէ քեզ, կաղանդին քեզի պիտի նուիրէ պատկերներ, խաղալիքներ և սիրուն պուպրիկ մը :

38. — *Բութ կը գործածուի գլխաւորաբար զեղչեալ խօսքերու մէջ կամ ցուցնելու համար թէ բառ մը յաջորդին չի վերաբերիր. օրինակ՝*

Ձ.ծուխը սև է, իսկ ձիւնը՝ սպիտակ :

Զարուհի տրտում տխուր՝ երեսը ձեռքերովը ծածկած՝ կուլար :

39. — *Կէտ կամ միջակէտ կը գործածուի իրարու հետ աղերսութիւն ունեցող անջատ խօսքերու միջեւ ու նաեւ համառօտուած բառերու առջեւ. օրինակ՝*

Ամառը եկաւ. մենք գիւղ պիտի փոխադրուինք :

Դեր. Ս. Հայրը մեկնեցաւ :

40. — *Վերջակէտ կը գործածուի ուր որ խօսքը կը վերջանայ :*

41. — *Ենթադրութեան կը գործածուի բառի մը մէկ մասը վերի տողէն վար փոխադրելու առեն և կը դրուի վերը մնացած կիսատ բառին առջեւ :*

42. — *Մէկտողութեան բառերը կարելի չէ կիսել, վար առնել. իսկ բազմավանկ բառերը վանկերուն բաժանման տեղէն միայն կարելի է կիսել և վար առնել :*

43. — *Վար առնուելիք կամ վերը թողուելիք վանկը եթէ բնական ը պարունակող սուղ կամ լման վանկ մըն է, այն առեն ը ձայնաւորը գրել հարկ է. օրինակ՝*

Վագր, ժրաս, կտրեց, շտապ, գուարթ բառերը տողադարձելու առեն կը գրուին վա-գրը, ժր-ան, կտա-բել, գրուարթ, շտ-ապ :

44. — *Տողադարձի առեն վանկ կազմող միակ ձայնաւոր գիր մը վերի տողը թողուլ կարելի է, բայց վար առնել կարելի չէ. օրինակ՝ կրնայ գրուիլ ի-մաստուն, բայց ո՛չ Լուսի-ա :*

45. — *Ապաթարց կը դրուի երկու ձայնաւորներ իրարու բախած առեն, կրճատուած ձայնաւորին տեղ. օրինակ՝*

Կը առնէ, պիտի իջնէ գրելու տեղ՝ կը գրուի կ՚առնէ, պիտ՚իջնէ :

46. — *Փակագիծ կը գործածուի խօսքի մը կամ բառի մը քով գրուած անջատ խօսքի մը կամ բառի մը երկու կողմերը. օրինակ՝*

Արեգական սխալակը (հասկցի՛ր էշը) մեծամտին կ՚երգէր :

47. — *Չակերտ կը դրուի խօսքին մէջ ուրիշէ մը առած բերուած խօսքի մը սկիզբն ու վերջը. օրինակ՝*

Յիսուս ըսաւ, «սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները» :

48. — Գիծ կամ գծիկ կը դրուի

1. — Խօսքի մէջ միջանկեալ ուրիշ խօսքի մը երկու կողմերը. օրինակ՝ Մարդիկ — գիտէք անշուշտ — քնապէս անձնասէր են:

2. — Խօսակցութիւններու մէջ իւրաքանչիւր խօսողի խօսքերն իրարմէ զատելու համար. օրինակ՝ — Դատ ինչո՞ւ չտրվեցար. — Հիւանդ եմ:

3. — Երկու բառեր իրարու միացնելու համար. օրինակ՝ Ցիսառս Քրիստոս, մարդ—Աստուածը:

49. — Կախաման կիսը կը գործածուի ընդհատուած, առակս թողուած կամ զօրութեամբ իմացուելիք բառերու տեղ. օրինակ՝

Գալով ձեզի... բայց վազը պիտի խօսիմ ձեզի հետ:

Ձեզի համար կ'ըսեն թէ... բայց չեմ ուզեր հիմա յայտնել:

Մարդ երբէ իր յանցանքը ճանչնար...:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — **ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԻՆ ԴԱՆՁԸ**

Երկրագործ մը իր մահուան անկողնին մէջ կանչեց զաւակները իր քով և անոնց գաղտնապէս ըսաւ. «Զաւակնե՛րս, չըլլայ որ ծախէք այն արտը զոր կը մշակենք. անիկա մեր պապերէն ժառանգուած է և անոր մէջ թաղուած գանձ մը կայ որուն ո՛ւր գտնուիլը չեմ գիտեր, բայց դուք անշուշտ պիտի կրնաք գտնել զայն: Ուստի արտին ամէն մասերը փորեցէ՛ք, կրկի՛ն փորեցէք մինչև որ գանձը գտնէք»: Երկրագործը մեռաւ և որդիները՝ գանձէն հրապուրուած, սկսան արտը խուզարկել. ամէն մասերը փորեցին բայց գանձ չգտան: Սակայն արտը՝ այսպէս փորուելուն չնորհիւ, յաջորդ տարին ա՛յնքան առատ բերք տուաւ որ երկրագործին որդիները անօրինակ չափ մը ունեցան և այն ատեն հասկցան որ իրենց հօր բուած գանձը աշխատութիւն էր:

Աշխատողին ձակտին քրտընքն պիտի ի երկիրը թրջի,
Առանց ադոր՝ ո՛չ մեկ տեղ բարիք յուսալ հնար չի:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, ըսել բառերուն նշանակութիւնները, պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

10.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը՝ բոլոր վանկերն իրարմէ զատելով ուղղահայեաց գիծերով:

11.—Նոյն հատուածին պարունակած ձայնաւորները, բաղաձայնները և երկբարբառները որոշեցէք բերանացի:

12.—Հետեւեալ բաղաձայներուն մէջտեղ մէյմէկ ձայնաւոր դնելով՝ բառեր՝ կազմեցէք:

ս—ն, գ—ղ, շ—ն, ս—գ, վ—տ, բ—ծ, դ—ղ, պ—տ,
ս—rs, վ—շs, գ—նձ, խ—նդ, փ—fr, f—ղց, կ—ղմ, մ—ևr,
ժ—s, աղ—խ, նշ—ն, գr—չ, գռ—ի, կ—փ, ևն—r, sr—խ:

13.—Հետեւեալ բաղաձայներուն մէջտեղ յարմար բաղաձայներ դնելով բառեր կազմեցէք:

գ—նդ, մ—բ, բ—r, բr—s, կն—ն, վ—շ, կ—շs, sr—պ,
խ—ս, մղ—կ, բ—ղբ, բ—rդ, կs—r, բզ—կ, բ—us, ի—նդ:

14.—Հետեւեալ բաղաձայներուն սկիզբը, մէջտեղը կամ վերջը գիծերուն տեղ մէյմէկ երկբարբառ դնելով բառեր կազմեցէք:

գ—ն, ձ—ն, յ—ս, գr—ն, us—r, հար—, հաւs—, արդ—f,
աս—, դ—r, —գի, —ժ, եօթն—կ, պ—ման, —ազան:

15.—Հետեւեալ բառերուն սկիզբը, բաղաձայն գիրերը աւելցնելով իւրաքանչիւրէն չորսական բառ շինեցէք:

Ահ, աղ, ոխ, աւs, աևդ, ող, ոյժ, այլ, արի, եղ, եs, ուղ:

Օրինակ.—Մահ, շահ, բահ, շահ:

16.—Հետեւեալ բառերուն սկզբի գիրերը փոխելով իւրաքանչիւրէն երկերկու բառ շինեցէք:

Դող, յարկ, վեակ, հնար, թոյն, փայլակ, ձահիճ, լոյս, գեղին, վեր, լեռ, խանդ, ցաւ, խրամ, խունկ, բանակ, գունտ, խաւար, ջուր, զաւակ, գանձ:

17.—Գտէ՛ք և գրեցէ՛ք եօթը բառեր ձայնաւոր յ պարունակող և եօթը բառեր ալ բաղաձայն ւ (վ) պարունակող:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԴԵՂԱՄԱՐԻՆ ԵՐԳԸ

Դեղձան եմ դեղանի,
Խաժակն եմ, ո՛չ ծաւի.
Դառուղ մաղերս են դեղձան
Ջեվիւռին սակ ցրտեան։

Տեսե՞ր էք դուք հրեշտակ
Ջիւնաթեւ, ըսպիտակ.
Ես պատկերն եմ անոնց
Երկինքս է՝ մօրն իմ ծոց։

Շուրթներս են մեղրածոր,
Նման կարմիր ու բոսոր,
Ուրկէ յար կը կաթին
Մեղեդիք երկնային։

Տուն կոչուած վանդակին
Թռչունն եմ կաթողին,
Իմ թոթով ճլվլանք
Կը սփռեն անդ խինդ ու կեանք։

Ծունր եկած, ձեռքերս՝ վեր
Կ'աղօթեմ դէպի Տէր.
Երբ չարժին իմ շուրթներ
Կը խայտան հրեշտակներ։

ՍՍԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Թելադրութիւններ.—Դուք արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել բառերուն նշանակութիւնները։

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

18.—Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը, ստորագծելով բոլոր սուլ վանկերը որոնք լման վանկ կազմած չեն։

19.—Ըսէ՛ք Ե՛ք քանեկա՛ն վանկէ բաղկացած են նոյն ոտանաւորին տողերը, եւ որոշեցէ՛ք հոն գործածուած առոգանութեան եւ կետադրութեան նշանները։

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ կամ ԽՕՍՔԻՆ ՄԱՍԵՐԸ

ԴԱՍ.—ԽՕՍՔԻՆ ՄԱՍԵՐԸ

50. — *Բառերը խօսքին մէջ իրենց ունեցած պաշտօնին և քնութեան նայելով ութ տեսակ են. Անուն կամ Գոյական, Ածական, Դերանուն, Բայ, Նախադրութիւն, Մակբայ, Շաղկապ և Ձայնարկութիւն։*

51. — *Բառերու այս ութ տեսակները կը կոչուին Մասունք բանի կամ խօսքիս մասերը։ Թէպէտև լեզուին մէջ հազարաւոր բառեր կան, բայց անոնք ալ այս ութ տեսակներէն մէկուն կամ մէսին կը պատկանին։*

52. — *Այս բառերէն անուն կամ գոյականը, դերանունը, բայը փոփոխական բառեր են, որովհետև խօսքին մէջ պարագային համեմատ կը փոխուին։*

53. — *Մէս տեսակները՝ ածականը, նախադրութիւնը, մակբայը, շաղկապը, ձայնարկութիւնը անփոփոխ բառեր են, որովհետև խօսքին մէջ միշտ նոյն ձեւով կը գործածուին և երբեք փոփոխութիւն չեն կրեր։*

ԱՆՈՒՆ կամ ԳՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍ.—ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

54. — *Անուն կամ Գոյական կը կոչուին անձերու, կենդանիներու և առհասարակ բոլոր իրերու անուանները։*

55. — *Անունը երկու տեսակ է. յատուկ և հասարակ։*

56. — *Յատուկ անուն կ'ըսուին անձի մը կամ իրի մը արուած մասնաւոր անուանները որոնցմով անոնք կ'որոշուին միւս նոյն տեսակէ իրենց նմանեներէն. օրինակ՝*

Մովսէս, Յորդանան, Երուսաղէմ ևն։

57. — Յատուկ անուն են բոլոր պատմական, դիւցաբանական, աշխարհագրական, տեղագրական, ինչպէս նաև մոլորակի և համաստեղութեան անունները. օրինակ՝

Աղէքսանդր, Անահիտ, Թուրքիա, Ուրալ, Երևակ, Կչխու ևլն:

58. — Հասարակ անուն կ'ըսուին միևնոյն տեսակէ բոլոր անձերու, կենդանիներու և իրերու արուած անունները. օրինակ՝

Գետ, կին, փիղ, դպրոց, ոսկր ևլն:

59. — Նիւթական անուն կը կոչուին այն հասարակ անուններ որոնք արտաքին տեսանելի, չօշափելի իրերու անուններ են և զգայարանքներու միջոցաւ կ'ըմբռնուին. օրինակ՝

Աղմուկ, բոյր, խոտ ևլն:

60. — Վերացական անուն կը կոչուին այն հասարակ անուններ որոնք զգայարանքներու տակ չեն իյնար, այլ միտքով կ'ըմբռնուին կամ ներքին զգայումներ են. օրինակ՝

Վիշտ, տոկունք, դորով, համակրութիւն ևլն:

61. — Բայանուն կը կոչուին այն հասարակ անունները որ բայարմատներով չինուած են և ընդհանրապէս գործողութիւն կամ վիճակ կը ցուցնեն. օրինակ՝

Ելք, մուտք, զարմանք, ընթացք, խախուն ևլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — **ՄԵՆԱՄԱՐՏԻՆ**

Փոքրիկ տղայ մը բարձր սեղանի մը վրայ եկած՝ կը պոռար. «Ես մեծ եմ, մե՛ծ . . .», և կը հիանար ինք իր վրայ ու կը յոխորտար:

—«Եկո՛ւր, վա՛ր իջիր, և տե՛ս թէ ի՛նչպէս դուն պիտի պզտիկնաս և իրական չափդ պիտի գտնես», բսաւ անոր հայրիկը:

Ինչ օգուտ մեծ երևիլ երբ մարդ իրօք փոքր ու նկուն է.
Ճիշդ խօսք է թէ երևելու ապահով կերպն ըղձալն է:

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել բերանացի նիւթը, եւ բացատրել բարոյականը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

20.—*Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, փոփոխական բառերը՝ մէկ, անփոփոխ բառերը՝ երկու գիծով ստորագծելով:*

21.—*Հետեւեալ գոյականներուն մէջ բերանացի որոշեցէ՛ք յատուկ եւ հասարակ անունները, եւ հասարակ անուններուն նիւթական, վերացեալ կամ բայանուն լինելը:*

Մարմարա, բժիշկ, գութ, գիտակցութիւն, անագ, նոճի, Միսիսիպի, Լուսնիթագ/գովեստ, սամոյր, կեսար, ճախարակ, միտ, յիշատակ, խնդրանք, Կիլիկիա, փափուշտ, Արամազդ, կարեկցութիւն, խիղճ, երիկամունք, փառ, վարք, Երկաւոր, Արուսեակ, ցանկութիւն, արշաւանք, նուաղում, սիսեռիանք:

22.—*Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք հինգական յատուկ անուն*

Բաղաքի, ծովու, կղզիի, սուրբի, մոլորակի, պետութեան, ամիսի, տօնի, ազգի:

23.—*Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք հինգական հասարակ անուն*

Բանւորանոցի, կերակուրի, հեղուկի, արհեստաւորի, սողունի, մետաղի, միջատի, խոհանոցի գործիքի, կառապի, դասական առարկայի, խաղալիքի, նուագարանի, ձուկի, թռչունի, վայրի ծառի, պտուղի, ծաղիկի, երկրագործական գործիքի, ընտանի կենդանիի, վայրի կենդանիի, հագուստի, զարդի առարկայի, հիւանդութեան, մոլութեան, առաքինութեան:

24.—*Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք հինգ վերացական անուն եւ հինգ բայանուն:*

25.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէ՛ք պէտք եղած յատուկ անուններով:*

Մեր Լուսաւորիչն եղաւ . . . :—Աստուածաշունչ գիրքը հայերէնի թարգմանեցին . . . :—Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը նստի . . . :—Մեր բնական երկիրն է . . . :—Մեր օգոստափառ վեհապետը կը կոչուի . . . :—Աշխարհի հինգ մասերը կը կոչուին . . . :—Աշխարհի ամենեն թարմ լեռներն են . . . լեռները . . . ի մէջ:

26.—*Հետեւեալ անունները գործածելով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:*

Աղթամար, երկաթուղի, ովկիանոս, Մովսէս, Բարիզ, ժանտախտ, Ֆրանկլին, յոյս, ոսկի, Կիւրեղեանք, եփրատ, հաւատք:

Օրինակ.—*Աղթամարի մէջ կը նստէր հայ կաթողիկոս մը:*

ԴԱՍ· — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԹԻՒԸ

62. — *Թիւ կը կոչուի գոյականին այն հանգամանքը որով ցոյց կուտայ նշանակած իրերուն մէկ կամ մէկէ աւելի ըլլալը :*

63. — *Թիւը երկու է. եզակի և յոգնակի :*

64. — *Եզակին կը ցուցնէ անունին մէյն մէկ հատ ըլլալը. օրինակ՝*

Շուն մը, կղզին :

65. — *Յոգնակին կը ցուցնէ անունին մէկէ աւելի ըլլալը. օրինակ՝*

Շուներ, կղզիներ :

66. — *Անուններու յոգնակին կը կազմուի իրենց ծայրը կցելով եր կամ ներ մասնիկները որոնք կը կոչուին յոգնակերս մասնիկներ :*

67. — *Եր մասնիկով յոգնակի կ'ըլլան*

1. — *Բոլոր միավանկ բառերը. օրինակ՝ քարեր, դաշտեր ևլն (*) :*

2. — *Այն միավանկները որոնք իրենց ծայրը սուղ վանկ մըն ալ ունին. օրինակ՝ վագրեր, տարրեր, անգղեր ևլն :*

3. — *Երբեմն ալ մէկ մասն այն բազմավանկ բարդ անուններուն որոնք վերջադիր միավանկ գոյականով մը կազմուած են. օրինակ՝*

Գետաձիեր, բաժնեթուղթեր, ածխահանքեր ևլն :

68. — *Ներ մասնիկով յոգնակի կ'ըլլան բոլոր բազմավանկ անունները. օրինակ՝ մչակներ, սեղաններ, վարժապետներ :*

69. — *Մարդ և տղայ անունները կանոնական ձևէն զատ՝ ունին նաև անկանոն ձևով յոգնակիներ. ինչպէս՝ մարդեր կամ մարդիկ, տղաներ կամ տղայ :*

70. — *Անձային յ ով վերջացող բազմավանկ բառերուն յ ն կը ջնջուի յոգնակիի մէջ. օրինակ՝*

Փեսայ — փեսաներ, դէմսայ — դէմսաներ ևլն :

(*) *Լեռ, դուռ, բեռ, թոռ, գառ եւ նմանօրինակ քանի մը միավանկներու յոգնակին սովորական է նաեւ լեռներ, դուռներ եւլն. ծեւով, բանզի այս բառերուն հին ծեւն է դուռն, բեռն, եւլն:*

ՀԱՐՑԱՆԴԱՏՆԵՐ

27.—*Հետեւեալ անուններէն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածելով գրեցէ՛ք:*

Ծովեր, գառուն, բու, կտոր, դուռ, տուներ, եղնիկներ, խայ, ալիք, ուռաներ, պահածոյ, եզներ, ջուրբակներ, աղօթք, գրագիր, դեղ, ձեռք, թոռներ, հրեայ, շեղ, պապկաներ, այրուձի, սիրամարգ, կայքատօր, հաւաքածոներ, սանտր, գառ, մեխեներներ, խոյեր, պատուանիշ, ճայ, խաղաթուղթ, տանտիկին:

28.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէք հարկ եղած յատուկ կամ հասարակ անուններով, եզակի կամ յոգնակի:*

Կաթով կը շինուի . . . :—Արեւին շուրջ կը դառնան . . . :—Ալիւրը կը ծառայի . . . շինելու:—Տարին ունի չորս . . . :—Բրիստոնեաներու սուրբ տաղաւին է . . . :—Բարի . . . բարի պտուղ կուտան:—Պզտիկ առուակները կը կազմեն մեծ . . . :— . . . հնարեց ձայնագիր գործիքը:

29.—*Որոշեցէ՛ք թէ անծերու կամ իրերու ի՛նչ դասակարգի կը պատկանին հետեւեալ յատուկ անունները :*

Ալպ՛աններ, Կիպրոս, Փայլածու, մուսաներ, Իտալիա, Տիգրիս, Օգոստոս, Պերլին, Պալթիկ, Արգար:

Օրինակ.—*Աղպեռաններ, յատուկ անուն շեռներու :*

30.—*Որոշեցէ՛ք թէ ի՛նչ տեսակ կենդանիի, բոյսի կամ առարկայի անուններ են հետեւեալ հասարակ անունները:*

Վագր, մորեխի, ամծան, մամուռ, ջոր, կաղամբ, մատանի, իժ, վարսակ, թլուդիլ, nusrk, եղակ, խոլերա, մորթիլ, հանմածուխ, բացախ, շահմրամ, կաղնի, մարմար, ձօձանակ, պղուզ, ձպուռ, հրացան, աշուն, մորիկ, հաւնիպաղ, ուղտ:

Օրինակ.—*Վագր, վայրի գազանի անուն:*

31.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիր բառերը յոգնակիի վերածեցէք:*

*Ցիտուս կը փրկէ **մեղաւորը**.—Լուսինը կը չուսաւորէ **գիշերը**.—Մշակը հերկեց **արտը**.—Դարբինը **բանալի** կը շինէ.—Մսագործը **ոչխար** կը մորթէ.—Տպագրիչը **գիրք** կը տպէ.—Մեր եկեղեցիին մէջ կան **զանգակ, ծնծղայ,** եւ **էշոց**.—Դեմիին վրայ կը գտնուին **աչք, բիբ, թեռան, շրթունք, ականջ:***

32.—*Հետեւեալ նիւթական անունները վերացականի վերածեցէք:*

Հայր, տէր, եղբայր, վարդապետ, դերձակ, մարդ, բժիշկ, փեսայ:

Օրինակ.—*Հայր—հայրութիւն:*

Դ.Ա.Ս. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՅՕԴԸ

71. — Յօդ կը կոչուին ա, ը, ի և ւ գիրերը որոնք գոյականին ծայրը կը կցուին և անոր իմաստը ճշտելու կամ որոշելու կը ծառայեն:

72. — Յօդը երկու տեսակ է. որոշիչ և դիմորոշ:

73. — Որոշիչ յօդ են միայն ի և ւ գիրերը որոնք պարզապէս գոյականը կ'որոշեն առանց որո՛ւ վերաբերիլը ճշտելու. օրինակ՝

Խնձոր — խնձորը, *գինի* — գինին ևն:

74. — Դիմորոշ են ա, ը, ի և ւ յօդերը որոնք գոյականին որո՛ւ վերաբերիլը կ'որոշեն. օրինակ՝

Տունս, տունդ, տունը, այսինքն՝ իմ տունս, քու տունդ, իր տունը.

Գօտիս, գօտիդ, գօտին, այսինքն՝ իմ գօտիս, քու գօտիդ, իր գօտին:

75. — Ձայնաւոր գիրով վերջացող բառերու վրայ կը գործածուի ն յօդը, իսկ բաղաձայններու վրայ՝ ը յօդը. օրինակ՝

Ոսկի — ոսկին, մարդ — մարդը, կատու — կատուն:

76. — Ն կը գործածուի նաև երբեմն բաղաձայնով վերջացող բառերու վրայ, երբոր այդ բառին հետ անմիջական վերաբերութիւն ունեցող և մէկ չունչով արտասանուող յաջորդ բառը ձայնաւորով կ'սկսի. օրինակ՝

Աբծաթին ու ոսկին թանկագին են. Եղբայրս գիւղն է:

77. — Անձայն յ ով վերջացող բառերը՝ յ ն ջնջուելով՝ և յօդը կ'առնեն, իսկ ձայնաւոր յ ով վերջացողները՝ ը յօդը. օրինակ՝

Տղայ—տղան, հայ—հայը, մակբայ—մակբայը ևն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻԻՆ. — **Ա.ՆՄԱՐՔՈՒՐ ՏՂԱՆ**

Առուակի մը մէջ վարդ մը կար ինկած.
Մանուկ մը սիրուն՝ այլ ակամայ վնթի
Վեր առաւ զայն, բայց գանելով յանկարծ՝
Դէմքը ծամուկեց ու նետեց մէկդի:
Պատճառն երբ հարցուց անցորդ մը մանկան,

—Ցեխ կը բուրէ կոր», տըւաւ պատասխան,
Անցորդն ալ ըսաւ, —«Ուրեմըն, տըղաս,
«Այդ վարդը քեզի թո՛ղ լինի մի դաս
«Թէ արժէք չունին գեղ կամ թարմութիւն
«Առանց մաքրութեան, ա՛լ հակըցիր դուն»:

Թրգմ. Ե. Գ. **Լ. ԴՐՕԴՆԻՐ**

Թելադրութիւններ.—Դոց արտասանել այս ոտանաւորը առակը, արժանի վերածելով պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

33.—Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը եւ յօդ ունեցող անուններն ստորագծեցէ՛ք:

34.—Նոյն ոտանաւորին պարունակած յօդերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:

35.—Հետեւեալ անուններէն յօդ ունեցողներուն յօդերը ջնջեցէ՛ք, եւ չունեցողներուն կցեցէ՛ք մէյմէկ դիմորոշ յօդ:

Նոճի, աւետաբեր, շուշան, գուլան, դշխոյ, բազեհ, փայլակ, առու, կրիայ, հաւածոն, ճայը, գրաստ, հսկան, թէյ, խոյ:

36.—Հետեւեալ անուններուն կցեցէ՛ք յարմար դիմորոշ յօդեր:

Իմ գրիչ, իմ գզրոց, իր գլուխ, իմ ճամբայ, իմ շապիկ, իր այգի, իմ փափաք, իմ կեանք, իր շնորհ, իմ ընծայ:

37.—Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիր բառերուն կցեցէ՛ք պէտք եղած յօդերը:

Վարդ ու **շուշան** աւուշահոտ ծաղիկն՝ ե՛ւ ևն.—**Ծերութիւն կեանքի ձմեռ** է.—Դէշ **օրեր** ալ կ'անցնին, աղէկ **օրեր** ալ.—Է՛ն օգտակար **մետաղներ** են **երկաթ** ու **պղինձ**.—**Եղնիկ եղջերուի էգ** է, **գամբիկ՝ յուլատակի**.—Բարեւներու **չիշատակ** անգամ կ'օրհնուի:—Իմ **ձի** աւելի կ*տրհմ է քան ի՛ու ձի*.—Ահաւիկ իմ **տուն** է, միւս **շէնք** ալ աւուր **տուն** է.—Ամեն ծաղիկ իր **հատ** ունի:

38.—Հետեւեալ բայերը բայանունի վերածեցէ՛ք:

Եղլել, հիւանալ, մեռնել, խօսիլ, վազել, ընթանալ, յարգել, հեւալ, սուլել, աղաչել, խաղալ, խնդրել, հոսիլ, դադրիլ:

Օրինակ.—*Եղլել—եղլ, հիւանալ—հիւացում* եւն:

39.—Մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք, գործածելով հետեւեալ անունները.

Իժ, Նոյ, կայծակ, Ամերիկա, փիղ, երկինք, գարուն, հունձ:

Օրինակ.—*Իժը թունաւոր օձ մըն է:*

3982
ՀԱՅ ԱՌՈՒՐՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՍՀ ԿԱ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ
Ա. ՄՅՈՒՐԱՆՅԱՆ

ԴԱՍ.— ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՀՈԼՈՎԸ

78. — *Հոդին* կը կոչուի անունին վերջաւորութեան կերպ կերպ փոխուիլը:

79. — *Հոդիակերս* մասնիկ կը կոչուին այն գիրերը կամ վանկերը որոնք անունին ծայրը կը կցուին զանազան հոլովներ ձեւացնելու համար:

80. — *Հոլովը* վեց ձեւ ունի. ուղղական, հայցական, սեռական, տրական, բացառական, գործիական:

81. — *Ուղղականը* գոյականին անփոփոխ ձեւն է և նախադասութեան ենթական ըլլալով կ'որոշուի ո՞վ, ինչ բան, ո՞րո՞նք, ինչ բաներ հարցումներով. օրինակ՝

Աստուած արդար է. ո՞վ արդար է, — Աստուած.

Անձրեւները տեղացին. ինչ բաներ տեղացին, — Անձրեւները:

82. — *Հայցականն* ևս ուղղականին ձեւն ունի, բայց կը պատասխանէ զո՞վ, ինչ բանը, զո՞րո՞նք, ինչ բաները հարցումներուն. օրինակ՝

Տիգրան ծեծեց Զապելը. — զո՞վ ծեծեց, — Զապելը.

Արեւը կ'ածեցնէ բոյսերը. — ինչ բաներ կ'ածեցնէ, — բոյսերը:

83. — *Սեռականը* կը կազմուի եզակիի մէջ ի, յոգնակիի մէջ ու հոլովակերպ մասնիկներով և կ'որոշուի ո՞րուն (իրին), ո՞րոնց հարցումներով. օրինակ՝

Աբեղեան գիրքը. ո՞րուն գիրքը, — Աբեղեան.

Գետերուն ձուկերը. ո՞րոնց ձուկերը, — գետերուն:

84.—*Տրականն* ևս սեռականին ձեւն ունի, բայց կ'որոշուի ո՞րո՞ւ, ինչ բանի (իրի, նիւթ), ո՞րո՞նց, ինչ բաներու հարցումներով. օրինակ՝

Գրիչս Հայկին տուի. ո՞րո՞ւ տուի, — Հայկին.

Ես գիրքերու պէտք ունիմ. ինչ բաներու պէտք ունիմ, — գիրքերու:

85. — *Բացառականը* կը ձեւանայ թէ՛ եզակիի, թէ՛ յոգնակիի մէջ ի հոլովակերպ մասնիկով, և կ'որոշուի ո՞րմէ, ինչ բանէ, ո՞րոնցմէ, ինչ բաներէ հարցումներով. օրինակ՝

Յիսուս Յուդայէն մասնուեցաւ. ո՞րմէ մասնուեցաւ, — Յուդայէն.

Ջոյրս օձերէ կը վախնայ. ինչ բաներէ կը վախնայ, — օձերէ.

Ես գետէն անցայ, ո՞րմէ անցայ, — գետէն:

86. — *Գործիականը* կը կազմուի թէ՛ եզակիի, թէ՛ յոգնակիի մէջ ով հոլովակերպ մասնիկով և կը պատասխանէ ո՞րոՎ, ինչ բանով, ո՞րոնցո՞վ, ինչ բաներով հարցումներուն. օրինակ՝

Տունը մասնուկով չէն է. ո՞րոՎ չէն է, — մասնուկով.

Գործերով զբաղած եմ. ինչ բաներով զբաղած եմ, — գործերով:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

40.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած ուղղական հոլովները՝ մէկ, հայցականները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Երիվիմը կը պատմէ Աստուծոյ փառքը. — Ընթերցումը կը փարատէ մանկտոյքը.—Վարդը փուշ ունի, կեանքն ալ ունի իր դառնութիւնները.—Արեւին լոյսը կը փարատէ խաւարը.—Իմաստուններու գիտեն ժամանակին յարգը. — Արուեստակ վարդեր խղճց պարտէզին. — Սահակ եւ Մեսրոպ թարգմանեցին Աստուածաշունչը:

41.—Հետեւեալ նախադասութիւններու սեռական հոլովները՝ մէկ, տրականները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Կատուին խաղը մուկին մահն է.—Նեղեցէք ձեր բնաւորութեան.—Սասնոյ լոյսը կը վնասէ աչքերուն.—Եղեամը վնասեց ծառերու պտուղին.—Կենդանիներու աղքը օգտակար է բոյսերուն.—Կեանքի պայմարը բոլոր հակերուն ճակատագիրն է.—Հնազա՛նդ եղիր օրէնքին:

42.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած բացառականները՝ մէկ, գործիականները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Մովսէս կարմիր ծովին անցուց Իսրայէլացիները. — Գարեջուրը գարիով կը շինուի, գինին՝ խաղողով.—Ծուռ խաւնակ շիտակ գիծ չ'ելլեր.—Եկո՛ւ մեղրով, մի՛ գար պարտիզ.—Յորենի հասկերը կամնասպղով կը կամնեն, յետոյ կ'երեսին ցորենը յարդին զատելու համար.—Յակոբ իր զաւակներով օրհնուեցաւ Եհովայէն.—Փայտը կը տաշեն ուրագով.—Զգուշացէ՛ք չար ընկերներէ:

ԴԱՍ. — ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

87. — Հոլովումներու ընդհանուր ձևն է հետևեալը՝

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղ. Հյց.	Քար	Քարեր
Սեռ. Տր.	Քարի	Քարերու
Բաց.	Քարէ	Քարերէ
Գործ.	Քարով	Քարերով

88. — Այս ընդհանուր ձևէն զատ կան նաև ուրիշ երեք զարտուղի ձևեր որոնք գլխաւորաբար եզակի սեռականի, տրականի և բացառականի մէջ է որ կը տարբերին ընդհանուր ձևէն. իսկ յոգնակիի մէջ կը հետևին ընդհանուր կանոնին։

Այս երեք ձևերն են հետևեալները

	Ա. Ձև	Բ. Ձև	Գ. Ձև
Ո. Հ.	Ծով	Գիտութիւն	Օր
Ս. Տր.	Ծովու	Գիտութեան	Օրուան
Բ.	Ծովէ	Գիտութենէ	Օրէ կամ օրուընէ
Գ.	Ծովով	Գիտութիւնով կամ Գիտութեամբ	Օրով

89. — Ա. Ձևին պէս կը հոլովուին բազմաթիւ միավանկ անուններ, ինչպէս՝

Մարդ, կով, հաւ, ևաւ, հով, սրտ, շահ, վահ, հայ, Զին, ժամ, եշ, թի, ձի, արջ, գահ, պահ, վանիչ, դար եւլն։ Սակայն սոյնպէս մէկ քանիները կրնան ընդհանուր ձևին պէս ալ հոլովուիլ։

90. — Բ. Ձևին պէս կը հոլովուին բոլոր թիւն վերջացող բառերը։

91. — Գ. Ձևին պէս կը հոլովուին գրեթէ բոլոր ժամանակ ցուցնող բառերը. ինչպէս՝ ամառ, ձմեռ, աւիւռ, գիշեր, ցորեկ, կիսօր, առտու (առաւաւտ), իրիկուն (իրիկուան), շաբաթ, վաղը (վաղուան), երեկ, հետու (հետուան), առաջ, հիւնս (հիմակուան) եւլն։

Ա. Ձևին հետևող ժամ և տահ կրնան նաև հոլովուիլ այս Գ. Ձևով ալ։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՅՈՐԵԿՆ ՈՒ ԳԻՇԵՐԸ

Յորեկը աշխատութեան ժամանակն է։ Գիշերը՝ որ երկիրը կը պատէ իր աղջամուղջովը, վերջ կուտայ բոլոր յոգնութիւններուն և մեզ կը հրաւիրէ վայելելու անհրաժեշտ հանգիստը որուն պէտք ունինք։ Անմիջապէս անուշ քունը կուգայ ծանրանալ մեր աչքերուն վրայ և նոր կորով ու կազդուր կը պարգևէ մեր մարմնին ու մտքին։ Բիչ առնէն՝ գիշերուան կը յաջորդէ կրկին յորեկը որ կ'ոգևորէ բնութիւնը և մեզ կը հրաւիրէ վերստին աշխատութեան։ Տղա՛ք, ամէն բան իր ժամանակն ունի. աշխատանքի առեն պէտք է աշխատիլ, հանգիստի առեն պէտք է հանգստանալ, քունի առեն պէտք է քնանալ։ Ով որ բնութեան օրէնքներուն չի համակերպիր, կը վնասուի։

Թելադրութիւններ.—Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը ուսուցչին թելադրութեամբը, բացատրել բառերուն նշանակութիւնը։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

43.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ պարունակած հոլովեալ անուններուն ցանկը կազմելով՝ գրեցէ՛ք իւրաքանչիւրին ի՛նչ թիւ եւ հոլով ըլլալը։

44.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէ՛ք փակագծի մէջ դրուած հարցումներուն համապատասխանող հոլովեալ անուններով։

Ամեն առիւծիմ իր (ի՞նչ բանէ) ունի.—(Ի՞նչ բանէ) դարձած բացախը բարկ կ'ըլլայ.—(Ո՞վ) ևնարեց շոգեշարժ մեքենան.—Լոյսը թշնամի է (ի՞նչ բանի).—Մովսես հանեց (զորո՞վ) եգիպտոսէն. — Չեռուկներն օգտակար են (որո՞նց).—(Որո՞ւն) մայրը կը կոչուի Աստուածամայր.—Այս օրուան գործը (երբուա՞ն) մի ձգեր.—Բասդեօր գտաւ (ի՞նչ բանի) պատուաստը.—Շոգեկառքը (ի՞նչ բանով) կ'ընթանայ.—Ցիտուս մկրտուեցաւ (որմէ՞).—Օսմանեան կայսրութիւնը կ'սկսի (որո՞վ). — Հովը կ'ուռեցնէ (ի՞նչ բաներուն) առագաստը։

45.—Հոլովեցէք հետեւեալ անունները նախ՝ առանց յօդի, յետոյ՝ յօդով։

Քայլ, չարութիւն, կով, իշխան, ժամ, ամառ, ծառ, զօրութիւն, հայ, վաղը, ածուխ, դպրոց, գիշեր, հով, ձի, առտու, դրախտ, Զին, երկիր։

46.—Հետեւեալ անուններուն նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք բերանացի։

Սայլ, ձեռնասայլ, պատգարակ, գահաւորակ, բալիճիր, հաւրակառք, հեծանիւ, շոգեկառք։

Դ.Ա.Ս. — ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

92. — *Կան կարգ մը անուններ որոնց հոլովումը՝ միայն եզակիի մէջ, կը խոտորի ընդհանուր և զարտուղի ձևերէն: Ասոնք կը կոչուին անկանոն հոլովումներ:*

93. — *Անկանոն հոլովումներն են հետևեալները:*

Ո. Հ.	Հայր	Տէր	Աղջիկ	Աստուած
Ս. Տ.	Հօր	Տիրոջ	Աղջկան	Աստուծոյ
Բ.	Հօրմէ	Տիրոջմէ	Աղջիկէ	Աստուծմէ
Գ.	Հօրմով	Տիրոջմով	Աղջիկով	Աստուծմով

94. — *Հայր անունին պէս կը հոլովուին մայր, եղբայր կնքահայր, կնքամայր, սանահայր, սանամայր, փանահայր, տիրամայր, հօրեղբայր, մօրեղբայր:*

95. — *Տէր բառին պէս կը հոլովուին ազգականութեան պարագայ ցուցնող կարգ մը բառեր, ինչպէս՝ կին (կնոջ), տիկին, տանտիկին, fոyr (քրոջ), մօրաքոյր, հօրաքոյր, ամեր, տալ, աներ, տագր, կեսուր (կեսրոջ), տանտէր և երբեմն ալ ընկեր: Սակայն՝ բացի կին և fոyr բառերէն, միւսները կրնան նաև հոլովուիլ ընդհանուր կանոնին համաձայն:*

96. — *Աղջիկ բառին պէս կը հոլովուին հոգի, (երկան), կնիկ (կնկան), ղեռ (լեռան), դուռ (դրան), մանկուկ (մանկան), բեռ, քոռ և բոլոր ում վերջաւորող բառերը. օրինակ՝ ուռում (ուռման), և՛ն: Ասոնք ևս՝ բացի հոգի և կնիկ անուններէն, կրնան նաև հոլովուիլ ընդհանուր կանոնին համաձայն:*

97. — *Տուն և շուն անուններուն եզակի սեռական—տրականը կրնայ նաև հոլովուիլ տան, շան ձևով որուն կը հետևին գրաստուն, գիւնեստուն և՛ն:*

98. — *Սիր բառին եզակի սեռական — տրականը կը հոլովի Աստուած բառին պէս ոյ վերջաւորութեամբ (սիրոյ, սիրոյ), սիրով): Միևնոյն ոյ վերջաւորութեամբ երբեմն կը հոլովուի նաև սեռական—տրականը իւա վերջաւորող երկրանուններուն, վերջատառ ար կրճատուելով. օրինակ՝ Ասիա — Ասիոյ, Սպանիա — Սպանիոյ և՛ն:*

99. — *Իւա վերջաւորող անձի անունները միշտ կը հետևին ընդհանուր կանոնին:*

100. — *Մարդիկ և տոմար անկանոն յոգնակիներն ունին իրենց յատուկ հոլովումները, որոնք են՝ մարդոց — մարդոցմէ — մարդոցով. — տղոց—տղոցմէ—տղոցով:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՈՍԿԻ ՀԱՒԿԻԹԸ**

Գեղացի մը մի հաւ ունէր
Որ կ'ածէր իրեն ոսկի հաւկիթներ.
Բայց ան ագահ էր, ու չմընաց գոհ,
Եւ օր մ'ալ բունեց խեղճ հաւն ըրաւ զոհ,
Յորնելով գտնել փորին մէջ անոր
Գանձ մը փառաւոր:
Այլ՝ պէ՞տք է ըսել, հոն ոչինչ գտաւ.
Ունեցածն ալ վրայ տըւաւ:

Թրգմ. Ե. Գ.

Թելադրութիւններ.—Դոց արտասանել այս ոտանաւոր-առակը, արձակ պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ՀԱՐՑԱՆԴՆԵՐ

47.—*Հոլովիցէ՛ք հետեւեալ անունները:*

Եղբայր, կին, լեռ, Իտալիա, ծագում, fոyr, մայր, դուռ, ձմեռ, նաւ, բեռ, իրիկուն, շան, տագր, Արաբախա, կնիկ, տուն, շաբաթ:

48.—*Հետեւեալ խօսքերուն մէջ փակագծեալ անունները պէտք եղած հոլովին վերածեցէք:*

Իմաստութեան սկիզբը (տեր) վախն է.—Զգացող (մանուկ) կուր չեն տար.—(Թուրքիա) գործերը շատ յարգի են (Ամերիկա) մէջ.—Շիտակ լուրը (տղաք) առէք. — Մարդիկ պարտին (սէր եւ խաղաղասիրութիւն) վարուիլ իրարու հետ.—(Հայր եւ մայր) երախտիքը շատ մեծ է (զաւակներ) վրայ.—Ձշմարիտ բարեկամը (եղբայր) աւելի կ'արժէ. — Եկեղեցին (Աստուած) տունն է.—Կնոջ մարդիկ զգուշացո՛ր իրեն (սատանայ). — Մասիս (լեռ) կատարը ևսաւ (Նոյ) տապանը.—Երկաթը կը ծածկեն (մուրճ).—Մարգարիտը (ծով) կ'ելլէ.—Պատը կը շինուի (քար կամ աղիւս):

49.—*Հետագայ հոլովեալ անունները եզակի ուղղականի վերածեցէ՛ք, որոշելով նաեւ իւրաքանչիւրին թիւն ու հոլովը:*

Տղոց, սիրոյ, դրան, մարդոցմէ, առուղեղէ, Անգլիոյ, պաշտօնեաներով, fոyրմէ, Աստուծմով, տիրամօր, զարմացման, հրկան, գոչումներու, հիմակուան, վաղուընէ, մանու, Ամասիայի, Հիւսոյէ, բուծոններու, շան, գրաստան, հօրաքոյր, մօրեղբօր, սիրով:

50.—*Հետեւեալ նիւթական անունները վերացականի վերածեցէ՛ք:*

Շուն, տնտես, հարս, կապիկ, տղայ, սատանայ, գանձ:

Օրինակ.—*Շուն, շնութիւն. — գանձ, գանձուռ:*

Դ.Ա.Ց. — ՋԱՅՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

101. — *Ա. և օ վերջաւորող անուններդ որոնք ընդհանրապէս յատուկ անուններ են, հոլովման առեն ա և օ էն եռք յ մը կ'առնեն, և այն առեն օ կը փոխուի ո ի. օրինակ՝*

Սառա — Սառայի, Ամասիա — Ամասիայի, Հիւկօ — Հիւկոյի և այլն:

102. — *Անհատներ հոլովուածներու մէջ ընդհանրապէս ձայնաւորներու կորուստ կամ հնչափոխութիւն տեղի կ'ունենայ, ինչպէս՝ Տէր — տիրոջ, կին — կնոջ, աղջիկ — աղջկան, ուսուց — ուսման և այլն:*

103. — *Կանոնաւոր հոլովներու համար ձայնաւորներու կորուստի կամ փոփոխութեան երևոյթն ընդհանուր չէ, այլ կարգ մը բառերու միայն յատուկ. ինչպէս՝ գիր — գրի, գաւակ — զաւկի, էշ — իշու և այլն:*

104. — *Իւ վերջաւորող անուններդ չատերուն իւը ու կը փոխուի վ ձայնով. օրինակ՝*

Հաչիւ, հաշուի, հաշուէ, հաշուով և այլն:

105. — *Թէ՛ կանոնաւոր թէ՛ անկանոն հոլովներու յոգնակիներուն մէջ ձայնական այսպիսի փոփոխութիւններ տեղի չունին:*

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ.— ԳԱՂԱՓԻ ՈՒ ԳԵՂԻ ԿԵԱՆՔԸ

«Երբոր դուն մեզի դաս, կ'ըսեր քաղաքացի մանուկը իր ընկերոջ՝ գեղացի մանկան, քեզի ցոյց պիտի տամ քաղաքի մեր գեղեցիկ տուները և հոյակապ պալատներն ու եկեղեցիները, ինչպէս նաև մեր լայն փողոցները որոնք գիշերներն ալ ցորեկուան պէս լուսաւորուած կ'ըլլան»:— «Ես ալ, կ'ըսեր գեղացի մանուկը միւսին, երբոր մեզի դաս՝ քեզի ցոյց կուտամ մեր ցորենի ընդարձակ արտերը, մեր խաղողի այգիները, թաւուտներն ուրկէ եկակ, կաղին, մամոխ կը քաղենք, և եղևնիի մեծ ու խիտ անտառները ուր գիշերուան պէս մութ կըլլայ»:

Դուք ո՛րը կը նախընտրէք, ապա՛ք, քաղաքի՞ թէ գեղի կեանքը:

Թելադրութիւններ. — *կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել բառերը, պատմել նիւթը՝ քաղաքի ու գեղի կեանքին զուգակշիռն ընելով:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

51.—*Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ պարունակած անուններուն ցանկը կազմեցէք, իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակելով թիւը, հոլովը եւ յօդերը:*

52.—*Ըսէ՛ք թէ հետեւեալ հոլովուած անուններուն մէջ ձայնական ի՛նչ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են:*

Ձձնայի, տիկնոջ, շարժման, սրտի, իրոյմէ, պատուէ, մարմնի, խթման, տիրոջ, գոյի, փառաչ, կեսրոջ, Սիմայի, վաճառման, դրան, սիրով, Մարիցայի, Թուրիոյ, մտքի, հրկան, գնով, Զատկի, կնկան, բերնի:

53.—*Հոլովեցէ՛ք հետեւեալ անունները:*

Մեսիա, Հիւկօ, խոստում, գիծ, բերան, տեսուչ, պատիւ, Աստուածածին, փրկիչ, անիւ:

54.—*Հետեւեալ անուններուն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք:*

Այս տղային մայրը, ճաւերուն դրօշակները, ջրհորին ջուրը, յերան աղբիւրը, հացագործին փուռը, որսորդներուն հրացանները, դուռներուն բանալիները, դարբինին մուրճը, այգիին ցանկապատը:

Օրինակ.—*Այս տղոց մայրերը:*

55.—*Հետեւեալ անունները հոլովեցէ՛ք նշանակեալ յօդերով:*

ս յօդով.—*Տեսրակ, պապ, թոռ, խոնհարութիւն, տալ.*

դ » .—*Գաւազան, ներ, մանչ, հրիկ, թի, գինի.*

ն կամ ը յօդով.—*Էշ, շինութիւն, Տիգրան, հաւ, տիկին, մարդ, կեսուր, տիրամայր, Գերմանիա, Հեղինէ:*

56.—*Մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք գործածելով հետեւեալ անուններուն նշանակեալ հոլովները:*

Ուղղական հոլով.—*Գայլ, Նաբօհոն, մանգաղ, Մասիս.*

Սեռական » .—*Ցաջողութիւն, վանահայր, Ռուսիա, որոտում.*

Բացառական » .—*Հաւատարմութիւն, ցորեկ, Արեգակ, դար:*

57.—*Հետեւեալ անուններուն քով ըսէ՛ք յարմար սեռականներ, նախ՝ առանց յօդի, յետոյ՝ յօդով:*

Բոյն, վէթակ, որջ, ախոռ, գոմ, փարախ.

Մտուկ, չակոտ, կորիւն, խուռակ, թոժիւն, գառնուկ, ուղ, խոնկոր, հոտ, վառեակ:

Օրինակ.—*Թռչունի բոյն, թռչունին բոյնը.—ձիու մտուկ, ձիուն մտուկը:*

58.—Գտէ՛ք հետեւեալ իգական անձի անուններուն արականները:

Աղջիկ, կին, դուստր, մայր, հոյր, հարս, կնիկ, մամ, գոխանէ, տալ, տիկին, տանտիկին, երեցկին, պառաւ, կեանր, մօրաքոյր, օրիորդ, սանամայր, կնքամայր:

59.—Հետեւեալ անուններուն նշանակութիւնները բացատրեցէ՛ք բերանացի:

Կոյր, մակոյկ, առագաստանաւ, շոգեմակոյկ, շոգենաւ, գրօսանաւ, մարտանաւ:

60.—Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիրը բայերը բայանունի վերածեցէ՛ք:

Շատ **բաղձալը** թշուառ կընէ մարդը.—Ամպերուն **որոտալը** վախ կ'ազդէ շատերու.—**Աշխատիլը** կը զօրացնէ դնդերները.—Աղամանդին **ցոլալը** աչք կը շլացնէ.—Դպրոցներու **բացուիլը** Սեպտեմբերին տեղի կ'ունենայ.—Մանուկը **լալով** աշխարհ կուգայ.—Գարունը մեռեալ բնութեան դէմ կեանք **վերադառնալու** եղանակն է.—Ծխուխի **ծնիլը** նշաններով յայտնուեցաւ.—Ս. Հոգիին **գալը** պատահեցաւ Պենտեկոստէի օրը:

Օրինակ.—Շատ բաղձալը թշուառ կընէ մարդը:

61.—Մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք գործածելով հետեւեալ անուններուն նշանակեալ հոլովները:

Հայցական հոլով.—Խունկ, եւա, կեանք, աւետիս:

Տրական » .—Լուսիա, ընկեր, խաչ.

Գործիական » .—Պատիւ, բամպակ, համբերութիւն:

62.—Ըսէ՛ք թէ ի՛նչ առարկաներ են հետեւեալ անունները:

Դլխանոցը, գտակը, սաղաւարտը, բեղոյրը, վեղարը, փէսը, խոյրը.

Հողաթափը, տրեխը, մուճակը, մոյկը, կօշիկը, կիսակօշիկը.

Սրինգը, տկաւրինգը, փողը, շեփորը, գալարափողը.

Դանակը, սուրը, դաշոյնը, տապարը, զմեղին, մանգաղը, յօտոցը, մկրատը, նշդրակը, ուրագը:

63.—Հետեւեալ անուններուն քով ըսէ՛ք յարմար սեռականներ:

Վրան, խրճիթ, հիւղակ, տնակ, տուն, վանք, օթեւան, ապարանք, դղեակ, պալատ:

Ժողովուրդ, բանակ, հօտ, երամակ, նախիր, վտառ, չոլիր, տարմ, տորմիղ, կարաւան, անտառ, հոյլ, բոյլ, դէզ, կոյտ, շեղջ, գունդ, վաշտ, խուրձ, փունջ, տրցակ:

Օրինակ.—Գնչուի վրան, խաղաթի ժողովուրդ:

64.—Հետեւեալ անուններով նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք օրինակին պէս:

Եղջիւր, խայթոց, կտուց, ճիրան, ժանիք, ճանկ, մագիլ, ցռուկ, ագի, բաթ:

Օրինակ.—Եզը եղջիւր ունի:

65.—Նախադասութիւններ կազմելով ըսէ՛ք թէ ի՛նչ բանի գործիք են հետեւեալ անունները:

Մուրճը, գրիչը, ասեղը, ուրագը, դանակը, գերանդին, մամուլը, աւօրը, ծեփիչը, գրոցը, կարկինը:

Օրինակ.—Մուրճը ծեծելու գործիք է:

66.—Նախադասութիւններ կազմելով ըսէ՛ք թէ ի՛նչ կ'արտադրէ

Որթատունկը, ձիթենին, նշենին, թզենին, շերամը, մեղուն, խաշխաշը, բեւեկնին, առուը, ածուխը, ջուրը:

Օրինակ.—Որթատունկը խաղող կ'արտադրէ:

67.—Նախադասութիւններ կազմելով ըսէ՛ք թէ ի՛նչ կը կոչուի այն որ կ'առաջնորդէ կամ կը վարէ

Ոչխարը, նաւը, բանակը, ժողովուրդը, կառքը, կառապանը, դպրոցը, դրամատունը:

Օրինակ.—Հովիւ կը կոչուի այն որ ոչխարներ կը վարէ:

68.—Նախադասութիւններ կազմելով գրեցէ՛ք թէ ի՛նչ բանի մաս կը կազմեն հետեւեալ անունները:

Ձժարը, հէքը, Ադամի խնձորի կորիզը, ասպանդակը, անիւը, պտուկը, առանցքը, տերեւը, ցողունը, խոփը, առաստաղը, նետը, խոհանոցը, ֆրանսական:

Օրինակ.—Ձժարը կշիռի մաս կը կազմէ:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՎԱՐԴՈՒՀԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐՆԵՐԸ

Նախագիծ.—Վարդուհին իր փոքրիկ եղբայրը, Յովհաննէսը դպրոց կ'առաջնորդէ: Դպրոցին դուռը՝ անոր քանի մը պզտիկ աղուոր խրատներ կուտայ. անոր կը պատուիրէ խելօք ըլլալ, դասերուն ուշադիր ըլլալ, դասարանին մէջ չխօսիլ, միայն ըզսանքի առեն խաղալ, վերջապէս բարեհնչով մը վերադառնալ (խօսեցուցէ՛ք Վարդուհին): Վարդուհի իր եղբայրը թողլէ առաջ զանի կ'ողջագուրէ:

Ա Ծ Ա Կ Ա Ն

ԴԱՍ.—ԱԾԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

106.—*Ածական կը կոչուին այն բառերը որոնք գոյականը որակելու կամ որոշելու կը ծառայեն:*

107.—*Ածականները անփոփոխ բառեր են. հետեւաբար ո՛չ թիւ ունին, ո՛չ հոլով, և յօդ ալ չեն առներ:*

108.—*Ածականները չորս տեսակ են. որակական, թուական, ցուցական և անորոշ:*

ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

109.—*Որակական են այն ածականները որ գոյականին մէկ յատկութիւնը կամ հանգամանքը ցոյց կուտան. օրինակ՝*

Գեր ձի, չար աղայ, ճերմակ ձիւն եւն:

110.—*Որակական ածականը կ'որոշուի գոյականին վրայ ընելով ինչպիսի հարցումը:*

ԸՆՔԵՐՑՈՒԻՄ.—ԳԱՅԼՆ ՈՒ ՇՈՒՆԸ

Սովալուկ գայլ մը մի օր երբ ագարակի մը մօտէն կ'անցնէր, հեռուէն ագարակին դրան քով տեսաւ գեղեցիկ ու պարարտ որապուն մը: Դիտեց զայն և իր ագռամելի վիճակը բաղդատելով անոր երջանիկ կացութեան հետ, բուռն նախանձ մը արթնցաւ իր մէջ և չունկնդալով մօտենալով ըսաւ.—«Բարեկա՛մ, այսօր ինչքան նախանձելի կ'երեւիս աչքիս այդ քու մարմար, գեր, կոկիկ ու հանգիստ վիճակիդ մէջ. ինչքան կը ցանկայի ես ալ քու վիճակդ ունենալ... բայց ինչ է սա վիզդ անցուածը».—«Անուրա է», պատասխանեց շունը.—«Անո՞ւրդ, ուրեմն ինծի պէտք չէ քու հանգստութիւնդ այդպէս ծառայութեան ու կապանքի տակ»: Այսպէս ըսելով գայլը արագ քայլերով վերադարձաւ իր անտառը:

Թելադրութիւններ.—*Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը, ըսել բառերուն նշանակութիւնները, բացատրել բարոյականը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

69.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը և պարունակած որակական ածականները մէկ գիծով, որակած գոյականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

70.—Հետեւեալ բառերուն մէջ որակական ածականները որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Բարձրահասակ կաղնի, ամրակուռ պարիսպ, խելայեղիչ բարձրութիւն, աննման ալիք, ազդու ճառ, խոր գիտութիւն, պարկեշտ բարք, վսեմ ոճ, գանգուր մազ, սիրուն ժպիտ, վճիտ ջուր, խաժ աչքեր, հրեշտակային սիրտ, անձկագին արգելք, փարթամ կեանք, դաշտ մարգ:

71.—Հետեւեալ բառերէն իւրաքանչիւր գոյականի քով դրէ՛ք իրեն յարմար ածականը:

Անասնի, անօթ, կոյս, խաղցր, կիրք, փափուկ, բառնեխառն, հոգի, դիւային, կազմուածք, դիւրաբեկ, կլիմայ, յիշատակ, ծիծաղ, հաւատք, անակնկալ, անձկութիւն, հաստատուն, վստահութիւն, արկածալից, անչեղլի, աղէտ, ուղեւորութիւն, կամք:

Օրինակ.—*Անասնի կիրք:*

72.—Հետեւեալ գոյականներէն իւրաքանչիւրին քով դրէ՛ք երկերկու յարմար որակական ածականներ:

Քնար, առիւծ, պայծառ, յոյս, եռանդ, եղէգ, կարիճ, հանճար, կոթող, արծիւ, առուակ, գառնուկ, վիշտ, սուգ, տեգ:

Օրինակ.—*Խաղցրահնչիւն, բրտուն ձնար:*

73.—Հետեւեալ ածականներէն իւրաքանչիւրին քով դրէք երկերկու յարմար գոյականներ:

Սմանչելի, հրահանգիչ, անցաւոր, սեգ, նուրբ, կոշտ, պայծառ, զուարթ, վտանգաւոր, խաղցր, երկչոտ, ճարտար, կատաղի:

Օրինակ.—*Սմանչելի գեղեցկութիւն, տաղանդ:*

74.—Գտէ՛ք գոյն, ծաւալ, համ, ձեւ եւ շօշափելի յատկութիւն ցոյց տուող երեքական որակական ածականներ:

Օրինակ.—*Գոյն ցոյց տուող՝ **կարմիր**.—Ծաւալ ցոյց տուող՝ **լայն**.—Համ ցոյց տուող՝ **լեղի**.—Ձեւ ցոյց տուող՝ **եռանկիւն**.—Շօշափելի յատկութիւն ցոյց տուող՝ **կակուղ**:*

75.—Հետեւեալ ածականները գործածելով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Վայրենի, հոյակապ, վհատիլ, կազդուրիչ, բողոքի, սրամիտ:

Օրինակ.—*Գայլը վայրենի գազան մըն է:*

ԴԱՍ. — ԲՈՒԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

111. — *Թուական կը կոչուին այն ածականները որոնք թիւ և թուական կարգ ու բաշխում ցոյց կուտան և երեք տեսակ են, բացարձակ, դասական, բաշխական:*

112. — *Բացարձակ են պարզապէս գոյականներուն համբանքը, այսինքն քանի հատ ըլլալը ցուցնող թուականները. օրինակ՝*

Հինգ տուն, տասը ոչխար ևլն:

113. — *Դասական են գոյականին կարգը, այսինքն քանիերորդ ըլլալը ցուցնող թուականները. օրինակ՝*

Վեցերորդ վաչա, երկրորդ դասարան ևլն:

114. — *Դասական թուականներն են առաջին, վերջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ, եօթներորդ, ութերորդ, իններորդ, տասներորդ, հարիւրերորդ ևլն:*

115. — *Դասական թուականները կրնան գրուիլ նաև հայկէն այբուբէնի գլխագիր տառերով. Ա. կը նշանակէ առաջին, Բ՝ երկրորդ, Գ՝ երրորդ, Դ՝ չորրորդ, Ե՝ հինգերորդ, Զ՝ վեցերորդ, Է՝ եօթներորդ, Ը՝ ութերորդ, Թ՝ իններորդ, Ժ՝ տասներորդ, Ի՝ քսաներորդ, Լ՝ երեսներորդ ևլն:*

116. — *Բաշխական են գոյականին քանիական հատ բաշխուած ըլլալը ցոյց տուող թուականները. օրինակ՝*

Մէկմէկ խնձոր, հինգական հոգի ևլն:

117. — *Բաշխական թուականներ են մէկմէկ, երկերու, երեքական, չորսական, հինգական, վեցական, եօթնական, ութական, իննական, տասնական ևլն:*

ՀԱՐՑԱՆԳԴՆԵՐ

76.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջէն բացարձակ, դասական եւ բաշխական թուականները որոշելով զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք:*

Մեր դպրոցին շրջանը կը բաղկանայ վեց տարիէ.—Ցիտուս երեսուն տարեկան էր երբ սկսաւ քարոզել.—Աստուածաշունչը հայերէնի թարգմանուեցաւ հինգերորդ դարուն.—Ցիտուս իր մահուան երրորդ օրը յարութիւն առաւ.—Մայրս ինծի եւ քոյրերուս մէկմէկ խնձոր տուաւ.—Մեր դպրոցին մէջ հարիւր չիտուն տղայ կը յաճախեն.—Անոնք եօթնական հոգի խումբերու բաժնուելով խաղացին.—Ներկայի մէջ շատ ինչեր կան որոնք կեանքի հարիւրերորդ տարին թեւակոխեն.—Ցիտուս իր յարութենեն վերջ քառասուն օր երկրիս վրայ շրջեցաւ եւ քառասներորդ օրը երկինք համբարձաւ.—Ներսես շնորհալի ապրեցաւ ԺԲ. դարուն մէջ:

77.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէ՛ք պէտք եղած թուական ածականներով (բացարձակ, դասական կամ բաշխական):*

Ներկայ դարը կը կոչուի . . . դար.— Իւրաքանչիւր շաբաթ կը բաղկանայ . . . օրէ.—Մէկ փրանսական ոսկին . . . ֆրանքի է.—Օգոստոսը . . . ամսին է տարին.— Մեր ձեռները ունին . . . մատներ.— Ս. Լուսաւորիչ ապրեցաւ . . . դարուն մէջ.—Մեծ պահքը կը տեւէ . . . շաբաթ:

78.—*Ըսէ՛ք մէկ քանի յատկութիւններ ցոյց կուտան հետեւեալ որակական ածականները, եւ նման յատկութիւն ցուցնողները զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք:*

Տժգոյն, ընդարձակ, դառն, բարակ, սրածայր, ծանր, մոխրագոյն, խորունկ, կծու, փափուկ, հաստ, բոյորշի, թեթեւ, ծարի, ծանծաղ, խաղցըր, ձուաձեւ, դեղին, բարձր, բարկ, կանանչ, ցած, աղի, խորասուրդ, պաղ, անձուկ, քառակուսի, տաք, շալի, գաղջ, անկի, զով, բթու, նուրբ, կապոյտ, փոխր, յուրթ:

79.—*Հետեւեալ գոյականներուն քով գրէ՛ք յարմար որակական ածականներ:*

Շոգի, մշուշ, ամպ, եղեամ, ցօղ, անձրեւ, կարկուտ, ձիւն.
Աւազան, ճահիճ, լիճ, ծով, ովկիանոս, վտակ, գետ, աղբիւր:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ.— ՍԻՐՈՑ ԲՈՑՆԸ

Աղաւնիի թեւերով
Մէկն երկինքէն վար իջաւ,
Իրեն կայան վնտռելով
Աշխարհ անդին չատ թռաւ.
Եւ վերջապէս ապահով՝
Մօր սրտին մէջ բոյն դրաւ:

ՅԿԲ. ՈՍԿԱՆ

Թելադրութիւններ.—*Դոց սորվիլ այս ուռանաւորը, բացատրել իմաստն ու բարոյականը:*

ԴԱՍ.—ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԱԹԱԿԱՆ

118.—*Ցուցական կը կոչուին այն ածականները որոնք դոյականը ցուցնելով որոշելու կը ծառայեն. օրինակ՝*

Այս քաղաքը, այդ մարդը, ևս գետը ևլն:

119.—*Ցուցական ածականներն են այս, այդ, այն, սա, դա, ևս:*

Առնցմէ այս, սա կը ծառայեն խօսողին մօտիկ բան մը ցոյց տալու, այդ, դա կը ծառայեն խօսողին դիմաց գտնուող բան մը ցոյց տալու, այն, ևս կը ծառայեն խօսողէն հեռու բան մը ցոյց տալու:

120.—*Սա, դա, ևս անո՛վ միայն կը տարբերին այս, այդ, այն էն որ կը ծառայեն աչքի առջև եղած բան մը չեշտելով և մատնանիշ ընելով ցոյց տալու, մինչդեռ վերջիններուն համար պայման չէ որ իրենց ցոյց տուած առարկան անպատճառ աչքի առջև գտնուի:*

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ.—Ա.ՂՔԱՏԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երիտասարդ մը իր նախկին դաստիարակին հանդիպեցաւ օր մը և անոր պատմեց իր չքաւորութիւնը:—«Բան մը չունիմ, ըսաւ, չկրցայ դիրքի մը հասնիլ և թշուառ եմ, մինչդեռ այնքան ուրիշներ որ ինձմէ աւելի կարող չեն, երջանիկ և հարուստ են»:—«Բայց դուն իրապէս ըսածիդ չափ աղքա՞տ ես, պատասխանեց ուսուցիչը, պատուական առողջութիւն մը չե՞ս վայելեր: Ցետոյ՝ այս ձեռքդ, չարունակեց դաստիարակը անոր աջ ձեռքը բռնելով, հոժիկու և աշխատութեան յարմար չէ՞. կուտայի՞ր զայն տասը հազար դահեկանի փոխարէն». —«Ատ ոսած չընէի», պատասխանեց երիտասարդը.—«եւ սա աչքերդ որ այս գեղեցիկ տեսարանը կը դիտեն, կուտայի՞ր քանի հազար դահեկանի, և դա ականջներդ որ մինչև հոգիդ կը հասցնեն թռչուններուն երգերը և բարեկամներուդ խօսքերը, կը փոխէի՞ր արդեօք աշխարհի բոլոր ոսկիին հետ»·—«Անշուշտ ո՛չ».—«Լաւ ուրեմն, մի՛ դանգատիր թէ աղքատ ես, դուն ա՛յնպիսի հարստութիւններ ունիս՝ որ կը գերազանցեն դրամական բոլոր հարստութիւնները. խնդիրը զանոնք գործունէութեան դնել և արժեցնելուն մէջ է»:

Թելադրութիւններ. — *կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը, բացատրել բառերուն նշանակութիւնները:*

ՀԱՐԱՒԱՆԳՆԵՐ

80.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ պարո՛նա՛ծ որակական, ցուցական եւ թուական ածականները որոշեցէ՛ք բերանացի:

81.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն ցուցական ածականներն ստորագծեցէ՛ք:

Այս իանձորները թաւմ են. այդ տանձերը փտո՛ր են. — Ա՛ն աղջիկը ձանչցա՞ք.—Սա գաւազանը ինծի՛ տուէք. — Միհրան շուրաթ սա կողմ, ևս կողմ կը վազէր.—Ես հրաժարեցայ այդ համոյքին.—Նա հետուէն ան-տառը խիտ ընդարձակ է.—Դա խաւուրին տերը շատ հարուստ է. — Այս ընթացքին վախճանը կործանումն է:

82.—Հետեւեալ բառերուն քով գրէ՛ք յարմար ցուցական ածականներ:

Առուտը, պաճէները, շրեղ կտորը, հոյակապ սկեղեցին, թանկագին մատանին, հանդիպակաց թղուրը, հետաւոր գիւղը, դիմացի պարտէզը, սիրուն աղջիկը:

83.—Հետեւեալ գոյականներուն քով գրէ՛ք յարմար որակական ածականներ:

Ջեփիւռ, հով, քարի, խորշակ, մրրիկ, թաքստ, ուրախ:

Դաշտ, հովիտ, անապատ, սարահարթ, ղեռնադաշտ, տափաստան:

84.— Հետեւեալ ածական-գոյականներով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցո՛ւք:

Դորովագութ մայր, գիշատիչ թռչուն, բերի գիտութիւն, վայելուչ հագուստ, գանգուածի անդունդ, արդիւնաբեր գետ:

Օրինակ.—*Դորովագութ մայրը կը գուրգուրայ իր զաւկին վրայ:*

85.—Հետեւեալ որակական ածականները՝ վերածեցէք անունի եւ գոյականները՝ սեռական հոլովի փոխեցէ՛ք:

Կարմիր վարդ, գծուձ հոգի, կարծր սիրտ, արդար Աստուած, բարի հայր, արթուն հովիւ, օգտակար ուսում, բարձր գիտութիւն, սաստիկ ձմեռ, կանանչ խոտ, կատաղի ծով:

Օրինակ.—*Վարդի կարմրութիւն:*

86.—Հետեւեալ անուններէն վերածեցէք գոյականները՝ ածականի եւ ածականները՝ գոյականի փոխեցէ՛ք, օրինակին պէս:

Սողոմոնեան իմաստութիւն, գիշերային սոսկում, հրեշտակային կուսութիւն, աղետալի դժբախտութիւն, շուշանային ափրծութիւն, արմատական վնասակարութիւն:

Օրինակ.—*Իմաստուն Սողոմոն:*

ԴԱՍ· — ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

121. — *Անորոշ կը կոչուին այն ածականները որոնք անորոշ իմաստ կուտան. օրինակ՝*

Նաւ մը, ուրիշ մարդ, բոլոր քաղաքը ևլն:

122. — *Անորոշ ածականներու գլխաւորներն են*

Մը, ամեն, ուրիշ, բոլոր, միւս, իւրաքանչիւր, բանի մը, մեկ բանի, շատ մը, քիչ մը, ո՛վ, ի՛նչ, ինչինչ, ո՛ր, որեւէ, ոևէ, միեւնոյն, մեկալ, ո՛չ մեկ, ամեն մեկ, ուրոյն, այսինչ, այդինչ, այնինչ, բանի՞, ասանկ, ադանկ, անանկ, այսչափ, այդչափ, այնչափ, ո՞րչափ, այսքան, այդքան, այնքան, ո՞րքան, այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, ինչպիսի, ո՞րպիսի ևլն:

123. — *Անորոշ ածականներէն մանաւանդ ո՞ր, ինչ, բանի՞, ինչքան, ո՞րքան, ո՞րչափ, ինչպիսի, ո՞րպիսի ածականները կը գործածուին հարցական ձեւով և այն առեն կը կոչուին հարցական անորոշ ածական:*

124. — *Մը անորոշ ածականը բացառաբար գոյականէն առաջ կը դրուի և եթէ իրեն յաջորդեն ի, են, էի, էիր, էր, էինք, էիք, էին բայերը կամ ալ չակերտը, սովորաբար կը փոխուի մըն ի. օրինակ՝*

Հաւը ընտանի թռչուն մըն է, — դաս մըն ալ առինք ևլն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԿԱՑԾՈՒԻԿԸ

Առտին վրայ քնքուշիկ
Անտառակին մը եզրին՝
Նստած էր մի կայծուիկ
Անգիտակից իր լոյսին:

Փառած լօսէն կամացուկ
Սողաց եկաւ մի վեւուն,
Կայծուիկին վրայ խեղճուկ
Դուրս թափեց իր բոլոր թոյնն
Կայծուիկը՝ զեւուններն
Դուչեց. «Ես ինչ լրբի քեզ»

Իսկ սա ատաեց մոլեգին
«Էջ կը չողաս դուն այդպէս»:

Թրգմ. ՏՐ. Մ. ՎԱՀԷ — **Ն. Գ. ՖԼԻՖԼԻ.**

Թելադրութիւններ.—Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը. արժանի պատմել նիւթը, բացատրել բարդ տեղերը:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

87.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն անորոշ ածականները որոշելով ստորագծեցէ՛ք եւ հարցական անորոշներուն վրայ պակասած նշանները դրէ՛ք:

Ամեն ծաղիկ ունի իր ուրոյն հոտը.—Բանի մը կեւդանիներ ամենը թմրած կը մնան.—Ծոյլ մարդ մը որեւէ պատճառ կը գտնէ չաշխատելու.—Իւրաքանչիւր տարիք ունի իր հաճոյքները.—Միւս պանդոկին մէջ շատ մը ընտանիքներ կը բնակին.—Այս գեղին մէջ ինչքան մարդ կայ.—Որ գեղը աւելի մօտ է.—Ասանկ հրաշալի պարտէզ տեսած չէինք.—Կեանքին մէջ այնպիսի ժամեր կան ուր մարդ ամեն բանէ կը զանգրանայ.—Ինչպիսի կեանք է աս.—Ինծի նայէ, ո՛վ մարդ.—Ինչ բարիք որ ստանց խնդրէք Աստուծմէ, կ'ստանաք անշուշտ.—Ձեր կարգին մէջ քանի աշակերտ կայ.—Ինչ գիրք կ'ուզէք.—Ինչինչ բոյսեր թունաւոր են.—Հայերը էջմիածնին դուրս ուրիշ կաթողիկոս մըն ալ ունին կիլիկիոյ մէջ.—Միեւնոյն սխալը կրկին գործելու չէ:

88.—Վերի նախադասութիւններուն պարունակած գոյականներուն տեսակը, թիւը, հոլովը եւ յօդերը որոշեցէ՛ք բերանացի:

89.—Հետեւեալ գոյականներուն քով դրէ՛ք մէյմէկ յարմար որակական ածականներ:

Արահետ, ձամբայ, լեռնուղի, խճուղի, երկաթուղի, փապուղի, պողոտայ, փողոց, գոհի, ծառուղի, հրապարակ:

Ջոր, կիրճ, ծմակ, անձաւ, անդունդ, դարաւանդ:

90.—Հետեւեալ բառերով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Իւրաքանչիւր եղանակ, այս կեանքը, հարիւր տարի, երկրորդ պատուհան, որեւէ կենդանի, բոլոր մարդիկ:

91.—Հետեւեալ գոյականներուն իրենց յատկութիւնները ցուցնող ածականներ ընկերացնելով՝ օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:

փիղը, վագրը, առիւծը, գայլը, աղուէսը, հէրը, ոչխարը, նապաստակը, կատուն, շունը, մուկը, եղջերուն, ձին, իժը:

Ձանձը, մեղուն, թիթեռնիկը, մարախը, մրջիւնը:

Օրինակ.—Փիղը վիթխարի է:

92.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած անուններուն տեսակը. Թիւը, հոլովը եւ ածականներուն տեսակն ու ո՛ր գոյականին վերաբերիլը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Նիմուռէ փարթամ եւ բազմամարդ քաղաք մըն էր երբեմն. — Բաթելոնի հսկայական աշտարակը կանգնել տուաւ Բէլ. — Եգիպտոսի բարեբեր հովիտը կ'ոռոգուի Նեղոսի ջուրերով. — Աւերիկայի գիւղը տեղի ունեցաւ ժե. դարուն. — Այս աշխարհի մէջ ամէն բան փոփոխական է.— Դպրոցին մէջ իւրաքանչիւր աշակերտ պարտական է ակնածիլ իր ուսուցիչներէն եւ հնազանդիլ անոնց պատուէրներուն. — Եփեսոսի նշանաւոր տաճարը մին էր հին աշխարհի հրաշալիքներէն. այդ տաճարը գոհ գնաց հրկիզութեան մը. — Տարուան եղանակները երեքական ամիսէ կը բաղկանան. —Դպրոցին կրթական ծրագիրը բաժնուած է երկերկու տարի ուղղութեամբ երեք դասընթացքներու:

93.—Հետեւեալ անուններուն տով մէյմէկ յարմար որակական ածական դրէ՛ք եւ սորվեցէ՛ք իւրաքանչիւրին նշանակութիւնը:

Առած, առակ, զրոյց, աւանդավէպ կամ հեքեաթ, մանրավէպ, նորավէպ, վէպ:

Օրինակ.—*Ժողովրդական առած:*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ԱՆՀԱՆԱՋԱՆԳ ԳԱՒԹՈՒԿԸ

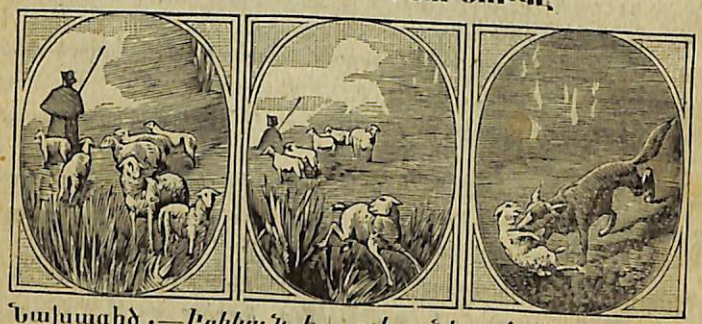

Նախագիծ.—*Իրիկուն է, ոչխարները հովիւէն տաքնորոգուած, ոտարակ կը մանեն: Փոքրիկ սիրուն գառնուկ մը՝ հակառակ մօր յորդորին, նախիրէն կը հեռանայ, անտառին մէջ փիչ մը պարտկելու համար: Անտառին մօտ գիշերը վրայ կը հասնի: Յանկարծ ոռնոցի ձայներ... գառնուկը սարսափած կ'ուզէ վազել տայց... (ինչ կը պատահի): Տղայ մը պարտի հետաքրքրել իր մօրը:*

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

ԴԱՍ· — ԴԵՐԱՆՈՒՆ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

125. — *Դերանուն կը կոչուին այն բառերը որոնք անուններու տեղ կը դրուին:*

126. — *Դերանուններըը վոփոխական բառեր են, ունին թիւ և հոլով, և կը գործածուին թիւին ու հոլովին այն անուններուն որոնց տեղ կը դրուին:*

127. — *Դերանուններըը հինգ տեսակ են. անձնական, յարաբերական, ցուցական, ստացական և անորոշ:*

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

128. — *Անձնական դերանուն են անձերու անուններուն տեղ դրուած դերանուններըը. օրինակ՝ ես, դուն, ինք և ն:*

129. — *Անձնական դերանուններըը երեք դէմք ունին*

Ա. դէմք, այն որ կը խօսի.

Բ. « « որուն կ'ուղղուի խօսքը.

Գ. « « որուն վրայով կը խօսուի:

130. — *Ա. Դէմքի անձնական դերանունն է ես և կը հոլովուի հետեւեալ կերպով:*

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղ.	Ես	Մենք
Հայց.	Զիս	Մեզ
Սեռ.	Իմ	Մեր
Տր.	Ինծի	Մեզի
Բաց.	Ինձմէ	Մեզմէ
Գոր.	Ինձմով	Մեզմով

131. — *Բ. Դէմքի անձնական դերանունն է դուն և կը հոլովուի հետեւեալ կերպով:*

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղ.	Դուն	Դուք
Հայց.	Քեզ	Ձեզ

Սեռ.	Քու	Ձեր
Տր.	Քեզի	Ձեզի
Բաց.	Քեզմէ	Ձեզմէ
Գործ.	Քեզմով	Ձեզմով

132. — Գ. Դէմքի անձնական դերանուններն են իմ, ան, անիկա և կը հոլովուին հետևեալ կերպով:

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Ինք	Ան, անիկա	Իրենք	Անոնք
Հայց.	Զինք	Զանի, զանիկա	Զիրենք	Զանոնք
Սեռ.	Իր	Անոր	Իրենց	Անոնց
Տր.	Իրեն	Անոր	Իրենց	Անոնց
Բաց.	Իրմէ	Անկէ	Իրենցմէ	Անոնցմէ
Գործ.	Իրմով	Անով	Իրենցմով	Անոնցմով

133. — Գ. դէմքի անձնական դերանուններէն ընդհանրապէս ան, անիկա և քիչ անգամ իմ կը գործածուին նաև կենդանիներու և իրերու անուններուն տեղ ալ:

134. — Անձնական դերանուններուն եզակի և յոգնակի սեռականները (իմ, ու, մեր, ձեր, իր, անոր, իրենց, անոնց) կը կոչուին նաև ստացական ածական որովհետև բանի մը որու վերաբերիլը ցոյց կուտան:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԵՐԿՈՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿՆԵՐ

Նապաստակ մը՝ չուներէն հալածուած, մացառներու մէջէն արագօրէն կը փախչէր: Ուրիշ նապաստակ մը դուրս ելլելով իր որջէն, հետաքրքրութեամբ անոր հարցուց. — «Ինչ կայ, բա՛րեկամ»: — «Ի՞նչ պիտ՚ըլլայ» ըսաւ միւսը չնչասպառ, երկու աւազակ քերթէներ զիս հալածելու վրայ են». — «Ա՛յո, յարեց առաջինը, կը տեսնեմ կոր զանոնք, բայց անոնք քերթէ չեն». — «Հապա ի՞նչ են». — «Կարճոտն չուներ են». — «Կարճոտն, չունե՞ր». — Ա՛յո». — «Կապա՛կ կրնես, աղէ՛կ նայէ, քեզի կ՚ըսեմ թէ քերթէ են». — «Բայց ես ալ կ՚ըսեմ թէ կարճոտն չուներ են». — «Բայց քերթէ են...»: Մինչ երկու

նապաստակներն այսպէս կը վիճաբանէին, չուները վրայ կը հասնին և զիրենք կը բռնեն յանկարծութեան:

Անոնք որ չունէին մանրամասնութիւններու համար էական գործը կ՚անտեսեն, թո՛ղ յիշեն այս առակը:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՏԱՆԳՆԵՐ

94.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը ստորագծելով անձնական դերանուները, յետոյ ըսէ՛ք թէ իւրաքանչիւր դերանուն ո՛ր անունին տեղ դրուած է:

95.—Հետեւեալ մանրավէպին մէջ Պետրոսին տեղ դուք ձեր անձը ենթադրելով՝ անոր համեմատ զայն բարեփոխեցէ՛ք, դնելով պէտք եղած դերանուններըը:

Պետրոս դպրոցին մէջ լաւ կ՚աշխատի, ուսուցիչները շատ գոհ են Պետրոսեն, Պետրոսին ծնողը Պետրոսը շատ կը սիրեն որովհետև Պետրոս տունին մէջ ալ բարի եւ հնազանդ վարք ունի, բոլոր մարդիկ Պետրոսին համակիր են, զի Պետրոս շատ խաղասիրտ ու բարեկիրթ է:

Օրինակ.—Ես դպրոցին մէջ լաւ կ՚աշխատիմ... եւն:

96. — Հետեւեալ նախադասութիւններու անձնական դերանուններէն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք, բերանացի որոշելով նաեւ իւրաքանչիւրին թիւը, դէմքը եւ հոլովը:

Պօղոս ինծի զարկաւ.—Մեր տունը մեծ է. —Քեզմէ խրատ չեմ ուզեր. — Անոնք մեզ խաբեր են. — Քու գիրդ մաշած է.—Դուն խօսեցար, անիկա լռեց.—Ի՞նչ կ՚ապահէ իրմէ. — Դուք իրաւունք չունիք մեզ նախատելու.—Այդ գիրքը մեզի՛ յանձնէ.—Ասիկա իր տունը տեղը լքեց.—Ես տեսայ զինքը.—Մի՛ դպչիր անոնց:

97. — Հետեւեալ նախադասութիւններու անձնական դերանուններէն առաջին դէմք եղողները՝ երկրորդի, երկրորդները՝ երրորդի փոխեցէք օրինակին պէս:

Ահա իմ գիրս, ո՞ւր է քու գիրդ. — Այդ բաւական պտուղներեն քողտան մեզի. — Ուսուցիչը մեզ վարժարեց, մեզ պատժեց. — Ինծմէ ի՞նչ կ՚ուզէ այդ մարդը.—Քեզմով կը լրանայ կուրգը.—Մեր մէջեն շատեր ծոյլ են.—Առաւ ինծի շատ տուաւ, քեզի ի՞նչ տուաւ:

Օրինակ.—Ահա քու գիրդ, ո՞ւր է իր գիրը:

ԴԱՍ· — ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

135.—*Անձնական դերանուններ են նաև իրար, մեկզմեկ որ կը կոչուին փոխադարձ դերանուններ:*

136.—*Փոխադարձ դերանունները միայն եզակի թիւով կը հոլովուին հետեւեալ կերպով:*

Ուղ.	(Զուտի)	(Զուտի)
Հայց.	Իրար, զիրար	Մէկզմէկ
Սեռ. Տր.	Իրարու	Մէկմէկու
Բաց.	Իրարմէ	Մէկմէկէ
Գործ.	Իրարմով	Մէկմէկով

137.—*Անձնական դերանունները կրկնուելով կը ձեռացեն կազմելու ուրիշ տեսակ մը դերանուններ որ կը կոչուին անդրադարձ եւ հետեւեալներն են.*

Ա· ԴԷՄՔ

Եզակի	Յոգնակի
	(Զուտի)
Ո. Ես ինքս	Մենք մեզ կամ ինքզինքնիս
Հ. Ես զիս կամ ինքզինքս	Մենք մեր
Ս. Ես իմ	Մենք մեզի
Տ. Ես ինծի	Մենք մեզմէ
Բ. Ես ինձմէ կամ ինքիրմէս	Մենք մեզմով կամ ինքիրմովնիս
Գ. Ես ինձմով կամ ինքիրմով	

Բ· ԴԷՄՔ

	(Զուտի)
Ո. Դուն ինքդ	Դուք ձեզ կամ ինքզինքնիդ
Հ. Դուն քեզ կամ ինքզինքդ	Դուք ձեր
Ս. Դուն քու	Դուք ձեզի
Տ. Դուն քեզի	Դուք ձեզմէ
Բ. Դուն քեզմէ կամ ինքիրմէդ	Դուք ձեզմով կամ ինքիրմովնիդ
Գ. Դուն քեզմով կամ ինքիրմով	

Գ· ԴԷՄՔ

Հ. Ինքզինք	Իրենքզիրենք կամ ինքզինքնին
Ս. Ինքիր	Իրենք իրենց
Տ. Ինքիրեն	Իրենք իրենց
Բ. Ինքիրմէ	Իրենք իրենցմէ
Գ. Ինքիրմով	Իրենք իրենցմով կամ ինքիրմովնին

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

98. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու փոխադարձ եւ անդրադարձ դերանունները ստորագծեցէ՛ք, յետոյ անոնց դէմքը, թիւն ու հոլովը որոշեցէ՛ք բերանացի:*

Դուն ինձ՛ զ օգնէ որ ձատուած ալ քեզ օգնէ. —Ինքզինդ մի՛ բարձրացներ որպէս զի չխոնարհիս. — Մարդիկ պարտական են իրարու օգնելու.—Մեկզմեկ սիրեցէ՛ք այս է Յիսուսի պատուէրը.—Դարոցական շրջանէն վերջն ալ մարդ ինքիրեն ուսանելու է. — Տո՛ղ, մեկմեկու սիրտ մի՛ ցաւցնէք, իրարմէ չաւ օրինակ առէ՛ք.—Ես իմ պարտքս կատարեցի. — Դուն ինդ անձամբ կարդալու ես այդ գործը. — Մենք շատ անգամ ինքզինքնիս կը խաբենք. — Դուք ձեզմէ բան մը մի՛ ըսէք, այլ ինչ որ ես հրահանգեցի. — Մարդ սաստիկ բարկանալով ինքիրմէ կ'ելլէ. — Մարդիկ կան որ իրենք իրենց ձեռքով կը վնասուին.—Ես ինքս տեսայ այն մարդը. —Մենք մեզմով չենք կրնար կատարել այս գործը:

99.—*Հետեւեալ փոխադարձ եւ անդրադարձ դերանուններուն եզակիները յոգնակիի եւ յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք:*

Ինքիրեն, ես ինծի, դուն քեզ, ինքզինդ, մենք մեզմէ, ինքիրմովդ, ինքզինքս, ես ինձմով, ինքիրմէս, ինքզինքիդ, ինքիր, մենք մեզ, դուք ձեզի, ինքզինդ:

100.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիր անուններուն տեղ դրէ՛ք պէտք եղած անձնական կամ փոխադարձ դերանունները:*

Յիսուս ըսաւ թէ **Յիսուսն** *է յարութիւն եւ կեանք. — Դարուն բնութեան զարթումի եղանակն է, մանուշակ աւետաբեր է* **գարունին.** *— Զարերու ընկերութիւնը երկար չի տեւեր, վերջիվերոյ* **չարը չարը** *կը ոչնչէ.—Մարմնի անդամները* **մարմնի անդամներուն** *ըսին. «Ինչո՞ւ* **անդամներս** *աշխատինք եւ ստամոքսը վայելէ, թող ստամոքսը* **ստամոքսին** *անունդը հոգայ», եւ* **անդամները** *չաշխատեցան, բայց ստամոքսը չանանելով* **անդամներն** *ալ տկարացան:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԹԱՐԵԳԱՄՆԵՐԸ

Ծորչամ բախտը կ'ըլլայ քեզի բարեկամ,
Բարեկամներ բոլորտիքդդ ման կուգան.
Զբաղիլ օրերդ ախտաւ տմպեր պատահիլին,
Այդ ձամ նայէ, մնացեր ես առանձին:

Թելադրութիւններ. — *Արտասանել այս քառեակը, բացատրել թէ որո՞նք են ճշմարիտ, որո՞նք են կեղծ բարեկամները:*

ԴԱՍ. — ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

138.—*Յարաբերական կը կոչուի որ դերանունը որ իրմէ առաջ յիշուած անունի կամ դերանունի մը տեղ կը դրուի և զայն կը կցէ յաջորդ նախադասութեան հետ. օրինակ՝*

Տեսայ մարդ մը որ վազելով կ'երթար:

139.—*Յարաբերական դերանունը կը հոլովուի հետեւեալ կերպով.*

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղ.	*Որ*	*Որոնք*
Հայց.	*Զոր*	*Զորոնք*
Սեռ. Տր.	*Որու*	*Որոնց*
Բաց.	*Որմէ*	*Որոնցմէ*
Գոր.	*Որով*	*Որոնցմով*

140.—*Այն բառը որուն տեղ դրուած է յարաբերական դերանունը, կը կոչուի յարաբերեալ:*

141.—*Յարաբերական դերանուն կը համարուի նաև ուր բառը (որուն մէջ նշանակութեամբ), որուն եզակի ուղղական և բացառական հոլովները միայն կը գործածուին. օրինակ՝*

Այն տունը ուր կը բնակինք, գեղը ուրկէ անցանք էն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՀՈՂ.Ը

Հողը մեր մայրն ու մուսկին է: Տարուան իւրաքանչիւր եղանակի մէջոցին անիկա կ'արտադրէ այն պտուղներն ու բանջարեղէնները որոնց պէտք ունինք: Մեզի կուտայ ծաղիկներ որոնք մեզ կը հրճուեցնեն և փայտ կամ ածուխ՝ որով կը տաքնանք: Կը մուսցանէ կենդանիները զոր մեր ծառայութեան կը գործածենք կամ որոնց միսը կ'ուտենք: Մեծ քաղաքներու մէջ ուր բաղում մարդիկ կը բնակին, հողը ծածկուած է չէնքերով, բայց գեղը, դաշտին մէջ, օրհնեալ հողը ամենուրեք իր արգասաւոր լանջքը կը տարածէ լայնարձակ: Ամէն մարդ կը սիրէ հողը զոր կը մշակէ և անիկա իր ընդունած խնամքները բազմապատիկ կը փոխարինէ:

Թելադրութիւններ.—*Կարդալ այս հատուածը, բացատրել բառերու նշանակութիւնները, ուղղագրել նոյնը:*

ՀԱՄԱՆԳԱՆԱՐ

101. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ անձնական դերանունները մէկ, յարաբերականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք յարաբերականներուն յարաբերեալները:

102.—Հետեւեալ նախադասութիւններն իրարու կցեցէ՛ք շեղագիր բառերուն տեղ յարաբերական դերանուններ դնելով:

*Լոյսին մէջ եօթը գոյներ կան, **այդ գոյները** կը յայտնուին ծիածանին մէջ.—Ծուլութիւնը մոլութիւն մըն է, **ծուլութիւնը** աղքատութեան կը տանի.—Կեանքը փոփոխական է, **կեանքին մէջ** հաճոյքներ ալ կան, ցաւեր ալ.—Բամպակը բոյս մըն է, **բամպակէն** կտաւ կը շինուի.—Ձիտուսի կեանքը չուսաւոր ուղի մըն է, **այդ ուղիին** պարտինք հետեւիլ.—Անթիւ երկնային լուսաւորներ կան, **այդ լուսաւորները** աչքով չենք կրնար տեսնել.—Աղոցը գործիք մըն է, **աղոցով** փայտ կը կտրեն:*

103.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ կէտերուն տեղ պէտք եղած յարաբերական դերանունները գրէ՛ք. յետոյ անոնց թիւն ու հոլովը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Պարտէզը . . . տեսար, մերինն է.—Կարուրջը . . . անցաւ, շատ երկար էր.—Ցաւատեւութիւնը այն ճամբան է . . . յաջողութեան կը տանի.—Սենեակը . . . կը ննջեմ շատ չուսաւոր է.—Այն տղան . . . հանդիպեցաք, մեր դասընկերներն են.—Այն գործիքը . . . չուր կը հանեն կը կոչուի ջրհան.—Միակ բանը . . . ագահութիւնը ներելի է, ժամանակն է.—Հիւանդութիւններ կան . . . դարմանը դեռ գտնուած չէ:

104.—Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած յարաբերական դերանուններուն եւ յարաբերեալներուն եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք:

Տունը զոր պիտի շինեմ, գրիչը որով կը գրեմ, ծաղիկը որ բացուեցաւ, ծառը որուն վրայ եկայ, վնասուները որոնց ենթարկուեցայ, մեղուն որմէ խայթուեցայ, մուրճը որուցմով երկաթը կը ծեծեն, պատիւներ զորոնք վայելեց, հիւրերը որոնք եկան, այն մարդը որու խօսք տուիր:

Օրինակ.—*Տուներ զորոնք պիտի շինեմ:*

ԴԱՍ· — ՑՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

142. — *Ցուցական են այն դերանունները՝ որոնք ցույց տալու եղելի անուններու տեղ կը դրուին:*

143. — *Ցուցական ածականները՝ երբ իրենց ընկերացող գոյականները զեղչուելով առանձին գործածուին, ցուցական դերանունի կը փոխուին. օրինակ՝*

Իմ գրիչս այս է (փոխանակ ըսելու՝ այս գրիչն է):

144. — *Ցուցական դերանուններն են*

Այս, աս, ասիկա, սա, տուիկա որոնք խօսողին մօտիկ բան մը ցոյց կուտան.

Այդ, ադ, ադիկա, դա, դուիկա որոնք խօսողին դիմացը գտնուող բան մը ցոյց կուտան.

Այն, ան, անիկա, նա, նուիկա որոնք խօսողէն հեռու բան մը ցոյց կուտան:

145. — *Սա, տուիկա, դա, դուիկա, նա, նուիկա իրենց փոխանակած անուններուը աւելի չեշտելով որոշելու կը ծառայեն:*

146. — *Ցուցական դերանուններուը կը հոլովուին հետեւեալ կերպով*

	Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Ո.	Այս, աս, ասիկա	Ասոնք	Սա, սուիկա	Սոնք
Հ.	Այս, աս, ասիկա	Ասոնք	Սա, սուիկա	Սոնք
Ս. Տ.	Ասոր	Ասոնց	Սոր	Սոնց
Բ.	Սակէ	Ասոնցմէ	Սրկէ, սորմէ	Սոնցմէ
Գ.	Սոսվ	Ասոնցմով	Սոր	Սոնցմով

Այդ, ադ, ադիկա, այն, ան, անիկա կը հոլովուին այս ին պէս. դա, դուիկա, նա, նուիկա կը հոլովուին սա ին պէս:

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

105. — Հետեւեալ նախադասութիւններու ցուցական դերանուններն ստորագծեցէ՛ք. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք Թէ ո՛ր անուններուն տեղ դրուած են:

Այդ ճամբան դժուարին է, ադկա մի՛ երթար.—Սա՛ է մեր տունը, նա՛ է եկեղեցին.—Ասոր աւոր խօսիլ մի՛ հաւատար առանց ըննելու.—

Կորուսի՛ սրկէ.—Այս կեանքը անցաւոր է, բայց անոր միջոցաւ անմահութեան կը հասնինք.—Հաւատք եւ սէր, անոնք ասոնք են մեծագոյն առաքինութիւնները.—Այս տղոց մայրը ադոնց հօրաքոյրն է.—Բան մը որ միշտ առաջ կ'երթայ ու բնաւ ետ չի դառնար, ինչ է այն. — Այն ձիերը տեսա՞ք, անոնցմով կը շրջագայինք:

106.—Հետեւեալ նախադասութիւններու ցուցական դերանուններուն եզա՛ր ինները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի փոխեցէ՛ք. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք իւրաքանչիւրին հոլովը:

Սո՛ր նայէ՛ք. կեցի՛ր ադոնց տուներ.—Նոյնիսկ զգուշացիր. — Ասով կը չմնանք. — Ոսիկա է մեր պարտէզը. — Անոր խօսքին մի՛ հաւատաք.— Ադոնցմէ զատ մարդ չկայ. — Սա՞ է ձեր եղբայրը.— Ադկա՛ հրաժարեցաւ.— Ասոր մի՛ վստահիր —Ադիկա չեի տեսած:

107.—Հոլո՛վեցէ՛ք այդ (կամ ադ, ադիկա), այն (կամ ան, անիկա), դա (կամ դուիկա), նա (կամ նուիկա) ցուցական դերանունները:

108.—Հետեւեալ խօսքը տղոց՝ ուսուցիչներուն ուղղուած ձեւի վերածեցէ՛ք, կատարելով հարկ եղած դերանունի փոփոխութիւնները:

Տնա՛ր, ձեր ուսուցիչները ձեր ծնողին տեղ կը նկատեն դպրոցին մէջ, դուք պարտի՛ք զանոնք սիրել, անոնց հնազանդիլ եւ հարգանքի ցոյց տալ այն խնամքներուն համար զոր ձեզի համար կը տածեն անոնք: Հանդէպ ուսուցիչներու հարգանքը ձեր նուիրական պարտականութիւնն է:

Օրինակ.—*Ուսուցիչնե՛ր, դուք մեր ծնողին տեղ կը նկատեք, նոյն:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՁՆՃՂՈՒԿՆ ՈՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

Նապաստակը բռնուած էր
Ճիրաններէն արծուին սէգ:
Ճնճղուկ մը զայն սկսաւ ծաղրել.
— «Ահ, ինչ ըրիր տառիկներդ»:
Ցին մը կ'անցնէր, լսեց ձայնը,
Յարձակեցաւ ճնճղուկին հէգ.
Յանկարծ միւսը պատասխանեց.
—«Դո՞ւն ինչ ըրիր թըռիչներդ»:

Թրգմ. Ց. Գ. **ՏԻԿԻՆ ԺՕԼԻՈ**

Թելադրութիւններ. — *Գոց արտասանել այս առակը եւ բացատրել բարոյականը:*

Դ.Ա.Մ. — ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

147. — *Ստացական կը կոչուին այն դերանուններուն որոնք ցոյց կուտան որու վերաբերին այն անուններուն որոնց տեղ դրուած են:*

148. — *Անձնական դերանուններու սեռականները (որ ստացական ածական ալ կը կոչուէին) ստացական դերանուն կը փոխուին երբ իրենց ընկերացող գոյականը առանձուց յիշուած անուն մը ըլլալով զեղչուի. օրինակ՝*

Սա տունը որո՞ւնն է. — մերն է, փոխանակ ըսելու՝ մեր տունն է:

149. — *Ստացական դերանունները զեղչուած գոյականին յօդը կ'առնեն և անոր թիւովը ու հոլովովը կը հոլովուին. օրինակ՝*

Իմ գրիչս ըսելու տեղ կ'ըսենք իմինս, քու կօշիկդ ըսելու տեղ կ'ըսենք քունդ և այլն:

150. — *Ստացական դերանունները հետևեալներն են.*

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դէմք	Իմս կամ իմինս	Մերը կամ մերինը
Բ. «	Քունդ կամ քունկինդ	Ձերը կամ ձերինը
Գ. «	Իրը կամ իրենը	Իրենցը կամ իրենցինը

151. — *Ստացական դերանունները կը հոլովուին հետևեալ կերպով*

	Եզակի	Յոգնակի	Եզակի	Յոգնակի
Ո. Հ.	Իմս կամ իմինս	Իմիններս	Մերը կամ մերինը	Մերիններդ
Ս. Տ.	Իմինս	Իմիններուս	Մերինին	Մերիններուն
Բ.	Իմինէս	Իմիններէս	Մերինէն	Մերիններէն
Գ.	Իմինովս	Իմիններովս	Մերինով	Մերիններով

Այսպէս կը հոլովուին քունդ կամ քունկինդ, ձերը կամ ձերինը, իրը կամ իրենը, իրենցը կամ իրենցինը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԾՊՏՆԱԿԱՆ ԱԳԻՒԱՒԻՐ

Սիրասիրտ մը կորնչուց իր փետուրները: Ագռաւ մը գտնելով գայթակղեցաւ չափ անոնցմով կը հագուի կը զարդարուի. յետոյ կ'երթայ ուրիշ սիրասիրտներու մէջ ինքզինք

ցուցադրելու և սիգալու: Ասոնք սակայն կը ճանչնան զինք, վրան կը թափին և կը փետռեն ո՛չ միայն իր կեղծ փետուրները՝ այլ նաև բուն իրենները ալ: Ագռաւն այն ատեն կը վերադառնայ իր նմաններուն մէջ որոնք դասը կ'ամբողջացնեն զինք վանելով իրենց ընկերութենէն:

Պէտք չէ երբէք արհամարհել այն պայմանները ուր մարդ ծնած է:

Թէպտրութիւններ.—կարդալ այս առակը, ուղղագրել նոյնը, պատմել ինքնը, բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

109.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը ստորագծելով պարունակած դերանունները. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց տեսակը:

110.—Հոլովեցէ՛ք **Ֆուկդ** կամ **Ֆուկինդ**, **ձերը** կամ **ձերինը**, **իրը** կամ **իրենը**, **իրենցը** կամ **իրենցինը** ստացական դերանունները:

111.—Հետեւեալ ստացական դերանուններուն Թիւը, դէմքն ու հոլովը որոշեցէ՛ք եւ յոգնակիները եզակիի, եզակիները յոգնակիի վերածեցէ՛ք:

Իմիս, Ֆուկինովդ, մերը, ձերիններով, իմինովս, մերիններուն, իրենին, իրենցինին, Ֆուկիններուդ, ձերիններուն, իրը, իրենցը:

112.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղագիր գոյականները զեղչելով ցուցական եւ ստացական ածականները դերանունի փոխեցէ՛ք:

Իմ ձիս Ֆու **ձիէդ** *աւելի արագաթաց է.*—*Այդ մարդն անկեղծ է, այդ* **մարդուն** *վստահէ՛.*—*Մեր կօշիկները հինցան, ձեր* **կօշիկները** *դեռ նոր են.*—*Այս գործը շահաբեր է, այս գործով շատ դրամ շահեցայ.*—*Ֆու տունդ մեր* **տունին** *կից է.*—*Այս ծաղիկները այդ* **ծաղիկներէն** *աւելի հոտաւէտ են.*—*Իմ գաւաթս պզտիկ է, քոյդ իմ* **գաւաթովս** *կը խմեմ.*—*Այն լեռը տեսա՞ր, այն* **լեռը** *շատ բարձր է.*—*Աշխարհ մարդ վիշտ ունի, Ջաւահ ալ իր* **վիշտը**:

Օրինակ.—*Իմ ձիս Ֆուկինդ աւելի արագաթաց է:*

113.—Հետեւեալ նախադասութիւններու ստացական եւ ցուցական դերանունները ածականի վերածեցէ՛ք, զեղչեալ անունները դնելով:

Դուք ձեր կարծիքն ունիք, անոնք իրենցը.—*Մեր բարեկամներ հատան, ձերիններուն կ'սպասենք.*—*Այս տղան ծոյլ են, ասոնց օրինակին մի՛ հետեւիք.*—*Իմ դասս դժուարին է, Ֆուկինդ՝ դիւրին.*—*Այդ կամուրջը խախուտ է, պդեմ մի՛ անցնիք.*—*Սա է իմ գրիչս, ո՞ւր է իրենը.*—*Ձեր այցին ա՞յն է.*—*Ֆու գիրերդ նոր են, իրենները խ՞նչպէս են.*—*Սա դարակը տեսա՞ր, իմ տետրակներս ասոր մէջն են, Ֆուկիններդ ո՞ւր են:*

Օրինակ.—*Դուք ձեր կարծիքն ունիք, անոնց իրենց կարծիքը:*

ԴԱՍ· — ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

152. — *Անորոշ են այն դերանուննները որոնք անորոշ ա-նուննելու տեղ դրուած են:*

153. — *Անորոշ ածականներէն չաւերը երբ աւանձին ա-ռանց գոյականի գործածուին, անորոշ դերանունի կը փոխուին. օրինակ՝*

Այդ գրիչը չեմ ուզեր, միւսը կուզեմ, փոխանակ ըսե-լու՝ միւս գրիչը կուզեմ:

154. — *Անորոշ դերանուններու գլխաւորներն են*

Մեկը, աւելի մեկը, ո՛չ մեկը, ո՛ր մեկը, մեկալը, միւսը, իւրաքանչիւրը, ամենը, ամենքը, ամեն ոք, ո՛չ ոք, ո՞վ, ի՞նչ, ո՞րը, քանի՞ն, մեկ քանին, ուրիշ, ուրիշ մը, ոչինչ, նոյնը, միեւնոյնը, մարդ, աւելի մարդ, մարդ մը, քան մը, աւելի քան, աւելի ինչ, քոորը, այսինքն, այնինքն, այսպիսին, այդպիսին, այնպիսին, այսչափը, ասդչափը, այնչափը, այսքանը, այդքանը, այնքանը, ո՞րչափը, ո՞րքանը, ի՞նչքանը, շատը, շատ մը, ինչը, ինչ մը, մասը մը, մեկ մասը և ն:

155. — *Անորոշ դերանուններէն չաւերը յոգնակի չունին և կը հոլովուին անուններու հոլովման ընդհանուր ձևին հա-մաձայն, բացի աւելին, ինչը, մեկը, աւելի ինչ, ոչ մեկը, ոչ մեկը ու մարդ դերանուններէն որոնք կը հոլովուին ծոյլ բառին պէս: Իսկ ոչ, որը կը հոլովուին հետևեալ կերպով:*

	Եզակի		Յոգնակի
Ո. Հ.	Որ	ով, զով	Որոնք
Ս. Տ.	Որուն	որու	Որոնց
Բ.	Որմէ	որմէ	Որոնցմէ
Գ.	Որով	որով	Որոնցմով

156. — *Մը անորոշ ածականին ընկերացող դերանուննե-րու հոլովման ատեն մը անփոփոխ կը մնայ և միայն դերա-նունը կը հոլովուի. օրինակ՝*

Ուրիշ մը, ուրիշի մը, ուրիշէ մը և ն:

Իսկ յոգնակիի մէջ մը կը զեղչուի, օրինակ՝ ուրիշներու, ուրիշներէ և ն:

157. — *Անորոշ դերանուններէն մէկ քանիները հարցա-կան կամ չեզոք խօսքերու յատուկ են, և կը կոչուին նաև հարցական անորոշ դերանուն. օրինակ՝ ո՞վ, ի՞նչ, քանի՞ և ն:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԹՌՉՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՀԸ

Վառարանիս մօտ ես յաճախ խորհած եմ լուռ
Ցուրտէն սառած թռչուններու մահուան վրայ
Անտառներուն, պուրակներուն մէջ կամ այլուր:
Ամայացած բոյներն անոնք զոր կը լըքեն,
Ցաւ կ՚օրօրուին հովէն թուխկէկ երկինքին տակ.
Ո՛հ, քանի՛ հէգ փոքր թռչուններ ցուրտէն, փուքէն
Պէտք է մեռնին ձմեռուան մէջ սա դժնդակ:
Մանիշակի հունձքին առեն սակայն երբոր
Երթանք ժուռ գալ մարմանդներուն վրայ հեշտին,
Զենք գտներ հոն իրենց փափուկ կմախքն անզօր.
Թռչունները մեռնելու մօտ կը պահուըտի՞ն . . . :

Թրգմ. ԷՏԼՎԱՅՍ — ՖՐ. ԳՕՔԷ

Թելադրութիւններ.—Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել բառերուն նշանակութիւնները, ուղղագրել նոյնը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

114.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած անորոշ դե-րանունները մէկ, հարցական անորոշները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք, յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք իւրաքանչիւրին թիւն ու հոլովը:

Աւելն ոք իր թերութիւնն ունի.— Աստուած պիտի հատուցանէ իւ-րաքանչիւրին իր գործերուն համեմատ.—Ո՞վ է այն մարդը որ ապրի եւ չմեղանչէ.—Մարդ ինչ որ ցանէ, նոյնը կը հնձէ.—Գործ շատ ունիմ, ո՛ր մէկուն հասնիմ.—Այս հովանոցներէն ո՞րը կ՚ուզեմ.—Այսինքին, այնին-չին վստահելով գործի ձեռնարկողը մէջը կը մնայ. — Ոչինչ ա՛յնման թանկագին է որման առողջութիւնը. — Քանի՞ կը ծախեն այս գիրը.— Աշխատողը կ՚ապրի, այնպիսին երբէ՛ք ուրիշի չի կարօտիր.—Ի՞նչ կ՚ուզեմ հնձել. բան մը չեմ ուզեր.— կեռակուռեն իչ մը աւելցաւ. — Այս ծա-ղիկը միւսներէն աւելի հոտաւետ է.—Այսչափն ալ հերիք է:

115.—Հոլովեցէ՛ք հետեւեալ անորոշ դերանունները:

Միւսը, ի՞նչը, ով, բան մը, մեկը, մեկ հանին, այլայլափը, ամենը, այնինչը, իրարը, ուրիշը, նոյնը, հանի՞ն, ո՞րը, ոչոք, իւրաքանչիւրը:

116.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ շեղագիր գոյականները զեղչելով՝ անոնց ընկերացող անորոշ ածականները դերանունի փոխեցէ՛ք:

Երկու գաւազան ունիմ, ո՞ր **գաւազանը** կ'ուզէք.—Մենք երկու տուն ունինք. մեկ **տունը** ամառը կը բնակինք, միւս **տունը**՝ ձմեռը.—Ինչ իսօսք որ իսօսեցայ, նոյն **խօսքը** դուն ալ կրկնեցիր.—Հանճարը ձիրք մըն է որ տուած չէ ամեն **անհատի**.—Շատ ապրանք ունինք, դուք ո՛ր-չափ **ապրանք** կրնաք ծախել.—Սա պայուսակը բանի՞ **դահեկանի** կուտաս.—Մենք ուրիշ **խանութպանի** աւելի աժան կուտանք:

Օրինակ.—Երկու գաւազան ունիմ, ո՞րը կ'ուզէք:

117.—Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջ կրկնուած շեղագիր բառերուն տեղ դրէ՛ք պէտք եղած դերանունները:

Ցարգէ՛ ուրիշներուն իրաւունքը որպէսզի ուրիշներն ալ յարգեն **ձեր իրաւունքը**.—Ամեն մարդ առաքինութիւնը կը գովէ, բայց **առաքինութիւնը** չի գործադրեր.—Անգլիա ճարտարուեստ երկիր մըն է, **այդ երկրին** մէջ կան շատ ընդարձակ գործարաններ, **այդ գործարաններ** գաւազան ապրանքներ կ'արտադրեն.—Մովսէս Խորենացիներու փրկիչն եղաւ, **Մովսէս** էր որ **Խորենացիները** հանեց Եգիպտոսէն.—Այս մարդը բարի մարդ մըն է, **այս մարդուն** կրնաք վստահիլ.—Երկու կոյրեր երբ միասին խաղան, **կոյրը կոյրը** առաջնորդելով՝ երկուքն ալ խորխարաչը կ'իյնան.—Անի նշանաւոր քաղաք էր, **Անիի** մէջ կային հազարեւէկ եկեղեցիներ.—Բուն հին պատերու մէջ կը շինէք իր բոյնը, ածիւն **իր բոյնը** կը շինէ անմատոյց ժայռերու վրայ.—Վահան եւ Սուրէն իրենց դասը չգիտցան, **Վահան եւ Սուրէն** պիտի պատժուին:

118.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն փակագծեալ դերանունները վերածեցէ՛ք պէտք եղած հոլովին:

Բարի տղաք կը կատարեն (իրենք) պարտականութիւնները.—Ձիտուս (մենք) պատուիրեց որ մեկզմեկ սիրենք.—Մարդոց մեծ մասը դժգոհ է (ինք) վիճակեն.—Ուսուցիչը (ես) շատ կը սիրէ.—Դուն վախցի՛ր (անիկա).—Քիչ մը ջո՛ւր տուր (ես).—Բարիզը օգտակար հեղուկ մըն է (որ) շնորհիւ (մենք) տուները կը լուսաւորուին.—(Դուն) գիրդ որո՞ւ տամ. (ասիկա) տուր:

119.—Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր ցուցական, ստացական եւ անորոշ դերանունները որոշեցէ՛ք շեղագիր նոյնատեսակ ածականներէն:

Ամէն մարդիկ իրարու եղբայր են, **ամէնն** ալ պարտին գիրար սիրել.—**Այս** տղան ծոյլ է, **այս** էր որ անցեալ օր պատժուեցաւ.—Սա գիրքին **մեկ բանի** տուները փայտաշէն են, **մեկ բանին** ալ քարաշէն.—**Մեր**

տունը սա է, միւսը **մերը** չէ.—Ձաշակներն իրարմէ կը տարբերին, եւ **ուրիշ** ճաշակ ունիմ, դուն **ուրիշ**.—**Իմ** գիրքս կազմուած էր, **այդ իմս** չէ, **այդ** գիրքը անկազմ է.—**Ձեր** եւ **անոնց** ձիերը տկար են, **մեր** ձին զօրաւոր է, բայց **ձերը** եւ **անոնցը** խոշոր են, **մերինը** փոքր է.—**Ինչ** է **այն** բանը որ միշտ վեր կ'ելլէ, գտե՛ք նայիմ, **ինչ** բան է **այն**:

120.—Հետեւեալ դերանուններուն տեսակը, դէմքը, թիւը, հոլովը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Իւրաքանչիւրին, ինծի, մեկմեկէ, ասոր, իմինիս, իրարով, դուն ինծի, գիս, ոչինչերէդ, որուցմով, ուրիշին, ինչուն, ինքիրեն, ադուցմով, մեզի, իրմով, սուր, ձեզմէ, անկէ, դուք ձեզի, ամենուն, ադորմէ, մեկուն, մեկալեն, ինձմով, ասոնցմէ:

121.—117րդ հրահանգին փոփոխութիւնները կատարելէ յետոյ՝ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց պարունակած անուններն, ածականները եւ դերանունները (իրենց տեսակովը, թիւովը, հոլովովը):

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՓՈՔՐԻԿ ՁԱՐՍՃՃԻՆ

Նախագիծ. — Զարեհ չարաճճի տղայ մըն է: Շատ կը սիրէ կենդանիները տանջել: Ամառուան օր մը . . . հայրիկն ու մայրիկը տուրք կը խնդան (ո՛ւր տեղ): Մէտօր (շունը) արեւին տակ պառկած: Զարեհ՝ հակառակ քրոջը պատուէրին, (ինչ կ'ընէ...). շունը կապած (ինչ կ'ընէ): Անխոհեմ տղան մէկ ամբոխ հիւանդ կը պատկի: Զարեհ ա՛լ հիմա կենդանիներուն չի դպչիր:

ԲԱՅ

ԴԱՍ· — ԲԱՅ ԵՒ ԻՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

158. — *Բայ կը կոչուին այն բառերը՝ որոնք գոյութիւն, վիճակ կամ գործողութիւն ցոյց կուտան:*

159. — *Խօսքին մէջ բայն ունի իրեն յատուկ բառ մը որ կը կոչուի տէր բայի կամ ենթակայ:*

160. — *Տէր բային այն բառն է որուն գործողութիւնը կամ վիճակը կը բացատրէ բայը. օրինակ՝*

Աստուած արդար է. տխաւակը կ'երգէ, վարդը թոռմեցաւ:

161. — *Տէր բային կրնայ ըլլալ ուղղական անուն կամ դերանուն մը և կ'որոշուի բային վրայ ընելով ո՞վ, ինչ բան, որո՞նք, ինչ բաներ հարցումները. օրինակ՝*

Ես լողցայ, ո՞վ լողցաւ, — ես, դերանուն տէր բայի.

Ծառը չորցաւ, ինչ բան չորցաւ, — ծառը, անուն տէր բայի:

162. — *Ամէն բայ երկու մասերէ կը բաղկանայ. արմատ և վերջաւորութիւն. օրինակ՝*

Վառ—ել, փայլ—իլ, չոր—ալ ևլն:

163. — *Բայերուն արմատական մասը չի փոխուիր, բայց վերջաւորութիւնը, անունին պէս, զանազան փոփոխութիւններ կը կրէ:*

164. — *Բայերուն փոփոխութիւնները չորս կերպով կ'ըլլան. թիւով, դէմքով, ժամանակով, եղանակով:*

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՁԱՒ ԸՆԿԵՐԸ

Դիոգինէս փիլիսոփան պատանիի մը հանդիպեցաւ որ կը պատէր իր սրիկայ և անառակ մէկ ընկերին հետ: Պատանին ամօթով չառագունեցաւ երբ նշմարեց որ իմաստունը վրան տեսած էր զէշ ընկերի մը հետ:

Դիոգինէս իրեն կանչեց պատանին և ըսաւ. «Ապրի՛ս, զա՛ւակս, կ'ուզէի որ միշտ քու վրադ տեսնեմ ամօթխածութեան այս նշանը. կարմրութիւնը առաքինութեան սիրելի գոյնն է:

Թելադրութիւններ.—*Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը եւ բացատրել բարոյականը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

122.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր բայերը:

123.—Հետեւեալ առարկաներով կատարելի գործողութիւնները նշանակող բայերը գտնելով՝ կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ:

Ածր, չծակ, խաւազան, գրոց, ոռ, աղօրիկ, իւմբ, ունելի, շոգեկառ, չոչթակ, սրինգ, յօսոց, ծեփիչ, ծուղակ, գլիր, փոց, տապակ, սղոց, դեղ, կարկին, ուռկան, դիտակ, խթան, միջոց, չամիչ, վրձին, կամք, յիշողութիւն, ձկդրակ, շղթայ, խոզանակ, բով, խառնոց:

Օրինակ.—*Ածրով կրնաւիք հերկել.—Միջոով կրնաւիք խորհիլ:*

124.—Հետեւեալ բայերուն մէյ մէկ յարմար տէր բայի ընկերացնելով նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:

Լսել, տեսնել, շօշափել, ծագիլ, թառալիլ, ժայթքիլ, բորբոքիլ, աղօթել, դաստի, բուրել, ոռնալ, բարախել, ծածանիլ, սաւառնիլ, կայծակել, ծփալ, տեղալ, փթթիլ, թառամիլ, ծիւրիլ, պղտիլ, ճնշել, կլլել, ծամել, մարսել:

Օրինակ.—*Ականջը կը լսէ:*

125.—Հետեւեալ անունները տէր բայի նկատելով անոնց ընկերացուցէ՛ք երկերկու յարմար բայեր:

Ծովը, կրակը, շունը, մեղուն, ձին, չուրը, ծաղիկը, հովը, ճօճանակը, ասեղը:

Օրինակ.—*Ծովը կ'ալեծփի, կը փրփրի:*

126.—Հետեւեալ բայերուն ընկերացուցէ՛ք յարմար դերանուն տէր բայիներ:

Երգեց, կ'երգեհիմ, երգի՛. — Խաղացիր, պիտի խաղամ, կը խաղային.—Կը կարէ, կարեցին, կարեցի՛ք, կը կարէի.—Կապեցին, պիտի կապէր, կապե՛նք, կը կապեմ.—Կը հաւատամ, պիտի հաւատայիմ, հաւատացի՛ք, հաւատացինի, կը հաւատան:

Օրինակ.—*Ինք երգեց, մենք կ'երգեհինք:*

127.— Վերի բայերուն արմատական անփոփոխ մասերը զատեցէ՛ք փոփոխական վերջաւորութիւններէն:

Օրինակ.—*Երգ | եց, խաղ | ացիր:*

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԴԷՄՔՆ ՈՒ ԲԻՒԸ

165. — *Բայն ալ անուններն պէս երկու թիւ ունի. եզակի և յոգնակի. օրինակ՝*

Կարդացի, կարդացինք:

166. — *Բայն ալ անձնական դերանուններն պէս երեք դէմք ունի.*

Ա. դիմ., ան որ կը խօսի, օրինակ. Ես տեսայ, մենք տեսանք.

Բ. » ան որուն կ'ուղղուի խօսքը օր. Դուն տեսար, դուք տեսաք.

Գ. » ան որուն վրայով կը խօսուի. օր. Ան տեսաւ, անոնք տեսան:

ԲԱՅԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

167. — *Բայը երեք ժամանակ ունի. ներկայ, անցեալ և ապառնի:*

168. — *Ներկան կը ցուցնէ բային գործողութեան կամ վիճակին ներկայ կամ միբձաւոր ժամանակի մէջ կատարուիլը. օրինակ՝ կը խօսիմ:*

169. — *Անցեալը կը ցուցնէ թէ բային գործողութիւնը կամ վիճակը անցած ժամանակի մէջ կատարուեցաւ կամ կը կատարուէր:*

170. — *Անցեալը երկու ձև ունի.*

Ա. Անկատար անցեալ. օրինակ՝ կը խօսէր.

Բ. Կատարեալ անցեալ. » խօսեցաւ:

171. — *Ապառնին կը ցուցնէ թէ բային գործողութիւնը կամ վիճակը գալիք ժամանակի մէջ պիտի կատարուի կամ պիտի կատարուէր:*

172. — *Ապառնին ալ երկու ձև ունի.*

Ա. Բացարձակ ապառնի. օրինակ՝ պիտի խօսիմ.

Բ. Անկատար » » պիտի խօսէր:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

128.—Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած բայերը, անոնց դէմքն ու թիւը եւ պէտք եղած հարցումն ընելով՝ տէր բայիները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Աչիւրը ցորեկն կ'ելլէ.—Մենք գիշատուրաբար հացով կը սնանիմք.

—Մարդիկ ընկերական են. —ձանչցի՛ր դուն ինզ. — Մինչ մենք կը գոծեխինք, անոնք հանգչեցան. — Ես տեսակ մը ցաւով կը տառապիմ, դուն ալ ուրիշ տեսակ ցաւով կը տառապես.—Գեղեցկութիւնը շուտ կ'անցնի.—Երբոր փայլակը շողայ, որոտումը անոր կը յաջորդէ.— Դուք արժանի էք վարձատրութեան. — Ջապէլ պատիժ կրեց, իսկ ես բարեվիզ սպասյ:

129.—Հետեւեալ նախադասութիւնները լրացուցէ՛ք կէտերուն տեղ դնելով յարմար բայերը եւ սորագծելով տէր բայիները:

Կամքը . . . ամեն դժուարութեան. — Օդապարիկը . . . օդին մէջ. — Յիսուս . . . կեղծաւոր Փարիսեցիներէ. — Ս. Գրիգոր եւ Տրդատ . . . Էջմիածնի վանքը.—Նեղոս գետը ամեն տարի կը յորդի եւ . . . եգիպտոսը.—Մարդութիւնները քշուառութեան . . . — Մարդիկ օր մը օդին մէջէն չուելու միջոցն ալ . . . :

130.—Հետեւեալ նախադասութիւնները լրացուցէ՛ք հարցումներուն տեղ դնելով պէտք եղած տէր բայիները:

(Որո՞ք) կը բնակին օդին մէջ.—(Ի՞նչ բան) կը շրջապատէ երկիրը. — (Ո՞վ) վոնտուեցաւ դրախտեն. — (Ո՞վ) կը մկրտէր Յորդանան. — (Ի՞նչ բան) տպագրութեան գործիք է.—(Ի՞նչ բան) մարդուս ներքին դատաւորն է. — (Ի՞նչ բան) ոսկեայ կ'ելլէ. — (Ո՞վ) հիմնեց Միխթարեան միաբանութիւնը. — (Ի՞նչ բաներ) առողջութիւնը կը խանգարեն.—(Ո՞վ) երկինք հասաւ:

131.—128, 129, 130րդ հրահանգներու բայերուն ժամանակը որոշեցէ՛ք բերանացի:

132.—Հետեւեալ բայերը օրինակին պէս ներկայ, անցեալ եւ ապառնի ժամանակներու վերածելով կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ:

Ծառ տնկել. — Դաշտը մշակել. — Մայրը սիրել. — Դուռ շահիլ.— Պտուղ քաղել.—Գնդակ խաղալ. — Շոգենաւով ճամբորդել — Աշտարակին վրայ ելլել:

Օրինակ. — *Ծառ կը տնկեմ, ծառ կը տնկէի, ծառ տնկեցի, ծառ պիտի տնկեմ, ծառ պիտի տնկէի:*

133.—Դուք՛ ալ այն առարկաները որոնց միջոցաւ կը կատարուին հետեւեալ բայերու նշանակած գործողութիւնները եւ խօսքեր կազմեցէ՛ք:

Կարել, հնձել, խուզել, բռնել, խնկարկել, տաշել, շօշափել, սրել, տպագրել, եփել, խօսիլ, թռչիլ, կծիլ, մկրտել:

Օրինակ.—*Ասեղով կը կարեն:*

134.—Հետեւեալ բայերուն երկերկու տէր բայիներ ա ալով՝ կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ օրինակին պէս:

Բաշել, սողալ, շողալ, հոսիլ, տեղալ, ոսոսալ, մագլցիլ, արշաւել, խոյանալ, գաղթել, թռչիլ, ճախրել, սուրալ, ծաւալիլ, ճառագայթել:

Օրինակ.—*Կովը եւ հէշը կը բաշեն:*

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԵՂԱՆԱԿԸ

173. — *Բայը չորս եղանակ ունի. սահմանական, հրամայական, ստորադասական և անորոշ:*

174. — *Սահմանականը կը ներկայացնէ բային այն ձեւերը որով գործողութիւն մը կամ վիճակ մը դրական կը հաստատուի. օրինակ՝*

Կ՚ուզեմ, կը կարդամ, պիտի չգնամ ևլն:

175. — *Սահմանական եղանակի կը վերաբերին բային ներկայ, անցեալ և ապառնի ժամանակները:*

176. — *Հրամայական եղանակը բային այն ձեւն է որով կը յայտնուի հրաման մը. օրինակ՝ քալեցէ՛ք, գնա՛ ևլն:*

177. — *Ստորադասական եղանակը բային այն ձեւն է որով գործողութիւն մը կամ վիճակ մը կը յայտնուի թէական կամ ուրիշ գործողութենէ մը ատկախեալ եղանակով մը:*

178. — *Ստորադասականը երկու ձև ունի.*

Ա. Ներկայ, օրինակ՝ թէ որ ուզեմ.

Բ. Անկատար » թէ որ ուզէի:

179. — *Ստորադասական եղանակի բայերն ընդհանրապէս իբենցմէ առաջ որ, թէ, եթէ, երբ, ուրկէսգի չաղկապներէն մին կ՚ունենան:*

180. — *Անորոշ եղանակը կը ներկայացնէ բային այն ձեւերը որոնք գործողութիւնը կամ վիճակը կը յայտնեն անորոշ կերպով մը, առանց դէմքի և թիւի:*

181. — *Անորոշ եղանակը չորս ձև ունի.*

Ա. Անկատար, որ բային նախնական ձևն է և ժամանակ ալ չի ցուցներ. օրինակ՝ գրել, խօսիլ:

Բ. Ներկայ ընդունելութիւն որ ներկայ ժամանակի գաղափար կուտայ. օրինակ՝ գրող, խօսող:

Գ. Անցեալ ընդունելութիւն որ անցած ժամանակի գաղափար կուտայ. օրինակ՝ գրած, խօսած:

Դ. Ապառնի ընդունելութիւն որ գալիք ժամանակի գաղափար կուտայ. օրինակ՝ գրելիք, խօսելու:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ԳԵԱՆԳԻ ՍԱՀԼԱԿԸ**

Մեր սայլակը սրբընթաց
Կը գլտորի սաստկավար.
Ժամանակն է ծերունի
Իր միշտ անխոնջ ղեկավար:

Աւտուն կանուխ երբ եկնէք
Այդ սայլակը գըրաւիչ,
«Բըչէ՛» կ՚ըսենք խենդի պէս,
Անդամնելով ամէն ինչ:

Բայց կէսօր է, յոգնեցանք
Ճամբան մեզ խիստ է ցնցած,
Ա՛լ վախնալով փոսերէն
Կ՚ըսենք. «Բըչէ՛ արդ կամաց»:

Բայց ան պիտի քըշէ միշտ,
Եւ մենք վարժուած այդ ցնցման՝
Իբիկուան դէմ պիտ՚ նիրհենք
Մինչև հասնինք կայարան:

ՊԱՒՇԿԻՆ

Թրգմ. Լ. Ս.

Թելադրութիւններ.—Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել իմաստը եւ բառերը:

ՀԱՄԱՆԳԵՆԵՐ

135.—Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը ստորագծելով բոլոր բայերը. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց Թիւը, դէմքը, ժամանակը, եղանակը:

136.—Հետեւեալ բառերուն հետ խոնարհեցէ՛ք **ըլլալ** բայը (խոնարհումը տե՛ս յաջորդ էջը):

Թելօք, տղայ, ազնիւ, մշակ, խոնարհ, երաժիշտ, գոհ:

Օրինակ.—*Թելօք եմ, թելօք ես, թելօք է:*

ԸԼԼԱԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դէմ	եմ	ենք
Բ. »	ես	էք
Գ. »	է	են

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. »	էի	էինք
Բ. »	էիր	էիք
Գ. »	էր	էին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. »	եղայ	եղանք
Բ. »	եղար	եղաք
Գ. »	եղաւ	եղան

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. »	Պիտի ըլլամ	Պիտի ըլլանք
Բ. »	Պիտի ըլլաս	Պիտի ըլլաք
Գ. »	Պիտի ըլլայ	Պիտի ըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ Ա ՊԱՌՆԻ

Ա. »	Պիտի ըլլայի	Պիտի ըլլայինք
Բ. »	Պիտի ըլլայիր	Պիտի ըլլայիք
Գ. »	Պիտի ըլլար	Պիտի ըլլային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. »	—	Ըլա՛նք
Բ. »	Եղի՛ր	Եղէ՛ք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դէմ	Ըլամ	Ըլանք
Բ. »	Ըլաս	Ըլաք
Գ. »	Ըլայ	Ըլան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Ա. »	Ըլայի	Ըլայինք
Բ. »	Ըլայիր	Ըլայիք
Գ. »	Ըլար	Ըլային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Ըլալ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.	ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.
Եղէլ	Եղած, եղեր	Ըլալիք, ըլալու

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

137.—Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերը անցեալ եւ ապառնի անկատարի, անցեալ կատարեալի, հրամայականի եւ ստորադասականի վերածեցէ՛ք օրինակին պէս:

Հիւանդ ես, աշխատասէր եւիր, դուք խել էք, Ահաւ դարի է:

Օրինակ.—Հիւանդ էիր, հիւանդ պիտի ըլլայիր, հիւանդ եղար, հիւա՛նդ եղիր, թէ որ հիւանդ ըլլաս:

138.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն եղանակը, ժամանակը, թիւն ու դէմքը, որոշեցէ՛ք. յետոյ եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք:

Դուն ծոյլ ես.—Ես տղայ եմ.—Ժուժկա՛լ եղէք. — Խնձորը կարմիր էր.—Թէ որ դուք խոհեմ ըլլաք. — Գոհ եղայ.—Ուրտով հարո՛ւստ եղիր.—Եղբայրս քաջիկ պիտի ըլլայ. — Ուրախ պիտի ըլլայինք եթէ աշխատասէր ըլլայիք:

139.—Հետեւեալ նախադասութիւնները լրացուցէ՛ք **ըլալ** բային պատշաճ ժամանակներովը:

Ողողմոն իմաստուն . . . — Հնարիչները մարդկութեան բարերար-ներն . . .—երկինքը կապոյտ . . . — Պետրոս եւ Յովհաննես Ճիտուսի սիրելի աշակերտներն . . .—Քրիստոնէութեան հաւատիքը՝ Սօղոս . . . Պօղոս առաքեալը.—Հաւատարիմ . . . եւ վարձդ պիտի ընդունիս.—Մարդիկ շատ երկարակեաց . . . եթէ ժուժկալ ապրէին:

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԽՈՆԱՐՇՈՒՄԸ

182. — *Արդի հայերէնի մէջ բայերն ընդհանրապէս երեք ձեւ վերջաւորութիւն ունին որ կը կոչուին ջոդոդութիւն:*

Ա. լծորդ. են բոլոր եղ վերջաւորող բայերը. *օր.* դրել.
Բ. » » » իլ » » » խօսիլ.
Գ. » » » ալ » » » կարդալ:

183. — *Բայերուն այս վերջաւորութիւնները կը փոխուին բային եղանակին, ժամանակին, դէմքին և թիւին համեմատ:*

184. — *Սահմանական եղանակի ներկայ ժամանակի վերջաւորութիւններն են.*

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. լծորդ.	*եմ, ես, է*	*ենք, էք, են*
Բ. »	*իմ, իս, ի*	*ինք, իք, ին*
Գ. »	*ամ, աս, այ*	*անք, աք, ան*

185. — *Սահմանական եղանակի անկատար անցեալի վերջաւորութիւններն են.*

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. և Բ. լծորդ.	*էի, էիր, էր*	*էինք, էիք, էին*
Գ. »	*այի, այիր, ար*	*այինք, այիք, ային*

186. — *Բայերուն սահմանական եղանակին ներկայի և անկատարի ձևերուն սկիզբը կ'ընկերացուի կը մանրիկը. օրինակ՝ կը դրեմ, կը խօսէի:*

187. — *Եթէ բայը ձայնաւորով կ'սկսի, կը մանրիկին ը գիրը կը զեղչուի և տեղը ապաթարց կը դրուի. օրինակ՝ կ'աղամ, կ'աղայի:*

188. — *Եթէ բայը միավանկ է՝ այն առէն կը ըն տեղ կու կը դրուի. օրինակ՝ կուտամ, կուգայի ևլն:*

189. — *Եմ, կամ, ունիմ, գիտեմ, կրնամ և երբեմն ալ՝ կարծեմ բայերը բացառաբար կը մանրիկ չեն ուզեր. օրինակ՝ կամ, ունիս, գիտէի ևլն:*

190. — *Սահմանական եղանակի կատարեալ անցեալի վերջաւորութիւններն են:*

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. լծորդ.	*եցի, եցիր, եց*	*եցինք, եցիք, եցին*
Բ. »	*եցայ, եցար, եցաւ*	*եցանք, եցաք, եցան*
Գ. »	*ացի, ացիր, աց*	*ացինք, ացիք, ացին*

191. — *Բացարձակ ապառնին սահմանական ներկայի, իսկ անկատար ապառնին՝ անկատար անցեալի ձևն ունին, սա տարբերութեամբ որ սկիզբը կը մանրիկին տեղ պիտի մանրիկը կը դրուի. օրինակ՝*

Պիտի դրեմ, պիտի խօսէի ևլն:

192. — *Հրամայական եղանակի վերջաւորութիւններն են.*

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. և Բ. լծորդութիւն	*է՛*	*է՛նք, ի՛նք, եցէ՛ք*
Գ. »	*ա՛*	*ա՛նք, ացէ՛ք*

193. — *Հրամայական եղանակը միայն եզակի երկրորդ ու յոգնակի առաջին և երկրորդ դէմք ունի:*

194. — *Հրամայական եղանակի բայերուն վրայ չեչա կը դրուի:*

195. — *Եթէ հրամայականն իրմէ առաջ մակբայ կամ ուրիշ յարակից բառ մը ունենայ, չեչը կը դրուի նախադասութեան վրայ. օրինակ՝ մէկդի՛ գնա, մոտ՛կ ըրէք ևլն:*

196. — *Սաորադասական ներկայ և անկատարը սահմանական ներկայ և անկատարի ձև ունին, կը մանրիկը զեղչուած:*

197. — *Ներկայ ընդունելութեան վերջաւորութիւնն է ող՝ Ա. և Բ. լծորդութեան համար, ացող՝ Գ. լծորդութեան համար:*

198. — *Անցեալ ընդունելութիւնը երկու ձև ունի: Ա. Ձևին վերջաւորութիւններն են Ա. և Բ. լծորդութեան համար՝ ած և Գ. լծորդութեան համար՝ ացած. Բ. Ձևին վերջաւորութիւններն են Ա. և Բ. լծորդութեան համար՝ եր և Գ. լծորդութեան համար՝ ացեր:*

199. — *Ապառնի ընդունելութիւնն ալ երկու ձև ունի: Ա. Ձևին վերջաւորութիւններն են Ա. և Բ. լծորդութեան համար եղու, և Գ. լծորդութեան համար ացու. Բ. Ձևին վերջաւորութիւններն են Ա. և Բ. լծորդութեան համար՝ ելիք, Գ. լծորդութեան համար՝ ալիք:*

200. — *Բայ մը այս բոլոր եղանակներն ու ժամանակները կարգով բերանացի կամ գրաւոր ընկլուն կ'ըսուի խոնարհում:*

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

		Եզակի	Յոգնակի
Ա.	դէմ	Կը գրեմ	Կը գրենք
Բ.	»	Կը գրես	Կը գրէք
Գ.	»	Կը գրէ	Կը գրեն

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԱԼ

Ա.	»	Կը գրէի	Կը գրէինք
Բ.	»	Կը գրէիր	Կը գրէիք
Գ.	»	Կը գրէր	Կը գրէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ

Ա.	»	Գրեցի	Գրեցինք
Բ.	»	Գրեցիր	Գրեցիք
Գ.	»	Գրեց	Գրեցին

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա.	»	Պիտի գրեմ	Պիտի գրենք
Բ.	»	Պիտի գրես	Պիտի գրէք
Գ.	»	Պիտի գրէ	Պիտի գրեն

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա.	»	Պիտի գրէի	Պիտի գրէինք
Բ.	»	Պիտի գրէիր	Պիտի գրէիք
Գ.	»	Պիտի գրէր	Պիտի գրէին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա.	»	—	Գրե՛նք
Բ.	»	Գրէ՛	Գրեցէ՛ք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Ա.	»	Գրեմ	Գրենք
Բ.	»	Գրես	Գրէք
Գ.	»	Գրէ	Գրեն

ԱՆԿԱՏԱՐ

		Եզակի	Յոգնակի
Ա.	դէմ	Գրէի	Գրէինք
Բ.	»	Գրէիր	Գրէիք
Գ.	»	Գրէր	Գրէին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Գրել

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.	ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.
Գրած	Գրած, Գրեր	Գրելիք, Գրելու

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — **ՈՐԹԱՑՈՒՆՆԸ ՈՒ ԵՂԷԳԸ**

Որթատունկը՝ աւազուտ և անջրդի բլուրի մը վրայ տընկուած, կը գանգատէր իր վիճակէն և կը յիշէր եղէգը որ հոսուն ջուրերու եզերքը կը բուսնի և կը վայելէ միշտ անոր զովութիւնը։ Երկնային ձայն մը անոր ըսաւ. «Մի՛ դժգոհիր, մխիթարուէ՛, եղէգը պիտի չորնայ և պիտի մոռցուի, մինչդեռ քու քաղցրահամ պտուղներդ պիտի արտադրեն հեղուկ մը որ զուարթութիւն պիտի սփռէ խրճիթներու և պալատներու մէջ միանգամայն»։

Թելադրութիւններ. — Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը, բացատրել իմաստն ու բարոյականը։

ՀՐՁԱՆԳՆԵՐ

140.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը՝ ստորագծելով բոլոր բայերը, յետոյ որոշեցէ՛ք անոնց եղանակը, ժամանակը, դէմքն ու թիւը։

141.—Հետեւեալ բայերուն լծորդութիւնները որոշելով՝ զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք եւ իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակեցէ՛ք իր արմատը։

Որսալ, գնել, վառել, բորբոքիլ, ծածկել, սահիլ, ցաւիլ, սիրել, գրել, շօշափել, մարիլ, բաղձալ, խոկալ, յիշել, շալկել, սառիլ, յուսալ։

142.—Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք Ա. Բ. Գ. լծորդութիւններու վերաբերող հինգական բայ։

143.—Խմնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը։

Հողը փորել, կառք վարել, բուրդ մանել, դիզել, ծիծել, աղօթել, պարել։

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

		Եզակի	Յոգնակի
Ա.	դէմ	Կը խօսիմ	Կը խօսինք
Բ.	»	Կը խօսիս	Կը խօսիք
Գ.	»	Կը խօսի	Կը խօսին

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԱԼ

Ա.	»	Կը խօսէի	Կը խօսէինք
Բ.	»	Կը խօսէիր	Կը խօսէիք
Գ.	»	Կը խօսէր	Կը խօսէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ

Ա.	»	Խօսեցայ	Խօսեցանք
Բ.	»	Խօսեցար	Խօսեցաք
Գ.	»	Խօսեցաւ	Խօսեցան

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա.	»	Պիտի խօսիմ	Պիտի խօսինք
Բ.	»	Պիտի խօսիս	Պիտի խօսիք
Գ.	»	Պիտի խօսի	Պիտի խօսին

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա.	»	Պիտի խօսէի	Պիտի խօսէինք
Բ.	»	Պիտի խօսէիր	Պիտի խօսէիք
Գ.	»	Պիտի խօսէր	Պիտի խօսէին

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա.	»	—	Խօսի՛նք
Բ.	»	Խօսէ՛	Խօսեցէ՛ք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Ա.	»	Խօսիմ	Խօսինք
Բ.	»	Խօսիս	Խօսիք
Գ.	»	Խօսի	Խօսին

ԱՆԿԱՏԱՐ

		Եզակի	Յոգնակի
Ա.	դէմ	Խօսէի	Խօսէինք
Բ.	»	Խօսէիր	Խօսէիք
Գ.	»	Խօսէր	Խօսէին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Խօսիլ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.	ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.
Խօսող	Խօսած, Խօսեր	Խօսելիք, Խօսելու

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **Ա.ՇԽԱՏԻ՛ՆԳ**

Ահա աշխարհի մէջ, տղա՛ք, ամէն ոք
Պարտի աշխատիլ, չկենալ անհոգ,
Իւրաքանչիւր մարդ պէտք է որ ընէ
Արհեստ մը ձեռքի կամ մտքի գո՛նէ։

Զկայ բընաւին վաստակ ապարդիւն,
Ո՛չ ալ անօգուտ պարտականութիւն.
Վարձատրութիւնն ալ երբե՛ք չուշանար,
Ապահո՛վ եղէք, աքնդողին համար։

Ի՛նչքան աւելի ճիգ, ջանք, թափէք յոյժ
Ա՛յնչափ կ՛աւելնան ձեր կորովն և այժ.
Օ՛ն, աշխատեցէ՛ք, ուրեմն տղա՛ք
Զաշխատիլ՝ մեռնիլ է, գիտցա՛ծ բլաք։

Վ. ՏՐ ԼԱՌՐԱՑ

Թրգմ. Ե. Գ.

Թելադրութիւններ.—Գոց արտասանել այս ոտանաւորը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել բառերը։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

144.—Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը եւ շեղագիր բայերուն եղանակը, ժամանակը, Թիւն ու դէմքը որոշեցէ՛ք բերանացի։

145.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը։

Սահիլ, թխիլ, պատահիլ, խորհիլ, գործ ընդրիլ, ոտի կանգնիլ։

Գ. ԱՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դէմ	Կը կարդամ	Կը կարդանք
Բ. »	Կը կարդաս	Կը կարդաք
Գ. »	Կը կարդայ	Կը կարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. »	Կը կարդայի	Կը կարդայինք
Բ. »	Կը կարդայիր	Կը կարդայիք
Գ. »	Կը կարդար	Կը կարդային

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. »	Կարդացի	Կարդացինք
Բ. »	Կարդացիր	Կարդացիք
Գ. »	Կարդաց	Կարդացին

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. »	Պիտի կարդամ	Պիտի կարդանք
Բ. »	Պիտի կարդաս	Պիտի կարդաք
Գ. »	Պիտի կարդայ	Պիտի կարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. »	Պիտի կարդայի	Պիտի կարդայինք
Բ. »	Պիտի կարդայիր	Պիտի կարդայիք
Գ. »	Պիտի կարդար	Պիտի կարդային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. »	—	Կարդա՛նք
Բ. »	Կարդա՛	Կարդացէ՛ք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Ա. »	Կարդամ	Կարդանք
Բ. »	Կարդաս	Կարդաք
Գ. »	Կարդայ	Կարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ

	Եզակի	Յոգնակի
Ա. դէմ	Կարդայի	Կարդայինք
Բ. »	Կարդայիր	Կարդայիք
Գ. »	Կարդար	Կարդային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Կարդալ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.	ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.
Կարդացող	Կարդացած, կարդացեր	Կարդալիք, կարդալու

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

146.—Խոնաբերեցէ՛ք հետեւեալ բայերը :

Գրալ, սուրալ, մտմտալ, խնդալ, հեւալ, թուղթ խաղալ, շաթ յուշալ:

147.—Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերուն ո՛ր ըծորդութեան վերաբերիլը, ինչպէս նաեւ եղանակը, ժամանակը, դէմքն ու թիւը որոշեցէ՛ք բերանացի :

Ծառին տերեւները թափեցան բայց գարունին նորեն կը ծլին. — Չկնորը պատրաստեց իր ուղեանը եւ ձուկ պիտի որսայ. — Պետք է նախ խորհիլ, ապա գործել.—Ես դասս սորվեցայ, հիմա պիտի խաղամ.—Եթէ աշխատիր արդիւնքը պիտի վայելեիր. — Ձիշտ՝ միշտ ի՛նչ բարիք որ ընդունիս ուրիշներէ.—Յարգե՛ցիր մեր ընկերները. — Ջուկը լողացած ատեն իր լողակները կը շարժէ. — Ես կատարելիք շատ գործեր ունիմ, դուն ինձմէ կատարեցիր.—Պետրոս իր գրիչը կոտրեց. — Գիտեմ որ պիտի մեկնիս.—Մինուռան գլուխը կախած կը խաղար.—Նուռ վիաստղ եւ յուսահատող մարդիկ անյարմար են մեծ գործերու :

148.—Ցետագայ նախադասութիւններուն վրայ գծեալ բայերը վերածե՛ք սահմանական եղանակի բոլոր ժամանակներուն :

Ես (պտտիլ).—Դուն (յորդիլ).—Մշակը (հնձել).—Աղիկա (փախչիլ) եւ (պտտիլ).—Դուն (յորդիլ).—Մշակը (հնձել).—Աղիկա (փախչիլ) եւ երջանկութեան.—Աղոտը (մուրալ).—Մենք (տոկալ) տառապանքի.—Մայրը (հոգալ) իր զաւակներէն.—Դայլը (գիշատել)գառնուկը.—Դուն (նայիլ) ինծի:

Օրինակ.—Ես կը պտտիմ, ես կը պտտէի, ես պտտեցայ, ես պիտի պտտիմ, ես պիտի պտտէի:

ԴԱՍ. — ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

201. — *Կանոնաւոր կը կոչուին այն բոլոր բայերը՝ որոնք կը խոնարհուին երեք լծորդութիւններու տիպար ձեւերուն համաձայն։*

202. — *Ջարտուղի կը կոչուին նեղ, անեղ, ցնեղ, նիլ, նալ, անալ, եանալ, չիլ վերջաւորող բայերը, ինչպէս նաև ուրիշ մէկ քանի բայեր որոնց խոնարհումը ինչ ինչ ժամանակներու մէջ կը տարբերի երեք լծորդութիւններու տիպար ձեւերէն։*

203. — *Անկանոն կը կոչուին այն բոլոր բայերը որոնց ո՛չ միայն վերջաւորութիւնը՝ այլև արմատական մասը փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ զանազան ժամանակներու մէջ։*

204. — *Անկանոն բայերուն յատկանիշն այն է որ ոչ-կատարեալ նոնաւոր համարուած ժամանակներուն մէ՛չ է որ երեսն կ՛ելլեն իրենց բուն արմատները։*

205. — *Կայ նաև թողուլ բայը որուն վերջաւորութիւնը խոնարհումի կը տարբերի միւս բոլոր բայերէն* (տե՛ս էջ 74)։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

149.—Ձետագայ նախադասութիւններու վակագծեալ բայերը հրամայական եղանակի յարմար ձեւերուն վերածեցէ՛ք։

(Պատուել) ծնողդ.—(Ջանալ) ձեր գործերը ժամանակին կատարել։—Լաւ (գործածել) ձեր ժամանակը. — Օգուտ (քաղել) մեզի հանդիպումներէ պատեհութիւններեն.—(Սորվիլ) ձեր դասերը. — (Ներել) մեր թշնամիները. — Ուրուն.—Սնափառ մի՛ ըլլար բայց (ցանկալ) ձշմարիտ փառքի։

Օրինակ.—*Պատուէ՛ ծնողդ։*

150.—Ձետագայ նախադասութիւններու վակագծեալ բայերը ստորոգեալ դասականի յարմար ձեւերուն վերածեցէ՛ք։

Պէտք է որ ես (մեկնիլ).— Պաշտամ եր որ դուք (խնդրել). — Մենք է որ տղաք կենդանիները (տանջել). — Չարկ եր որ ան մեզ (պատասխանատու ընել).—Եթէ առանց (քաղաքել), կրնաք մեր քաղաքին հասնիլ.—Երբոր (հաւատալ) պէտք փրկուիլ.—Կ՚ուզէք որ եկար (ապրիլ).—Եռանի թէ դուք մեզի (հանդիպիլ)։

Օրինակ.—*Պէտք է որ ես մեկնիմ։*

ՅՈՒՅԱԿ ՋԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐՈՒ (*)

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՋԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

Գտնել. — Կատարեալ անցեալ. գտայ, գտար, գտաւ, գտանք, գտաք, գտան. — Հրամայական. գտի՛ր, գտէ՛ք, — Անց. Ընդ. գտեր, գտած։

Մտնել, իջնել, հեծնել կը խոնարհուին գտնելին պէս։

Առնել. — Կտր. Անցեալ. առի, առիր, առաւ, առինք, առիք, առին. — Հրամայական. ա՛ռ, առէ՛ք. — Անց. Ընդ. առեր, առած։

Թռնել, պագնել, խածնել կը խոնարհուին առնելին պէս։

Տեսնել. — Կտր. Անցեալ. տեայ, տեար, տեաւ, տեանք, տեաք, տեան. — Հրամայական. տե՛ս, տեսէ՛ք. — Անց. Ընդ. տեսած, տեսեր։ (**)

Ելլել. — Կտր. Անցեալ. ելայ, ելար, ելաւ, ելանք, ելաք, ելան. — Հրամ. է՛լ, ելէ՛ք. — Անց. Ընդ. ելած, ելեր։

Ըսել. — Կտր. Անցեալ. ըսի, ըսիր, ըսաւ, ըսինք, ըսիք, ըսին. — Հրամ. ըսէ՛ք։

Բերել. — Կտր. Անցեալ. բերի, բերիր, բերաւ, բերինք, բերիք, բերին. — Հրամ. բե՛ր, բերէ՛ք։

Հարցնել. — Կտր. Անցեալ. հարցուցի, հարցուցիր, հարցուց, հարցուցինք, հարցուցիք, հարցուցին. — Հրամ. հարցո՛ւր, հարցուցէ՛ք. — Անց. Ընդ. հարցուցած, հարցուցեր։

Ցուցնել, լեցնել, անցընել, դարձնել, կորսնցնել կը խոնարհուին հարցնելին պէս, ինչպէս նաև ցնել վերջաւորող բոլոր անցողական) բայերը։

Ծանուցանել. — Անց. Կտր. ծանուցի, ծանուցիր, ծանուցից, ծանուցինք, ծանուցիք, ծանուցին. — Հրամ. ծանուցո՛ւր, ծանուցէ՛ք. — Անց. Ընդ. ծանուցած, ծանուցեր։

Կառուցանել, հաստուցանել, մաստուցանել, սնուցանել կը խոնարհուին ծանուցանելին պէս։

(*) Այս ցուցակին մէջ զարտուղի բայերուն միայն զարտուղի ժամանակները նշանակուած են։

(**) **Ելլել** վերջաւորող բայերուն մէջ **ապացնել** բացառաբար կը հետեւի Ա. լծորդութեան տիպար ձեւին։

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՁԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

Հասնիլ. — *Կտր.* Անցեալ. հասայ, հասար, հասաւ, հասանք, հասաք, հասան. — *Հրամ.* հասի՛ր, հասէ՛ք. — *Անց.* Ընդ. հասած, հասեր։

Մեռնիլ, բուսնիլ, անցնիլ, հագնիլ, հատնիլ կը խոնարհի հետեւեալ (*) ին պէս։

Թռչիլ. — *Կտր.* Անց. թռայ, թռար, թռաւ, թռանք, թռաք, թռան. — *Հրամ.* Թռի՛ր, Թռէ՛ք. *Անց.* Ընդ. Թռած, Թռեր։

Փլչիլ, դպչիլ, փախչիլ, փակչիլ, կպչիլ կը խոնարհին թոչիլին պէս. բացառիկ են կառչիլ, հանգչիլ, խրտչիլ, մարսիլ որոնք կանոնաւոր կերպով կը խոնարհուին հասկնալի պէս։ (**)

Նստիլ. — *Կտր.* Անցեալ. նստայ, նստար, նստաւ, նստանք, նստաք, նստան։

Սկսիլ, փրթիլ, ծնիլ, պրծիլ կը խոնարհին հասկնալի պէս։

Գ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՁԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

Մնալ. — *Հրամայական.* Մնայ՛ր։

Բանալ. — *Կտր.* Անցեալ. բացի, բացիր, բացաւ, բացինք, բացիք, բացին. — *Հրամ.* բա՛ց, բացէ՛ք. — *Ներկայ Ընդ.* բացող. — *Անց.* Ընդ. բացած, բացեր։

Լալ. — *Կտր.* Անցեալ. լացաւ. *Հրամայական.* լա՛ց։

Կեցնել. — *Կտր.* Անցեալ. կեցայ, կեցար, կեցաւ, կեցանք, կեցաք, կեցան. — *Հրամ.* կեցի՛ր, կեցէ՛ք. *Ներկայ Ընդ.* կեցող. — *Անց.* Ընդ. կեցած, կեցեր։

Ուզեցնել, գիտցնել, բարկացնել և բոլոր ցնել, ձնել, անել բայակերտ մասնիկներով կազմուած բայերը կը խոնարհուին կ'ընդունին պէս։

Կրնալ կը խոնարհուի կենալին պէս. միայն աորիստը կանը կ'ըլլայ կարենալ, կարենաս, կարենայ, կարենանք, կարենաք, կարենան, կարենալ, կարենալի, կարենալի և՛ն։

(*) Կան նաեւ քանի մը բայեր ալ **ելիլ**, **անիլ** վերջաւորող, ինչպէս **լինիլ**, **գիջանիլ**, **շիջանիլ** են, որոնք սակայն գրաբարէ առնուած ըլլալնուն կատարեալի ու հրամայականի ձեւերը չեն գործածուիր աշխարհաբարի մէջ։

(**) Կան նաեւ **չիլ** վերջաւորող **մատչիլ**, **բաժչիլ**, գրաբարէ առնուած, որոնց միայն կանոնաւոր ժամանակները քիչ անգամ կը գործածուին աշխարհաբարի մէջ։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՈՒԴՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Նախագիծ. — 1. *Անձրեւուտ օր մը. Յակոբ դրամապանակ մը կը գտնէ փողոցին։*

2. *Իր սիրտը կը դարձնէ գայն. (Շարադրեցէ՛ք այս ևիւթը վերի պատկերներուն արտայայտած մանրամասնութիւններուն համաձայն եւ խօսեցնելով անձերը. եզրափակուցէ՛ք բառդրականը).*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

151.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը:

Մտնել, խմել, փախչիլ, մատուցանել, մնալ, դիմանալ, խածնել, դարձնել, բռնանիլ, լալ, սկսիլ։

152.—Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք **ցնալ** *վերջաւորող 10 զարտուղի բայեր (***կենալին պէս***):*

153.—Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերուն լծորդութիւնները, կանոնաւոր կամ զարտուղի ըլլալը, եղանակն ու ժամանակը որոշեցէ՛ք բերանացի:

Երկրագործը ցորեն կը ցանէ եւ կը խոպ. չաղացպանը գայն կ'աղայ եւ ալիւր կը շինէ. հացագործը անով հաց կ'եփէ. — Ձուրը կը շրգիանայ, ամպի կը վերածուի եւ յետոյ իբրեւ անձրեւ վար կը թափի.— Թռ որ դուն հիմա լաս, իմ վերջ պիտի խնդաս, թռ որ հիմա ծիծաղիս, իմ վերջ պիտի տրտմիս. կեանքը այսպէս կ'ընթանայ, մերթ խնդում.—Մենք տեսանք մեր բարեկամը եւ հարցուցինք իրեն թէ ընկերևերդ ե՞րբ գործի պիտի սկսին.— ես շատ ուշացայ բայց դուք ասենին հասաք. եղբայրս ալ վաղը պիտի ժամանէ:

154.—Վերի խօսքերուն եզակի բայ ու տէրբայիները՝ յոգնակիի եւ յոգնակի բայ ու տէրբայիները՝ եզակիի վերածեցէ՛ք:

ՅՈՒՑԱԿ ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐՈՒ

Ըլլալ · — կտր. Ա.ըլլալ. եղայ, եղար, եղաւ, եղանք, եք, ըլլաք, եղան. — Հրաւիրական. եղի՛ր, եղէ՛ք. — Ներկայ Ընդ. եղող. — Ա.ըլ. Ընդ. եղած, եղեր:

Դնել · — կտր. Ա.ըլլալ. դրի, դրիր, դրաւ, դրինք, դրիք, դրին. — Հրամ. դի՛ր, դրէ՛ք. — Ա.ըլ. Ընդհան. դրած, դրեր:

Ընել · — կտր. Ա.ըլլալ. րի, րիր, րաւ, րինք, րիք, րին. — Հրամ. րէ՛, րէ՛ք. — Ա.ըլ. Ընդ. րած, րեր:

Ջարդել · — կտր. Ա.ըլլալ. ջարկի, ջարկիր, ջարկաւ, ջարկինք, ջարկիք, ջարկին. Հրամ. ջա՛րկ, ջարկէ՛ք. — Ա.ըլ. Ընդ. ջարկած, ջարկեր:

Տանիլ · — կտր. Ա.ըլլալ. տարի, տարիր, տարաւ, տարինք, տարիք, տարին. Հրամ. առ՛ր, տարէ՛ք. — Ա.ըլ. Ընդ. տարած, տարեր:

Տալ · — կտր. Ա.ըլլալ. տուի, տուիր, տուաւ, տուինք, տուիք, տուին. Հրամ. տո՛ւր, տուէ՛ք. — Ներկայ Ընդ. տուող. — Ա.ըլ. Ընդ. տուած, տուեր:

Դառնալ · — կտր. Ա.ըլլալ. դարձայ, դարձար, դարձաւ, դարձանք, դարձաք, դարձան. — Հրամ. դարձի՛ր, դարձէ՛ք. — Ներկայ Ընդ. դարձող. — Ա.ըլ. Ընդ. դարձած, դարձեր: Սաոր կը հետեւի հաւքբառնալ:

Իյնալ · — կտր. Ա.ըլլալ. ինկայ, ինկար, ինկաւ, ինկանք, ինկաք, ինկան. — Հրամ. ինկի՛ր, ինկէ՛ք. — Ներկայ Ընդ. ինկող. — Ա.ըլ. Ընդ. ինկած, ինկեր:

Գալ · — կտր. Ա.ըլլալ. եկայ, եկար, եկաւ, եկանք, եկաք, եկան. — Հրամ. եկո՛ւր, եկէ՛ք. — Ներկայ Ընդ. եկող. — Ա.ըլ. Ընդ. եկած, եկեր:

Երթալ · — կտր. Ա.ըլլալ. գնացի, գնացիր, գնաց, գնացինք, գնացիք, գնացին. — Հրամ. գնա՛, գնացէ՛ք. — Ներկայ Ընդ. գնացող. — Ա.ըլ. Ընդ. գնացած, գնացեր:

Ուտել (*) · — կտր. Ա.ըլ. կերայ, կերար, կերաւ, կերանք, կերաք, կերան. Հրամ. կո՛ր, կերէ՛ք. — Ա.ըլ. Ընդ. կերած, կերեր:

(*) Իսկապէս գալ, երթալ, ուտել, պակասաւոր բայեր են որ կը լրանան եկայ, գնացի, կերայ նմանապէս պակասաւոր բայերով:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՄԱՐԱԽՆԵՐՆ ՈՒ ՃՊՈՒՈՒԸ

Երկրագործ մը իր ագարակին մէջի վնասակար միջատները կը հաւաքէր և կը փճացնէր: Շատ մը մարախներու հետ՝ ճպուռ մըն ալ ձեռքին եկաւ և զայն ալ ուզեց սպաննել մարախներուն պէս: — «Ձեզի ի՞նչ ըրի, ըսաւ ճպուռը երկրագործին, քու հունձքերդ կրծող չեմ, քեզի ո՛րևէ վնաս չեմ հասցուցած, իմ գործս է միայն ճրճռալ, ես անմեղ եմ, ինծի մի՛ դպչիր» . — «Թէև դուն ինծի վնաս մը տուած չես, պատասխանեց երկրագործը, բայց քանի որ չանցաւորներու հետ բռնուեցար, պէտք է որ պատժուիս» :

Թելադրութիւններ.—Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել առակին բարոյականը՝ պատմելով նաեւ նիւթը:

ՀԱՐԱՆԳՆԵՐ

154.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ կանոնաւոր, գարտուղի եւ անկանոն բայերը որոշեցէ՛ք բերանացի, ինչպէս նաեւ անոնց եղանակը, ժամանակը:

155.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը:

Իջնել, լեցնել, կառուցանել, թքնել, մեռնիլ, փչիլ, հանգչիլ, ծնիլ, բանալ, սպանալ, դնել, տալ:

156.—Հետեւեալ բայերը վերածեցէ՛ք անորոշ եղանակի բոլոր ժամերուն (ներկայ, անցեալ եւ ապառնի ընդունելութիւն):

Սկսաւ, վառեցի՛ր, բա՛ց, կը հոսիր, փախան, դարձուցի՛ր, կը ցոլան, պիտի հագնի, թքի, կ'երթամ, ըսիր, շինեցի, բերիր, ծանուցի՛ր, հասաւ, փրթաւ, պիտի գիտնայի, կը հառաչեմ, բխեցաւ, խածիր, լացի՛ր, ամբիր, փրթաւ, պիտի գիտնայի, կը հառաչեմ, բխեցաւ, խածիր, լացի՛ր, հինցաւ, որոշեցին, հիանա՛լիր:

157.—Դերանուն կամ անուն տէրբայիներուն յարմար անցեալ կատարեալի վերածեցէ՛ք փակագծեալ բայերը:

Ես (ուտել), մենք (զարնել), դուն (գտնել), ան (ձլնել), դուք (ըսել), ան անոնք հիւանդ (ըլլալ), ես (ցուցնել), իմ (բերել), դուն (առնել), ան անոնք հիւանդ (ըլլալ), ես (ցուցնել), իմ (բերել), դուն (առնել), ան (սկսնել), մենք (հաստուցանել), ես (հագնիլ), դուք (փախչիլ), մենք (սկսնել), մենք (հաստուցանել), ես (հագնիլ), դուք (փախչիլ), մենք (գալ), իրենք (երթալ), ան (կուրնալ), մենք (տանիլ), երկիրը (դառնալ), ես (իյնալ), դուն (տալ), մենք (դնել):

ԹՈՂՈՒԼ ԲԱՅԻՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ (*)

ՍԱՀՄ. ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Կը թողում
Կը թողուս
Կը թողու
Կը թողունք
Կը թողուք
Կը թողուն

Անց. Անկատար

Կը թողուի
Կը թողուիր
Կը թողուր
Կը թողուինք
Կը թողուիք
Կը թողուին

Անց. Կատարեալ

Թողուցի
Թողուցիր
Թողուց
Թողուցինք
Թողուցիք
Թողուցին

Բաց. Ապառնի

Պիտի թողում
Պիտի թողուս
Պիտի թողու
Պիտի թողունք
Պիտի թողուք
Պիտի թողուն

Անկ. Ապառնի

Պիտի թողուի
Պիտի թողուիր
Պիտի թողուր
Պիտի թողուինք
Պիտի թողուիք
Պիտի թողուին

ՀՐԱՄ. ԵՂԱՆԱԿ

Թո՛ղ
Թողո՛ւնք
Թողուք՛

ՍՏՈՐԴ. ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ

Թողում
Թողուս

Թողու
Թողունք
Թողուք
Թողուն

Անկատար

Թողուի
Թողուիր
Թողուր
Թողուինք
Թողուիք
Թողուին

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

Անեղեւոյթ

Թողուլ

Ներկայ Ընդ.

Թողող

Անցեալ Ընդ.

Թողած, Թողուցած
Թողուցեր

Ապառնի Ընդ.

Թողելիք, Թողելու

(*) Արդի Հայերէնի մէջ կան **բողուլին** պէս ուլ ինչպէս նաեւ **ցուլ** վերջաւորող ինչ ինչ բայեր ալ, ինչպէս՝ **հեղուլ**, **գեղուլ**, **երդնուլ**, **զբօսնուլ** եւն. որոնք սակայն գրաբարէ առնուած են: Ասոնց սահմանական ներկայի, անկատարի, ապառնիներու եւ ստորադասականի ձեւերը միայն քիչ անգամ կը գործածուին աշխարհաբարի մէջ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

158.—Ըսէ՛ք ըերանացի հետեւեալ բայերուն հրամայական եզակի եւ յոգնակի երկրորդ դէմքերը:

Գտնել, առնել, տեսնել, ելլել, ըսել, բերել, հարցնել, ծանուցանել, անցնիլ, փախչիլ, մնալ, բանալ, լալ, կենալ, դնել, զարնել, տալ, տանիլ, դառնալ, իյնալ, գալ, երթալ, ուտել, թուլիլ, գիտնալ, ծնիլ, մեռնիլ, ցուցնել, իջնել, հասնիլ, լեցնել, բռնել, հանգչիլ, մտնել, ևսիլ, դպչիլ:

159.—Գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք վերի բայերուն արմատները:

160.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը:

Ուտել, երթալ, բարկանալ, փակչիլ, անցնիլ, հնծնել, պագնել, հագնիլ, բերել, դառնալ, իյնալ:

161.—Հետեւեալ բայերուն հատկապատասխան մէյմէկ գոյական եւ ածական կազմեցէ՛ք:

Պաշտպանել, զարմանալ, բեղմնաւորել, շողոքորթել, խոնարհիլ, ատել, ուռնալ, տիրել, սրել, արբանալ, հոսիլ, սառուցիլ, չափել, յուսալ, բաղձալ:

Օրինակ.—Պաշտպանել, պաշտպան, պաշտպանութիւն.
Զարմանալ, զարմանալի, զարմանք:

162.—Լրացուցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները՝ առաջին նախադասութեան օրինակին հետեւելով:

Ձմեռը կ'երեւի, ծիծեռնակները կը թողուն իրենց բոյնը եւ կը մեկնին.—Երբ ձմեռը երեւեր, ծիծեռնակները . . . — Ձմեռը երեւցաւ, ծիծեռնակները . . . — Ձմեռը պիտի երեւի, ծիծեռնակները . . . — Եթէ ձմեռը գար, ծիծեռնակները պիտի . . . — Պէտք եր որ ձմեռը գար որպէս զի ծիծեռնակները . . . —Ո՛վ ծիծեռնակներ, ձմեռը եկաւ . . . :

163.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները կատարեալ անցեալի եւ հրամայականի բոլոր ձեւերով:

Սիրտը տեսնել եւ ուղղել.—Գէշ ընկերներէ փախչիլ.—Տկարները պաշտպանել եւ աղքատները հոգալ.—Խոհեմ ըլլալ եւ լեզուն բռնել:

Օրինակ.—Սիրտս տեսայ եւ ուղղեցի, սիրտդ տեսար եւ ուղղեցիր եւդն.:

164.—Հետեւեալ բայերով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Շարժիլ, իյտրիլ, տատանիլ, վհատիլ, ծածանիլ, ծիծեռնալ, տարուբերիլ, դողդղալ, սրսիալ:

ԴԱՍ. — ՊԱԿԱՍԱԻՈՐ ԵՒ ՅԱՐԱԴՐԵԱԼ ԲԱՅԵՐ

266. — *Պակասաւոր կը կոչուին այն բայերը՝ որոնք ամբողջովին չեն խոնարհուիր, այլ քանի մը ժամանակ միայն ունին:*

267. — *Արդի հայերէնի պակասաւոր բայերէն են՝ եմ, կամ, ունիմ, ինձիմ, գիտեմ, պարտիմ, երեւիմ որոնք սահմանական ներկայ և անկատար միայն ունին: Ասոնց պակաս ժամանակներն իմաստին կը լրացուին ուրիշ բայերով:*

Այսպէս՝ եմ և ինձիմ կը լրացուին ըղլալով, կամ կը լրացուի գտնուիլով, ունիմ՝ ունենալով, գիտեմ՝ գիտնալով, պարտիմ՝ պարտաւորիլով, երեւիմ՝ երեւնալով:

208. — *Յարադրեալ բայ կը կոչուին այն բայերը՝ որոնք յարադիր բառով մը կազմուած են. օրինակ՝*

Մաիկ ընել, Թոզ տալ, կանգ առնել, ժուռ գալ, կուլ տալ եւլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երբոր չան վրայ կատաղութիւն երեւան գայ, նախ քանի մը օր տխուր և մռայլ կ'ըլլայ, կը պահուըտի, խառարը կը փնտռէ, չատ քիչ կը հաչէ, անդադար կ'ոռնայ, և կը մերժէ ուտել, մա'նաւանդ խմել: Բիչ առնէն իր սիրոյ տունէն խոյս կուտայ, և աստանդական մոն կուգայ: Իր մազերը կը քաոսնին, կը ցցուին, բերանը լորձունքով կ'ողողուի, լեզուն դուրս կ'ինայ, պոչը կը ծռի և սրունքներուն մէջ կը փակչի: Այս վիճակին մէջ անիկա կ'ուզէ ամէն ոք խածնել, նո՛յն իսկ իր տէրը: Վերջապէս քանի մը օրէն կ'ընկճի սոսկալի ջղաձգութիւններու տակ:

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել բառերը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

165. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով յարադրեալ բայերը:*

166. — *Նոյն հատուածին բոլոր պիտանի բայերը նախ՝ անցեալ կատարեալի, յետոյ՝ բացարձակ ապառնիի վերածելով, ընդօրինակեցէ՛ք կըրկին եւ կրկին:*

167. — *Խոնարհեցէ՛ք ամբողջովին հետեւեալ բայերը:*

Սնուցանել, մնալ, տեսնել, առնել, դպչիլ, ընել, զարնել, տանիլ, գալ, համբառնալ. — կամ, ունիմ, գիտեմ, պարտիմ:

168. — *Հետեւեալ բայերը սահմանական ներկայի, անցեալ կատարեալի եւ ապառնի անկատարի վերածեցէ՛ք եւ զրեցէ՛ք այս երեք ժեւերով:*

Մարդը ծնիլ, չալ, ճչել, մեծնալ, բոթովել, խօսիլ, խալել, երգել, երթալ, գալ, վազել, ցատքել, խլնալ, եղլել, տառապիլ, ուրախանալ, առնել, տալ, ուտել, խմել, դառնալ, պտտիլ, նստիլ, պառկիլ, ննջանալ, կանգնիլ, սիրել, աւել, ուժաթափիլ, ծերանալ, կիիլ, դողդոջել, զառամիլ, հիւանդանալ, մեռնիլ եւ գերեզման մտնել:

169. — *Կրկնեցէ՛ք նոյն հրահանգը բոլոր բայերը հրամայականի վերածելով:*

Օրինակ. — *Ո՛վ մարդ, ծնի՛ր, լա՛ց, ճչի՛ր եւն:*

170. — *Դա՛րձեալ կրկնեցէք նոյն հրահանգը բոլոր բայերը ստորադասական ներկայի վերածելով:*

Օրինակ. — *Պէտք է որ մարդ ծնի, լայ, ճչի եւն.:*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՄԿՆԻԿԸ

Նախագիծ. — *Մկնիկ մը կը սլքտար թակարդի մը չուրջ հակառակ իր մօրը պատուէրին: — «Այո՛, ըսաւ անոր մկնիկը, գիտեմ թէ ծուղակ մըն է այն, չպիտի դպչիմ անոր, միայն կուզեմ մօտէն ղգալ մէջի ապուխտին քաղցրը հոտը»: Բայց կամաց կամաց մօտեցաւ ծուղակին մինչև որ ապուխտին ալ դպաւ և ծուղակը փակուեցաւ:*

Մկնիկը չատ ուշ հասկցաւ թէ վտանգը ճանչնալը միայն չի բաւեր, պէտք է անկէ հեռանալ:

ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

209. — *Բայերն իրենց նշանակութեան նայելով հինգ տեսակ են. եական, ներգործական, չեզոք, կրաւորական և անցողական:*

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅ

210. — *Էական կը կոչուի եւ և ըլլալ բայը որուն կ'ըսուի նաև օժանդակ բայ երբոր միւս բայերուն օժանդակէ բաղադրեալ ժամանակներու կազմութեան համար:*

211. — *Էական բայն անհրաժեշտաբար կ'ունենայ իր յատուկ լրացուցիչը առանց որու խօսքը անիմաստ կը մնայ և որ կը կոչուի ստորոգեալ:*

212. — *Ստորոգեալի տէր բայերն մէկ հանգամանքը կը ծանօթացնէ կամ կը հաստատէ, և կ'որոշուի տէր բայերին վրայ ընելով ինչպէս, ինչ հարցումը. օրինակ՝*

Երկինքը կապոյտ է, երկինքը ինչպէ՞ս է, — կապոյտ.
Արծիւը թռչուն է, արծիւը ի՞նչ է, — թռչուն:

213. — *Ստորոգեալն երբ ածական է՝ կը կոչուի ածական ստորոգեալ. իսկ երբ գոյական է՝ գոյական ստորոգեալ:*

214. — *Էապէս ամէն բայ էական բայէ կազմուած է միացած՝ ստորոգեալին հետ. հետևաբար ամէն բայի մէջ կայ էական բայի և ստորոգեալի գաղափարը. օրինակ՝*

Օձը կը սողայ, կը նշանակէ՝ օձը սողուն է
Մարդը կը խօսի » ՝ մարդը խօսող է:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

171.—Հետագայ նախադասութիւններուն ստորոգեալները որոշելով ածական ստորոգեալները՝ մէկ, գոյական ստորոգեալները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Մարդիկ մահկանացու են.—Կեղծաւորութիւնը զգուելի թերութիւն մըն է.—Ազնիւ եւ խղճամիտ՛ եղիր հանդէպ ամէնուն. — Թիթեռնիկները հրապուրիչ միջատներ են.—Լեռներուն ձյունը չոր եւ խիտ կ'ըլլայ.—

Աղեխառնիչ եւ կեսար մեծ զօրավարներ էին. — Եթէ մեր վիճակին գոհ ըլլանք, երջանիկ պիտի ըլլանք.—Այգեպանները Եւրոպայի ամենէն բարձր լեռներն են.—Ամեն բանի մէջ ժուժկալ եւ սակաւապէս ըլլա՛նք.—Թրքուհը թիթեռնիկ եղաւ:

172.—Ցարտնար ստորոգելիներով (գոյական կամ ածական) լրացուցէ՛ք հետեւեալ խօսքերուն պակասները:

Սպիտակ շուշանը . . . է աւետութեան. — Ցուդա Յիսուսի . . . եղաւ.—Վարդը ծաղիկներու . . . է. — Համբերութիւնը . . . է, . . . ըլլալ աւելի տառապանքի. — Դատարկութիւնը աւելի չարիքի . . . է.—Պարտիզի . . . ըլլալ իշխանութեան.—Առաքեալներու մէջ Պօղոս ամենէն . . . եր.—Սուլթան Օսման եղաւ . . . Օսմանեան կայսրութեան.—Երբոր երկիրը սպայծառ ըլլայ, մարդոց սիրտերն ալ . . . կ'ըլլան:

173.—Հետեւեալ անունները իրրեւ տէրբայի գործածելով՝ էական բայով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Ախաղաղը, սոխակը, ճպուռը, հնդկահաւը, սիրամարգը, աղաւնին, կարապը, բուն, արծիւը, ագռաւը:

Օրինակ.—Ախաղաղը սիգաձիւ է:

174.—Հետեւեալ բառերը իրրեւ ստորոգելի գործածելով՝ էական բայով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Վաղանցուկ, առաքինութիւն, հրաբուխ, երկակեցաղ, շողշողուն, թռնիաւոր, մարգարէ, աւազոտ եւ երկչոտ, հաւատարիմ եւ խելացի:

Օրինակ.—Կեանքը վաղանցուկ է:

175.—Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերը էականի վերածեցէ՛ք առանց իմաստը այլայլելու:

Շուևը կը հաւքէ.—Աստղերը կը փայլին.—Մարդիկ յոյսով կ'երջանկանան.—Խռովութիւնը ընտանիքներ կը քայքայէ. — Կօշիկը շուտով հինցաւ.—Երկաթը կը ժանգոտի.—Վահան տրտնեցաւ.— Արեւը կը լուսաւորէ եւ կը տաքցնէ.—Կատուն կ'սպաննէ մուկերը.—Զապել միշտ կը ժպտի:

Օրինակ.—Շուևը հաչող է. աստղերը փայլուն են:

176.—Հետեւեալները անանչաւ բայերու վերածեցէ՛ք:

Բարեկամ ըլլալ, պայծառ ըլլալ, ցանկացող ըլլալ, գթացող ըլլալ, խաւար ըլլալ, սառ ըլլալ, գաղջ ըլլալ, խար ըլլալ, կարմիր ըլլալ, դեղին ըլլալ, լուծելի ըլլալ. յարգելի ըլլալ, սուրբ ըլլալ, արդող ըլլալ, մարդ ըլլալ, խենդ ըլլալ, մուխ ըլլալ, շինող ըլլալ:

Օրինակ.—Բարեկամանալ. ցանկալ, խաւարիլ:

ԴԱՍ. — ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԵՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅ

215. — Ներգործական կը կոչուին այն բայերը որոնք ենթակային կողմէ ուրիշի մը վրայ կատարուած գործ մը կը ցուցնեն և անպատճառ կ'ունենան իրենց յատուկ լրացուցիչը որ կը կոչուի սեռի խնդիր:

216. — Սեռի խնդիրն այն բառն է որուն վրայ ենթական կը կատարէ բային գործողութիւնը և կ'որոշուի ենթակային վրայ ընելով զո՞վ, ի՞նչ բանը, զոո՞նիվ, ի՞նչ բաներդ հարցումնեբը. օրինակ՝

Սատանան Ցխտուը փորձեց, սատանան զո՞վ փորձեց— Ցխտուը. Չապել վարդը փեսեց. Չապել ի՞նչ բանը փեսեց,— վարդը:

217. — Սեռի խնդիրը միշտ հայցական հոլով կ'ըլլայ, բայց քանի մը ներգործական բայեր, ինչպէս՝ յաղթել, զարնել, նայիլ, աղաչել, խնայել և.ն., բացառաբար սրական հոլով սեռի խնդիր կ'առնեն. օրինակ՝

Աղաչել մեկուն, նայիլ բանի մը, յաղթել մեկուն և.ն:

218. — Չեզոք կը կոչուին այն բայերը որոնց նշանակած գործողութիւնը կամ վիճակը ուրիշի մը չ'անցնիր, այլ տէր բային վրայ կը մնայ. օրինակ՝ առնը փլաւ և.ն:

219. — Եղ վերջաւորող բայերն ամենամեծ մասով ներգործական են, իսկ իղ, նալ վերջաւորողները՝ սովորաբար չեզոք:

220. — Շատ մը եղ վերջաւորող բայերու վերջաւորութիւնը երբ իլի փոխուի, չեզոքի կը դառնան. օրինակ՝

Մաչել — մաշիլ, մարել — մարիլ, ծռել — ծռիլ և.ն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԳԻՐՔ ԵՒ ՈՍԿԻ

(Սափրիկեան զրոյց)

Նախածընողքին որդիներն երկեակ
Որոնց մին սև էր, միւսն սպիտակ,
Կանչեց օր մ'Աստուած ու անոնց առջև
Գիրք մը ու ոսկի դրաւ իբր պարգև,
Հրաման տալով որ անոնց մին ընտրեն:

Սևն որ անգրանիկն էր այդ երկուքէն
Նախապատուութիւն տրաւ ոսկիին,
Իսկ գիրքը մնացաց ձերմակ կրտսերին:
Սա չենք գիտեր թէ ի՛նչպէս եղաւ,
Յոտ ու հեռաւոր երկիր մը ինկաւ.
Իր այդ մտահանին չնորհիւ սակայն
Եղաւ խիստ հզօր ու չատ գիտնական:
Իսկ անգրանիկը մնացաց հոն անդէն
Եւ ապրեցաւ ալ չա՛տ երկար տաեն.
Ապա հասկըցաւ թէ գերագոյն է
Իմաստութիւնը հարըստութենէ:

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Թելադրութիւններ.—Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, արձակի վերածելով պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

177.—Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը եւ շեղագիր բայերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:

178.—Հետեւեալ բայերէն ներգործականները չէզոքներէն որոշելով՝ զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք:

Հալիլ, գրաւել, ճանչնալ, ծակել, սրմտիլ, հալել, վառել, ծիծաղիլ, ոդիլ, այրիլ, ծակիլ, վառիլ, արգիլել, այրել, սմանչանալ, գթալ, խռանալ, ապաստանիլ, վեռանալ, մրմնջիլ, խանդավառիլ, շաղփաղփել, նողկալ, խռճապել:

179.—Հետեւեալ ներգործական բայերուն քով գրէ՛ք երկերկու սեռի խնդիր:

Արձակել, սպանալ, մշակել, պատուաստել, ոռնալ, անիծել, երգել, հոչակել, ոռոգել, խնդրել, օծել, վառել, շանիլ, աղաչել:

Օրինակ.—Արձակել նետ, նախատինք:

180.—Հետեւեալ գոյականները սեռի խնդիր նկատելով ընկերացուցէ՛ք մէյմէկ ներգործական բայի:

Լրագիրը, պարտէզ, երախան, կօշիկը, ժամացոյցը, կաթը, գուլպան, յանցաւորը, պահանջքը, խունկը, բամպակը, բուրդը, դանակը, պարտեզը, պատկերը, կիրքը:

Օրինակ.—Լրագիրը տպել:

181.—Գտէ՛ք եւ գրեցէք 7 հատ ներգործական եւ 7 հատ ալ չէզոք բայեր:

Դ.Ա.Մ. — ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅ

221. — *Անցողական կը կոչուին այն բայերը որոնց ենթական բային գործողութիւնը կամ վիճակը ուրիշի մը կատարել կամ կրել կուտայ. օրինակ՝*

Պետրոս ինձի գինի խմցուց. մայրը ճաշացուց իր զաւակը:

222. — *Անցողական բայերը ներգործականի դեր և ոյժ ունին, և անոնց պէս անհրաժեշտաբար սեռի խնդիր կ'ունենան:*

223. — *Ներգործական և չէզոք բայերու մեծագոյն մասը ունի իր անցողականի ձևերը:*

224. — *Չէզոք չինուած անցողականները որոնք ևս անցողակերպ ալ կ'ըսուին, առհասարակ ցնել կը վերջանայ. օրինակ՝*

Մեռնիլ — սպանել, փակչիլ — փակցնել, վազել — վազցնել ևլն:

225. — *Ներգործականէ կազմուած անցողականները երբեմն ցնել կը վերջանայի, իսկ յաճախ կը չինուին տալ բային օժանդակութեամբը. օրինակ՝*

Սիրել — սիրցնել, գրել — գրել տալ, առնել — առնել տալ ևլն:

226. — *Ցնել վերջացորդ անցողական բայերը կը խոնարհուին հարցնելին պէս. իսկ տալ բայով կազմուածներուն օժանդակ տալ բայը միայն կը խոնարհուի. օրինակ՝*

Շինել տալ, փակել տալ ևլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՀԱՄԵՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Համեստութիւնն ու ապաղանդը միասին կ'ընթանան: Համեստ մարդը կը մերժէ գովեստները և սիրով կ'ընդունի իրեն տրուած խրատները կամ խորհուրդները: Իր հասարակներուն հետ սիրալիր է, պատկառում՝ իրմէ գերազանցներուն հանդէպ, և քաղաքավար՝ իր ստորադասներուն հետ: Եթէ բարի գործ մը գործէ, գաղտնապահօրէն կը չարժի. եթէ գէշ գործք մը ընէ, իր թերութիւնը կը խոստովանի: Համեստ մարդը իր այս ընթացքով ինքզինք կը սիրցնէ և յարգել կուտայ ուրիշներուն:

Համե՛ստ եղէք և պատիւ, համարում ու համակրութիւն պիտի վայելէք ամէն կողմէ:

Թելադրութիւններ.—*Կարդալ այս հատուածը, բացատրել իմաստն ու բառերը, ուղղագրել զայն ուսուցչին թելադրութեամբը:*

ՀԱՐՑԱՔՆԴՆԵՐ

182.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, եւ բերանացի որոշեցէ՛ք բայերուն տեսակը:

183.—Ցետագայ գոյականները իբրեւ տէրբայի գործածելով եւ անոնց մէյմէկ չէզոր բայ ընկերացնելով կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ:

Ծաղիկը, պտուղը, գինին, եղեգը, լուսինը, գառնուկը, խահանան, կառքը, ատաղը, փոքորիկը, աւձրեւը, կայծակը, ցօղը:

Օրինակ.—*Ծաղիկը բոսմեցաւ:*

184.—Ցետագայ չէզոր բայերով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք օրինակին պէս:

Փայլիլ, ցոլցլալ, շողալ, փայլատակիլ, պլպլալ, առկայծիլ, կայծկլտիլ, բորբոքիլ, բոցավառիլ, հրդեհիլ:

Օրինակ.—*Ադծաքը կը փայլի:*

185.—Լրացուցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները յարմար սեռի խնդիրներով եւ բերանացի որոշեցէ՛ք բայերուն ներգործականն ըէ անցողական լինելը:

Նեղոս գետը կ'ոռոգի եգիպտոսի . . . — Ցետս աւետեաց երկիրը ածուց . . . — Յովսէփ մեկնեց փարաւոնի . . . — Լաֆօնտէն գրեց նշանաւոր . . . — կայեն սպանեց իր . . . — Անասուններու աղբը կը պարարտացնէ . . . — վոսփորի նեղուցը կը կցէ . . . Մարմարայի.— Սարդը . . . կը հիւսէ. — Նարուգոդոնոսոր կանգնել տուաւ իր . . . — Ցիսուս հրաշիով . . . խօսեցուց:

186.—Լրացուցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւնները յարմար ներգործական կամ անցողական բայերով:

Առեւին լոյսը իր մէջ ւօքը գոյներ . . . — Մանիշակը . . . գառնուկին գալուստը.—կապիկը . . . մարդկային շարժուձեւերը. — Ցրտուրունին . . . մարմիններէն, իսկ ջերմութիւնը զանոնք . . . — Օրհնիքը թիւնը . . . մարմիններէն, իսկ ջերմութիւնը զանոնք . . . — Օրհնիքը . . . տարին իրաւունքը. — Ցիսուս բանի մը ձուկով . . . հազարաւոր ժողովուրդ, . . . շատ հիւանդներ եւ . . . բազմատեսակ հրաշքներ:

187.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ անցողական բայերը:

Կերցնել, ցոյացնել, փութացնել, թրջեցնել, խաղցնել, բերել տալ:

Դ.Ա.Ս. — ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅ

227. — *Կրաւորական կը կոչուին այն բայերը որոնց առ բային գործողութիւնը ուրիշէ մը իր վրայ կը կրէ, ճիշտ հա-կառակն ըլլալով ներգործականին. օրինակ՝*

Զարերը կը պատժուին Աստուծմէ։

228. — *Կրաւորական են՝ բոլոր ունի վերջաւորող բայերը և ներգործական բայերու մեծ մասն ունի իր կրաւորական ձե-ւերը. օրինակ՝*

Գրել՝ գրուիլ, խօսիլ՝ խօսուիլ, կարդալ՝ կարդացուիլ, գիտնալ՝ գիտցուիլ, գտնել՝ գտնուիլ, և՛լն։

229. — *Կրաւորական բայերը կը խոնարհուին առհասարակ Բ. լծորդութեան (խօսիլ)ին պէս։*

230. — *Ներգործական բայով կազմուած նախադասութեան մը բայը կարելի է կրաւորականի փոխել, առանց խօսքին իմ-մաստը փոխելու, ներգործականին սեռի խնդիրը կրաւորակա-նին սէր բային և սէր բային պարագային համեմատ բացատա-կան կամ գործիական հոլովի փոխելով. օրինակ՝*

Դաւիթ սպաննեց Գողիաթը. — Գողիաթ սպաննուեցաւ Դաւիթէն.

Կամքը կը հարթէ ամէն դժուարութիւն. — Ամէն դժ-ուարութիւն կը հարթուի կամքով։

ՀՐԱՏԱՆԳԴԵՒ

188.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերուն տեսակները որո-շեցէ՛ք. յետոյ գտէ՛ք տէրբայիներն ու սեռի խնդիրները եւ անոնց իրենչ բառ (գոյական թէ դերանուն) ըլլալը։*

Փոխրկի թռչուններ միւսացներ կը ճաշակեն —Աստուծոյ կը ճա-ճայ ձմեռն իրուն —Հայերեն առաջին գիրքը տպագրուեցաւ 151։ին — Ջուրը ցուրտն կը սառի եւ կը կարծրանայ. իսկ տաքը գայն կը շոգեա-ցընէ եւ կազային վիճակի կը վերածէ. — Համբարը շուրի կը նմանի. երբոր ետեւէն երթաս՝ կը փախչի առջեւէդ, բայց երբ անկէ փախչիս, ետեւդ կը հետեւի.—Ս. Լուսաւորիչ Հայերը հրիստոնէութեան դարձուց եւ յոյոր մեհեանները կործանել տուաւ. — Հաւատացէ՛ք եւ պիտի փրկուիք, ինչպէս Յիսուս. — Խնդրեցէ՛ք ինչ որ կ՚ուզէք եւ պիտի տրուի ձեզի. —

Ս. Էջմիածնի մայրավանքը կառուցուեցաւ Ս. Գրիգորի եւ Ս. Տրդատի ժամանակ.—Սողոմոն շինել տուաւ երուսաղէմի նշանաւոր տաճարը. —Ժա-մանակը ամէն վիշտ կը մոռցնէ.—Իսրայէլացիները ոսկեայ հորթ ձուլել տուին Ահարոնի. — Նաբուգոդոնոսոր ինքզինք պաշտել տուաւ ժողովուր-դին.—Ազնիւ մարդը կը յարգուի ամէնուն. — Երկիրը կը բաւայի իր ա-րդին.—Ազնիւ մարդը կը յարգուի ամէնուն. — Ցիսուս ռանցիին վրայ.—Ուրախութիւնն ալ երբեմն կը յանգնի մարդը.— Յիսուս յաղթեց սատանայի փորձութեան.—Արամ Գեղամին զարկաւ։

189.—Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ կրաւորական բայերը:

Վառուիլ, զգենուիլ, փրկուիլ, հմայուիլ, խնամուիլ, մոռցուիլ, կարդացուիլ։

190.—Հետեւեալ նախադասութիւններու էական բայերն ու ստորո-գեալները փոխանակեցէ՛ք յարմար բայերով:

Ծիծեռնակը թռչուն է.—Աստիճն հիւանդ եղաւ.—Ձոյրս անօթի է. —Մագնիսը գաշող է.—Ծովը ալեկոծ եղաւ.—Ձեր ընկերները սիրող ե-ղան.—Դողոմպոս Ամերիկայի գտիչն եղաւ.—Ծառին տերեւները ժժգոյն ղեկ. — Դողոմպոս Ամերիկայի գտիչն եղաւ.—Ծառին տերեւները ժժգոյն եղան.—Պարտիճի խոնարհ ըլլալ որպէս զի բարձր ըլլայ. — Աստուածա-շունչ թարգմանիչներն եղան Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ:

Օրինակ.—*Ծիծեռնակը կը թռչի:*

191.—Հետեւեալ նախադասութիւններու ներգործականները կրաւո-րական ձեւի, կրաւորականները ներգործական ձեւի վերածեցէ՛ք:

*Ո՛չ ոք կը սիրէ նաամոլ մարդը.—Ագահ մարդիկ կ՚արհամարհուին ամէնուն.—Ծնողքները կը խնամեն իրենց զաւակները. — Աշխատութիւնը կը սրէ մարդկային ուժերը.—Դրիգոր Նարեկացի գրեց Նարեկը.—Եգիպ-տոսի թուրգերը կանգնեցուցին փառաւոր արձանները.—Առողջութիւնը կը պահ-պանուի չափաւորութեամբ.—Երկիրն ու մոլորակները կը յուսաւորուին պարտէզ.—Բաւարար գոյ կատարելութեան դարմանը.—Ցիսուս օրհնեց մա-նուկները.—Պարտիճի մեծարեց ծերերը.—Դուք մեր միջը ոսկի հասկը

ԴԱՍ. — ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԵՒ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ ԲԱՅԵՐ

231. — *Փոխադարձ կը կոչուին այն բայերը որոնք գործողութեան երկու կամ աւելի անձերու միջև փոխադարձաբար կատարուիլը ցոյց կուտան և չատ անգամ կրաւորականի ձև կ'ունենան. օրինակ՝*

Բաժնուիլ, կիսուիլ, հաչտուիլ, ձեռկուիլ ևլն:

232. — *Փոխադարձ բայեր են նաև կռուըտիլ, սիրուըտիլ, գզուըտիլ, ինչպէս նաև կցիլ վերջաւորող բարդ բայերը. օրինակ՝*

Խօսակցիլ, գործակցիլ, խնդակցիլ ևլն:

233. — *Անդրադարձ կը կոչուին այն բայերը, որոնք թէև կրաւորականի ձև ունին՝ բայց սեբրբային գործողութիւնը փոխանակ ուրիշէ մը կրելու, ինք իր վրայ կը կատարէ. օրինակ՝*

Կախուիլ (= ինքզինք կախել), գովուիլ, հագուիլ, վարժուիլ ևլն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

193.—Հետեւեալ նախադասութիւնները չէզոք ներգործական կամ անցողական ձեւի վերածեցէ՛ք առանց իմաստը այլայլելու:

Մուկերը կը փախչին կատուկն.—Մարդիկ կը սնանին հացով, չուրով եւ օդով.—Միտքը կը զուրգանայ ուսումով եւ գիտութեամբ. —Ծառը կը կտրի տապարով.—Եղեգը ծռեցաւ հովին. — Ես մանձրացայ փողոցի ժխորին. — Զապէլնց տունը հրդեհին այրեցաւ. — Գետին երեսը պիտի ասոի ցուրտին. — Մարդ երբեմն ուրախութենին ալ կուլայ. — Բարկութիւնը կը խաղայի խաղցրութեամբ:

Օրինակ.—*Կատուն կը փախցնի մուկերը:*

194.—Հետեւեալ նախադասութիւնները ներգործականէ եւ անցողական չէզոքի վերածեցէ՛ք առանց իմաստը այլայլելու:

Հովը մարեց ձրագը.—Արեւը լոյսի հեղեղներ կը ժայթքի.—Ժուժկալութիւնը կ'երկարէ կեանքը.—Լոյսը կը փարատի աղջամուղջը.—Մահը կը վերջացնի երիտասին կեանքը. — Խորշակը թռմեցուց պարտէզին ծաղիկները. — Մայրը օրօրելով կը քնացնի իր մանկիկը. — Երիտասարդը շարժեց գետինը եւ տուներ կործանեց. — Համեստութիւնը կ'աւելցնի արժանիքը:

Օրինակ.—*Ձրագը մարեցաւ հովին:*

195.—Ցետագայ նախադասութիւնները ներգործականէ անցողական ձեւի վերածեցէ՛ք:

Ուսուցիչը պատժեց Արամը. — Յովսէփ Արեւմտեցի թաղեց Յիսուսի մարմինը. — Տիտոս պաշարեց Երուսաղէմը. — Բոյրս կարկանդակ կերաւ.—Միհրան իր անձը շատ կը սիրէ.—Երիտասարդը պիտի չափէ բաղարիի փողոցները.—Արշակ մրցանակը պիտի խլէ.—Դուն ինձ ձանչցիր.—Տկսուչը փակեց վարժարանը:

Օրինակ.—*Ուսուցիչը պատժել տուաւ Արամը:*

196.—Ցետագայ նախադասութիւններու կրաւորական, փոխադարձ եւ անդրադարձ բայերը որոշեցէ՛ք:

Երկու աւազակներ ալ խաչուեցան Յիսուսի հետ. — Յիսուս դատուեցաւ Պիղատոսին առջեւ, եւ խաչելութեան դատապարտուեցաւ. —Պետրոս եւ վահան իրարու հետ կը գգուըտին. — Դպրոցները կը բացուին Սեպտեմբերին.—Ձաշակի տեր մարդին վայելչօրէն կը հագուին.—Մարդիկ կան որ ամեն գործի կը խառնուին. — Ձանձրոյքը կը բուժուի ընթերցումով.—Լարախաղացը չուանին վար կախուեցաւ. — Մարդ մը ծովուն մէջ խեղդուեցաւ.—Ձարերը երբ ընկերակցին, ի վերջոյ կը կորսնցնին զիրար կը ջգջեն. — Նեղ դռնին պիտի մտնուի որպէս զի յաւիտենական կեանքը գտնուի.— Փափկութեամբ վարուի՛ք տկարներուն հետ. —Մարդոց մեծագոյն մասը շատ դժուարութիւնով կ'ապրուի.—Տղան հանուեցաւ եւ իւրոց նետուեցաւ:

197.—Վերի հրահանգին 3րդ, 6րդ, 8րդ, 9րդ, 13րդ եւ 14րդ նախադասութիւնները փոխադարձ եւ անդրադարձէ ներգործական ձեւի վերածեցէ՛ք:

Օրինակ.—*Պետրոս եւ վահան զիրար կը գգխին. — Մարդիկ կան որ ամեն գործի ինքզինքին կը խառնեն:*

198.—Հետեւեալ նախադասութեանց բայերն ըստ յարմարութեան փոխադարձ եւ անդրադարձի վերածեցէ՛ք, ջնջելով փոխադարձ դերանունները:

Երկու եղբայր իրարու մէջ բաժնեցին իրենց ստացուածքը. — Պօղոս եւ Արամ զիրար ծեծեցին.—Տիգրան շատ կը գովի ինքզինքը.—Մարդ մը երկի ինքզինքը ծովը նետեց.—Բոյր եւ եղբայր իրարու հետ կը գոռային.—եղբայրս չկրցաւ ինքզինք վարժեցնել ծխախոտի.—Հայրս ինքզինք պատրաստեց ճամբորդութեան.—Տղա՛ք, ո՞ւր պահեցիք ինքզինքնիդ:

Օրինակ.—*Երկու եղբայր բաժնուեցան իրենց ստացուածքը:*

ԵՄ ԲԱՅԻՆ ԺԽՏԱԿԱՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

	Եզակի	Ոգնակի
Ա. դեմ	Զեմ	Զմեք
Բ. »	Զես	Զէք
Գ. »	Զէ	Զեն

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. դեմ	Զէի	Զէինք
Բ. »	Զէիր	Զէիք
Գ. »	Զէր	Զէին

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ

Ա. դեմ	Զեղայ	Զեղանք
Բ. »	Զեղար	Զեղաք
Գ. »	Զեղաւ	Զեղան

ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմ	Պիտի չըլլամ	Պիտի չըլլանք
Բ. »	Պիտի չըլլաս	Պիտի չըլլաք
Գ. »	Պիտի չըլլայ	Պիտի չըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ

Ա. դեմ	Պիտի չըլլայի	Պիտի չըլլայինք
Բ. »	Պիտի չըլլայիր	Պիտի չըլլայիք
Գ. »	Պիտի չըլլար	Պիտի չըլլային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. դեմ	—	Չըլա՛նք
Բ. »	Մի՛ ըլլար	Մի՛ ըլլաք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Ա. դեմ	Չըլլամ	Չըլլանք
Բ. »	Չըլլաս	Չըլլաք
Գ. »	Չըլլայ	Չըլլան

ԱՆԿԱՏԱՐ

	Եզակի	Ոգնակի
Ա. դեմ	Չըլլայի	Չըլլայինք
Բ. »	Չըլլայիր	Չըլլայիք
Գ. »	Չըլլար	Չըլլային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Չըլլալ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.	ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.	ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼ.
Չեղալ	Չեղած	Չըլլալիք, չըլլալու(*)

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ԿԱԽՕՐԴԱՆՔ**

Անուշ անուշ կ'փչէն հովեր
Մարմարայի բացերէն.
Ու կը ժպտի կապոյտ երկիր
Ծովեզերքն թաւշեղէն:
Հակայ ծառին սէգ հովանին
Զիս կը պահէ արեւէն,
Քանի կ'օրուիմ՝ կը սօսափին
Տերեւները վերեւէն:
Ոտքիս տակի օթոց կանաչ
Կը խառնափի մէջս ինձմէ.
Արեւակին ոսկի ճառագիչ
Լոյսի փոշի կը ցանէ:
Ու չուրիններս տակի կառան
Հոգնատարար մէկ երգի.
Կը գրկընէն երգ ու օրրան
Սիրտս խինդով կը լեցնէի:

ՀԵՐԱՆՈՅՇ ԱՐՇԱԿԵԱՆ

Թելադրութիւններ.—Դուք արտասանել այս ուռանաւորը, բացատրել իմաստն ու դժուարին բառերը:

(*) **Ըլլալ** բային բուն սահմանական ներկայ եւ անկատար ձեւերուն (Ի'ըլլամ, Ի'ըլլայի եւն) ժխտականներն են. **չեմ ըլլար, չես ըլլար, չէ՛ ըլլար, չենք ըլլար** եւն:

Դ.Ա.Ա. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԺԽՏԱԿԱՆ ՁԵՒԸ

234.—*Բային գործողութեան երբեմն ժխտական իմաստ տալ ուզուի, բային սկիզբը կը կցուի ժխտական չ մասնիկը. օրինակ՝*

Գետը խորունկ չէ, անձրև չեկաւ ալ։

235. — *Բոլոր բայերու ժխտական ձեւերուն սահմանական ներկան և անկատարը կը կազմուին եամ բային ժխտական ձեւերուն օժանդակութեամբը, բային անեղեւոյթին յառուկ վերջին ղ գիրը փոխելով ր ի. օրինակ՝*

Չեմ գրեր, չէք խօսիր, չէին կարդար, չէր խաղար ալ։

236. — *Սահմանական ներկայի եզակի երրորդ դէմքին մէջ օժանդակ չէ ի տեղ կ՚ուզայ չի, որուն ի գիրը կը զեղչուի և տեղը ապաթարց կը դրուի եթէ բայը ձայնաւորով սկսած ըլլայ. օրինակ՝*

Չի մտներ, չ՚երթար ալ։

237. — *Անցեալ անկատարի մէջ բացառաբար Բ. յօդուածութեան վերջաւորութիւնը եր ի կը փոխուի փոխանակ իր ի. օրինակ՝*

Չէի գտներ, չէիր խօսեր, չէր հագներ ալ։

238. — *Ժխտական բայերուն եզակի և յոգնակի հրամայական Բ. դէմքերը կը կազմուին մի մասնիկով որուն կ՚ընկերացուի եզակիին մէջ բային անեղեւոյթը՝ ղ գիրը ր ի փոխուած, և յոգնակիի մէջ բային սորացուսական ներկայի յոգնակի Բ. դէմքին ձեւը. օրինակ՝*

Մի՛ գրեր, մի՛ գրէք, մի՛ խօսիր, մի՛ կարդաք։

239. — *Մի՛ մասնիկին վրայ կը դրուի հրամայականին յառուկ շեշտը։*

240. — *Կամ, ունիմ, պակասաւոր բայերուն ժխտական սահմանական ներկայ և անկատարը բացառաբար կըլլան չկամ, չկայ, չունիմ, չկայի, չունէի ալ։*

ՀԱՐՑԱՍՏՆԴՆԵՐ

199.—Որոշեցէ՛ք հետեւեալ ժխտական բայերուն եղանակը, ժամանակը, դէմքն ու թիւը. յետոյ եզակիները յոգնակիի, յոգնակիները եզակիի վերածեցէ՛ք։

Չեմ, չեղան, չհասաք, մի՛ խնդար, չի վայրեր, չըլլաս, պիտի չերթայի, չիմէիր, չեն շարժիր, չաճեցիր, չաւրե՛ցիր, չես խաղար, չվազող, չկերաւի, չսորվեցայ, չաղացին։

200.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն ժխտականները հաստատական ձեւի, հաստատականները՝ ժխտականի վերածեցէ՛ք։

Շատ մարդիկ չողալ չեն գիտեր. — եթէ գիտնայի, ձեզի չէի գար, տունը կը կենայի. — Մեր հորին ջուրը հատաւ բայց ձորինին մէկ ջուր կար.—Տղա՛յ, շատպէ՛, ժամանակ չկայ.—Այս մարդը գութ չունի, խղճմտնջանքը թմրեցուցած է.—Մեր պարտէզին դեղձերը պտուղ չտուին, բայց ընտանիքը թմրեցուցած է.—Մի՛ ուխտիր զիս որ խօսիմ. — Այս աղջիկը խնձորները պղպաքերեցաւ.— Մի՛ ուխտիր զիս հաւնուիր. — Ամեն մարդու իր դասը շատ ծանր սորվի բայց իր վարքը չի հաւնուիր. — Ամեն մարդու բարեկա՛մ եղիր, բշնամի չէ ունենար. — Երբոր օդը բացուի, մարդուս սիրտը կը զուարճանայ.—Եթէ կ՚ուզէիր խաղալ ապրիլ, ուրիշի գործի մի՛ խառնուիր.—Ուր որ փորդ չի կշտանար՝ անօրութիւնդ յայտնել իմաստութիւն չէ.—Ապագան չի գիտցուիր.—Կառախումբը կանգ առաւ.—Ոսոխիդ հետ հաշտուէ՛.—Քու յանցանքդ չի ներուիր։

Օրինակ.—*Եթէ չգիտնայի՝ ձեզի կուգայի, տունը չէի կենար։*

201.—Ժխտական ձեւով խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը։

Ելլել, պարսաւել, խաթել, փուքալ, երթալ, յոգնիլ, շուարիլ, խաղալ, մեցնել, բերել տալ, արդոհիլ։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ԾՈՒԼՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Նախագիծ. — 1. Դպրոցի ժամանակն է. 2. Լեւոն և Մեսրոպ ուսելի կը նախընտրեն խաղալ գետեզերքը և կը չհիկեն տղայոց վրայ. — 3. Սուտոյը կը կոտրի և... բարեբախտաբար երկու գեղացիներ...։

ԽՈՆԱՐՀՈՒՄ ԺԽՏԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒ

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ա. լծորդութիւն	Բ. լծորդութիւն	Գ. լծորդութիւն
ՆԵՐԿԱՅ		
Ձեմ գրեր	Ձեմ խօսիր	Ձեմ կարդար
Ձես գրեր	Ձես խօսիր	Ձես կարդար
Ձի գրեր	Ձի խօսիր	Ձի կարդար
Ձենք գրեր	Ձենք խօսիր	Ձենք կարդար
Ձէք գրեր	Ձէք խօսիր	Ձէք կարդար
Ձեն գրեր	Ձեն խօսիր	Ձեն կարդար
ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՆՑԵԱԼ		
Ձէի գրեր	Ձէի խօսեր	Ձէի կարդար
Ձէիր գրեր	Ձէիր խօսեր	Ձէիր կարդար
Ձէր գրեր	Ձէր խօսեր	Ձէր կարդար
Ձէինք գրեր	Ձէինք խօսեր	Ձէինք կարդար
Ձէիք գրեր	Ձէիք խօսեր	Ձէիք կարդար
Ձէին գրեր	Ձէին խօսեր	Ձէին կարդար
ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՆՑԵԱԼ		
Ձգրեցի	Ձխօսեցայ	Ձկարդացի
Ձգրեցիր	Ձխօսեցար	Ձկարդացիր
Ձգրեց	Ձխօսեցաւ	Ձկարդաց
Ձգրեցինք	Ձխօսեցանք	Ձկարդացինք
Ձգրեցիք	Ձխօսեցաք	Ձկարդացիք
Ձգրեցին	Ձխօսեցան	Ձկարդացին
ԲԱՑԱՐՁԱԿ ԱՊԱՌՆԻ		
Պիտի չգրեմ	Պիտի չխօսիմ	Պիտի չկարդամ
Պիտի չգրես	Պիտի չխօսիս	Պիտի չկարդաս
Պիտի չգրէ	Պիտի չխօսի	Պիտի չկարդայ
Պիտի չգրենք	Պիտի չխօսինք	Պիտի չկարդանք
Պիտի չգրէք	Պիտի չխօսիք	Պիտի չկարդաք
Պիտի չգրեն	Պիտի չխօսին	Պիտի չկարդան
ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՊԱՌՆԻ		
Պիտի չգրէի	Պիտի չխօսէի	Պիտի չկարդայի
Պիտի չգրէիր	Պիտի չխօսէիր	Պիտի չկարդայիր
Պիտի չգրէր	Պիտի չխօսէր	Պիտի չկարդար

Պիտի չգրէինք	Պիտի չխօսէինք	Պիտի չկարդայինք
Պիտի չգրէիք	Պիտի չխօսէիք	Պիտի չկարդայիք
Պիտի չգրէին	Պիտի չխօսէին	Պիտի չկարդային

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մի՛ գրեր	Մի՛ խօսիր	Մի՛ կարդար
Ձգրե՛նք	Ձխօսե՛նք	Ձկարդա՛նք
Մի՛ գրէ՛ք	Մի՛ խօսիք	Մի՛ կարդաք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

ՆԵՐԿԱՅ

Ձգրեմ	Ձխօսիմ	Ձկարդամ
Ձգրես	Ձխօսիս	Ձկարդաս
Ձգրէ	Ձխօսի	Ձկարդայ
Ձգրենք	Ձխօսինք	Ձկարդանք
Ձգրէք	Ձխօսիք	Ձկարդաք
Ձգրեն	Ձխօսին	Ձկարդան

ԱՆԿԱՏԱՐ

Ձգրէի	Ձխօսէի	Ձկարդայի
Ձգրէիր	Ձխօսէիր	Ձկարդայիր
Ձգրէր	Ձխօսէր	Ձկարդար
Ձգրէինք	Ձխօսէինք	Ձկարդայինք
Ձգրէիք	Ձխօսէիք	Ձկարդայիք
Ձգրէին	Ձխօսէին	Ձկարդային

ԱՆՈՐՈՇ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ

Ձգրել	Ձխօսիլ	Ձկարդալ

ՆԵՐԿԱՅ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ձգրող	Ձխօսող	Ձկարդացող

ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ձգրած	Ձխօսած	Ձկարդացած

ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ձգրելու, չգրելիք	Ձխօսելու, չխօսելիք	Ձկարդալու, չկարդալիք։

ԸՆՔԵՐՑՈՒՄ. — ՀԱՑ ԱՌԱՁՆԵՐ

Այսօրուան գործը վաղուան մի՛ թողուր. — Զլացող ազուն կաթ չեն տար. — Հեռու տուրքը ղօրաւոր կ՚ըլլայ. — Կատուին խաղը մուկին մահն է. — Ինձը խրատն ի՛նչ ընէ, ականջը պարոն. — Ուզան բերանը կթան կով մը կ՚արժէ. — Բարձր լերան փուքն ու քամին չատ կը լինի. — Գնա՛ մուխը, եկո՛ւր սիրեմ. — Աձան հաւը կրկուան կ՚ըլլայ. — Հաղար հեղ մի՛ ղը ըսէ, բերանդ չանուչնար. — Ի՛նչ բեռդիր, չո՛ւտ գարձիր. — Անուշ լեզուն օձը ծակէն կը հանէ. — Էշն ի՛նչ գիտէ նուշը, կ՚երթայ կ՚ուտէ փուչը. — Ջուկը գլուխէն կը հոսի. — Սրեւը չախաղով չի ծեփուիր. — Բակը ծուռ է, կովը կաթ չի տար. — Մինչեւ որ հաստը բարակնայ, բարակին հոգին կ՚ելլէ. — Կաթիլ կաթիլ վազող ջուրը քարը կը ծակէ. — Համբերէ՛ որ բերանդ համ գայ. — Միան եղունգէն չի զատուիր. — Չհաչող շունը դուռը չեն կապեր:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ այս առածները, ուղղագրել եւ բացատրել անոնցմէ իւրաքանչիւրին իմաստն ու բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

202.—Օրինակեցէ՛ք վերի առածները, ստորագծելով բոլոր բայերը. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց տեսակը, եղանակը, ժամանակը, դէմքն ու թիւը:

203.—Նոյն բայերուն տէրբայինները, էականներուն ստորոգելիները, ներգործականներուն սեռի խնդիրները որոշեցէ՛ք բերանացի:

204.—Հետեւեալ բայերուն տեսակները որոշեցէ՛ք (ներգործակա՞ն, չէզո՞ք եւն):

Համբուրել, համբերել, հանդուրժել, տրտնջալ, վարանիլ, իրմըռնջել, շաղակրատել, գեղգեղել, խանդել, աւանդել, սիրել, շեպակել, սօղել, թախուցանել, կաշկանդուիլ, գլորիլ, կեցնել, տարուիլ, ձեպել, յափշտակուիլ, դիւթել, գգուել, կռուիլ, փայփայել, շօշափել, կնճռուիլ, շփուիլ, վաթարացնել, կծկուիլ, վերանալ, գալարուիլ, խառնուիլ, սմանչացնել, երիւերանգել, արբուիլ, կենակցիլ, ետուրջին, խնդակցիլ, շփոթիլ, խեղդուիլ, յիշեցնել, կարգուիլ, փոխուիլ:

205.—Այս բայերուն կատարեալ անցեալը եւ հրամայականը եւ ժբխտական ծեւին սահմանական ներկան ու հրամայականը գրեցէ՛ք:

206.—Մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք 204րդ հրահանգի բայերէն ձեր ընտրած միայն եօթը բայերով:

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍ — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

241. — *Նախադրութիւն կը կոչուին պարագայ ցուցնող այն բառերը որոնք դոյականի կամ դերանունի մը հետ կը դործածուին անոնց դանազան յարաբերութիւնները նշանակելու համար. օրինակ՝*

Բեզի համար, ծովէն անդին, առանց հացի ևն:

242. — *Նախադրութիւնները ցոյց կուտան բազմատեսակ պարագաներ, ինչպէս՝*

1.—*Տեղի պարագայ. — օրինակ՝ դէպի, մէջ, տակ, վրայ, վրայ ևն:*

2.—*Ժամանակի պարագայ. — օր. մինչեւ, իվեր, յետոյ, առաջ ևն:*

3.—*Բանակութեան պարագայ. — օր. առեղի, նուազ, չատ ևն:*

4.—*Պատճառի պարագայ. — օր. համար ևն:*

5.—*Նպատակի պարագայ.—օր. պէս, իբրեւ, գերդ ևն:*

6.—*Միութեան պարագայ. — օր. հետ, հանդերձ, միասին ևայլն:*

7.—*Բաղդատութեան պարագայ. — օր. համեմատ, հանդէպ, բան ևայլն:*

8.—*Անջատման պարագայ.—օր. հեռու, զատ, բացի ևն:*

9.—*Հակադրութեան պարագայ.—օր. դէմ, հակառակ ևն:*

243.—*Նախադրութեան ընկերացող բառերը կը կոչուին նախադրութեան խնդիրը:*

244. — *Նախադրութիւններէն ոմանք խնդիրէն առաջ կը դրուին, ոմանք՝ ետքը:*

245. — *Նախադաս կը կոչուին խնդիրէն առաջ դրուող նախադրութիւնները, որոնք են. մինչեւ, դէպի, առանց, բան, բացի, իբրեւ, պոխանակ, գերդ:*

246. — *Յետադաս կը կոչուին խնդիրէն ետք դրուող նախադրութիւնները որոնց գլխաւորները հետեւեալներն են:*

Համար, հետ, մէջ, յետոյ, վերջ, առաջ, ետք, առեղի, նուազ,

աղջեր, հեռւ, տակ, վրայ, վեր, վար, ներս, դուրս, ծով, տեղ, անդին, ասդին, դեմ, մօտ, շուրջ, միջեր, միջտեղ, պէս, հաւասաս, մեկտեղ, միասին, չափ, իվեր, իվար, իբրև, գաս, բորտիմ, ատեն, ներքեւ, վերեւ, դիմաց, հանդամայն, փոխարեն եւն:

247. — Հակառակ, հանդիպ, ընդ, հանդերձ, հետու նախադրութիւնները խնդիրէն թէ՛ առաջ կրնան դրուիլ, թէ՛ վերջը:

Օրինակ՝ հակառակ ասոր կամ ասոր հակառակ եւն:

248. — Նախադրութիւն կը համարուին նաեւ ինչ ինչ զրաբարեան հոլովեալ բառեր ու ասացուածներ, որոնց գլխաւորներն են հետեւեալները:

Յետադաս. — Նկատմամբ, մասին, առթիւ, միջոցաւ, ձեռամբ, վերաբերեալ, միջոցին, նայելով եւն:

Մերթ՝ նախադաս, մերթ՝ յետադաս. — Սկսեալ, բաղդատմամբ, շնորհիւ, իգուր, իտեւ եւն:

Օրինակ՝ շնորհիւ անոր կամ անոր շնորհիւ եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՊԶՏԻԿ ՍՏԱԽՕՍԸ

Հովիւ Համբիկ օր մը երբ դաշտին մէջ իր ոչխարները կ'արածէր, քիչ մը զուարճութեան համար սկսաւ պօռալ, «գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ, հասէ՛ք»: Գիւղացիները լսելով փութացին դէպի Համբիկին կողմը և երբ հոն հասան, տեսան որ գայլ —մայլ չկար: Շաբաթ մը վերջ Համբիկ նորէն զուարճանալ ուզեց և սկսաւ կրկին պօռալ. «հասէ՛ք, գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ»: Գեղացիները, թէև այս անգամ տակաւաթիւ, նորէն վազեցին եկան և կրկին խաբուեցան: Քանի մը օր ետք դժբախտաբար գայլը իրապէս գալով Համբիկին ոչխարներուն վրայ յարձակեցաւ: Համբիկ սարսափահար սկսաւ օգնութեան կանչել գեղացիները, բայց անոնք կարծելով թէ Համբիկ կրկին իրենց խաղ մը կը խաղայ, կարեւորութիւն չտուին անոր գոռոզոչին որով ոչ ոք եկաւ օգնութեան, և գայլը անարգել իր գործը տեսաւ պատառելով մէկ քանի ոչխարներ:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը եւ բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

207.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր նախադրութիւնները:

208.—Հետեւեալ բառերէն նախադրութիւնները որոշելով՝ յետադասները մէկ, նախադասները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Մեզի հետ, տարին իբրև, անուց միջոցաւ, աշտարակի իվեր, դէպի երկինք, աւազանին շուրջ, ուսուցչին շնորհիւ, ամենին վեր, կաղանդի առթիւ, ինծի նկատմամբ, հակառակ դժուարութեան, մինչեւ գերեզման, եղբօրս ձեռամբ, ձերինին բաղդատմամբ, առանց խոնի, հասակի հաւասար, հանդիպ Ասուծոյ, իբրեւ մարդ, բացի ասկէ, զուրկ երեշտակ, վեր մասին, ադով հանդերձ, միւսեան գաս, բան գիս:

209.—Նոյն նախադասութիւններու ընկերացող բառերը գոյակա՞ն են թէ դերանուն եւ ինչ թիւ ու հոլով ունին, որոշեցէ՛ք բերանացի:

210.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէ՛ք իմաստին պահանջած նախադրութիւնով:

Մեսաղները կը գտնուին հողի խորհուրդ . . .—Գարունը կուգայ ամեհողունք . . .—Աշակերտները յիսուսի . . . կը պատին.—Ընկերդ սիրէ՛ իր անձի . . .—Յրանսա աւելի ընդարձակ է . . . Իտալիա.—Լուսինը կը դառնայ երկիր . . .—Նոյեան տապանը կեցաւ Մասիս լերան . . .—. . . փուշի վարդ լըլլար.—Առողջութիւնը ի՛նչ բանկից բարիք է մարդուս . . .—Աշխատիլ . . . մահը, այս է մարդուն ճակատագիրը. — . . . մարդ բազմատեսակ պարտականութիւններ ունի.—Զարին . . . մի՛ կենար. — Ո՛չ մեկ յանցաւոր կրնայ արդարանալ իր դէմին . . .:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՆԵՏԸ

«Ո՛վ էակներ օդաբնակ, տեսէ՛ք թռիչս համարձակ,
Կ'ըսէր նետը սլարձակ,
«Կը բընակիմ ձեզի պէս բարձրերու մէջ վերադոյն»:
Իբր պատասխան՝ մի թռչուն բաւ սա լաւ խօսքն խելոյն.
«Սակայն դուն միշտ վիր կ'ելլես ուրիշներու իսկ ձեռքով,
«Մինչդեռ ընդվզիմ վար կ'իյնամ ինքնիրենդ, ա՛նձնագով»:

Թրգմ. **Ե. Գ.**

Թելադրութիւններ.—Գոց արտասանել այս ոտանաւոր առակը, արձակի վերածել զայն, բացատրել իմաստն ու բարոյականը:

Միջին Գերականութ.

Դ.Ա.Մ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

249. — *Նախադրութիւնները անփոփոխ բառեր են և ընդհանրապէս յօդ ալ չեն առներ, բայց իրենց խնդիրը կ'ըլլայ զանազան հոլովներով:*

250. — *Հայցական հոլով խնդիր կ'առնեն մինչեւ, դէպի, (*) իբրև, իբրեւ, իվեր, իվար, գէդ, բաւ. օրինակ՝ մինչև դուռը, լեռն իվեր ելլել:*

251. — *Սեռական հոլով խնդիր կ'առնեն տակ, վրայ, վով, տեղ, շուրջ, մէջ, առջեւ, ետեւ, միջեւ, միջտեղ, բողոտիվ, աստեն, ներքեւ, վերեւ, դիմաց, մասին, առթիւ, միջոցաւ, ձեռամբ, շնորհիւ, միջոցին, իրար, իտես. օրինակ՝ ծառին տակ, անոր շնորհիւ ելլել:*

252. — *Տրական հոլով խնդիր կ'առնեն առանց, հակառակ, հաւասար, նման, պէս, հետ, դէմ, մօտ, հանդէպ, հաւասնաս, միտքս, ջաի, միտարեն, հաւանաբար, ներստևան, վերադարձով, բաղդատմամբ, նայելով. օրինակ՝ քեզի համար, լծի հանդէպ ելլել:*

253. — *Բացառական հոլով խնդիր կ'առնեն բացի, յետոյ, վերջ, ետք, առաջ, աւելի, նուազ, վեր, վար, ներս, դուրս, ասդին, անդին, զատ, հեռու, իվեր, սկսեալ. օրինակ՝ բացի քեզմէ, գիշերէն ի վեր ելլել:*

254. — *Գործիական հոլով խնդիր կ'առնեն մէկտեղ, միասին, հանդերձ. օրինակ՝ ասով հանդերձ, ընկերով միասին ելլել:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

211.—*Հետագայ խօսքերուն պարունակած նախադրութիւնները մէկ, խնդիրները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք. յետոյ որոշեցէ՛ք բերանացի խնդիրներուն հոլովը:*

Պատուհանին վար նայեցայ.—Աչքն գետեր դէպի ծով կը հոսին.—Օրն ի բուն աշխատեցաք, ապէ՛ք վերջ հանգստացէ՛ք.—Առատ սանդուղի իվար գլորեցաւ.—Մեր գլուխին վերեւ յարուցած է երկնակամարը.—Քեզի համար աշխատեցայ.—Ինծի մօ՛տ եկուր.—Վարձատրութիւնը արժա-

(*) **Մինչեւ, դէպի** *տրական հոլով դերանուն խնդիր կ'առնեն. օր. մինչեւ* **ինձ, դէպի ան**որ *եւլն:*

նիիին հատնիաս կ'ըլլայ.—Չեզի չափ ձարպիկ է, բայց մեզմէ աւելի արագաշարժ չէ.—Ո՞ր տեղ տեսնուեցար.—Բարեկամներով միասին զուարճացանիք.—Եղբօրդ նկատմամբ յուր մը առի՞ր, շաբաթ մը իվեր բացակայ է:

212.—*Հետեւեալ նախադրութիւններուն յով անունէ կամ դերանուն մէյմէկ խնդիր դրէ՛ք պէտք եղած հոլովով:*

Սեռուն խնդիր դրուելիք.—*Մինչեւ, մէջտեղ, ներքեւ, վար, դուրս, չափ, մօտ, գետ, հատար, նման, անդին, զատ, դէմ, ձեռամբ, հանդերձ, ետք, իրան, իվար, ներս:* **Օրինակ՝** *մինչեւ տուն:*

Դերանունի խնդիր դրուելիք.—*Իրեւ, մէկտեղ, դէպի, յով, մինչեւ, վեր, բացի, նուազ, համաձայն, մասին, յետոյ, շնորհիւ, հետ, իվեր, առաջ, դուրս, պէս:* **Օրինակ՝** *իրեւ ինչ:*

213.—*Հետեւեալ բառերուն մէյմէկ յետադաս կամ նախադաս նախադրութիւն կցեցէ՛ք:*

Նախադասի կցուելիքներ. — *Մեծ, աղջիկ, ուրիշ, աշուն, առիւծ, ես, ասոնք, դուն, ծնողքիւն, ադամանդ:* **Օրինակ՝** *դէպի մեզի:*

Ետադասի կցուելիքներ.—*Աղբիւր, լեռ, անտառ, գահավէժ, դուռ, ամոնք, իրար, դահլիճ, միւս, գործիք, կեանք, բաղձանք, ինձ, սոխակ, դրախտ, ծոյր, ուսուիմ, Արաբիա:* **Օրինակ՝** *աղբիւրին առջեւ:*

214.—*Հետեւեալ խօսքերուն մէջ փակագծեալ անուններըը՝ իբրեւ յարակից նախադրութեան խնդիր, պէտք եղած հոլովին վերածեցէ՛ք:*

Ձիուս (ծով) վրայ խոցեց.—(Բարիք) փոխարէն չարիք ապրանքս (ծով) վրայ խոցեց.—(Ես) ետեւս գործ է.—Ամերիկայի (գիւղ) իվեր 407 տարի անցած է.—(Ջուր) մէջ, (ցամաք) վրայ, (հող) տակ, (օդ) մէջ սանեմուտիք կեանք կայ.—Մարդ իր (կարողութիւն) չափ կրնայ աշխատիլ.—Ո՛չ մէկ ազահութիւն (ազահութիւն).—Մարդ իր (արժանիք) շնորհիւ կը բարձրանայ.—(Կամուրջ) անդին անցայ.—(Եղբայրս) միջոցաւ (արկած) համար.—(Այր եւ կին) մէջտեղ գժտութիւն ինկաւ.—Մեր ձայնը մինչեւ (անիկա) հասաւ.—Այդ բառերուն իրեւ (ես) ընդունի՛.—Այդ մարդը աւելի հարուստ է քան (միւս):

215.—*Հետեւեալ նախադրութեամբ խնդիրներով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:*

Ծառն ի վեր, Ջուկի առթիւ, հակառակ ձիւնին, Աւետիս շուրջ, խոհեմութեան միջոցաւ, ընկերիդ հետ, ձայն ետք, դասի միջոցին, ամառն հրուն, դէպի կատարելութիւն, գետեզմանին անդին, յաջողութեան համար, Աստուծոյ առջեւ, սերն աւելի, բացի ինչէ, Սողոմոնի պատեն, հողին ներքեւ:

ՄԱԿԲԱՅ

ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՅ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

255. — *Մակբայ կը կոչուին պարագայ ցուցնող այն անփոփոխ բառերը որոնք ընդհանրապէս բայերու, երբեմն ալ ածականներու կամ ուրիշ մակբայներու քով կը դրուին անոնց իմաստը լրացնելու և եղանակաւորելու համար. օրինակ՝*

Հովը սաստիկ կը փչէ, նաւը խոպոյն մնկնեցաւ և այլն:

256. — *Գլխաւորաբար հինգ տեսակ մակբայներ կան. եղանակաւորիչ, որակական, տեղական, ժամանակական և բանականական:*

257. — *Եղանակաւորիչ կը կոչուին այն մակբայները որոնք բային իմաստը կ'եղանակաւորեն կամ կը փոխեն՝ զայն հաստատելով, ժխտելով, տարակոյսի ենթարկելով, հարցական ձեւի վերածելով կամ ուրիշ ո՛րևէ եղանակով:*

258. — *Եղանակաւորիչ մակբայներու գլխաւորներն են գրեթէ, այո՛, ո՛չ, անշո՛ւշտ, իրաւ, արդարեւ, բնաւ, երբէք, ահա՛, առնուազն, թերեւս, գուցէ, արդեօ՞ք, միթէ՞, հապա, մի՛ գուցէ* և այլն:

259. — *Որակական կը կոչուին այն մակբայները որոնք բային գործողութեան կերպը կամ վիճակը ցոյց կուտան և կ'որոշուին ինչպէ՞ս հարցումով:*

260. — *Որակական մակբայներ են յանկարծ, խոպոյն, մաց, շուտ, իսպառ, վերստին, գաղտուկ, գէշ, աղեկ, հապճեպ, առանձին, անմիջապէս, չարաչար, բողոքովին, միասնաբար, ուղղակի, մեծապէս, ահագին, ընդհանրապէս, ուժգնօրէն, մեղմապար և ուրիշ խիստ բազմաթիւ նմանօրինակ բառեր:*

261. — *Տեղական կը կոչուին տեղի պարագայ ցուցնող մակբայները որոնք կ'որոշուին ո՞ւր հարցումով և որոնց գլխաւորներն են հոս, հոն, հոն, աստ, անդ, ուր, մէկդի, ներս, դուրս, ասդին, անդին, առաջ, ետեւ, վեր, վար* և այլն:

262. — *Ժամանակական կը կոչուին ժամանակ ցոյց տուող մակբայները որոնք կ'որոշուին ե՞րբ հարցումով և որոնց գլխաւորներն են երբ, երբեմն, արդ, ևերբ, այժմ, հիմա, ուշ, կանուխ, միշտ, յաւէս, յաւիտեան, արդէն, դեռ, տակաւին, յետոյ, նախ, ապա, առաջուց, հինուց, շատոնց, հետու* և այլն:

263. — *Բանականական կը կոչուին չափ և քանակութիւն ցոյց տուող մակբայները որոնք կ'որոշուին ինչման հարցումով և որոնց գլխաւորներն են շատ, բիչ, սակաւ, աւելի, նուազ, միայն, ա՛չ, ևերթ, բաւական, յաճախ, ստէպ, չափազանց, կարի* և այլն:

ՀԱՐՑԱՆԳԴԵՐ

216.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու մակբայները ստորագծեցէ՛ք. յետոյ պէտք եղած հարցումն ընելով որոշեցէ՛ք իւրաքանչիւրին տեսակը:*

Տղամ պարտին բիչ խօսիլ եւ շատ մտիկ ընել.—Մեծ խղաճմտութիւնն մէջ մարդիկ ուշ կը պատկին, գիւղերու մէջ՝ կանուխ.—Ծուլութիւնն ա՛յնման յամրաբար կ'ընթանայ որ աղքատութիւնն խկոյն եւեւէն կը հասնի.—Անեւեւի՛ն սուտ մի՛ խօսիր.—Կիներն ընդհանրապէս զարդասէր են.—Նա՛խ կեր, ապա՛ գոհացիր.—Լաւ է անագան խաղ ոչ երբէք.—Բարի անունը միայն կը տեւէ գերեզմանին ալ անդին.—Ո՛վ որ յարատեւօրէն կ'աշխատի, վաղ կամ անագան իր ևպատակին կը հասնի վերջապէս.—Շատ մի՛ հպարտանար, մի՛ գուցէ առակին կաղնիին պէս չախջախուիս.—Մ'երթ տառապանք, մ'երթ վայելք, այս չէ՞ միթէ մարդկային կեանքը.—Ե՞րբ պիտի գայ արդեօք գարունը ուր սոխակները խաղցրածայն երգեր կ'երգեն:

217.—*Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէ՛ք իմաստին յարմար մակբայներով:*

Ժամանակը . . . կ'անցնի. վայրկեանը ուր կը խօսիմ . . . հետու է մեզմէ.—Մի՛ մոռնար ինչ բարիք որ կ'ընդունիս.—Ով որ . . . համբերէ, կ'ապրի. — Հպարտութիւնն ու ապշութիւնը . . . կ'ընթանան.—Պէտ չէ . . . ըսել ինչ որ մարդ կը մտածէ.—Համբաւը . . . իրերը կը խոչորցնէ.—Ով որ մեկուն վստահութիւնը . . . կը գործածէ, կը պատժուի. — Զար ընկերներէ . . . փախի՛ր. — Մի հաւատար . . . երբ մեզի ըսեն թէ երջանկութիւնը հոս է կամ . . . ուրեմն . . . է երջանկութիւնը.—Հրեաներու մէջեն շատ մարգարէներ եղած են . . . —Կրիան . . . կը քալէ.—Խոհեմութեամբ գործողը . . . վեր կը մնայ վտանգներէ:

ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՅԱԿԱՆ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ

264. — *Մակբայական ասացուած կը կոչուին մէկէ աւելի բառերով կազմուած կամ գրաբարեան հոլովեալ ամէն տեսակէ կարգ մը մակբայներ որոնց է՛ն գործածականները են.*

Եղանակաւորիչ. — *Ստուգիւ, հարկաւ, իհարկէ, բաւ ինչի, ո՛չ երբեք, բնաւ երբեք, յիրաւի, նոյն իսկ* և այլն:

Որակական. — *Մեկ-մեկիւրեկ, եւեւ եւեւ, իսկ եւ իսկ, մեկիկ մեկիկ, փոխիփոխ, հազիւ հազ, կամաց կամաց, փութով, շուտով, ըստ կարի, մաս մաս, միանգամ ընդ միշտ, առհասարակ, շտապով, մեղմիւ, հապճեպով, կամաւ, դժուարաւ, խստիւ, դիւրաւ, ծայրէ ծայր, իրենէ, մասամբ, անձամբ, վերիվերոյ* և այլն:

Տեղական. — *Ամենուրեք, ուրեք ուրեք, ոչ ուրեք, իոկի իոկ տեղ տեղ, դէմ դիմաց* և այլն:

Ժամանակական. — *Առայժմ, հիմակուհիմա, առհի անգամ, ուշեն ուշ, մերթընդմերթ, իվերջոյ, ընդհուպ, վերջիվերջոյ, նախ եւ առաջ, կանխաւ, ետեւիօք, ժամանակաւ, իիչ ետեւեն, իսկզբան, այսուհետեւ, այնուհետեւ, ժամէ ժամ, տարուէ տարի, օրէ օր, օրը օրին, յայնժամ, օրընդմէջ* և այլն:

Քանակական. — *Շատ անգամ, իիչ անգամ, առնուազն, առաւաւէն, իիչեն իիչ, ըստ կարի, շատ շատ* և այլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԳԱՄԲՌՆ ՈՒ ԵԶԸ

Նախանձոտ և ամբարտաւան գամբռ մը արօտավայրի մը մէջ պառկած էր մեղկօրէն երբոր անդիէն եզ մը եկաւ հոն և սկսաւ հանգարտօրէն արածել: Գամբռը անոր հաչիւններով եզին վրայ խոյացաւ և թոյլ չտուաւ անոր որ հոն արածի: Եզը սոխզուելով հեռանալ այն տեղէն, հառաչագին ըսաւ. «անիծեալ ըլլաս, չա՛ր շուն, ինչ չահ քեզի՝ երբ ես ծղուր ինձի ճարակելու գետնի խոտերը զո՛ր դուն երբեք պիտի չուտես»:

Թելադրութիւններ.—Կարդալ այս հատուածը, ուղագրել նոյնը, բացատրել առակին նիւթը եւ բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

218.—*Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով մակբայները:*

219.—*Հետեւեալ նախադասութիւններուն մակբայները որոշելով՝ հասարակ մակբայները մէկ գիծով, մակբայական ասացուածները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:*

Ասուած ամենուրեք է. — Տիկին Ատրճեռ մերընդմէջ մեզի կ'այցելէ.—Ստուգիւ շատ բարի է.—Նախ եւ առաջ կարողութիւնդ կշռէ՛, յետոյ գործի ձեռնարկէ՛.—Ցաւակոտ մարդիկ կարի անտանելի են եւ իիչ անգամ կը ձանձրացնեն իրենց չափը.—Ով որ հապճեպով կը գործէ, շատ գործող մը չէ.—Դպրոցական մը օրէ օր բարդ հանգամանք մը առնելու վրայ է.—Լաւ գիրք մը ծայրէ ծայր եւ կրկնակի կարդալու է աղէկ մտածելու համար. ո՛վ որ համբերացող կը կարդայ, շուտով կը մոռնայ կարդացածը.—Այս մտածումին առնուազն տասն ոսկի կ'արժէ.— Այս հողերը հերու մաս մաս ծախուեցան եւ այսօր աւելի կ'արժեն:

220.—*217րդ եւ 219րդ հրահանգներու մակբայներուն տեսակները որոշեցէ՛ք:*

221.—*Հետեւեալ մակբայները մէյմէկ նախադասութեան մէջ գործածեցէ՛ք:*

Իվերջոյ, թերեւս, առայժմ, յաւէս, բնաւ երբեք, ետեւիօք, գրեթէ, մեկնեմեկ. հազիւհազ, վերիվերոյ, հզօրապէս, վեհանձնօրէն:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ԸՆՏԱՆԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Նախագիծ. — Մարդիկ կարգ մը կենդանիներ ընտանեցուցած են (ինչ բանի համար). ընտանեցած կենդանիներն են էշը, կովը, այծը, հաւը, խոզը, ուղտը, կատուն (աչքդ ուղի՛ր վերի սրատեսիին ներկայացուցած միւս ընտանի կենդանիները եւ ուրիշ ի՛նչ ընտանի կենդանիներ որ կրնան ձանչնաք): Այդ ընտանի կենդանիներէն իւրաքանչիւրին ի՛նչ բանի գործածուիլը և մատուցած ծառայութիւնները մարդոյ:

ՇԱՂԿԱՊ

ԴԱՍ. — ՇԱՂԿԱՊ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

265. — Շաղկապ կը կոչուին այն անփոփոխ բառերը՝ որոնք այլեւայլ բառեր ու խօսքեր իրարու կը կապեն, միեւնոյն առեն ցոյց տալով անոնց միջեւ եղած զանազան յարաբերութիւնները. ինչպէս՝

1. Հաւանդրութեան. օր. եւ, ու, կամ, նաեւ, ալ, այսինքն ալն:
2. Հակադրութեան. » թեւ, թեպետ, այլ, իսկ, ո՛չ ալն:
3. Պատճառի » որ, քանզի, ապա՝ն, զի, որովհետեւ, ալն:
4. Հետեւութեան » ուրեմն, ուստի, որով ալն:
5. Թուրեան » թէ, եթէ, որ ալն:

266. — Շաղկապները երկու տեսակ են. հաւանդաստական շաղկապներ որոնք նմանատիպ բառերու կամ խօսքերու միջեւ կը գործածուին, և ստորադասական շաղկապներ որոնք իրարմէ կախում ունեցող խօսքեր իրարու կը կապեն:

267. — Համադասական շաղկապներու գլխաւորներն են եւ, ու, կամ, քանզի, որովհետեւ, ուրեմն, ուստի, ապա՝ն, նաեւ, ալ, այսինքն, զի. բայց, վասնզի այլ, իսկ, մանաւանդ, գէթ, գոնէ, անգամ, որով ալն:

268. — Ստորադասական շաղկապներու գլխաւորներն են որ, եթէ, թէ, թեեւ, թեպետեւ, երբ, մինչ, մինչդեռ ալն:

269. — Շաղկապական առագաստած կը կոչուին մէկէ աւելի բառերով կազմուած կարգ մը համադասական և ստորադասական շաղկապներ որոնց գործածականները հետեւեալներն են:

Թէ որ, կամ թէ, այլեւ, այլ նաեւ, մանաւանդ թէ, այլ ապա՝ն, քանզի եթէ, այլ թէ, այսինքն թէ, երբ որ, ուր որ, բանի որ, այնպէս որ, ինչպէս որ, որման որ, որպէս թէ, որպէս զի, միայն թէ, նազիր թէ, ո՛չ թէ, ո՛չ միայն, ո՛չ այնման, ո՛չ իսկ, եթէ ոչ, ինչպէս նաեւ, բայց եւ այնպէս, մինչեւ որ, մինչեւ իսկ, մինչեւ անգամ, բան թէ, իբրեւ թէ, նոյն իսկ ալն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

222.—Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած շաղկապները որոշելով՝ համադասականները մէկ գիծով, ստորադասականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Ապակին եւ թիւրեղը թափանցիկ մարմիններ են, իսկ փայտը՝ անթափանց.—Մենք օդին մէջ ընկղմած ենք ինչպէս ձուկերը՝ ջուրին մէջ.—Պարտիմ աշխատիլ մինչեւ որ յաջողութեան հասնիմ.—Մարդ թեպետեւ մարմինով տկար՝ բայց խելքով զօրաւոր է.—Հազիւ թէ առաջին ցուրտերը կ'սկսին, ծիծեռնակները կը չունեն.—Որպէսզի հանգիստ ծերութիւն մը վայելենք, ժուժկալ երիտասարդութիւն մը անցուցած ըլլալու ենք.—Թէ որ հոս աչխդ ինձ կը գայթակղեցնէ, հանէ՛, անտ՛ գայն.—Կան թէ՛ մարմնական հիւանդութիւններ, թէ՛ հոգեկան.—Բնութեան մէջ բան մը չի կորսուիր, ամենայնիւ հիւղն անգամ —Ուր որ շարժում կայ, կեանք կայ.—Իբրեւ թէ երկար կեանք մը ունենայիմ, վիշտերն ալ գայն բաւական կը դառնացնեն.—Լաւ է կոյր ըլլալ աչխով քան կոյր միտքով.—Ով որ իր ես ին, այսինքն միայն ինքիր անձին համար կ'ապրի, եթէ նոյն իսկ շատ հարուստ կամ գիտուն ըլլայ, արժանի չէ մարդ կոչուելու.—Կագն ու կռիւը տուներ կը քանդեն մինչդեռ խաղաղութիւնը կը շինեն տունը.—Երգը զուարթաբար է, ուստի երգեցէ՛ք միշտ, տղա՛ք:

223.—Վերի նախադասութիւններուն պարունակած շաղկապական ասացուածներն եւս որոշեցէ՛ք բերանացի:

224.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն պակասները լրացուցէ՛ք իմաստին պահանջած շաղկապներով:

Հիները կը կարծէին . . . աշխարհը կը դառնայ երկրին շուրջ . . . իրապես երկիրն է դարձողը աշխարհին բոլորտիքը.—Պետք չէ ըլլալ . . . շատ ագահ . . . շատ շռայլ.—Ցուրտը կը սառեցնէ ջուրը . . . տաքը գայն կը շոգիացնէ.—Մարդ երբե՛ք չի ձանձրանար . . . միշտ գրաղում մը ունենայ.—Չեմ աշխատիր . . . հիւանդ եմ, ըսաւ ծոյլ մը. խօսակիցը իրեն պատասխան տուաւ . . . ըսաւ. աշխի ուղիղ կ'ըլլար . . . ըսէիր, հիւանդ եմ . . . չեմ աշխատիր.—Այս առաջարկներուն մին . . . միւսը հարկ է . . . ընդունիմ.—Եթէ ինծի չէք հաւատար . . . անոր խօսքին հաւատացէ՛ք.—Պարտիմ աշխատիլ . . . կ'ապրիմ . . . մահուընէ վերջ պիտի վայելենք յաւիտենական հանգիստ.—Բոլոր մեծագներէն որոնց մէջ . . . երկաթը մարդոց համար օգտակար կիրարկութիւններ ունին.—Միջատներ կան որոնց . . . դպչուն, անշարժ կը մնան . . . վտանգը անցած կարծեն:

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍ. — ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

270. — Ձայնարկութիւն կը կոչուին մանաւանդ այն անթոփոխ բառերը որոնք որևէ յուզում, զգացում կամ կիրք յայտնելու կը ծառայեն:

271. — Ձայնարկութիւնները երկու տեսակ են. իսկական և պատահական:

272. — Իսկական են բոլոր գուա ձայնարկութիւնները որոնց էն գործածականներն են ա՛հ, ո՛հ, ա՛խ, օ՛ֆ, օ՛խ, վա՛խ, վա՛յ, ախտա՛ս, աւա՛ղ, բաբէ՛, ա՛յ, է՛հ, վահ՛, երանի՛, եղո՛ւկ, բիւֆ ևլն:

273. — Իսկական ձայնարկութիւն են նաև մարդիկ կամ կենդանիները կանչելու կամ վարելու համար գործածուած բացագանչութիւնները. օրինակ՝ օ՛ւն, ծօ՛, խա՛, հօ՛, օ՛շտ, փիւ-փիւ, ֆիշֆիշ, ճիւճիւ, օշօշ ևլն:

274. — Պատահական ձայնարկութիւն են գոյականէ կամ ուրիշ բառերէ առնուած ձայնարկութիւնները որոնք պատահաբար միայն իբրև ձայնարկութիւն կը գործածուին. օրինակ՝

Մե՛ղմ, ասո՛ր, ասի՛ծմ, մեղմա՛յ, կեցցի՛ ևլն:

275. — Ձայնարկութիւններուն վրայ ընդհանրապէս երկար և մէկ քանիներուն վրայ ալ չեչա կը դրուի:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՁՄՐԱՆԿԱՐ**

Երկինքէն պաղ, միապաղաղ
Ձիւն կը տեղայ դանդաղ դանդաղ,
Եւ հանդարտիկ
Թանձրանաղիկ
Համապարփակ կակուղ վերմակ
Կը տարածուի ճերմակ, ճերմակ:

Ծառերուն տակ ասուած առուն
Ա՛լ չի մնչեր. հեռո՛ւն հեռո՛ւն
Ձով չուքերուն
Մէջ թափառուն
Առոյգ մանչու, թարմ աղջկան
Կայտառ խումբեր չկա՛ն, չկա՛ն:
Երկինքն ամպե՛ր կը պարուրեն;
Գոյները, բոյրեր ո՛ւր են, ո՛ւր են...
Երգ ու ծիծաղ
Ջըւարթ կենդանի
Կը թաղուին վաղ, ո՛հ, սառոյցէ
Ձիւնին ներքև բաբէ՛, բաբէ՛...:
Գիշերները զարդ կառարին
Արուսեակներ մարին, մարին.
Դալկոտ լուսին
Մռայլ ու սին
Կը ծածկէ դէմքն արտասուահոս
Ամպերուն տակ, ախո՛ս, ախո՛ս...:
Նոճիներուն չուրչն ու վրան
Սև ագռաւներ սուրան, սուրան,
Հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ
Սարսուռ մտնու,
Շուն մ'անսրտաղ կենսանըւաղ
Կ'ոռնայ ախուր, աւա՛ղ, աւա՛ղ...:
Ա՛հ, սուր մեղմ քու ջերմ բարև
Եկո՛ւր գարնան արե՛ւ, արե՛ւ
Որ մեր վերև
Ոսո ու տերև
Ծաղկազարդին բոյրով համակ
Թևրթևր թափին ճերմակ ճերմակ...:

ԱՂԻՔՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Թելադրութիւններ.—Գոյ արտասանել այս ոտանաւորը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել բառերուն նշանակութիւնները:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

225.—Վերի ոտանաւորին բոլոր բառերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:

226.—Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած ձայնարկութիւնները որոշելով՝ իսկականները մէկ գիծով, պատահականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Օ՛ֆ, գլուխս կը ցաւի.—Օ՛ն, կառքը չծեցէ՛ք.—Երա՜նի աւելոց որ սուրբ են տեղով.—Վա՜խ, ծուղիկ հասակի մէջ խաւերեցաւ, մե՜ղմ.—Ա՛յսքան գձուրիւն տեսած չեի, ամե՛ն.—Հո՞, գուհշներ, հաշեցէ՛ք սայլը.—ձի՛ւ, ձի՛ւ, ձի՛ւ, եկէ՛ք, վառեակներ.—Աւե՛ծի չարագործներուն.—Ախ, շատ դժբախտ եմ. — Է՛հ, ժամանակը կ'անցնի, պետ է փութալ. — Հիմա շուրը սիտի խածնի ձեզ, օ՛շ.—Կանչեցէք կատուն, փի՛ս, փի՛ս, փի՛ս.—Վռնտեցէ՛ք հաւերը, ֆի՛շ, ֆի՛շ, ֆի՛շ.—Ի՛նչ սարսափելի հոտ է, բէ՛ֆ:

227.—*211րդ, 216րդ, 219րդ եւ 222րդ հրահանգներու բոլոր բառերուն տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ԽԼՈՒՐԴՆ ՈՒ ՕԶՆԻՆ

Նախագիծ. — *Ձմեռ էր. ազնիւին խնդրանքով խլուրդը անկիւն մը չնորհեց անոր իր օթեւանին մէջ առանց խորհելու այդպիսի հիւրի մը ներկայութեան անպատեհութիւններուն վրայ . . . : Հասկցաւ բայց չատ ուշ սա ճշմարտութիւնը թէ ազէկ է ծառայութիւն մատուցանել, բայց որո՞ւ . . . ահա խնդիրը:*

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՍԻՐԵՄ ՄԱՅՐՍ

Նախագիծ. — *Ինչո՞ւ համար կը սիրեմ մայրս, որովհետեւ երբ չատ փոքրիկ էի՝ անիկա . . . որովհետեւ երբ հիւանդ էի՝ անիկա . . . : Ձանի կը սիրեմ որովհետեւ . . . որովհետեւ . . . (թուեցէ՛ք պատճառները):*

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ

Նախագիծ. — *Վանրամ իր մեծ հօր եւ մեծ մօր նամակ կը գրէ նոր տարիի առիթով, կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնները ու զգացումները, եւ մաղթանքներով կը վերջացնէ:*

ԲԱՌԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՍ. — ՀՈՄԱՆԻՇ, ՀԱԿԱՆԻՇ ԵՒ ԲԱԶՄԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ

276. — *Բառերն իրենց նշանակութեան նայելով տեսակ տեսակ են, ինչպէս՝ հոմանիշ, բազմանիշ եւլն:*

277. — *Հոմանիշ կը կոչուին լեզուին այն բառերը որոնք միեւնոյն նշանակութիւնները կատան իմաստի պզտիկ տարբերութիւններով կամ առանց տարբերութեան. օրինակ՝*

Խաւար – աղջամուղջ, ուրախ – գուարթ եւլն:

278. — *Հականիշ կը կոչուին լեզուին այն բառերը որոնք իրարու ներհակ նշանակութիւններ ունին. օրինակ՝*

Ելլել—մտնել, չիտակ—ծուռ, թաց—չոր, լիճ—կղզի եւլն:

279. — *Բազմանիշ կը կոչուին այն բառերը որոնք մէկէ աւելի նշանակութիւններ ունին. օրինակ՝*

Կուչտ = կող և չագեցած, դար = զառիվայր և հարիւր տարի:

ՆՄԱՆԱՁԱՅՆ ԵՒ ԲՆԱՁԱՅՆ ԲԱՌԵՐ

280. — *Նմանաձայն կը կոչուին այն բառերը՝ որոնք թէեւ հնչումով գրեթէ իրարու կը նմանին բայց թէ՛ նշանակութեամբ թէ՛ ուղղագրութիւնով տարբեր են. օրինակ՝*

Գող և ղող, դեր և թեր, դև և թեւ եւլն:

281. — *Բնաձայն կը կոչուին այն բառերը՝ որոնք բնական ձայներ կը ներկայացնեն և անոնց նմանութեամբ չինուած են. օրինակ՝*

Բզզիւն, ճռինչ, խորդալ, թնդիւն, գոռում եւլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԾԱՌԱՅԵՒՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

Շատ մարդիկ կը դանգատին թէ այս կամ այն գիտութիւնը կամ արուեստը սորվելու համար խիստ և ծանր աշխատանք պէտք է, և թէ իրենք պէտք եղած զօրութիւնը կամ կորովը չունին: Այս առարկութիւնը իրաւացի չէ. յաջողու-

թիւնը տարապայման ճիգերով չէ որ ձեռք կը բերուի, այլ հանդարտ, պզտիկ բայց տեւական աշխատութիւններով: Կամք և յարատեւութի՛ւն ունեցէք միայն և ամէն դժուարութեան պիտի յաղթէք: Մորհեցէ՛ք թէ կաթիլ կաթիլ թափող ջուրը կը փորէ քարը և կրկնուած աննշան տպաւորի հարուածները կը տապալեն անառիկ ամէնէն վիթխարի և հաստաբեստ կաղնիները:

Յարատեւող ճիգին առջև չկայ բան մը որ դիմանայ
Դժուարը դիւր, անկարելին հնարաւոր կը դառնայ:

Թելադրութիւններ.—Կարդալ այս հատուածը, բացատրել եւ ուղղագրել նոյնը, ըսել բառերուն նշանակութիւնները:

ՀԱՐՑԱՆԴԳԵՐ

228.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ որոշեցէ՛ք այն բառերը՝ որոնք հետեւեալ բառերուն հոմանիշներն են:

Բազում, ուսանիլ, սաստիկ, ոյժ, արդար, ջանք, խաղաղ, փորիկ, անընդհատ, պուտ պուտ, մտածել, պեղել, չնչին, կործանել, կացին, անհրաւար, կարելի:

229.—Դարձեալ նոյն հատուածի մէջէն որոշեցէ՛ք այն բառերը որոնք հետեւեալ բառերուն հականիշներն են:

Քիչ, թեթեւ, անհրաւ, տխարութիւն, անհանդարտ, մեծ, ամխորդութիւն, ընդհատ, պարտուիլ, նշանաւոր, դժուար, դիւրութիւն, կանգնել, կարելի:

230.—Հետեւեալ ածական-գոյականները հոմանիշներով փոխանակեցէ՛ք:

Բուռն բաղձանք, վճիռ կարիլ, նուրբ գաւազան, բարեբաստիկ կեանք, սոսկալի պատահար, կարծր կնդուռ, բանկագին ճագուտս, խաղաղ ալիք, ազատնդական ճամբորդ, ցանկալի անդորրութիւն:

Մրուքեան ծոց, տանջանքի ցաւ, յիմարութեան վախճան, գեղացիի խրճիթ, ճերմոպի տաղ, կայծակի շողիւն, գնացքի շուտութիւն, տրտմութեան մռայլ:

Օրինակ.—Մաստիկ փափաք.—Խաւարի ծածկոյթ:

231.—Հետեւեալ ածական-գոյականները հականիշներով փոխանակեցէ՛ք:

Բաղցր կեանք, խորունկ ձոր, կանխահաս ծերութիւն, մեծ կղզի, խոնարհ հպատակութիւն, եպերելի մոլութիւն, ցանկալի լոյս, զուարթ առտու, ամառնային ջերմութիւն:

Կեանքի ցորեկ, ճշմարտութեան յաղթանակ, հոգիի արիութիւն, փառքի գագաթնակէտ, իմաստութեան սկիզբ, սիրոյ օրհնութիւն, իրիկուան վերջալոյս:

Օրինակ.—Դառն մահ.—Մահուան գիշեր:

232.—Հետեւեալ բնաձայն անուններուն քով դրէ՛ք իւրաքանչիւրին վերաբերած առարկան, օրինակին պէս:

Որոտումը, ճարճատիւնը, ճռնչիւնը, ճողփիւնը, կրճտիւնը, դղրդիւնը, շկահիւնը, ծափիւնը, խոխոչիւնը, փսփսուքը:

Օրինակ.—Ամպին որոտումը:

233.—Հետեւեալ անուններուն մէյմէկ բնաձայն բայեր ընկերացնելով նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:

Կաւուն, առիւծը, ձին, հէշը, կովը, ոչխարը, շունը, սոխակը, գայլը, օձը, ճանճը եւ մեղուն, ճպուռը, արագիլը, գորտը, երախան, հաւը, ագռաւը:

Օրինակ.—Կաւուն կը մլաւէ.

234.—Հետեւեալ անուններուն ընկերացուցէ՛ք իրենց հանուած ձայնները նշանակող բնաձայն գոյականներ:

Զանգակին (ղօղանջը), շրյագգեսին . . . ; հոգեվարքին . . . , սրտին . . . , ժիերու ոսկերուն . . . , ժամացոյցին . . . , խաւազանին . . . , գնդակին . . . , ծխնիին . . . , հրացանին . . . :

235.—Հետեւեալ բնաձայն բայերուն մէյմէկ տէրբայի ընկերացուցէ՛ք:

Կը հառաչէ, կը ճուռոճ, կը թնդայ, կը կարիալէ, կը ծիծիկայ, կը կմկմայ, կը հրթռիճ, կը ճիչէ, կը շշէ, կը շաչէ, կը դանդաչէ, կը սոսկայ, կը կակազէ:

Օրինակ.—Հիւանդը կը հառաչէ:

236.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն բնաձայն բայերը գոյականի վերածեցէ՛ք օրինակին պէս:

Եզը կը պոռոչայ, վագրը կը խռնչէ, խոզը կը խանչէ, աղաւնին կը ճնչէ, վառեակը կը կսկսայ, ճնճղուկը կը ճլուրլայ, կաքաւը կը կարկըչէ, եղջերուն եւ փիղը կը գոչեն, արծիւը կը կառաչէ, անծեղը կը կարկաչէ, լակոտը կը թնկկայ, աղուկսը կը կաղկանձէ, սիրամարգը կը ճչէ, արջը կը մռմռայ, առոյտը կը գեղգեղէ, լորը կը կայկայէ, եղնիկը կը բրաչ, ծիծեռնակը կը ճռուղէ:

Օրինակ.—Եզին պոռոչիւնը:

237.—Հետեւեալ բնաձայն անունները բայի վերածեցէ՛ք օրինակին պէս նախադասութիւններ կազմելով:

Ականջին դոնչիւնը, թանաստեղծին մրմունջը, պառաւին տրտունջը, անտառին սօսափիւնը, խարտոցին խռնդիւնը, անձաւին վանգիւնը, վտակին դղրիւնը, վիրաւորին ճռռումը, ճնացողին խորդիւնը, թնդանօթին գոռումը, շաղփաղփին տրտուրը:

Օրինակ.—Ականջը կը դոնչէ:

ԴԱՍ. — ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՅԱՏՈՒԿ ԵՒ ՓՈԽԱԲԵՐԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

282. — Շատ մը բառեր երկու նշանակութեամբ կը գործածուին. յատուկ եւ փոխաբերական:

283. — Բառ մը յատուկ նշանակութիւնն այն է որուն համար իսկ առեղծուած է այդ բառը. օրինակ՝

Սուր դանակ, Ջուրի աղբիւր ևլն:

284. — Բառ մը փոխաբերական նշանակութիւն կուտայ երբ իր նախնական նշանակութեան մօտ տարրեր առումով մը գործածուի. օրինակ՝

Սուր միտք, Չարիքի աղբիւր ևլն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՔԱՐԱՆՁՈՐ**

Այդ լեռներուն վէս կատար — Եւ խնկաբոյս կը պարեն
Բընութեան ողջ թոքերէն — Զորս դին վայրի ծաղիկներ,
Կր խաւժէ հովն անդադար, — Օրօրուելով մեղմօրէն
Բալէներն անդ կը ճախրեն: — Այգուն սիւքէն տարուբեր:

Այդ լեռներուն ամէնքէն — Ամեռն իվար կ'երկարին
Ջրինջ առուակներ կը ծորին, — Պարտէզներու զրաարթ չարք,
Պրճըլիկներ ալ կ'երգեն — Ժայռին գիրկը կը թաւին
Ծոցին մէջ զով ծործորին: — Հսկայ ծառեր, ածու, մարդ:

ՈստուՀներով չառաչուն — Ու չէք գիտեր, ինչ աղբոր
Հոն վտակը կը գոռայ, — Կը ժպտի հոն արշալոյս,
Փրփրոտ ծիծաղ մը հնչուն — Եւ ինչ հրապոյր ունի խոր
Վճիտ չուրիներուն վրայ: — Վերջալոյսն երբ կուտայ խոյս:

ԼԵՒՈՆ ՍՐԱՊԵԱՆ

Թելադրութիւններ. — Գոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել բառերը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

238. — Օրինակեցէ՛ք վերի ոտանաւորը, ստորագծելով այն բառերը որ փոխաբերական նշանակութեամբ գործածուած են:

239. Հետեւեալ նախադասութիւններու բնաձայն բառերն ստորագծեցէ՛ք եւ շեղագիր բառերն ալ հոմանիշներով փոխանակեցէ՛ք:

Երբոր կաղանդը գայ, **բոլոր տղոց** *սիրտերը* **կը տրոփեն** *անսահման* **ուրախութեամբ.** — *Ամբոխին մէջ շշուկ* **տարածուեցաւ** *թէ հանճարեղ* **հիւանդութիւն** *մը ծագեր է.* — *Հաճելի է լսել ծառերու* **տերեւներուն** **սօսափիւնը** *երբոր* **գեփիւռը կը փչէ.** — *Պետրոս իիթը խնջեց, անիկա միշտ* **իիթէն** *կը շնչէ որ շատ օգտակար է.* — *Անշնչախիտ ծխաղաշարժ* **դէմք** *մը առաւ որ ո՛չ ոք կրցաւ իր* **բբիջը** *զսպել.* — *Առաւ բարձրաձայն* **աղաղակեց** *եւ չետոյ իսոր ձեռնեծաւիներով սկսաւ* **լալ.** — *Բեռնակիրը բեռին ծանրութեան տակ* **կքած՝** *տխլով* **կը բալէր.** — **Կանանչ** *մարգերու մէջ* **վճիտ** *առուակը* **խոխոջելով** *կը հոսէր.* — *Հրդեհին* **վայրը** *գոռում գոչումով կը թնդար եւ այդ ժխորին մէջ ոչ ոք իրարու խօսք կրնար* **հասկնալ.** — *Ծովուն ծխծխուն* **կոհակները ժայռուտ ափեզերք** *շառաչաձայն կը* **ծեծէին գիշեր ցորեկ:**

240. — Հետեւեալ նմանաձայն անուններն մէյմէկ նախադասութեան մէջ գործածեցէ՛ք:

Բայլ եւ գայլ, թեւ եւ դեւ, դիակ եւ թիակ, հոտ եւ հօտ, որդ եւ որթ, փուռ եւ բուռ, գող եւ ծող, հաւիկ եւ յանգ, ձող եւ ցօղ, խաւիղ եւ գաւիղ:

Օրինակ. — *Գործի մը առաջին բայլն է դժուարինը:*
Գայլը վայրի կենդանի մըն է:

241. — Հետեւեալ բառերուն նմանաձայնները գտէ՛ք եւ նշանակութիւնները բացատրելով որոշեցէ՛ք ինչ տեսակ բառ ըլլալը:

Սէր, հարկ, կէս, ախտ, բանակ, գերեզ, հարեզ, դիւրեզ, կուռ, դաս, անցուդարձ, փերթ, բակ, փոր, դաւ, դող, դոյլ, թեր, հարթ, յամր, յոյլ, հոյզ, ցախ, դի, սառ:

242. — Հետեւեալ բազմանիշ բառերէն իւրաքանչիւրը իրենց տարբեր նշանակութիւններով երկերկու նախադասութեան մէջ գործածեցէ՛ք:

Սան, դար, բառակ, կուշտ, այր, հազար, գեղ, ցանկ, հաւ, այս, մարտ, գունտ:

Օրինակ. — *Կնճռահայրը շատ կը սիրէ իր սանը:*
Սանին մէջ ջուր կուտացուցի:

243. — Հետեւեալ նախադասութիւններու տէրբայիները ու բայերը հոմանիշներով փոխանակեցէ՛ք:

Պարկեշտութիւնը միշտ կը ներբողուի. — *Վայրի կենդանիներն ընդհանրապէս մարդեն կը վախնան.* — *Փոթորիկը խաղաղեցաւ.* — *Թանձր մէգ մը ծաւալեցաւ ծովուն վրայ.* — *Պայծառ օդը կը հրճուեցնէ մեր սիրտերը.* — *Ուղեւորներն իրարու հանդիպեցան.* — *Ծերերը միշտ կը ճնանան:*

Օրինակ. — *Հաւատարութիւնը միշտ կը գովուի:*

244. — Հետեւեալ նախադասութիւններու ժխտական բայերը փոխանակեցէ՛ք հականիշ հաստատական բայերով:

Փառասէր մարդիկ զիրար չեն սիրեր. — Երախաները շատ չեն խնդար. — Վարդենին պիտի չիթթի. — Աւազանը չլեցուցի. — Ձեր ուժերը մի՛ բաժնէք որպես զի չեկարասխեմ. — Ով որ ժամանակին յարգը չի գնահատեր, կեանքի մէջ չի յաջողիր. — Մի՛ մխիթար ձեր ժամանակը:

Օրինակ. — Փառասէր մարդիկ զիրար կ'ատեն:

245. — Ցետագայ նախադասութիւններու հաստատական բայերը փոխանակեցէ՛ք հականիշ ժխտական բայերով:

Աստուած կը պատժէ մեղաւորը.—Ընդունէ՛ ըեզի ցոյուած նուէրը. —Հեռացէ՛ք չարութենէ. — Հրանդ իր գիրքը կորսնցուց. — Տիգրան իմ խօսքս հաստատեց. — Քաղքին ամպերը պիտի ցրուին. — Վառեցէ՛ք ձրագները. — Պէտք է յարգել ծերութիւնները:

Օրինակ. — Աստուած չի վարձատրեր մեղաւորը:

246. — Ցետագայ նախադասութիւններու ստորոգելիները հականիշներով փոխանակեցէ՛ք եւ բայերն ալ ժխտականի վերածեցէ՛ք:

Այս հորը խորունկ է. — Ձանգակատունը բարձր է. — Աւոնիք մեզի բարեկամ եղան. — Այս հողերը արգասաւոր են. — Խոնա՛րհ եղիր. — Թուրքիա հարուստ է հանքերով. — Մարդիկ մահկանացու են. — Կեանքի տեւողութիւնը կարճ է. — Մարդ գիտուն կ'ըլլայ եթէ աշխատասէր ըլլայ. — Այս ապրանքները սուղ են· — Կերակուրը աղի էր:

Օրինակ. — Այս հորը ցած չէ:

247. — Հետեւեալ նախադասութիւններու ստորոգելիները հականիշներով փոխանակելով՝ բայերն ալ հաստատականի վերածեցէ՛ք:

Մեր տունը մեծ չէ. — Այս հարուստը ագահ չէ. — Շատ մարդիկ երջանիկ չեն. — Այս աղբիւրին ջուրը յստակ չէ. — Դերի մի՛ ըլլար ձեր կիրքերուն. — Շոգին օդին աւելի ծանր չէ. — Այս ձիւղերը չոր չեն. — Իմ խնամակս շիտակ չէ. — Ձեր տունը մօտ չէ. — Սէրբաս անօթի չէր. — Մածունը սեւ չըլլար:

Օրինակ. — Մեր տունը պզտիկ է:

248. — Հետեւեալ նախադասութիւններու մակբայներուն հականիշները գործածելով բայերն ալ ժխտականի վերածեցէ՛ք:

Տիգրան շուայտօրէն կը ծախսէ. — Երկը դանդաղաբար կը շարժի. — Հովը սաստիկ կը փչէ. — Աւտմ կանուխ կուգայ դպրոց. — Որկրամոլը շատ կ'ուտէ, շատ կը խմէ. — Վահան նուազ կ'աշխատի. — Բախտը իրէ անգամ կը ժպտի մարդուն. — Յաջողութիւնը դժուարաւ կուգայ. —Ձարունի վայելչօրէն կը հագուի:

Օրինակ. — Տիգրան խնայողաբար չի ծախսեր:

249. — Հետեւեալ բառերէն նախադրութիւնները հականիշներով փոխանակեցէ՛ք:

Աշունէն առաջ. — Ընկերէ հետ. — Սեղանէն ներս. — Ձանգակատան վրայ. — Աղբիւրին վերեւ. — Աստուծոյ մօտ. — Դեռեն անդին. Պատին տեւեւ. — Լիճին շուրջ. — Հինգէն աւելի. — Օդէն վեր. — Այս օրէն զատ. — Սանդուղն իվեր:

Օրինակ. — Աշունէն ետք:

250. — Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիր բառերը հականիշներով փոխանակեցէ՛ք:

Երիտասարդութիւնը աշխատութեան յատուկ ժամանակն է.— Աշխատասէր, պարկեշտ, հնազանդ եւ մաքուր տղամ կը վարձատրուին. — Մոռցի՛ր ինչ որ տուած ես. — Ոչխարները իրարու կը հետեւին. — Ծնեբեւաբարոյութիւնը պարապաւելի բերութիւն մըն է. — Երբ մարմինը առողջ է, մտքի ուժերն ալ զօրաւոր կ'ըլլան. — Փափկասիրտ մարդիկ կարեկից կ'ըլլան թշուառներուն:

Օրինակ. — Ծերութիւնը հանգիստի յատուկ ժամանակն է:

251. — Հետեւեալներուն մէջ փոխաբերական իմաստով գործածուած բառերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Խորունկ հոր, խորունկ գիտութիւն. — Հասուն պտուղ, հասուն տարիք. — Անուշ գինի, անուշ ժիշտակ. — Պաղ մարմար, պաղ վարմունք. — Ուղիղ ճամբայ, ուղիղ բնաւորութիւն. — Ծանծաղ գետ, ծանծաղ միտք. — Կատաղի գոմէշ, կատաղի ծով. — Մաքուր տուն, մաքուր խիղճ. — Կարծր երկաթ, կարծր սիրտ:

Հնոցի կրակ, բարկութեան կրակ. — Լոյսի ճառագայթ, բարութեան ճառագայթ. — Աղբիւրի յստակութիւն, ոճի յստակութիւն. — Ջուրի աղբիւր, գթութեան աղբիւր. — Դիշերուան խաւար, տգիտութեան խաւար. — Խնծորի ծաղիկ, կեանքի ծաղիկ:

Դանակը սուր, միտքը սուր. — Գինիով արբենալ, երջանկութենէն արբենալ. — Ցորեն սերմանել, բարիք սերմանել. — Նետ արձակել, նախատինք արձակել. — Փայտը ծռել, ձշմարտութիւնը ծռել. — Դէմքը սփոռել, ձշմարտութիւնը սփոռել. — Ծառը կ'աճեր, խնամատարութիւնը կ'աճեր. —Տղան կը բնաւար, խիղճը կը բնաւար:

252. — Հետեւեալներու մէջ շեղագիր բառերը որ յատուկ նշանակութեամբ գործածուած են, փոխաբերական նշանակութեամբ գործածեցէ՛ք:

Ցարմր աշտարակ, վառ կրակ, փայլուն ոսկի, ծառի պտուղ, սեւեռակի մաքրութիւն, աւուրի լոյս, կապարի ծանրութիւն, գաւազանը կոտրել, կերակուրով յագենալ, ծովու ալեկոծութիւն, աչքի կուրութիւն, կծու սոխ, հագուստի արատ, անամպ երկինք:

253. — Հետեւեալներու մէջ շեղագիր բառերը որ փոխաբերական նշանակութեամբ գործածուած են, յատուկ նշանակութեամբ գործածեցէ՛ք:

Թեթեւ բարի, կիրճի **մրրիկ**, ձեռաւ **կող**, զգացման **ջերմութիւն**, չարիքի **մայր**, կիրճին **յաղթել**, արդարութեան **ձեռ**, եռանդը **արծարծել**, յոյսը **կտրել**, **ցած** հոգի, բարիք **սիրել**, մեղքի **աղտ**, **պայծառ** ապագայ, սիրոյ **կապ**, գիրճի **լուսաւիցք**, **սեւ** բախտ, գթութեան **ցօղ**, գովեստ **տեղալ**, **անուշ** ձեզու:

254. — Հետեւեալ բայերը փոխաբերական նշանակութեամբ գործածելով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Մաղել, ընկղմել, լողալ, պոռթկալ, բորբոքիլ, փայլիլ:

Օրինակ. — Յակոբին եռանդը մարեցաւ:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՄԱՐԴԱԳԱՑԸ

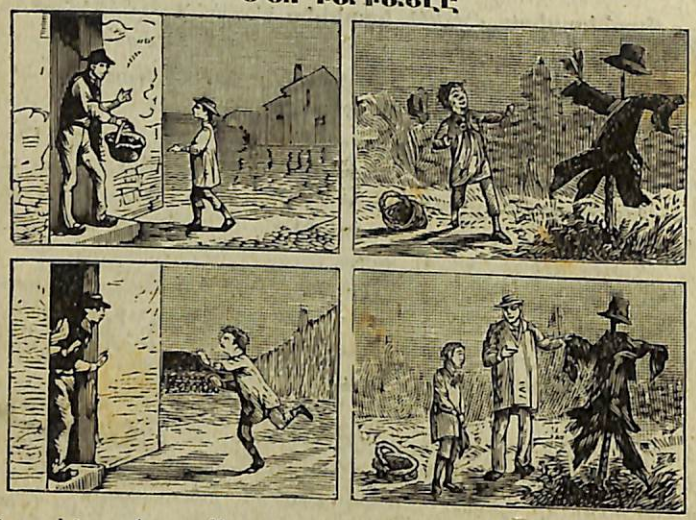

Նախագիծ.—1.—«Արշա՛կ, սա կոզովը մեծ մօրդ տունը տա՛ր»:
2.—«Ա՜հ, Աստուա՛ծ իմ, մարդ ապա՛յլ մը...»:
3.—«Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, կորսուած եմ...»:
4.—«Անմի՛ա, ո՞ւր է մարդ ապայլը, որ կ'ըսեն խրատական զոր մրգասահանները մէջ կը կանգնեցնեն կենդանիներն ու թռչունները հեռացնելու համար: (Շարադրեցէ՛ք այս պատմուածքը վերի պատկերներուն ստացայացած մանրամասնութիւններով):

ԲԱՌԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՍ. — ՊԱՐԶ, ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

285. — Բառերն իրենց կազմութեան նայելով երեք տեսակ են. պարզ, ածանցեալ և բարդ:

286. Պարզ կը կոչուին լեզուին նախնական կամ արմատական բառերը որոնց վրայ մանրիկ կամ բառ աւելցած չէ. օրինակ. հայ, վարդ, չուն եւլն:

287. — Ածանցեալ կը կոչուին այն բառերը որոնք պարզ բառի մը կցուած մէկ կամ աւելի մանրիկով կազմուած են. օրինակ՝ անխելք, քարոտ, փայլուն, դժբախտութիւն են.:

288. — Ածանցական մանրիկ կը կոչուին այն տառերը կամ վանկերը որոնք պարզ բառի մը կը կցուին ածանցեալ բառեր կազմելու համար:

289. — Նախադաս կը կոչուին այն ածանցական մանրիկները որոնք պարզ բառերու սկիզբը կը կցուին. օրինակ՝

Դժ(գոհ), ան(գործ), տ(գէտ) եւլն:

290. — Յետադաս կը կոչուին այն մանրիկները որոնք պարզ բառերու վերջը կը կցուին. օրինակ՝

(Որս)որդ, (պարտիզ)պան, (ան)եղ եւլն:

291. — Բարդ կը կոչուին այն բառերը որոնք մէկէ աւելի պարզ բառերու միացումով կազմուած են. օրինակ՝

Ծուռբերան, վարդաստունկ, անտեսադէտ եւլն:

292. — Յօդակապ կը կոչուին ա և երբեմն ե տառերը որոնք ածանցեալ և բարդ բառերը կազմող տարրերուն միջև կը դրուին՝ երբոր բաղաձայնով վերջացող բառի մը կամ մասնիկի մը յաջորդէ բաղաձայնով սկսող բառ մը կամ մանրիկ մը. օրինակ՝

Տարաժամ, ապաշնորհ, ուղտապան, գործատուն, հաչեստուն:

293. — Նախադաս մանրիկներէն ան, տ, չ, տժ, դժ առանց յօդակապի կը կցուին բառերուն. իսկ աչխարհաբարի յատուկ

բարդ բառերու մէջ ալ ընդհանրապէս յօդակապը ջնջուած է. օրինակ՝

Տժգոյն, անմիտ, քունթաթախ ևլն:

294. — Ի ով վերջաւորող բառերուն ի՛ն կը ջնջուի ածանցումներու և բարդութիւններու առեն. օրինակ՝

Վանք—վանահայր, գիրք—գրատուն, միտք—անմիտ ևն:

Ջուտ աշխարհաբարի յատուկ բառերու մէջ երբեմն ի պահուած է. օրինակ՝

Հանք—հանքային, պատանք—պատանքել, խելք—անխելք ևլն:

295. — Բարդութիւններու մէջ երբեմն եւ կամ ու շաղկապներն ալ կը ծառայեն յօդակապի տեղ. օրինակ՝

Առեւտուր, ախտադող, ևլևմուտք ևլն:

296. — Գրաբարէ առնուած բարդ բառեր կան որոնց մէջ գրաբարի գ, ի, առ, ըստ, ընդ նախդիրները յօդակապի տեղ ծառայած են. օրինակ՝

Գոյնզգոյն, վերիվայր, միառմի, այլընդայլոյ, օրըստօրէ ևլն:

297. — Ածանցումներու և բարդութիւններու մէջ երբեմն բառերու գրաբարեան հոլովները գործածուած են. օրինակ՝

Աստեղազարդ, գեղջուկ, օրհնաբեր, աւուրչէք ևլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԷՇԵՆ ՈՒ ՋԻՆ

Էշ մը կը պաթծենար թէ ինչ կարող էր դրացի որսի ձիուն հետ մրցիլ արշաւանքի մէջ: Օր մը փորձի համար ժամադիր կ'ըլլան և երկուքը միասին կ'սկսին արշաւել, բայց մեր պարծենկոտ իշուկը չուտով ետ կը մնայ և մրցումը կը վերջանայ իրեն համար ամօթալի պարտութեամբ մը: Ամէն մարդ կը կարծէ թէ իշուկը ամօթէն ա՛լ պապանձած պիտի մնայ, բայց ո՛չ, անիկա չի լռեր. «Հիմա կը հասկնամ թէ, կ'ըսէ, ո՞ւրկէ առաջ եկաւ իմ անյաջողութիւնս. քանի մը ամիս առաջ փուշ մը խայթած էր ոտքս և ցաւը դեռ անցած չէր»:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

255. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ պարզ բառերը՝ մէկ գիծով, ածանցեալները՝ երկու գիծով եւ բարդերը՝ խաչանիշով ստորագծեցէ՛ք:

256. — Հետեւեալ բառերէն պարզ, ածանցեալ եւ բարդերը որոշելով՝ զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք:

Վարդ, աղաման, ևեղուքիւն, խիտ, մայրենի, բարևնձաւ, հացագործ, տունկ, յոյս, վախկոտ, հգ, տեր, աղօտ, մազ, դաշտ, գեղակ, փոխրիկ, գունտ, ձորակէզ, ծովային, գիւղ, մատաղատի, ծոց, լիճ, օդ, փայտաշէն, բաղամեան, հասարակաւոր, փայլակ, արեւ, մահերգ, ցաւալի, բանգարան, գործավայր, վհգ, ժամագիրք, սուրբ, տակ, աղբաւոց, տիկ, մօտ, սուր, հիւսիսայգ, խոնարհաբար, ցայգաթիթեռ, ապերջանիկ, անամօթ, ջգեղ, բացարձ, բանաստեր, երիկց, անմահութիւն, հոգեւորապես, չեմտութիւն, դերհազարապես, բաղամասիական:

257. — Ձեւազայ բառերուն մէջ նախադաս, յետադաս ու միանգամայն նախադաս ու յետադաս մասնիկով կազմուածները զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք, մասնիկները ստորագծելով եւ յօդակապներուն վրայ վերէն վար գիծ քաշելով:

Անչափ, գեղացի, տգետ, դժբախտ, փայլուն, շահաւոր, վարձկան, ուժեղ, ապաժամ, գառնուկ, մամիկ, գործիչ, հնոցպան, որսորդ, Հայկունի, դասարան, շահեկան, տանձենի, անօգուտ, ապերջանիկ, վերաբեր, ընդծովեայ, գետադաս, օդաւետ, աւազուտ, վախկոտ, սահագին, տղայօրեն, յարգելի, եղբայրաբար, տժգոյն, տմոյն, հարսնեւոր, դժուարին, չափսուած, տմարդութիւն, անհունապես, անհրաժեշտ, ապերախտութիւն, հակառողջական:

258. — Հետեւեալները ա յօդակապով կամ առանց յօդակապի իրարու կցելով ածանցեալ եւ բարդ բառեր կազմեցէ՛ք:

Դաս եւ ական, վարդ եւ ևեի, մահ եւ առիթ, բաղամ եւ ացի, գետ եւ ձի, անտառ եւ շատ, հայր եւ ևեի, ընծայ եւ ացու, բացախ եւ խառն, շուտ եւ փոյթ, ցեխ եւ ոտ, ձաշ եւ արաւ, հնշտ եւ աւետ, մեծ եւ տուն, կրօնք եւ սեր, ահ եւ եղ, մայր եւ իկ, փառք եւ սեր, խուռն եւ երամ, բար եւ սիրտ, մարդ եւ կերպ, ան եւ վնաս, ապ եւ ժամ, շահ եւ սպան, կատ եւ պան, թանկ եւ գին, սատ եւ ոյզ, յայն եւ ուրիւն, հաւ եւ ևոց:

259. — Հետեւեալները ևեւ կամ ու շաղկապներով իրարու կցելով բարդ բառեր կազմեցէ՛ք:

Առ-ծախ, նիստ-կաց, եղ-էջ, որձ-եգ, վար-ցան, տար-բեր, ապահս, կարգ-սարք, հալ-մաշ, ցիր-ցան, կեր-խուռն, երթ-ևկ, ամց-դարձ, յար-ևնման, ծաղր-ծանակ:

ԴՍՍ. — ՊԱՐԶ, ԱՓԱՆՑԵԱԼ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ *(շար.)*

298. — *Բայարմատ կը կոչուին այն պարզ բառերը որոնք բայերու կազմութեան ծառայած են. օրինակ՝*

Սէր, խոսմ, մաղ (որոնցմով կազմուած են սիրել, լսել, մաղիլ) ևլն:

299. — *Ածանցաբարդ կը կոչուին այն բարդ բառերը որոնք միևնոյն առեն մասնիկով մըն ալ ածանցուած են. օրինակ՝*

Անխնայաբար, լուսանկարիչ ևլն:

300. — *Կրկնաւոր կը կոչուին այն բարդ բառերը որոնք միևնոյն պարզ բառին կրկնութեամբը կազմուած են. օրինակ՝*

Զարաչար, այլեայլ, ժիրաժիր, ոսոսանել ևլն:

301. — *Բառերու ընտանիք կը կոչուին բառերու այն խումբերը որոնք միևնոյն պարզ բառին այլեւայլ ածանցումներովը կամ բարդութիւններովը կազմուած են. օրինակ՝*

Մեծ, մեծութիւն, մեծապէս, մեծասուն, մեծաւոր ևն:

302. — *Տուգաբանութիւն կը կոչուի այն դրծողութիւնը որով բառ մը կազմող արմատական և յաւելուածական տարրերը կ'որոշենք:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՀԱՐՑՈՒՄ**

Ես հարցուցի
Սիրո՛ւն տխակ, ի՞նչպէս երգերն բռնանդակ
Կրնան անգամիլ քու այդ փոխուկ լանջքերդ տակ.
Համառօտ բաժակդ ի՛նչպէս կրնայ, մա՛նուշակ,
Բովանդակել բոլոր բոյրերն անուշակ:
Ըսին անոնք.
Ո՛վ մարդ ի՞նչպէս կրնայ սիրտդ — դոյզն անօթ,
Պարունակել բոլոր յոյզերը ծանօթ . . . :

Թրգմ. Գ. Յ. ԿԻՒԼԵԱՆ

ՈՒՐԱՐՏ ԼՕՏՔՐ

Թելադրութիւն. — *Դոց արտասանել այս ուսանաւորը, բացատրել բառերը եւ իմաստը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

260. — *Հետեւեալ պարզ բառերու մէջէն բայարմատները ստոյգացնել՛ք:*

Պահ, գութ, ցից, ֆող, հալ, ևեռ, երազ, կապ, խրաս, քու, nus, ցուից, կարեկից, խումբ, սահ, ֆայլ, շնորհ, շող, հող, տերեւ, քուր, խաղ, յարդ, վարժ, ախ, nsf, սիրտ, փայտ, ալիգդ, շարժ, դրօշ, տեգ:

261. — *Հետեւեալ բայերուն բայարմատները գտէ՛ք եւ իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակեցէ՛ք:*

Ծածկել, վառել, ցանել, ֆաղել, վայելել, ողորմիլ, զմայլիլ, քաֆիլ, տատանիլ, հանգիլ, եղլել, փախչիլ, մուրալ, փակչիլ, առնել, ափոփել, միխթարել, շարել, ծորել, արձակել, բուսնիլ, հաւել, վախնալ:

262. — *Հետեւեալ բարդ բառերէն ածանցաբարդներն ու կրկնաւորները որոշելով զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք:*

Չոհագործութիւն, հետաքայլական, գունդագունդ, ֆաղաֆաւարական, վազվիվազ, անչափահաս, վաղահասիկ, մեծամտութիւն, կեստակես, վարժապետանոց, կենդանաբանութիւն, բարդիքարդ, վհուկաոտրկն, պերճախօսաբար, գոյզգոյն, փողփողիլ, անշահասեր, նորանոր, անմեռագործ, լիուլի, անմեղադիր, կափկափիլ:

263. — *Հետեւեալ բառերէն միեւնոյն ընտանիքի վերաբերողները որոշելով՝ զատ զատ խումբերով գրեցէ՛ք:*

Ցաւ, ծով, վախ, վարդ, ցաւալի, ծովային, բախտ, փայլ, գանձեղի, անցաւ, դժբախտ, վախկոտ, ծովակալ, փայլակ, վարդենի, գանձ, ապաժամ, բախտաւոր, գանձապահ, վախնալ, անփայլ, գանձել, փայլուռմն, ծովածոց, դժբախտաբար, փայլիլ, անվախ, ցաւագար, բախտաւորութիւն, փայլուն, վարդաբոյր, անգանձելի, ժամ, փայլիւն, ցաւիլ, ժամարար, վախկոտութիւն, ժամանակ, փայլատակում, ցաւոտ, վարդագոյն, ժամանել, գանձային, տարաժամ, ծովամոյն, ժամացոյց:

264. — *Հետեւեալ բառերուն ստուգաբանութիւնը կատարեցէ՛ք, զանոնք կազմող տարրերը ուղղագրութեամբ գիծերով իրարմէ զատելով:*

Սանամայր, ապերջանիկ, անձառելի, գործակալ, տիաս, խառնիխուռն, մայրապետանոց, վանեցի, անհնարապես, խանդակագործ, յարդուփշուր, բացորոշապես, հետիհետ, խանդավառութիւն, ձիւնագունտ, գահաւորակ, փայտակերտ, տանտիկին, արդուզարդ, հօրեղբայրական, սայրասուր, ևետամիգ, վերելակ, դժկամակութիւն, լերանցամէջ, շողշողուն, Հայկունի, հայերեն, բեռայր:

Օրինակ. — *Սան|ա|մայր, ան|ձառ|ելի:*

ԴԱՍ. — ՀՆՉԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՁԱՅՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ

303. — Երբոր բառի մը ծայրը ածանցումով կամ բարդութեամբ մանրիկ մը կամ բառ մը կը կցուի, հայերէնի յատուկ լեզուական օրէնքի մը համեմատ առաջին բառը ձայնական ինչ ինչ փոփոխութիւններ կը կրէ չատ անգամ:

304. — Այս օրէնքին համաձայն ի և ու ձայնաւորները կը կորսուին երբ առաջին բառին վերջին վանկին մէջ գտնուին երկու բաղաձայններու միջև. օրինակ՝

Գիր — գրաւոր, մանուկ — մանկական ևլն:

305. — Միևնոյն պարագաներու տակ և միայն աշխարհաբարի յատուկ ածանցումներու և բարդութիւններու մէջ կորսուած են երբեմն ա, ե, ո ձայնաւորները ալ. օրինակ՝

Շալակ—չալկել, ժողով—ժողվել, աւեր—աւրել ևլն:

306. — Դարձեալ միևնոյն պարագաներու տակ ի կը փոխուի իի, ոյ և իւ (=իվ) կը փոխուին ուի, ևա և երբեմն իւ կը փոխուին եի, եայ կը փոխուի էի. օրինակ՝

Մէգ — միգամած, լոյս — լուսաւոր, պաշխ — պատուական, սարեակ — սարևկիկ, արիւն — արևնագոյն, քրիստոնեայ — քրիստոնէական ևլն:

307. — Այս օրէնքներէն մէկ քանին ունին բացառութիւններ որոնք յատուկ են միայն զուտ աշխարհաբար և առանց յօդակապի կազմուած բառերու. օրինակ՝

Ծուռբերան (փոխանակ՝ ծորբերանի), հինգնալ (փոխ. հրևանալի) ևլն:

308. — Ի վերջաւորող բառերը ածանցման և բարդութեան ատեն կը կրեն հետևեալ փոփոխութիւնները:

1. — Երբ բառը միավանկ է, սովորական կանոնի համաձայն և անփոփոխ ուղի կ'ունենայ ածանցումը և բարդութիւնը. օրինակ՝

Միակ, թիթառ, ձիաւոր ևլն:

2. — Երբոր բազմավանկ է՝ ա յօդակապին յաջորդութեամբ առաջ գալիք իա երկբարբառը կը փոխուի եի. օր.՝

Շոգենաւ (փոխանակ՝ շոգիանաւի), բարեպաշտ ևլն: Բացառիկ են՝ որդիական, արիաբար, արդիապէս, անտիական:

3. — Երբեմն ալ, մանաւանդ եթէ յաջորդող բառը կամ մանրիկը ա՛ն սարբեր ձայնաւորով մը կ'սկսի, ի կը կորսուի. օրինակ՝

Բարեպիւն (փոխ. բարիութիւնի), վայրենօրէն, յայտնապէս ևլն:

4. — Երբոր ակ մանրիկը յաջորդէ ի վերջաւորող բառի մը, ի կը փոխուի էի. օրինակ՝

Որդի — որդեակ, պատանի — պատանեակ ևլն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

265. — Ցետագայ ածանցեալ կամ բարդ բառերուն մէջ հնչափոխութեան ենթարկուած բառերը բերանացի որոշեցէ՛ք եւ ստուգաբանութիւնները կատարեցէ՛ք:

Գրասեղան, արտայոյզ, շնութիւն, կոտրել, իգական, յուսալից, հաշուեկշիռ, ճնաս, սիգամէտ, մատենադարան, հրեական, աւրել, մակուկավար, աչեակ, շնչառութիւն, ոսկեղեն, ցոյցլալ, ծաղկանոց, գերութիւն, բնաւուր, թափթփիլ, եկեղեցասէր, կօշկակար, բերուց, այգեպան, հովուական, իւնդագին, շտկել, կենդանական, կոճկել, խցահան:

Օրինակ ստուգաբանութեան. — Գրասեղան, կազմուած **գիր** եւ **սեղան** բառերէ, միացած **ա** յօդակապով:

266. — Հետեւեալ բառերով եւ մասնիկներով ածանցեալ եւ բարդ բառեր կազմեցէ՛ք, հետեւելով ձայնաւորներու հնչափոխութեան օրէնքներուն:

Գունդ-ձեւ, սեւեակ-պես, կարմիր-գոյն, խունկ-հոտ, մանեակ-ձեւ, գրիչ-կալ, ոդի-սէր, թոյն-աւոր, հեթ-ութիւն, հաշիւ-ցոյց, կտոր-ել, մունջ-կատակ, կղզի-ացի, հոգի-ակ, ժոյժ-կալ, տէր-աւանդ, գաղտնիպկս, հոգի-աւոր, ողջոյն-ել, ջուր-հոր, ծնունդ-ական, վարձ-տուր-ութիւն, իրատունեայ-բար, մեռեալ-տիպ, ան-իուն-ութիւն:

267. — Հետեւեալ պարզ բառերու ընտանիքին պատկանող ածանցեալ եւ բարդ բառեր գտէ՛ք եւ խումբ խումբ գրեցէ՛ք:

Գիր, տուն, գետ, լոյս, գոյն, տէր, սէր, միտ, գիծ:

Օրինակ. — Գիր, գրել, գրաբար, գրիչ, գրոց, գրական, անգիր, գրաշար, գրագետ, գրաւոր, գրականութիւն եւն.:

ԴԱՍ. — ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

309. *Ածանցեալ գոյական կը կոչուին այն անուններըը որոնք կազմուած են պարզ գոյականներու, ածականներու և բայարմատներու, երբեմն իսկ դերբայներու կցուած զանազան ածանցական մասնիկներով:*

310. — Իկ, ուկ, ակ յետադաս մասնիկները կը ծառայեն գոյականին նուազական կամ փաղաքշական նշանակութիւն տալու. օրինակ՝

Մանկիկ, գառնուկ, գեսակ և այլն:

311. — Որդ, սպան, իչ, ող, ակ յետադաս մասնիկներով կը կազմուին գործ մը կատարողի և արհեստաւորի գաղափար տուող գոյականներ. օրինակ՝

Սայլորդ, իշապան, նկարիչ, գրող, սուզակ և այլն:

312. — Իա, ստան, ոց, անոց, ևոց, արան յետադաս մասնիկները տեղի, հաւաքոյթի գաղափար կուտան. օրինակ՝

Թուրքիա, Պարսկաստան, ծաղկոց, յիմարանոց, հաւնոց, գործարան և այլն:

313. — Ի, ենի յետադաս մասնիկներով կը չինուին ծառի, տունկի և մարթի գաղափար տուող գոյականներ. օրինակ՝

Կաղնի, նշենի, արջենի և այլն:

314. — Ուկի, եան յետադաս մասնիկները կը ծառային մականուն և ցեղանուն կազմելու. օրինակ՝

Հայկունի, Վարդապետեան և այլն:

315. — Ուհի, անոյշ յետադաս մասնիկները գոյականին իգականի իմաստ կուտան. օրինակ՝

Տիգրանուհի, ընկերուհի, վարդանոյշ և այլն:

316. — Ոց, իչ, ան, ակ, անակ, եակ և երբեմն ալ արան, անիճ յետադաս մասնիկները գործիքի գաղափար տուող գոյականներ կը կազմեն. օրինակ՝

Ջլոց, քերիչ, խթան, ծորակ, խողանակ, կոչնակ, եւ լարան, կղպանք և այլն:

ՀԱՐՑԱՍՏԱՆԳՆԵՐ

268. — *Հետեւեալ ածանցեալ գոյականներն ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ արմատներուն ի՛նչ տեսակ ազդ ըլլալը:*

Զորակ, հալոց, ձամբորդ, ուղտապան, ջերմոց, ձագուկ, Սերպիա, յիմարանոց, թուչնիկ, ստեղծիչ, ծառատան, դեղարան, մորեւի, դալարնակ, Բագրատունի, դունակ, իշուկ, գոց, Հնդկաստան, առիւծեւի, զանգակ, միջնորդ, իրմանոյշ, խնկեւի, սահաւիճ, հայուհի, գանձանակ, իշխան, պատանի, ընկերարան:

Օրինակ. — Զորակ, կազմուած **ձոր** գոյականէ եւ **ակ** մասնիկէ:

Հալոց, կազմուած **հալ** բայարմատէ եւ **ոց** մասնիկէ:

269. — *Հետեւեալ բառերը նշանակեալ մասնիկներով ածանցեցէ՛ք:*

Մայր-իկ, հորթ-ուկ, յիմ-ակ, գին-որդ, բաղնիք-պան, վարժ-իչ, դերձ-ակ, Ռուս-իա, ծաղիկ-ստան, սպանդ-անոց, գէնի-արան, գին-ի, նուռ-ենի, Արշակ-ունի, Սիր-անոյշ, վար-ոց, յուծ-ակ, Դաւիթ-եան, հայր-ենի, սուրթ-ուկի, ման-իչ, առաջին-որդ, սահ-ուակ, վառ-արան, խուց-իկ, կին-իկ, աղխ-ատի, գիլ-ան:

270. — *Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող ածանցեալ գոյականները կազմեցէ՛ք հարկ եղած մասնիկներով:*

Փոխրիկ տուն. այն տեղը ուր այգիներ տնկուած են. սուրճին տունկը. ուսուցչին իգականը. խթելու գործիք. մարգանիի տեղ. փչելու գործիք. այն տեղն ուր Արաբները կը բնակին. աչքին մորքը. պզտիկ թուլ. Արշակին իգականը. բամբելու գործիք. ածուխ դնելու տեղ. Թորգոմի ցեղէ մարդ. Ափղանիներու բնակած երկիրը. բան մը պահպանելու յատուկ մեկը. կառք բանեցնող. ապրանք վաճառող. բաղաք մը կառավարողը. հրոսող աւազակ. կաղամախի ծառ. վրան ուսեցնու կարեւոր. յօտեցնու գործիք. ժուլելու գործարան. հիւանդներու տեղ. դաս սերտելու տեղ. հետուն դիտելու գործիք. Դոհար անունին փաղաքշականը. պզտիկ շուն:

271. — *Հետեւեալ ածանցեալ գոյականներուն նշանակութիւնները ստուգաբանեցէ՛ք նախադասութիւններ կազմելով.*

Դիւանապան. արջենի. մթերանոց. ցպիկ. գնդակ. փակոց. տապակ. դատարան. Սպանիա. որսորդ. նշենի. օսարունի. դիցանոյշ. թոռնիկ. անդաստան. իշոց. արիւլ. թագունի. ծորակ. ժագուկ. տիրուհի. խուրիկ. բազմոց. դեղձի. բուրաստան. ծերանոց:

Օրինակ. — *Դիւանեցուն բանեցնողին կ'ըսուի դիւանապան:*

ԴԱՍ. — ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ *(շար.)*

317. — *Ֆ, ոյթ, ութիւն, ուլ, աւիֆ, ած, ուած, ուածք, ուֆ, տուֆ, ուրդ, իւն* յետադաս մասնիկներով կը կազմուին ընդհանրապէս գործողութիւն, վիճակ, արդիւնք կամ յատկութիւն ցուցնող վերացեալ գոյականներ, բայանուններ ևլն. օր.

Վարք, ալացք, հայկերոյթ, նեղութիւն, ցընծում, հիացում, հոսանք, կազմած, յօրինուած, իջուածք, տաշուք, կտրտուք, խորհուրդ, սուլիւն ևլն:

318. — Դարձեալ՝ ածանցեալ գոյականներ կազմելու կը ծառայեն *չիք* յետադաս մասնիկը՝ *վարձքի*, եակ՝ *ամբողջութեան*, աւի՝ *հաւաքական* գաղափար տալու համար, իսկ ակ, ուկ երբեմն կը ծառայեն լոկ իբր նշանակութեան եղանակաւորիչ մասնիկներ. օրինակ՝

Օրէնք, եօթնեակ, աւազանի, դիակ, հեղուկ ևլն:

319. — Կան բազմաթիւ ածանցեալ անուններ ալ որոնք հին գրութեան գործածութենէ ի նկած տարբեր մասնիկներով կազմուած են. օրինակ՝

Նախադաս մասնիկներով. — *Մականուն, դերբայ, վերադարձ, շաղկապ, հակակշիռ, ենթաստայ, ներշնչում, արտածում, ընդլայնում, առնաւութիւն, պարագայ, տարերութիւն* եւայլն:

Ցետադաս մասնիկներով. — *Ծնունդ, գալուստ, գովեստ, նախատինք, կոչունք, նեղուց, սեղուց, սառոյց, բևեռ, բաժին, այցելու, տեսուչ, կեղծիք, սքանչելիք, բանալի, ծուխն, թռիչք, պարզուս, հովանի, ոսկրոտի, ամխոտոյք, գողօն, պաշտօնեայ, չչնոյց* ևլն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

272. — Հետեւեալ ածանցեալ գոյականները ստուգաբանեցէ՛ք որոշելով նաեւ ար հատներուն ի՛նչ տեսակ բառ լինելը:

Բուռում. հանիք. հասոյթ. հարստութիւն. զմայլանիք. թիակ. հեղուկ. խորոված. սմանչացում. ձանձրոյթ. բերք. սառուած. բանուածք. ֆերուք. արքունուք. պարապուրդ. հնչիւն. վղում. հիւսք. բնոյթ. կեն-

դանութիւն. գահոյք. խառեակ. հրեանիք. փախուստ. պետութիւն. ծայք. շարժում. խնդրանիք. մակագիր. այրուածք. հայիւն. սնունդ. կաղանդչիք. թռիչք. ներածութիւն. վերամուծք. պահեստ. տապկրուք. բշնամութիւն. ըմպելիք. երեկոյթ. կարծիք. ներքութիւն. կնճռակ. նուագածու. ապրուստ. յուսացք. առկախում. մանած. ենթահող. ընդունելութիւն. գալուստ:

274. — Հետեւեալ բառերը նշանակեալ մասնիկներով ածանցեցէ՛ք:

Եղ-ք. ծածուկ-ոյթ. պաշտ-ում. աւիօթի-ութիւն. աշխատ-աւիֆ. խումբ-երամ. փախուկ-ութիւն. գիր-ուածք. խումբ-ուֆ. աւել-տուֆ. արժակ-ուրդ. կայծ-ակ. բախ-իւն. կարող-չիք. հինգ-եակ. նամակ-աւի. փոր-ոտի. ծին-ունդ. հաս-որ. քաւ-ուստ. ընդ-հարում. վառ-ելիք. սիրտ-ենդ-ութիւն. կոտոր-ած. ամ-ուրդ. տաղտ-ուկ. մաս-աւիֆ:

275. — Ցետագայ նշանակութիւնները տուող ածանցեալ գոյականները կազմեցէ՛ք հարկ եղած մասնիկներով:

Մտնելու գործողութիւն. հնձելու գործողութիւն. կարմիր ըլլալու յատկութիւն. եղկալու վիճակ. տղոց խաղալու առարկայ. գրողի վարձք. յիսուն տարուան շրջան. գալու գործողութիւն. խորհելու գործողութիւն. մեկ օրուան վարձք. ընթանալու գործողութիւն. խաչելու գործողութիւն. աւազանելու հաւատոյք. մանուկ ըլլալու վիճակ. ծնելու գործողութիւն. կտրելու գործողութիւն. խնդալու գործողութիւն. ցորեկուան հանդէս կամ հաւաքոյթ. նեղ ածք. ոսկորներու կոյտ կամ հաւաքում. վերսին կենդանանալ. հրաշալի բաներ. գովելու գործողութիւն. վերսին դառնալ. երթալ գալու գործողութիւն. դառն ըլլալու յատկութիւն. իրարու հակառակ ձառել. խառնուած բան. նաւով ձախրորդել. ժողվելու գործողութիւն. ընդունելու գործողութիւն:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԱՆՁՆԸՆՏԻՐԸ

«Արեւն լինի, օդն լինի, Ահա՛ լինչ որ կը խօսի
Ամէն բարիք իմ անձի. Անձնընտիրը մեկուսի,
Կամքն իմըս է, խօսքն ալ իմ Իսկ թէ մերթ ընդ մեծարէ
Կո՛ր ու խմէ՛, դո՛ւն անձն իմ. Միայն չահուն համար է.
Ուրիշներըս քեզ ի՛նչ փոյթ Վնասովդ գինք երբ ճանչցար,
Անհոգ կեանքն է, կեանք Սթափէ՛, ա՛լ մի՛ քովը երթար:
անքոյթ»:

Ց. ՈՍԿԱՆ

Թելադրութիւններ. — Դոյ արտասանել այս ուսմնասիրութիւնը, բացատրել իմաստը:

Դ.Ա.Մ. — ԲԱՐԴ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

320. — *Բարդ գոյական կը կոչուին այն անուններըը որոնք մէկէ աւելի բառերու բարդութեամբ ձեւացած են:*

321. — *Բարդ գոյականներ կը կազմուին*

1. — *Գոյական գոյականի հետ՝ օր. Ջրհոր, ծովաձի են:*

5. — *Ածական գոյականի հետ. օրինակ՝ մանրավէպ, սրբատուփ են:*

3. — *Դերբայ գոյականի հետ. օրինակ՝ վարելահող, վառելափայտ են:*

4. — *Գոյական բայարմատի հետ. օրինակ՝ փայտահատ, անտես են:*

5. — *Բայարմատ բայարմատի հետ որով կը կազմուին ընդհանրապէս վերացեալ գոյականներ և բայանուններ. օրինակ՝ ելևէջ, վարուցան են:*

6. — *Նախադրութիւն կամ մակբայ գոյականի հետ. օրինակ՝ նախադուռ, միջօրէ են:*

7. — *Նախադրութիւն կամ մակբայ բայարմատի հետ. օրինակ՝ վերելք են:*

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԳՈԼՈՒԱԹԱՅԻ ՀԱՒԿԻԹԸ

Բրիտանական Գոլոնգոս, Ամերիկայի գտիչը, կը ճաշէր օր մը ազնուականներու հետ: Ատենը նախանձելով ա-նոր փառքին, իր արժանիքը նուազեցնելու պատճառաններ կը փնտռէին: «Ամերիկայի գիւտը, կ'ըսէին, դժուարին բան մը չէր, կը բաւէր միայն որ այդ մասին խորհուէր»: Գոլոմպոս առանց պատասխան տալու՝ սեղանէն հաւկիթ մը կ'առնէ և իր սեղանակիցներուն ուղղելով խօսքը, «Ձեր մէջէն ո՞վ կրնայ, կ'ըսէ, հաւկիթը իր ծայրերէն մէկուն վրայ կանգնել»: Իւրաքանչիւրը կը փորձէ այդ բանը, բայց ոչ ոք կը յաջողի: Այն ատեն Գոլոմպոս հաւկիթը կ'առնէ, թեթեւակի անոր մէկ ծայրը կը զարնէ իր սեղանին և քիչ մը կը կոտրէ, ապա նոյն կոտրած ծայրին վրայ կը տնկէ հաւկիթը որ հաւասարակշիռ

դիրքի մէջ կանգնուն կը կենայ: Այն ատեն ամէնքը կը պոռան. «Բայց ատիկա դժուար բան մը չէր». — «Իրաւ է, կ'աւելցնէ այն ատեն Գոլոմպոս, բայց պէտք էր մտածել»:

Թելադրութիւններ.—*Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը եւ բացատրել անոր իմաստն ու պարունակած դասը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

271.—*Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ ածանցեալ գոյականները մէկ գիծով, բարդ գոյականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:*

277.—*Հետեւեալ արմատներէն իւրաքանչիւրով ածանցեալ գոյականներ կազմեցէ՛ք քանի հատ որ կրնաք:*

Գոյական արմատներ.—*Վարդ, ծաղիկ, մանուկ, գործ, ժամ:*

Ածական արմատներ.—*Սուրբ, ծեր, չայն:*

Բայ արմատներ.—*Շեմ, ծոյլ, դէս, հաւաք, պահ, կատար:*

278.—*Հետեւեալ բարդ գոյականներն ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ զանոնք կազմող բառերուն տեսակը:*

Վանահայր, միջնաբերդ, տիրամայր, գարեջուր, ներքնազգեստ, նախադուռ, յաւուրպարան, ցայգաւօն, վերջալոյս, երկրաշարժ, նաւուղիղ, խշմէղուշ, վայրէջք, սիրամարգ, պարտուպանանիչ, անուշապուր, տանուտէր, որմնադիր, ժամադուռ, հրամանատար, կուսական, եղբօրորդի, կողմնացոյց, լուսանկար, շինուած, ուխտաւոր, միջագետք, անցուդարձ, արեւմուտք:

279.—*Հետեւեալ բառերն իրարու միացնելով բարդ գոյականներ կազմեցէ՛ք. յետոյ անոնց նշանակութիւնները սահմանեցէ՛ք մէյմէկ նախադասութեամբ:*

Կղզի—խումբ, ջուր—ծոյլ, մատաղ—տունկ, խոհ—արար, թանաք—աման, աղիղ—կալ, ղեկ—վար, տուն—փեսայ, երթ—եկ,. կարգ—սարք, հիւր—սրահ, ծաղիկ—փունջ, դպիր—վանք, հարց—փորձ, կոյր—աղիք, երկինք—կամար, ևախ—բայլ, լուսայ—փոխ, հաց—վաճառ, յետ—խաղացք, բազուկ—ապոռ, լոյս—անցք, ջուր—վէմ, կառք—խումբ, փառք—պսակ, հայր—եղբայր, տուն—տիկին, հուր—բուխ:

Օրինակ.—*Կղզիներու խումբը կը կոչուի կղզեխումբ:*

280.—*Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող բարդ գոյականներ կազմեցէ՛ք:*

Ոսկիի հանք, մանր իրեր ծախող, ծովու եզերք, առագաստաւոր նաւ, շոգիով բաղող կառք, եղջեւու եւ իջեւանու գործողութիւն, կեսուրի այր (հրիկ), հօր հոյր, մսացնի մսաց, զանգակ զարնող, չեմերու շղթայ, ձիւնի կոյտ, կտաւ գործող, ատրճի յարկ, վերին գաւառ, փոխր աշխարհ, երիզաձեւ որդ, մանուկան հուն, լոյսի աստղ, հետուի նկար, մանր բաներ դիտող գործի, մոմի լար, շունի ճանճ, գետինի առուծ, արեւուն եզած կողմը, հրոչ որդի:

ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

322. — *Ածանցեալ ածականներ կը կազմուին պարզ ածականներու, գոյականներու, բայարմատներու կամ ուրիշ տեսակ բառերու կցելով զանազան նախադաս և յետադաս ածանցական մասնիկներ:*

323. — *Ան, ապ, չ, s, դժ, տժ նախադաս մասնիկները ժխտական իմաստ կուտան և կը ծառայեն հականիշներ կազմելու. օրինակ՝*

Անմիտ, ապերախտ, չունևոր, տհաս, դժբախտ, տժգոյն և այլն:

324. — *Այիւ, ական, եան, եայ, աւոր յետադաս մասնիկներով կը կազմուին վերաբերութեան գաղափար առնող ածականներ. օրինակ՝*

Հրեշտակայիւ, տնական, արևելեան, միջերկրեայ, մարմնաւոր:

325. — *Ացի, եցի, ցի, իկ, երեն, արեն, ևնի յետադաս մասնիկները կը ծառայեն ցեղային ծագումի և լեզուի գաղափար առնող ածականներ կազմելու. օրինակ՝*

Գերմացի, Վանեցի, լռնիկ, Հնդիկ, հայերէն, յունարէն, մայրենի և այլն:

326. — *Եղեն, է, եայ յետադաս մասնիկները նիւթի եւ տեսակի գաղափար առնող ածականներ կը չինեն. օրինակ՝*

Մաղէն, արծաթէ, ակրեայ և այլն:

327. — *Ացի, աւոր, ւոր, ոտ, աւէս, եղ, ի, ուս, ոտ, կոտ յետադաս մասնիկները կը չինեն ընդհանրապէս ունեցողի գաղափար առնող ածականներ. օրինակ՝*

Խելացի, գիտաւոր, փայտաւոր, ուժով, հոտաւէտ, հաճելի, ալի, աղմուկ, քարոտ, վախկոտ և այլն:

328. — *Ան, իչ, ող, ուկ, ուն, որդ, իկ յետադաս մասնիկները կը կազմեն ընդհանրապէս գործողի գաղափար առնող ածականներ. օրինակ՝*

Յիման, գիւթիչ, պահող, պարծուկ, խօսուն, մրցարդ, մարտիկ և այլն:

ՀԱՐՑԱՔՆԴՆԵՐ

281.—*Հետեւեալ ածանցեալ ածականները ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ արմատները ի՛նչ տեսակ բառ ըլլալը:*

Ապուշ, տգէտ, գեղջուկ, շնական, մեծաւոր, հնադարեան, սիրային, ցնեցի, հայրենի, տոհմիկ, չինարեն, լեռնցի, Արաբացի, ոսկեղեն, պղինձեայ, փայտէ, երկամեայ, մեռցի, շնչաւոր, համով, ծաղկաւէտ, ուժեղ, ապառաժուռ, ցեխոտ, ցասկոտ, հրահանգիչ, աւազուռ, մեծախօսիկ, ածան, ընչեղ, ոսոսուռն, հակառակորդ, մուրիկ, գործաւոր, գերմաներեն, խաչաձեւիչ, րնդեղեն, յարգի, աճեղ, ալեւոր, ձգողական, կարող, թոչուն, հիւթեղ, ճանչուոր, Զմիւռնացի:

282.—*Հետեւեալ բառերը նշանակեալ մասնիկներուն կցելով ածանցեալ ածականներ կազմեցէ՛ք:*

Տ—հաճ, երկիմ—այիւ, Պարս—իկ, շուք—եղ, չ—տես, մարմին—ական, արեւմուտք—եան, դուրս—եցի, պուլկար—երէն, գարի—եղէն, պատիւ—ական, թիւրեղ—եայ, ատիս—եայ, խունկ—աւոտ, բարբառ—է, շին—ող, չոյս—աւոր, սեզ—ուտ, հուր—եղէն, կենդանի—այիւ, դանդաղ—կոտ, կամք—աւոր, սիրտ—ոտ, սահ—ուն, հաւոզ—իչ, վաճառ—որդ, ան—խօս—ուկ, դժ—կամակ, հիւս—ացական, անուս—ող—կան, ան—կար—ող, շահ—եկան, գինի—աւոտ:

283.—*Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող ածանցեալ ածականներ կազմեցէ՛ք:*

*Մարդերու վերաբերեալ, ոսկեղարու վերաբերեալ, պարսիկ լեզու, կնոջ վերաբերեալ, շուտ խլող, կեանքի վերաբերեալ, Մուշ բնակող, շատ խայտող, կրօնքի վերաբերեալ, աղեղ ունեցող կամ կրող, փղոսկրով շինուած, շահ բերող, բուրդով շինուած, օրհնքի վերաբերեալ, դասս ունեցող, մկկուն հետեւող, աղացող (կենդանի), հասած (պտուղ), թաւիշ

ԴԱՍ. — ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ (շար.)

329. — *Երորդ յեռադաս մասնիկը դասական թուական, ական՝ բաշխական թուական չինելու կը ծառայեն. օրինակ՝*

Հինգերորդ, քսանական եւն:

330. — *Ու, ցու, ացու յեռադաս մասնիկները բանի մը սահմանուածի, աս մասնիկը բանէ մը պրկուածի, գոյն մասնիկը առաւելութեան, ևոց արժէքի, եղի և ալի ազդողի դալափար տուող ածականներ չինելու կը ծառայեն. օրինակ՝*

Ծախու, մօրու, տիրացու, հարսնցու, քնաա, քաղցբազդոն, հինգնոց, ագալի, աքանչելի եւն:

331. — *Ածոյ, ծու յեռադաս մասնիկները չինուածի գալափար տուող ածականներ կը կազմեն. օրինակ՝*

Հաւաքածոյ, չինծու, թափծու եւն:

332. — *Որակ, ունակ, կեկ, կակ, իկ, և երբեմն ալ իկ, ուկ, ակ, որդ յեռադաս մասնիկները կը ծառայեն սոսկ ածականին նշանակութիւնը եղանակաւորելու. օրինակ՝*

Սառնորակ, գոնունակ, ծանրկեկ, մեծկակ, խորկն, կըլորիկ, գիրուկ, յաղողակ, ձախորդ եւն:

333. — *Կան նաև տարբեր նուաղ գործածական մասնիկներով կազմուած ուրիշ բազմատեսակ ածանցեալ ածականներ. օրինակ՝*

Նախադաս մասնիկներով. — Հակընդդէմ, գերադաս, հակամէտ, հաւակիր, ևնթակայ, հոմանուն, արտաւոր, տարօրինակ, բացառիկ, յարակից, ևերկայ, առերևոյթ, ընդհանուր եւն:

Ճեռադաս մասնիկներով. — Գործօն, հաճոյ, հուժկու, նախկին, գաղանի, ուշիմ, համոզկեր, գողունի, անարկու, մօրեղբայրական, լեզուանի, գեղեցիկ, օգտակար, հնոտի, ողորմած, գործունեայ, խորունկ եւն:

ՀԻՄԱՀԱՆԳԴՆԵՐ

285. — *Հետեւեալ ածանցեալ ածականներն ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ արմատներուն ի՛նչ տեսակ բառ ըլլալը:*

Տասներորդ, վարձու, պալաս, ազնուագոյն, փեսացու, վարնց, հինգական, ցաւագի, պահածոյ, շինծու, հասկեկ, փափկիկ, կարմրուկ, դժկամակ, հակադարձ, դժուարին, գերբնական, հարխիոհ, մեծարոյ, ևնթակայ, արտակարգ, տարաժամ, հաւատացեղ, յայտնի, հօրեղբայրական, պահունի, սպասարկու, յարգի, օտարոտի, գեղանի, վայրենի, ազդու, գթած, ընդոստ, բացայայտ, տիրացու, գարշելի, ողորմուկ, անփառունակ, աստրին, ազդեցիկ, համեղի, յարատեւ, հօրու:

285. — *Հետեւեալ բառերը նշանակուած մասնիկներով ածանցեալ ածականի վերածեցէ՛ք:*

Հաւ-ածոյ, մուր-ին, հարիւր-ևոց, միս-ացու, երկայն-կեկ, ինևերորդ, փար-եղի, գոյն-ատ, չորս-ական, պահ-ծու, դեղին-ուկ, գերպահ, սին-ոտի, տար-աշխարհ-իկ, համ-միտ, առ-տուն-ին, յոռի-գոյն, զազիր-եղի, ան-պաշտ-օն, խառատուն-որդ, ուրախ-ալի, հաւ-կիրք, խելքանի, ևոր-եղ-ուկ, պահ-ունի, գեղ-ացի-ուհի, վերջ-ին:

286. — *Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող ածանցեալ ածականներ կազմեցէ՛ք պէտք եղած մասնիկներով:*

Վեցին դասականը, ուրին բաշխականը, ընծայուելու սահմանուած, խիստ սաստիկ, խորք մայր, վիշտ ազդող, երկուք արժող, բռնելով հանուած, չխուսնին դասականը, հարիւրին բաշխականը, մուլուելով հանուած, թեւք գուրկ, աւելի բարձր, միեւնոյն կրօնին ունեցող, հակառակ կարծիք ունեցող, կարգի դուրս, բնականի հակառակ, բնականէ վեր, ահ արկանող, վնաս պատճառող, վեր արժէք ունեցող, հեռուն եղող, ծովու ցակ:

287.—281րդ եւ 285րդ հրահանգներու ածականներուն քով գրէ՛ք երկերկու յարմար գոյականներ:

Օրինակ. — *Ապուշ տղայ, ապուշ միտք.* — *Տասներորդ տարի, տասներորդ աշակերտ:*

288. — *Հետեւեալ արմատներով բանի՞ ածանցեալ ածականներ կըրնան կազմուիլ, գտէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:*

Ածական արմատներ. — *Կարմիր, հաստատ, եօթն, խառն, մեծ* եւն:

Գոյական արմատներ. — *Դեղ (գեղեցկութիւն), խաղաղ, բռնի, օդ, մայր, ոսկի, ահ, լեզու, շնորհ:*

Բայարմատներ. — *կար, շեմ, խօս, սէր, համ, հնայ:*

ԴԱՍ. — ԲԱՐԴ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

334. — *Բարդ ածականներ կը կազմուին.*

1.—*Ածական ածականի հետ. օրինակ՝ լիաուտ, կիսամերկ* եւն:

2.—*Ածական գոյականի հետ. օրինակ՝ ցածոգլի, չիկահեր* եւն:

3.—*Ածական բայարմատի հետ. օրինակ՝ դիւրաւառ, ծանրաշարժ* եւն:

4.—*Գոյական գոյականի հետ. օրինակ՝ մաղրահամ, ձուաձև* եւն:

5.—*Գոյական ածականի հետ. օրինակ՝ տերեւախիտ, մարդաչատ* եւն:

6.—*Գոյական բայարմատի հետ. օրինակ՝ դիւահար, կռապաշտ* եւն:

7.—*Գոյական նախադրութեան կամ մակբայի հետ. օրինակ՝ ձորամէջ, ձիւնանման* եւն:

8.—*Դերանուն բայարմատի հետ. օրինակ՝ ինքնաշարժ, եսամոլ* եւն:

9.—*Մակբայ գոյականի հետ. օրինակ՝ դեռատի, նախապատիւ* եւն:

10.—*Մակբայ ածականի հետ. օրինակ՝ մշտադալար, յաւերժանիւթ* եւն:

11.—*Նախադրութիւն եւ մակբայ՝ բայարմատի հետ. օրինակ՝ հանդիպակաց, յետագայ* եւն:

12.—*Դերբայ գոյականի հետ. օրինակ՝ չիջեւափառ, մեռելատիպ* եւն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԵՐԿԻՆՔԸ

Ինչքան վհատզդեցիկ տեսարան մը կը պարզէ ամառուան պայծառ գիշերներուն աստղազարդ երկինքը: Աննաւասիկ չուրջը հսմատարած անհուն անկրպետ մը, գլուխիդ վերեւ խեղդող բարձունքներ, անդնդախոր հեռատեսութիւններ որոնց մէջ նայուածքդ կը կորսուի և իզուր կը փնտռէս վերջնական եզերք մը, սահման մը որուն վրայ տեսութիւնդ հանգչի: Այդ անկրպետը կը կէտակիտէ անթիւ անհամար աստղեր, կարծես անփութօրէն ցանցնուած հոս ու հոն, իրարմէ աւելի կամ նուազ պայծառ, որոնք կը պըլպըլան անվերջ առկայծումներով. և այդ լուսաշող կէտերու հոյլին մէջ լուսինը իր չորդ-

րուն սկաւառակը կը հայելայնէ, կարծես ափրելով անոնց ամէնուն վրայ: Ու մարդ երբոր խորհի թէ անկրպետին այդ անհամար լուսաւորները մեր երկրին պէս աշխարհներ կամ հրաւառ արեւներ են, մոգական ուժով մը միջոցին մէջ առկախ բռնուած, անկարելի է որ չհամակուի վսեմ սարսուռով մը եւ չկրկնէ Սաղմոսերգուին հետ «Երկինքը կը պատմէ Աստուծոյ փառքը»:

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել բառերուն նշանակութիւնները:*

ՀԱՄԱՌԱՆԳՆԵՐ

290. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ ածանցեալ ածականները մէկ գիծով, բարդ ածականները երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:*

291. — *Հետեւեալ բարդ ածականներն ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ զանոնք կազմող բառերուն տեսակէտները:*

Գնդակակոպ, մթագոյն, թեթեւաշարժ, եւաւրահաւաս, վհատփառ, կակղամորթ, ոսկեդեղին, բազմածին, լեռնահասկացող, իմիմահաւաս, կանխահաս, յաճախադէպ, հնդրակատար, դեռահաս, բարեսէր, ուղեկորոյս, արեգդէմ, յետսամուտ, հազուագիւտ, թղթակազմ, ձիւնապատիկ:

292. — *Հետեւեալ բառերն իրարու միացնելով բարդ ածականներ կազմեցէ՛ք:*

Սուր-միտ, խաւդ-վառ, յար-բորբոք, եւ-պաշտ, օդ-չոր, ծածուկ-գէտ, ամէն-տես, մուշկ-հոտ, յետ-դէմ, դէմ-հար, թափ-անց-իկ, աղէտ-բեր բարի-խնամ, պայծառ-փայլ, զով-սուն, վեհ-ազնիւ, երկիմի-մտած, վաղ-ժամ, յոյս-հաս, ընդդէմ-մարտ, սէր-կից-ուդ:

293. — *Հետեւեալ նշանակութիւններով բարդ ածականներ կազմեցէ՛ք:*

Հրեշտակի նմանող, մխ ուռող, հասակը կարճ, գոյնը դեղին, իր անձը ուրացող, իմիմիտի շարժող, արեւի պէս փայլող, կիսովին կատարուած, հաւասիքը թերի, սիրտը խարի պէս, մորքը կարծր, վարդի պէս կարմիր, դեռ նոր հասնող, առաջ դիմող, վերչին ընթացող, սուր խօսող, սիգաբար ձեւող, յար տեւող, պատիւը մեծ, շանքը արգելող, լեռան պէս կուտակուած, ալիքի պէս ծածանող, չար խափանող, կոյսեն ծնած, ամուր շինուած, չուր տանող, բարձր դրուած, կիսովին փշած, բարիք գործող:

294. — *291րդ հրահանգի ածականներուն նով ըրէ՛ք երկերկու չարմար զոյականները:*

ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

335. — *Բայերու կազմութիւան կը ծառայեն եղ, իլ, ալ ինչպէս նաեւ նեղ, անել, նիլ, անիլ, նալ, անալ, ենալ և չիլ մասնիկները որոնք կը կոչուին բայակիրս մասնիկներ:*

336. — *Բայակերպ մասնիկները կցուելով գոյականներու, ածականներու, բայաբմաններու և երբեմն ալ նախադրութիւններու կամ մակբայներու հետ, կը կազմեն բոլոր բայերը. օր.՝*

Գոյական արմատով. — Սիրել, մխալ, վախնալ և՛ն:

Ածական արմատով. — Ծռիլ, անհալ, մօտենալ և՛ն:

Բուն բայարմատով. — Վառիլ, հանդիլ, վախչիլ, արբենալ և՛ն:

Ուրիշ արմատներով. — Հանդիպիլ, դիմանալ, ախտալ, էրարել և՛ն:

337. — *Նեղ, նիլ, անալ կամ նալ վերջաւորող բայերու հետ պէտք չէ չփոթել կարգ մը նման վերջաւորութիւն ունեցող բայեր որոնց մէջ և արմատական է. օրինակ՝ հիմնել, կանգնել, մեկնիլ, ջանալ և՛ն. բայերուն բայակերպ մասնիկներն են ո՛չ թէ նեղ, նիլ, նալ, այլ եղ, իլ, ալ դի ասոնց արմատներն են հիմն, կանգուն, մեկին, ջան(ք):*

338. — *Ածանցեալ բայեր կը կոչուին այն բայերը որոնք ածանցեալ բառերով կազմուած են. օրինակ՝*

Զուգորդել, պարտաւորել և՛ն:

339. — *Բարդ բայեր կը կոչուին այն բայերը որոնք բարդ բառերով կազմուած են. օրինակ՝*

Աչխատասիրել, անտեսել և՛ն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

295. — *Հետեւեալ բայերն ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ արմատներուն ի՛նչ տեսակ բառ ըլլալը:*

Մղել, կարեկցիլ, խաղցրանալ, եռալ, շիտկել, հետանալ, սրել, շնալ, խմբել, գրել, ցուցնել, կոտրիլ, խառնել, երաւնել, գթալ, յաղթել, շրջիլ, հաճիլ, առնել, բաղձալ, գիտնալ, արթել, դիմել, խթել, ժամանել, կաղալ, պատնել, հանգչիլ, հպարտանալ, մատչիլ, փշրել, կղպել, աւաղել, ասրվիլ, օրհնել, բռնանիլ, կառուցանել:

Օրինակ. — *Մղել, կազմուած մուղ բայարմատով եւ եղ բայակերս մասնիկով:*

296. — *Հետեւեալ բայերէն ածանցեալները եւ բարդերը որոշելով զատ զատ սիւնակներու մէջ գրեցէ՛ք:*

Տիրապետել, նուիրագործել, կառավարել, բեռնաւորել, կտրել, փետրաթել, նուրշնել, արտասանել, չարչարել, ննջադատել, վերաբերիլ, համակրիլ, ընացատրել, խորունկնալ, ենթադրել, դատապարտել, համոյանալ, ոսկեզօծել, խնկաւետել, ձերմկոտիլ, մարմրիլ, դիւահարիլ:

297. — *Հետեւեալ արմատներով բայեր կազմեցէ՛ք:*

Սուն, խիղ, դէպ, ծին, երթ, ծախ, ձիգ, ցրիւ, վարժ, իղձ, ուսպ, նուրբ, հովիւ, շնորհ, պարտք, տող, խնդիր, մօտ, սառնուռ, հնար, հառուստ, հոգ, ցինծ, թիռ, փուղ, շիլ, սուգ, մրմունջ, բռունն, գուսպ, հունձ, փերթ, փթիթ:

298. — *Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող բայեր կազմեցէ՛ք:*

Ցորդ ընդալ. սուրբ ընել. շոգի դառնալ. սառ ընդալ. մուխ արձակել. կանգուն կենալ. կոյր ընդալ. յոյսը կտրել. դէմ դնել. ախտի ենթարկուիլ. ազնիւ ընդալ. փառ տալ. տառապանք կրել. սիրտը մաշիլ. շանթով զարնել. պատառ պատառ ընել. վերատին դառնալ. գեղեցիկ զարդարել. վէրք պատճառել. հիմ դնել. ծակ ծակ ընել. նեղը դնել. սուրբ ընդալ. նեղ ընդալ:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՄԱՆՈՒԿՆ ՈՒ ԿԱՊԻՆՆԵՐԸ

Նախագիծ. — *Ագռաւկաձէր մը իր հողերուն մէջ կաղնիներ ունէր. կաղիները քաղեց եւ դրաւ նեղ բերանով չիլի մը մէջ: Իր որդին ձեռքը մեկց չիլին մէջ և ուզեց ափ մը լեցուն կալլի դուրս հանել, բայց ձեռքը չիլէն դուրս չելաւ (ինչո՞ւ հասկնար): Մանուկը բարկացած, սկսաւ պոռալ կանչել: Հայրը կը հանգի, և կուտայ քանի մը լաւ խրատներ: — Մարդ պէտք է գիտնայ չափաւորել իր բաղձանքները... (Խօսեցուցի՛ր հայրը):*

ԴԱՍ. — ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

340. — *Անցողական բայերու յատուկ բայակերպ մասնիկներն են ցնել, ացնել, եցնել:*

341. — *Ներգործական և չեզոք բայերը անցողականի կը փոխուին.*

1.— *Եղ, նեղ, նիղ, չիղ, նաղ վերջաւորող բայերուն բայակերպ մասնիկները փոխելով ցնելի. օրինակ՝ վազել — վազցնել, մտնել — մտցնել, հասնիլ — հասցնել, թռչիլ — թոցնել, մոռնալ — մոռցնել:*

Բացառիկ են եղ վերջաւորողներուն մէջ յիշեցնել, կլլեցնել, խաղեցնել, հնչեցնել, շաչեցնել, հաչեցնել, նեղ վերջաւորողներուն մէջ իջեցնել և չիղ վերջաւորողներուն մէջ հանգչեցնել, խրչեցնել, մարտնչեցնել, որոնք ինչպէս կ'երևի, եցնելով անցողականի փոխուած են:

2.— *Իլ, նևաղ վերջաւորող բայերուն բայակերպ մասնիկները փոխելով եցնելի. օրինակ՝ խօսիլ — խօսեցնել, մօտենալ — մօտեցնել:*

Բացառիկ են ցաւցնել, աշխատցնել, խոստովանցնել, հրտնցնել, կարմրցնել, ձերմկցնել, փրցնել, յաջողցնել, հետեւցնել:

3.— *Ալ, նևաղ վերջաւորող բայերուն բայակերպ մասնիկները փոխելով ացնելի. օրինակ՝ կարդալ — կարդացնել, զարմանալ — զարմացնել: — Բացառիկ է՝ խաղալ — խաղցնել:*

4.— *Եղ վերջաւորող ներգործական բայերուն մեծագոյն մասը, նեղ վերջաւորող բոլոր ներգործականները, ինչպէս նաև նաղ վերջաւորող ներգործականներէն մէկ քանին անցողականի կը փոխուին օժանդակութեամբ տալ բային. օրինակ՝ գրել — գրել տալ, առնել — առնել տալ, բանալ — բանալ տալ ևլն:*

342. — *Չեզոք բայերն ի'նչ վերջաւորութիւն ալ ունենան, անպատճառ ցնել, ացնել կամ եցնելով անցողականի կը փոխուին, ո'չ երբէք տալով որ միայն ներգործականներու յատուկ է:*

343. — *Ուղղ բային անցողականը կ'ըլլայ կերցնել, դառնալիքը՝ դարձնել, հարմարնալիքը՝ հարմարցնել:*

344. — *Չեզոքէ կազմուած անցողականները որոնք անցողակերպ ներգործական ալ կ'ըսուին, կրնան կրկին անցողականի դառնալ տալ բայով. օրինակ՝ մնալ, մնացնել, մնացնել տալ ևն:*

ՀԱՄԱՆԳԵՑ

299. — *Սպառզաբանեցէ'ք հետեւեալ բայերը:*

Խնդացնել, ուռեցնել, գոյացնել, սասանեցնել, փակցնել, հաւատացնել, մերկացնել, հանգիստցնել, դիւրացնել, զգացնել, ձանչցնել, զգուշացնել, յաջողցնել, կասեցնել, բռնացնել, փութացնել, փճացնել, վրիպեցնել, խլացնել, կուրցնել, հոսեցնել, չքացնել, կայացնել, քարթռացնել, դողդողացնել:

300. — *Վերի բայերը ներգործական կամ չեզոք ծեւի վերածեցէ'ք:*

301. — *Հետեւեալ արմատներով եւ բայերով անցողական բայեր կազմեցէ'ք:*

Արմատներ. — Խոով, արթուն, վէմ, բաւալ, խիլ, ձեւ, մեղմ, գէշ, փրփուր, յատուկ, շարժ, խլխռ, դալուկ, զով, մուք:

Օրինակ. — Խոովեցնել, արթնցնել եւն:

Բայեր. — Ցիշել. հրնիլ. փրիլ. հանգչիլ. տոկալ. սփռել. սթափիլ. թմրիլ. հալիլ. որսալ. աշխատիլ. հիմնալ. լոգնալ, կատղիլ. չալկենալ. շփանալ. խաշել. ննջել. խջել. սառիլ. սուրալ. խնամել. զարգանալ. ննացնել. խմանալ. ուռել. խաթել. յոգնեցնել. հագուիլ. կրտրել. հարբառնալ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **Վ. ԲՐԻՒՍՈՎԻ**

Շաղակրատ ճպուռն անարգեց մի օր
Մեղուն խելօքիկ
Որ յուզուած սաստիկ՝
Փութայ լուծելու վրէժ մը ազուր,
Ու գնաց խակոյն ճպուռը խայթեց
Մ'յնքան խորապէս
Որ ինքն ալ այնտեղ խայթուածքին վրայ
Գտաւ իր մահն աներկարայ:

Թրգմ. **Ե. Գ.**

Թելադրութիւններ. — Գոց արտասանել այս ոտանաւորը, արձակի վերածելով պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ԴԱՍ. — ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

345. — *Կրաւորական բայերու յատուկ բայակերտ մասնիկներն են ուիլ, նուիլ, ցուիլ, ացուիլ, եցուիլ:*

346. — *Ներգործական բայերը կրաւորականի և չեզոքները կրաւորակերպի կը փոխուին.*

1.— *Եղ, իլ, անել վերջաւորող բայերուն բայակերտ մասնիկները փոխելով ուիլի. օրինակ՝ գրել — գրուիլ, խօսիլ — խօսուիլ, ծանուցանել — ծանուցուիլ:*

2.— *Նել, ձիլ վերջաւորող բայերուն բայակերտ մասնիկները փոխելով նուիլի. օրինակ՝ առնել — առնուիլ, անցնիլ — անցնուիլ:*

Բացառիկ են հարցնել, ցուցնել, լեցնել, հագնիլ որոնք եղ, իլ վերջաւորողներուն պէս կ'ըլլան հարցուիլ, ցուցուիլ, լեցուիլ, հագուիլ:

3.— *Նալ վերջաւորող բայերուն բայակերտ մասնիկները փոխելով ցուիլի. օրինակ՝ մոռնալ — մոռցուիլ, կենալ—կեցուիլ:*

4.— *Ալ, անալ վերջաւորող բայերուն բայակերտ մասնիկները փոխելով ացուիլի. օրինակ՝ կարդալ — կարդացուիլ, իմանալ — իմացուիլ:*

5. — *Ենալ վերջաւորողներուն բայակերտ մասնիկները փոխելով եցուիլի. օրինակ՝ մօտենալ — մօտեցուիլ, յագենալ — յագեցուիլ:*

347. — *Դնել, տալ, տանիլ, դառնալ, ուտել անկանոն բայերուն կրաւորականը կը կազմուի բուն արմատներուն կցելով ուիլ մասնիկը. (ինչպէս՝ դնել — դրուիլ, տալ — տրուիլ, դառնալ—դարձուիլ, առնիլ—տարուիլ, ուտել—ուտուիլ կամ կերուիլ:*

348. — *Անցողական բայերէ շատերն ալ կրաւորականի կրնան փոխուիլ անցողակերպ ցնել մասնիկը փոխելով ցուիլի. իսկ տալ բայով կազմուածներուն տալը փոխելով տրուիլի. օր.*

Փակցնել — փակցուիլ, չինել տալ — շինել տրուիլ:

349. — *Գիտնալ պէտք է թէ ամէն բայ անխտիր կրաւորականի կամ անցողականի չի կրնար փոխուիլ, այլ անոնք միայն որոնց իմաստը կրնայ յարմարիլ:*

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԿԱՄՈՒՐՋ ԵՒ ՋԱՆԳ

Մարդ կրնայ ըլլալ ի'նչ որ կ'ուզէ կամ կը մտադրէ ըլլալ: Աչխարհի վրայ միայն երկու կարգ մարդիկ կան. անոնք որ ուրիշներու կ'առաջնորդեն, անոնք որ ուրիշներէ կ'առաջնորդուին: Ամէն մարդ, ա'յր թէ կին, կա'մ պարագաններն իրեն կը յարմարցնէ, կա'մ ինք պարագաններուն կը յարմարի: Ընդհանրապէս այն մարդը որ յաջողելու զօրաւոր կամք ունի, կը հասնի ուր որ կը բաղձայ հասնիլ: Այն որ տկար է կամ երեւոյթն, անխելք կամ ծոյլ, հարկաւ կ'իյնայ և չի յաջողիր: Եւրեւելի առեղափսօս մը ըսած է. «Ուղղէ' ալեղդ Աբուին, աւելի բարձր կ'երթայ այն քան եթէ թռուիլի մը ուղղէիր զայն»:

Բարձրի'ն նայէ, միշտ դէպի վերնկրտէ' դուն ելլելու,
Չհանգիստ ալ, այդ ճիգերդ քեզ վար սահելէ կ'արգելու:

Թելադրութիւններ.— *Կարդալ, բացատրել եւ ուղղագրել այս հատուածը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

302. — Օրինակեցէ'ք վերի հատուածը ստորագծելով բոլոր բայերը. յետոյ այդ բայերուն տեսակը որոշեցէ'ք եւ ստուգաբանեցէ'ք զանոնք բերանացի:

303. — Ստուգաբանեցէ'ք հետեւեալ բայերը:

Դրուիլ. տրուիլ, ձեւնուիլ. սիրուիլ. գոցուիլ. բաժնուիլ. աւերուիլ, խածնուիլ. կործանուիլ. ժողվուիլ. սասռուիլ. տարուիլ. երկրնցուիլ. խորվուիլ. մեռնուիլ. խմացուիլ. բացուիլ. դարձուիլ. հարցուիլ. ցուցուիլ, կիսուիլ. հնծնուիլ. շալկուիլ. արգելուիլ. ծծուիլ:

304. — Վերի բայերը ներգործական կամ չեզոքի վերածեցէ'ք:

305. — Հետեւեալ բայերը կրաւորական կամ կրաւորակերպ չեզոքի վերածեցէ'ք:

Հասկնալ. շնորհել. բաղձալ. խնդրել. վայելել. սկսիլ. թողուլ. զարնել. բերել տալ. ըսել. հաստուցանել. իջնել. մեռցնել. սպաննել. վըտարել. ցնցել. որսալ. անիծել. գթալ. կաշկանդել. սնուցանել. վտխըրնել. արձանագրել. դիւթել. դիւրացնել. մեկնիլ. հրահրել. դիմանալ. զլանալ. խաչաձեւել. տիրանալ. ստանալ. մերժնալ. ուռնալ:

ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՅՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

350. — *Ածանցեալ մակբայներ կը կազմուին գոյականներու, ածականներու և երբեմն բայարմատներու կամ ուրիշ բառերու կցելով հետեւեալ յետադաս մասնիկները.*

Բար. — օրինակ՝ հայրաբար, խոնարհաբար ևն։
Օրեն. — » աղնուօրէն, վայելչօրէն ևն։
Պես. — » մեծապէս, վերջապէս, այսպէս ևն։
Ովին. — » բոլորովին, գլխովին, սրտովին ևն։
Այն. — » միանգամայն, վաղորդայն ևն։
Գին. — » ուժգին, լալագին, ահագին ևն։
Ակի. — » ուղղակի, յանկարծակի, ևն։
Անց. — » սրտանց, երեսանց, հեռուանց ևն։
Ուց. — » մօրուց, առաջուց, հինուց ևն։

351. — *Բարդ մակբայներ կը կազմուին այլեւայլ բառերու միացումով.* օրինակ՝ միառժի, վաղնիվազ, վերիվայր, տակնուվրայ ևն։

ԱՐՏԱՍԱՆ. — ԹԻԹԵՌՆԻԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ինքը ծաղիկ մ'էր անհա
Եդեմին մէջ հեռուստր,
Իր բոյրին ու գոյնին հետ
Կ'ապրէր ինքը միմեւոր.
Բայց լոյսի յորդ հոսանք մը բրաւ զինքը վիրաւոր։
Լոյսին ուժովը սաստիկ
Եւ լոյն կեանքին տենչանքով
Փրթաւ եղաւ Թիթեռնիկ.—
Ա՛լ միշտ հիմա հեւալով
Դէպի վարդերը կը թռչի իր եղեմին բաղձանքով։

Ս. ՊԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Թելադրութիւններ. — Դոց արտասանել այս ոտանաւորը եւ բացատրել իմաստը։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

306. — *Ցետագայ ածանցեալ եւ բարդ մակբայներն ստուգաբանեցէ՛ք, որոշելով նաեւ զանոնք կազմող բառերուն տեսակը։*

Դռեհկօրեն. իմբռլին. ջերմագին. շեշտակի. առտուանց. մեղմօրեն. իշխանաբար. վաղուց. ուրանց. սրամտօրեն. հետզհետէ. բերնուց. տրտմագին. հրճուագին. խոռխռաբար. շեղակի. մօրուց. նոյնիսկ. խստօրեն. ուղղակի. գիշերանց. կաղնիկաղ. կարովին. կրկնակի. մարդկօրեն. անասնաբար. հոգեւին. ընդհանուրապես. բարոյապես։

307. — *Հետեւեալ բառերուն կցելով նշանակեալ մասնիկները, մէյմէկ ածանցեալ մակբայ շինեցէ՛ք։*

Սաստիկ-օրեն. վայրենի-բար. նիւթ-պես. ամբողջ-ովին. ուժգին-ակի. գլուխ-ովին. ծառայ-բար. ճշմարիտ-պես. վայրկեան-բար. ռամիկ-օրեն. վաղվաղ-ակի. ցուրտ-գին. հեզ-բար. պզտիկ-ուց. խիղճ-գին. որոշակի. հետու-անց։

308. — *Հետեւեալ մակբայները մէյմէկ նախադասութեան մէջ գործածեցէ՛ք։*

Փափկօրեն. կիսովին. եղբայրաբար. լալագին. երեսանց. յանկարծակի. հաւնեսօրեն։

Օրինակ. — Ամենուն հետ փափկօրեն վարուեցէ՛ք։

309. — *Հետեւեալ արմատներով ներգործական բայեր կազմելով զրեցէ՛ք նաեւ իւրաքանչիւրին կրաւորականի եւ անցողականի ձեւերը։*

Առ. պատիր. կուլ. հարբ. ճամբայ. գիւս. ցուլց. հնարք. ողջոյն. ցոյց. խանդ. կատար. միխթար. դեզ. գետ. մոռ. փոյթ. շահ. յեղ. սեր. խուռն։

Օրինակ. — Առ. առնել. առնուիլ. առնել տալ։
Կուլ. կլլել. կլլուիլ. կլլեցնել։

310. — *Գտէ՛ք հետեւեալ պարզ բառերու ընտանիքին պատկանող բոլոր ածանցեալ եւ բարդ բառերը եւ խումբ խումբ գրեցէ՛ք։*

Սիրտ. հող. մատ. սառ. զարդ. Աստուած. սէր. մահ. ժամ. նիւթ. կազմ. մութ։

311. — *Բերանացի որոշեցէ՛ք Թէ յետագայ բառերը ածանցեա՞լ, բարդ, ածանցաբա՞րդ Թէ կրկնաւոր են, եւ ի՞նչ տեսակ բառ են (գոյակա՞ն, ածակա՞ն ևն). յետոյ կատարեցէ՛ք անոնց ստուգաբանութիւնը։*

Զարհուրապես. վառվռուն. ուրայնամիտ. դռնքացիկ. դիմակ. անմիջապես. ծանրածանր. անամէջ. ծանծաղուտ. վազվզել. սկսնահաւոյ. տաժանակիր. սփոյտ. հիմնումին. հետատեսել. մասնակի. խռռնեւրամ. նաւարշաւ. ապօրինաւոր. բարեկրթութիւն. ձկնորսանաւ. հնամեայ. անհունապես. կիսաբոլորածեւ. շնչառութիւն. խաղաթղթական.

շնորհաւորել. բղթաբարական. գիտակաւորեմ. դէզադէզ. բազմապատկութիւն. առժամանակեայ. գիշերօթիկ. ներդաշնակութիւն. ջերմաչերմ. գլխիվայր:

312. — Հետեւեալ նշանակութիւնները տուող բառեր կազմեցէ՛ք:

Երգիչին իգականը. գիրքերու դարակին պահը. հետուն դիտելու գործիք. մի արժակելու տեղ. վարժապետ հասցնելու դպրոց. ժանեաթուզի ծառ. այգի կթելու գործողութիւն. վերջին կենդանականալու վիճակ. յիսուն տարուան շրջան. գեղեցիկ արուեստներու վերաբերեալ. բան մը որուն դէմ կարելի չէ մրցիլ. բան մը որուն զոյգը չի գտնուիր. բան մը որ ժամանակի մը համար կը տեւէ. կենդանիներու գիտութիւն. շատ կիներ ունենալու վիճակ. դուրս հոսիլ. ընտանիքի զուրկ. վարժու բռնելու գործողութիւն. ուրիշ աշխարհի վերաբերեալ. երկչոտին հականիշը:

313. — *311րդ հրահանգի բառերէն գոյականներուն քով մէյմէկ յարմար սեռական յատկացուցիչ, ածականներուն քով մէյմէկ գոյական, բայերուն քով մէյմէկ մակբայ եւ մակբայներուն քով մէյմէկ բայ դրէ՛ք:*

Օրինակ. — *Վառվռուն միտք, պարահանդեսի դիմակ, հոս հոն վազվզել, չափաւորապես ուտել:*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ԴՊՐՈՑԸ

Նախագիծ. — *Նկարագրեցէ՛ք ձեր դպրոցը. ո՞ր թաղը կը գտնուի այն, ինչ կը կոչուի, ո՞վ հիմնած է. քանի՞ յարկ է չէնքը, ինչ մասեր կը պարունակէ (դասարան, սերտարան, գաւիթ, պարտէզ եւլն. եւլն):* Քանի՞ աշակերտներ կ'ուսանին հոն, քանի՞ կարգերու բաժնուած են, քանի՞ ուսուցիչներ ունիք, ինչ դասեր կառնէք, ո՞ր դասը ամենէն աւելի կը սիրէք... եւլն:

ԵՐԱՒՈՑԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ

Նախագիծ. — *Արմենակ՝ իր մօրեղբօրմէն որդեգրուած դպրոցական մը որուն դիչերօթիկի ծախքերը կը հոգայ մօրեղբայրը, անոր նամակ կը գրէ համարը տալով իր աշխատութիւններուն եւ վարքին, եւ խոստումներ ընելով ապագային համար՝ կը յայտնէ իր երախտագիտական զգացումները:*

ԲԱՌԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ
ԵՒ
ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

352. — *Որեւէ խօսք կը բաղկանայ մէկ կամ աւելի նախադասութիւններէ:*

353. — *Նախադասութիւն կը կոչուի որեւէ դասում կամ մտածում որով բան մը կը հաստատենք կամ կը ժխտենք. օրինակ՝*

Ապակին թափանցիկ է, ոսկին չի ժանգոտիր:

354. — *Խօսքի մը մէջ այնչափ նախադասութիւն կայ որչափ որ դիմաւոր բայ կայ. օրինակ՝*

Երկրին չուրերը կը չոգիանան | կը փոխուին ամպի | որ անձրեւ կ'ըլլայ | և նորէն կը դառնայ երկրին:

355. — *Որեւէ նախադասութիւն առ նուազն պէտք է որ պարունակէ երկու էական բառեր, տէր բայի կամ ենթակայ եւ բայ առանց որոնց խօսք չի կազմուիր:*

356. — *Նախադասութիւն մը կը պարունակէ նաեւ երկու անհրաժեշտ լրացուցիչ բառեր, այն է՝ ստորոգեալի՝ ենթէ բայը էական է, սեռի խնդիր՝ ենթէ բայը ներգործական է:*

357. — *Նախադասութեան մը տէր բայն, ստորոգեալն կամ սեռի խնդիրը կրնան մէկէ աւելի ըլլալ. օրինակ՝*

Ոսկին և արծաթը մետաղ են. առիւծը վհուկանին և հզօր է. մշակը կը ցանէ ցորեն, գարի և վարսակ:

358. — *Նախադասութիւն մը իր էական մասերէն և յաւելուկ լրացուցիչներէն զատ կ'ունենայ նաեւ ուրիչ լրացուցիչ մասեր ալ որոնք տէր բայերն, բայն կամ միւս բառերուն իմաստը լրացնելու կամ ճշտելու կը ծառայեն. օրինակ՝*

Ժիր մրջիւնը առաս պաշար կ'ամբարէ ձմեռուան համար:

359. — Նախադասութեան մէջ բառերուն բնական չարքն է հետեւեալը:

1. — Տէր բային՝ իր լրացուցիչներէն առաք
2. — Ստորոգելի՝ իր լրացուցիչներէն առաք
3. — Մակբայ
4. — Բայ
5. — Սեռի խնդիր(*) և բային միւս լրացուցիչները իրենց լրացուցիչներէն առաք:

360. — Խօսքին մէջ բառերու այս բնական չարքը ամէն տեղ չի պահուիր, և իմաստին չվնասելու պայմանաւ բազմատեսակ փոփոխութիւններ կրնայ կրել. օրինակի համար՝ կըրնանք ըսել

Հիւանդ մարդիկ միայն կը ճանչնան առողջութեան մեծ արժէքը, կամ՝ առողջութեան մեծ արժէքը միայն հիւանդ մարդիկ կը ճանչնան, կամ՝ միայն հիւանդ մարդիկ կը ճանչնան մեծ արժէքն առողջութեան:

Չի կրնար բառիլ սակայն

Արժէքը մեծ առողջութեան կը ճանչնան միայն մարդիկ հիւանդ կամ միայն կը ճանչնան մարդիկ հիւանդ առողջութեան արժէքը մեծ ևն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԿՈՄՈՒԱՋԱՆ ՋԱՏՈՒԿԸ

Գեղի մը մէջ ջաուկ պառաւ մը կար որ ամէն օր իր ըրջիներուն հետ կը կուռբաէր ամենաչնչին պատրուակներով և անհանգիստ կ'ընէր զանոնք: Ջաուկը իր կուռբաելու մոլութիւնը սակայն ծայրայեղութեան մը սպառած էր որ չէնքչնորհք փորձանք դարձած էր գեղացիներուն որոնք վերջապէս ճարահատ՝ իրենց մէջէն կարգով օրական մարդ մը կ'որոշէին որպէս զի Ջաուկին հետ կուռբաի և Ջաուկը զանէ այն մէկ մարդով գրազի ու միւսները գերծ մնան կուռբասան պառաւին հալածանքներէն: Օր մը գեղացիներէն սրամիտ հարս մը փափաք կը յայտնէ որ մէկ օր ալ իրեն թողուի պառաւին հետ կռիւ ընելու կարգը: Փափաքը կը կատարուի: Ջաուկը կ'սկսի հարսին հետ կուռբաելու անասնական լեզուագործութիւններով.

(*) Սեռի խնդիրը երբ յօդ չունի եւ մէկ հատ է, բային առաջ կը դրուի. օրինակ՝ հացագործը հաց կ'ուխէ:

հարսը բնաւ պատասխան չի տար. Ջաուկը կը չարունակէ նոյն կերպով, կը խօսի, կը խօսի, ժամերով կը խօսի, բայց հարսը միշտ խորին լուռթիւն կը պահէ բոլորովին անտարբեր դիրքով մը: Ջաուկը կը զայրանայ, կը կատղի, կը փրփրի և վերջապէս կը ճայթի ու անչունչ կ'իյնայ:

Թելադրութիւն.—կարդալ եւ ուղղագրել այս զրոյցը, պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը:

ՀՐԱՄԱՆԳՆԵՐ

314.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, նախադասութիւններն իրարմէ զատեցէ՛ք ուղղահայեաց գիծերով եւ էական մասերն ստորագծեցէ՛ք:

315.—Հետեւեալ նախադասութիւնները լրացուցէ՛ք երկերկու տէր-բայի, ստորոգելի կամ սեռի խնդիրներով:

Տէր բայիով լրացուելիք.— . . . գիշատիչ թռչուններ են.— . . . մեր առաջին հաւատարիչներն եղան.— . . . կը դայլայլեն.— . . . Ս. Գիրքը հայերէնի թարգմանեցին.— . . . շոգիով կը քալեն.— . . . գեղարուեստներ են:

Օրինակ.—Անգղը եւ բազէն գիշատիչ թռչուններ են:

Ստորոգելիով լրացուելիք.—վարդը . . . է. — Պողոս առաքեալ . . . եր.—Դարուն . . . է.—Աշխատասէր տղաք . . . են. — Ժամանակը . . . է.—Կօնֆլները . . . են մարդկութեան:

Օրինակ.—Վարդը հոտաւէտ եւ գեղեցիկ է:

Սեռի խնդիրով լրացուելիքներ.—Հարուստները . . . կը ժայթքեն.—Տղա՛ք, յարգեցէ՛ք ձեր . . . — Աստուած ստեղծեց . . . — Մշակները . . . կը ցանեն.—Կեանքը ունի իր . . . — Փոթորիկը . . . կը բերէ:

Օրինակ.—Հարուստները չարչ եւ մոխիր կը ժայթքեն:

316.—Հետեւեալ նախադասութիւններու լրացուցիչ բառերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Մանուկներու հոգին դիւրաթեք է. — Մենք ունինք հինգ զգայարաններ. — Հասատ կամքը կը յաղթէ ամեն դժուարութեան. — Արեւին լոյսը ամբողջ գոյներ կը պարունակէ.—Մոն Պլան լեռը Ալպեականներու բարձրագոյն գագաթն է.—Բարի ծառը բարի պտուղ կուտայ. — Մարդիկ ընդհանրապէս ինքզինքին կը թշուառացնեն իրենց սխալներովը. — Այվազովսքի նշանաւոր ծովանկարիչ մըն էր:

317.—Վերի նախադասութիւններուն լրացուցիչ բառերը ո՛ր մասերուն լրացուցիչն են, բնորոշեցէ՛ք:

318.—Նոյն նախադասութիւններուն բառերու շարքը փոխեցէ՛ք պատշաճօրէն:

Օրինակ.—Մենք ինքզինքին զգայարաններ ունինք:

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

361. — *Նախադասութեան մէջ մտածում մը կ'արտայայտուի ընդհանրապէս կա՛մ վճռաբար, կա՛մ հրամայելով, կա՛մ հարցնելով կա՛մ պայմանաւոր կերպով։*

362. — *Սահմանական կը կոչուի այն նախադասութիւնը որ բան մը վճռաբար կամ պարզապէս կը հաստատէ կամ կը ժխտէ. օրինակ՝*

Դերձակը կը կարէ. եղբայրս չեկաւ ևլն։

363. — *Հրամայական կը կոչուի այն նախադասութիւնը որով բան մը կը հաստատուի կամ կը ժխտուի հրամայական եղանակով մը. օրինակ՝*

Շուտ քալէ՛. ծոյլ մի՛ ըլլաք ևլն։

364. — *Հարցական կը կոչուի այն նախադասութիւնը որով բան մը կը հաստատուի կամ կը ժխտուի հարցական եղանակով. օրինակ՝*

Գինի կը խմե՞ս. չէ՞ք ուզեր մեզի հետ գալ ևլն։

365. — *Թեական կամ ստորադասական կը կոչուի այն նախադասութիւնը որով բան մը կը հաստատուի կամ կը ժխտուի պայմանի կամ թէութեան մը տակ. օրինակ՝*

Երբոր ձմեռը գայ. եթէ աւիթը չանցնէր ևլն։

ՊԱՐԶ ԵՒ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

366. — *Պարզ կը կոչուի այն նախադասութիւնը որ կը պարունակէ նախադասութեան մէջ էական մասերը միայն, այսինքն՝ տէր բայի, բայ և իր յատուկ լրացուցիչները (առորոգելի և սեռի խնդիր). օրինակ՝*

Կարկուտ տեղաց. օդը զով է. ձկնորսը ձուկ կ'որսար ևն։

367. — *Բարդ կը կոչուի այն նախադասութիւնը ուր նախադասութեան էական մասերէն մին կամ միւսը կամ ամէնքն ալ կ'ունենան իրենց լրացուցիչները. օրինակ՝*

Արեւին լոյսը կը պարունակէ եօթը տարբեր գոյներ։

868. — *Շաղկապէն և ձայնարկութենէն զատ՝ բոլոր միւս բառերը կրնան իբրև լրացուցիչ ծառայել նախադասութեան էական մասերուն։*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ԳԵՂԵՑԻԿՈՒԹԻՒՆ**

Վարդ մը տեսայ փայլուն, ազուր
Քիչ վերջն, աւաղ, խամրեր էր,
Արշալոյս մը տեսայ բոսոր,
Իրիկուան դէմ մարեր էր։
Գեղեցկութիւնը մարմնական
Վաղանցուկ է, կը ցնդի.
Ինչ որ յարգի է, տեւական
Գեղեցկութիւնն է սրտի։

ՀՐ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Թելադրութիւններ.—Դուց արտասանել այս ոտանաւորը եւ բացատրել իմաստը։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

349.—Հետեւեալ նախադասութիւնները սահմանական՞ են, հրամայական՞, հարցական՞ թէ թէական, որոշեցէ՛ք բերանացի։

Ձեր ընկերութիւնները անցուդարձ՞. — Ձանգակը զարկի՛ր երբոր ժամանակը գայ.—Հայրիկը կաղանդին նուէրներ պիտի տայ մեզի եթէ բարի ըլլանք.—Մենք ամառանց պիտի երթանք, դուք ալ պիտի չերթա՞ք, նոյնի՞ն եղբայրներ ենք.—Ո՞վ չինեց էջմիածնի վանքը.—Մինչեւ որ օդերը տաքնան, մի՛ հեռանար ասկէ.—Սուրին վերը կը բուժուի, բայց չեզուխի վերը չի բուժուիր։

320.—*Յետագայ նախադասութիւններու մէջ բարդերը պարզերէն զատելով՝ առանձին խումբերով զրեցէ՛ք։*

Մրջիւնը ժրաջան միջատ մըն է.—Երկրաշարժ պատահեցաւ.—Ահագին հեղեղներ ողողեցին մօտակայ դաշտը.—Սողոմոն իմաստուն որդին էր Դաւթի. — Թնդանօթը կը գոռար անոնցմով. — Զապել մեզմէ թախեց.—Մենք ուրախ ենք.—Աղուէսը կը կենայ մոլորակներուն կեդրոնը.—Լաւ գիրերը ընծիր բարեկամներ են.—Նիւնուէ աւերակ եղաւ. —Մենք թթուածին կը շնչենք եւ ածխածին կ'արտաշնչենք.—Շերամը ինքնիրեն կը հիւսէ իր գերեզմանը.—Առտուան ցօղը մարգարիտի պէս կը փայլէր տերեւներուն վրայ.—Մարդկային աչքը իր հոգիին հայելին է։

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ. *(Շար.)*

369. — *Բացարձակ կամ անկախ կը կոչուի այն նախադասութիւնը որ ինքնին ամբողջ իմաստ մը կը յայտնէ առանց ուրիշ նախադասութիւններու օգնութեան. օրինակ՝*

Մարդկային կեանքը կարճ է:

370. — *Մէկէ աւելի անկախ նախադասութիւններ իրարու կը միանան կա՛մ համադասական չաղկապներով, կա՛մ պարզ յարադրութեամբ. օրինակ՝*

Ժամանակը կ'անցնի. մարդիկ կը փոխուին և իրարու կը յաջորդեն, բայց աշխարհ նոյնը կը մնայ:

371. — *Գլխաւոր կը կոչուի այն նախադասութիւնը որմէ կախում կ'ունենան ուրիշ նախադասութիւններ. օրինակ՝*

Արեւը կը տաքցնէ երկիրը (ուր կը բնակինք):

372. — *Ստորադաս կամ լրացուցիչ կը կոչուի այն նախադասութիւնը որ գլխաւոր նախադասութենէ մը կախում կ'ունենայ և զայն լրացնելու կը ծառայէ: — Վերի օրինակին մէջ «ուր կը բնակինք» խօսքը ստորադաս նախադասութիւն է:*

373. — *Ստորադաս նախադասութիւնը գլխաւորին հետ կապուած կ'ըլլայ կա՛մ յարաբերական դերանունով, կա՛մ ստորադասական չաղկապով. օրինակ՝*

Իմ հոգիս ինկ՛ք երթէ պիս կը սիրէք. — կը ճանչնամ այն մարդը որուն հետ կը խօսիիր:

374. — *Միջանկեալ կը կոչուի այն ստորադաս նախադասութիւնը որ գլխաւոր նախադասութեան մարմնին մէջ մտած կ'ըլլայ. օրինակ՝*

Այն տունը ուր կը բնակիմ, քաղաքէն դուրս է:

375. — *Զեղչեալ կը կոչուի այն նախադասութիւնը որուն բայը կամ բային հետ միասին մէկ կամ աւելի լրացուցիչները զեղչուած են կրկնութիւն չըլլալու համար. օրինակ՝*

Բարի ազան գովեստ կ'ընդունի, խակ չարը՝ պարսաւ.

Թշտասութիւնն ալ կ'անցնի ինչպէս երջանկութիւնը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

321.—Հետագայ նախադասութիւններուն մէջ որոշեցէ՛ք թէ որո՞նք անկախ կամ բացարձակ են, որո՞նք իրարմէ կախում ունին, եւ առանձին խումբերով գրեցէ՛ք:

Մարգարիտը տեսակ մը ոստրեկ կ'ելլէ եւ խոշորները շատ թանկագին են.—Եթէ ձմեռատապիս հրխոռնեայ ելիլ, պարտիլ Ցիսուսի կեանիին հետեւիլ.—Այս կեանքը կարճ է, բայց գերեզմանեն անդին անմահութիւն կայ.—Սիրէ՛ Աստուածդ, սիրէ ընկերդ ինչ որ անձիդ պես, ահա ասոնք են Ցիսուսի մեծագոյն պատուիրանները.—Այն գետը ուր մկրտուեցաւ Քրիստոս, կը կոչուի Յորդանան. — Պետրոս ուրացաւ Ցիսուսը բայց շուտով զղջաց.—Ամբարիշտը թեեւ իյ մը ատեն բարձրանայ, շուտով կը կործանի.—Ոսկին եթէ նոյն իսկ աղբերու մէջ ձգուի, դարձեալ ոսկի է.—Մինչեւ ու հասցը բարակնայ, բարակին հոգին կ'ելլէ.—Հասատատմիս եւ յարատեւող նե՛ղ ու անպատճառ պիտի յաջողիմ. — Նաւը որով կը ճամբորդիմք, գերմանական շոգենաւ մըն էր. — Դժուարին է այն ճամբան ուրկէ մարդ կրնայ հասնիլ իրական փառքի.—Աշխատութիւնը առողջութեան երաշխիքն է, ուրեմն ծոյլ մի՛ ըլլաք.—Ուր որ շարժուն կայ, հոն կեանք կայ.—Այն մարդը որմէ բնաւ չեմ ախորժիր, յաւակնոտ մարդն է:

322.—*Վերի հրահանգին իրարմէ կախում ունեցող նախադասութիւններէն ստորադասները որոշելով ստորագծեցէ՛ք եւ միջանկեալ ստորադասներուն տակ ալ խաչանիշ մը տեղադրեցէ՛ք:*

323.—*Հետեւեալ նախադասութիւններուն զեղչուած մասերը լրացուցէ՛ք:*

Երկաթը մեռաղ է, իսկ վարսակը՝ բոյս.—Ամեն մարդ միտք ունի, բայց իւրաքանչիւրը՝ ուղիղ դատողութիւն. — Զգուշացէ՛ք սատիսկութենէ, նոյն իսկ ամենեն անվնասեն.—Դարուն եկաւ, ծառերը ծաղիկներով զարդարուեցան, գետիններն՝ դալարիով.—Մենք երկու տուն ունինք, մին մեծ է, միւսը՝ փոքր.—Ո՞ւր կ'երթաք.—Դպրոց.—Որչափ մարդիկ՝ այնչափ կարծիք.—Ինչպես աղխատը՝ նոյնպես հարուստը, ամէ՛նին ալ պիտի մեռնինք. —Պերճանիքը հանգիստ է, բայց ո՛չ հարկաւոր:

Օրինակ.—*Ամեն մարդ միտք ունի, բայց միտքերը ուղիղ դատողութիւն ունին:*

Դ.Ա.Ս. — ՊԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒԾՈՒՄ

376. — Այլեւայլ տեսակ նախադասութիւններ երբոր իրարու կը միանան կամ կը յաջորդեն գաղափարներու ամբողջ շարք մը յայտնելու համար, կը կազմեն պարբերութիւն. օր.

Արեւը արեգակնային դրութեան կեդրոնն է | որուն շուրջ կը դառնան բոլոր մոլորակները | ինչպէս նաեւ մեր երկիրը | որ Արեւէն կ'ընդունի իր լոյսն ու ջերմութիւնը:

377. — Քերականական յուծում կը կոչենք այն գործողութիւնը որով նախադասութեան մը պարունակած բառերուն տեսակները և անոնց պաշտօնները կ'որոշենք. օրինակ՝

Բարեբար Արեւը ամենաուրեք կեանք և լոյս կը սփռէ.

Կը սփռէ	Ներգործական բայ, սահմանական ներկայ, եզակի երրորդ դէմք:
Արեւը	Յատուկ անուն, եզակի ուղղական, տէր բայի «կը սփռէ» բային. ը որոշիչ յօդ:
Բարեբար	Որակական ածական «Արեւ»ը զոյականին:
Կեանք, լոյս	Հասարակ անուն, եզակի հայցական սեռի խնդիր են «կը սփռէ» բային:
Եւ	Համադասական շաղկապ որ կը միացնէ կեանք, լոյս բառերը:
Ամենուրեք	Տեղական մակբայ կը սփռէ բային:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԳԻՐՔԸ

Գիրք մը չգնելու համար կրկին աչխատութիւն հարկաւոր է, նախ՝ զայն յղացող և գրողին աչխատութիւնը, յետոյ՝ զայն տպագրողին աչխատութիւնը: Գիրք մը յղանալ, մտածել եւ գրել լուրջ ու դժուարին աչխատութիւն մըն է, քանզի մարդ ատոր մէջ պիտի դնէ իր անձին լաւագոյն մասը, իր հոգին: Գիրք մը որ հանրօգուտ բովանդակութիւն ունի, կրնայ անհագին բարիքներ առաջ բերել: Ուրե՛ն, տա՛ք, դուք խորին երախտագիտութիւն կը պարտիք անոնց որոնք կը խրախուսեն, միաք կը յղանգնեն և օգտակար գիրքեր կը պատրաստեն ձեզ ազատելու համար տգիտութեան չարիքներէն:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ եւ ուղղագրել այս հատուածը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

324.—Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ նախադասութիւնները մէկ, պարբերութիւնները զոյգ ուղղահայեաց գիծերով իրարմէ զատեցէ՛ք, յետոյ նախադասութիւններուն տեսակները (գլխաւո՞ր, ստորադա՞ս, բացարժա՞կ, միջանկեա՞լ, զեղչեա՞լ) որոշեցէ՛ք բերանացի:

325.—Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ զեղչելի մասեր եթէ կան, զեղչելով՝ զեղչեալ նախադասութիւններու վերածեցէ՛ք:

Ինչպես որ ջուրը հեղուկ է, այնպես ալ ալիրը հեղուկ է.—Ինչ կ'ուզեմ մեզմէ, — դուռմ կ'ուզենմ մեզմէ.—Թեւը խրատն ինչ ընեմ, սեւը սապօնն ինչ ընեմ. — Բարի ծառը բարի պտուղ կուտայ, իսկ չար ծառը չար պտուղ կուտայ.—Տաճնը աւելի կը սիրէ քէ խնամողը աւելի կը սիրէ. — Այդ գործը այնչափ դժուարին չէ որչափ միւսը դժուարին է.— Մոլին կը հպատակի իր կիրեերուն ինչպես ծառան կը հպատակի իր Տիրոջը:

Օրինակ.—*Ինչպես որ ջուրը հեղուկ է, այնպես ալ ալիրը:*

326.—Եօթը հատ պարզ եւ հինգ հատ բարդեալ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

327.—Ետեւեալ նախադասութիւնները յարմարութեան համեմատ իրարու միացուցէք պարզ յարադրութեամբ, շաղկապներով կամ յարաբերական դերանունով եւ ամբողջական պարբերութիւններ կազմեցէ՛ք:

Քամին կատաղօրեն կը փչէր | ալիքները լեռնակուտակ կը բարձրանային | ալիքները իրարու կը յաջորդէին—շոգենաւը անընդհատ կ'ընթանար | անիկա պարտէր ժամանակին հասնիլ իր երթալիք տեղը | կեանքն ալ փոթորկալից ճամբորդութիւն մըն է | այդ ճամբորդութիւնը պարտիմ անվրդով կատարել | պարտիմ հասնիլ մեր առաչադրած կեանքի նպատակին:

Լեռներու ձիւները սկսան հալիլ, սկսաւ փչել հարաւային հովը, հաճելի գաղջութիւն մը կայ օդին մէջ, օդը լեցուած է գարնանային բոյրերով, իւ օրեն մանիշակն ու մարտուղը պիտի աւետեն գարունին վերադարձը:

328.—Ետեւեալ գլխաւոր նախադասութիւններուն կցեցէ՛ք մէյմէկ յարմար ստորադաս նախադասութիւններ:

Կաղ եւ կոխ կը վերնան երբ . . . : — Միրանի գօսի կը ծագի երբոր . . . : — Առծիւները կը ժողվուին ուր որ . . . : — Խաւարը չի փարատիր մինչեւ որ . . . : — Մի դատէք որ . . . : — Պիտի չափուիք այն չափով որով . . . : — Թէ որ . . . պիտի վարձատրուիք: — Երբոր . . . բացախ կը դառնայ:

Օրինակ.—*Կաղ եւ կոխ կը վերնան երբ հաշտութիւնը տիրէ:*

329.—Հետեւեալ պարզ նախադասութիւններու մէջ շեղագիրը բառերուն մէկմէկ լրացուցիչ առնչնելով բարդ նախադասութիւններու վերածեցէ՛ք:

Հրդեհ պատահեցաւ. —Դուրը **կենդանի** է. — **Մահը** *խորութիւն* **չի գիտեր.—Ձանգակը կը հնչէր.—Մշակը** *դաշտը* **հուճմբ.** — *Բարիք* **գործեցէք.—Քննութիւնները** *սիրտ* կատարուին.—*Ցխուռս* **խաչուեցաւ.** —*Ամպը* **գոռաց,** *փայլակը* **շողաց,** *ամպրոյը* **տեղաց.** — *Հնազանդ* **եղէք.—Պատը փլաւ:**

Օրինակ.—*Եկեղեցիին* ձանգակը ուժգին կը հնչէր:

330.—Հետեւեալ բարդ նախադասութիւններուն մէջի լրացուցիչները զատելով՝ պարզ նախադասութիւններու վերածեցէ՛ք:

Հաւատարիմ շունը արիւնաթաթախ կը հետածէր յարձակող գայլերը. — Եգիպտոսի մէջ սատիկ սով պատահեցաւ Յովսէփի օրով.—Ահաւոր շարժ մը ըանդեց բազմաթիւ տուներ.—Բոլոր փորիկ Տիրանը հիմա մեծ մարդ եղաւ. — Փոխրեալ ձին խառատարկակ կ'արշաւէր դաշտին մէջ. — Ջորին ձիեն աւելի տոկուն կ'ըլլայ.—Մահը ամենուրեք մեզի կ'սպասէ երբեմն ուշ երբեմն կանուխ. — Աղամանդը, բարերուն ամենեն թանկագինը, պարզապես բիւրեղացած ածուխ է:

Օրինակ.—Շունը կը հետածէր գայլերը:

331.—Ցետագայ խօսքերուն մէջ շեղագիր հրամայական նախադասութիւնները ենթականի վերածեցէ՛ք:

Դուն բեզի՛ օգնէ եւ Աստուած ալ բեզի կ'օգնէ. — **Քա՛ր ընկերդ** եւ ես բեզի ըսեմ թէ ո՞վ ես. — **Հաւատարի՛մ եղէք** եւ վարձքը պիտի ընդունիք.—**Փառքի հետեւէ մի՛ երբեմն** որպես զի փառքը ձեզմէ խոյս չտայ. — **Ժամանակը խնայութեամբ գործածե՛ցէք** եւ շատ պիտի օգտուիք.—**Հզօր կամքի ունեցէ՛ք** եւ ամեն խոչընդոտ պիտի գլխէ անցնիք. —**Սիրեցէ՛ք ուրիշները** եթէ կ'ուզէք սիրուիլ ուրիշներէ:

Օրինակ.—Եթէ դուն բեզի օգնես, Աստուած ալ բեզի կ'օգնէ:

332.—Հետեւեալ խօսքերուն շեղագիր ենթական կամ ստորադաս նախադասութիւնները հարցական ձեւի վերածեցէ՛ք:

Թէ որ պզտիկ բանի մէջ հաւատարիմ ես, մեծին մէջ ալ հաւատարիմ կ'ըլլաս.—**Երբոր հորը անգամ մը չորնայ,** աչն ատեն կը գիտցուի ջուրին յարգը.—**Երբոր կառքը անգամ մը խորտակի,** անկէ յետոյ ձամբայ ցուցնող շատ կ'ըլլայ.—**Եթէ կրնաս չար բնազդներուդ յաղթել,** մեծ յաղթութիւն մը տարած կ'ըլլաս.—**Եթէ կ'ուզես երջանիկ ապրիլ,** բաղձանքներդ չափաւորէ.—**Թէ որ յանցանք գործեցիր,** հետեւանքը պիտի կրես.—**Երբոր բան մը խոստացար,** խոստումդ պահէ *որ կատարես:*

Օրինակ.—*Պզտիկ* բանի մէջ հաւատարի՞մ ես, մեծին մէջ ալ հաւատարիմ կ'ըլլաս:

333.—329րդ հրահանգի նախադասութիւններուն լուծումը կատարեցէ՛ք:

334.—Հետեւեալ պարզ նախադասութիւնները լրացուցիչներով ընդլայնեցէ՛ք որքան որ կրնաք:

Վարդը ծաղիկ է.—Բահանան պատարագեց.—Դեղձանիկը վերաւ.—Երիվարը մթագնեցաւ.—Նաւը խարխափ ելաւ.—Եղբայրս պիտի մեկնի.—Ջարագործը պատիժ կը կրէ:

Օրինակ.—Մեր բաղին բահանան անցած կիրակի պատարագեց Մայր եկեղեցիին մէջ:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՁԱՐԻԳԻ ԴԷՄ ԲԱՐԻԳ

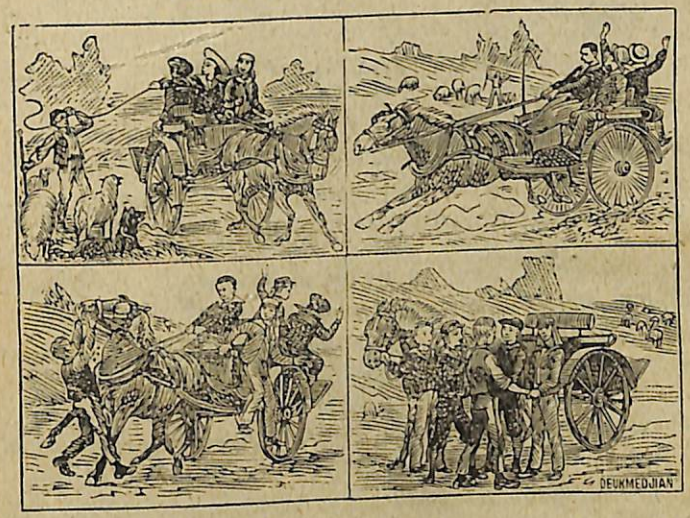

Նախագիծ. 1.— *Պզտիկ հովիւը ոչխար կ'արածէ ձամբային եզերքը. կառք մը կ'անցնի (յիշել կառիին տեսակը). սըղոց ուրախութիւնը կառքին մէջ. կառքը վարողը խարազանի հարուած մը կուտայ (որո՞ւ, ինչո՞ւ համար).* — 2. *Վերադարձ, ձին կը կաղայ.* — 3. *Ի՞նչ կ'ընէ պզտիկ հովիւը.* — 4. *Փրկուած են: Տղաք իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն հովիւին և կը ցաւին խարազանի հարուածին համար:*

ԴԱՍ. — ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ

378. — *Յատկացուցիչ կը կոչուին այն սեռական հոլովները որոնք բանի մը որու վերաբերիլը, կրբեռնն ալ սեռը ցոյց կուտան. օրինակ՝*

Մեսրոպին գիրքը, որո՞ւն գիրքը, — Մեսրոպին (յատկ).
Այծի մորթ, ի՞նչ բանի մորթ, — այծի (յատկացուցիչ).

379. — *Յատկացեալ կը կոչուին այն անուննները որոնց որու վերաբերիլը կամ սեռը ցոյց կուտայ յատկացուցիչը. վերի օրինակին մէջ գիրը, մորթ յատկացեալ է:*

380. — *Յատկացուցիչը սովորաբար յատկացեալէն և անոր ածական վերադիրներէն առաջ կը դրուի. օրինակ՝*

Աղբիւրին վճիտ ջուրը:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, — ԵՐԱՋ ՄԸ

Երազիս մէջ մշակն բսաւ ինձ, «Ո՛վ մարդ,
Մշակէ՛ հողն, ա՛լ հացդ անճամբ բուացո՛ւր դուն».
Ոտաստանեկն ալ՝ «Հագուստաներդ դո՛ւն գործէ՛ արդ».
Իսկ որմնադիրն՝ «Օ՛ն, ծեփիչն ա՛ռ, չինէ՛ տուն»:

Ու միամիտակ՝ լքուած բոլոր մարդոցմէն
Որոնց մերժման կը բախէի ամէն տեղ,
Երբ գիշերթին կը հայցէի երկինքէն
Կը գտնէի դէմս առիւծներ ցից, ահեղ:

Բացի աչքերս, այդն էր ծագերը, իրա՛ւ էր.
Բղզիւնը ժիր բանուորներուն կը լսուէր,
Հողն ալ ցանուած էր մշակէն խնկացի:

Յանիժամ ճանչցայ երջանկութիւնս, գիտցայ թէ
Մարդս միշտ իր նմաններուն կարօտ է,
Անկէ ի վեր մարդիկն ամէն սիրեցի:

Թրգմ. Ե. Գ.

ՍԻՒԼԼԻ ԲՐԻՒՏՈՄ

Թելադրութիւններ. — *Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, արձակ պատմել նիւթը, ըսել բառերուն նշանակութիւնները, բացատրել իմաստն ու բարոյականը.— Ուսուցչին մեկնութեամբ ուղղագրել նոյնը:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

335.—*Հետեւեալ անուններուն քով մէյմէկ յարմար յատկացուցիչ դրէ՛ք:*

Մորթ, պատեան, խեցի, փեսուր, սեռ, մուշտակ, բաշ, աղուամազ, վարս, խոպոպիկ.—Դունչ, ցուռկ, կնճիթ.—Մագիլ, թաթ, ձիրան, ճեռք:

Օրինակ. — *Այծին մորթը:*

336. — *Հետեւեալ անունները իբրեւ յատկացուցիչ գործածելով անոնց քով մէյմէկ յարմար յատկացեալ դրէ՛ք:*

Կամք, երեւակայութիւն, զգացում, խիղճ, բարք.—Աւիւ, ալիք, ստծիւ, ներս, ձայն.—Երկինք, անդունդ, անասուն:

Օրինակ. — *Կամքին զօրութիւնը, աւիւրին բաւարումը եւլն:*

337. — *Հետեւեալ բառերուն մէջ ածականները գոյական յատկացուցիչի վերածեցէ՛ք, օրինակին պէս:*

Աշխարհային կեանք, մեծաւոր խանգարում, առօրեայ անուն, դրամական տագնապ, մայրական սէր, առնին ցնծութիւն, ծովային արկած, շնորհալի ձայնրայ, գեղջկական կեանք, ամառնային պտուղ:

Օրինակ. — *Աշխարհի կեանք:*

338. — *Հետեւեալ բառերուն մէջ գոյական յատկացուցիչները ածանցեալ ածականի վերածեցէ՛ք:*

Բոյսի կեանք, եկեղեցիի օրէնք, սատանայի որոգայթ, երկինքի կապոյտ, հողի բերք, մարմինի շնորհք, շուկայի բարբ, ծովու արկած:

Օրինակ. — *Բուսական կեանք:*

339. — *Հետեւեալ բառերուն մէջ ածականները անունի եւ անունները սեռական յատկացուցիչի վերածեցէ՛ք, օրինակին պէս:*

Մութ բանտ, փայլուն աղամանդ, խիտ տերեւ, վսեմ տեսարան, բոսոր վերջալոյս, սաստիկ չերմութիւն, աւազուտ անապատ, կորովի բազուկ, զօրեղ ջանք, անձուկ միտք, տկար յիշողութիւն, զով գարուն:

Օրինակ. — *Բանտի մթութիւն:*

340. — *Հետեւեալ բառերուն մէջ շեղագիր գոյականները ածանցեալ ածականի փոխեցէ՛ք եւ սեռականները՝ ուղղականի, օրինակին պէս.*

Ծաղկի հոտ, կերակուրի չուր, հացուտի աղտ, փողոցի ցեխ, ձիու դոյժ, պտուղի հատ, շերտ ապառաժ, անտառի մացառ, աղի հանք, ծառի խեժ, դպրոցի մանուկ:

Օրինակ. — *Հոտաւէտ ծաղիկ:*

341. — 339րդ. *հրահանգի ածական-գոյականներուն քով մէյմէկ յատկացուցիչ դրէք:*

Օրինակ. — *Բաղաքին մուտք բանտը, ծառին խիտ տերեւը եւլն:*

ԴԱՍ. — ԽՆԴԻՐՆԵՐ

381. — *Խնդիր կը կոչուին կարգ մը հոլովեալ անուններ որոնք նախադասութիւններու այս կամ այն մասը կը լրացնեն և չորս տեսակ են, սեռի խնդիր, բնութեան խնդիր, պարագայական խնդիր, և լոկ՝ խնդիր:*

382. — *Սեռի խնդիր կը կոչուին ներգործական բայերու յատուկ լրացուցիչները որոնք հայցական հոլով կ'ըլլան և ո՞վ կամ ինչ բանը հարցման կը պատասխանեն. օրինակ՝*

Մարդը տեսայ, ո՞վ տեսայ. — մարդը, խնճոր կերայ, ինչ բան կերայ — խնձոր:

383. — *Բնութեան խնդիր կը կոչուին բայերուն այն գոյական լրացուցիչները որոնք արական, բացառական կամ գործիական հոլով են. օրինակ՝*

Համբերէ ևեղութեան, կարևորչին անցայ, նաւով ճամբորդելի:

384. — *Պարագայական խնդիր կը կոչուին նախադրութեան մը միացած հոլովեալ անուններըն՝ նախադրութեան հետ միասին, որոնք բայերու կամ ուրիշ բառերու լրացուցիչը կ'ըլլան. օրինակ՝*

Բոջս ոտ կեցայ. ծովու վրայ կեանքը հաճելի է ևին:

385. — *Լոկ խնդիր կը կոչուին այն հոլովեալ անուններըն (սեռական, տրական, հայցական, բացառական, գործիական) որոնք ուրիշ անունի մը կամ ածականի, դերանունի, մակբայի, նախադրութեան կամ ձայնարկութեան լրացուցիչ են. օրինակ՝*

Եօթն առտուան երթայ, կենդանիներուն մէկ քանին, հոգիով աղքատ, մինչև վախճանը, արշալոյսին կանուխ, վայ կեղծաւորներուն ևլն:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՀԱՑ ԱՌԱՆՑՆԵՐ

Ինչ որ փչրես՝ ան դգալդ կուգայ. — Կատուն մուկը միուն համար կը բռնէ. — Հաչան շունը չի խածներ. — Գլորող քարը հիմ չի բռներ. — Մարդ մարդու քանդայ, մարդ մարդու աստանայ. — Սեւ ագիը մօրուց պէտք է. — Ձեխին քար մի՛ նետեր, վրադ կը ցատքէ. — Բերնի բերան, ասեղը կ'ըլլայ գերան. — Քամիին բերածը քամիին կը տանի. — Շունը հաչելով գայլ կը բերէ. — Ճնճղուկին վախցողը կորեկ չի ցաներ. — Մեռելը օրին կուլան. — Պարը մանողը պէտք է չորթայ: — Աղուհաը իր ապին վկայ կը բռնէ:

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս առածները, ուղղագրել զանոնք եւ միասին բացատրել իւրաքանչիւրին իմաստն ու բարոյականը:*

ՀԱՐՑԱՆԳԴԵՒ

342. — Օրինակեցէք վերի առածները եւ շեղագիր գոյականներուն պաշտօնները որոշեցէ՛ք բերանացի:

343. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած խնդիրները ստորագծեցէ՛ք եւ անոնց տեսակները որոշեցէ՛ք բերանացի:

Զուկերը ի՛նպրիլ յուրիլ մէջ. — Մի՛ վստահիլ հարստութեան, դրամով ամէն բան ձեռք չի բերուիր.—Մշակը ցորեն խղեց արտերեն.— Ցակոբ գովեստի արժանի հանդիսացաւ իր բարի վարքով. — Առողջութենէ զուրկ մարդը կը ճանչնայ անոր յարգը. — Մարմնով հիւանդ մարդը մտովն ալ տկար կ'ըլլայ. — Զապկի դեռ եօթը տարուան աղջիկ մըն է, շամարը շատ կը սիրէ, խաղերեն կ'ախորժի:

344. — Հետեւեալ նախադասութիւններու պակասները լրացուցէք յարմար խնդիրներով:

Սեռի եւ բնութեան խնդիրով լրանալի. — *Մշակը արժանի է իր (ի՞նչ բանին). — Այծն ու ոչխարը (ի՞նչ) կ'ուտեն. — Պօղոս առաքեալ խղճեց (ո՞ոնց). — Յովսէփ գեղեցիկ ծախուեցաւ իր (ո՞ոնցմէ՞). — Ցխտուս ողջնցուց մեռեալ (ո՞վ). — Քարին կը փչէ (ո՞ւրկէ). — Հիւանդը կը բուժուի (ինչո՞վ):*

Պարագայական խնդիրով լրանալի.—*Նոյէ տապանը հանգչեցաւ (ո՞ր վրայ). — Ցխտուս ծնաւ (ո՞ւր տեղ). — Աստուած Ադամը վտարեց (ո՞ւրկէ դուրս). — Հաւատքը մեռած է (առանց ինչո՞ւ). — Ցխտուս խնչ-ուեցաւ եւ մեռաւ մեր (ինչո՞ւն համար):*

Լոկ խնդիրով լրանալի. — *Շուայլ մարդը է վերջոյ (ի՞նչ բանի) կարօտ կը մնայ. — Մեսաղները կը գտնուին (ի՞նչ բանի) տակ. — Ցխտուս հրաւէր կարդաց (ի՞նչ բանով) աղխաներուն. — (Որովցմէ՞) մին, Յուդա, մատնեց Ցխտուսը. — Ոդի մարդը դէպ ի (ո՞ւր) կը դիմէ:*

ԴԱՍ. — ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏԵԱԼ

386. — Բացայայտիչ կը կոչուին այն գոյականները որոնք ուրիշ գոյականի մը, երբեմն ալ դերանունի մը քով կը դրուին, անոնց իմաստը բացայայտելու համար. օրինակ՝

Պօղոս առաքեալ, Մասիս լեռը, մենք՝ ուսանողներս ենք:

387. — Բացայայտեալ կը կոչուին այն բառերը որոնք բացայայտիչով մը բացայայտուած են: Վերի օրինակներուն մէջ Պողոս, Մասիս, մենք բացայայտեալ են:

388. — Բացայայտիչը երբոր միակ բառ մը ըլլայ, սովորաբար բացայայտեալն անփոփոխ կը մնայ և բացայայտիչը կը հոլովուի ու յոգ. կ'առնէ. օրինակ՝

Սաղմոնները գրուեցան Դաւիթ մարգարէին ձեռքով:

389. — Բացայայտիչը երբոր ունենայ իրեն հետ ուրիշ լրացուցիչ բառ մը, այն ատեն բացայայտեալն ալ բացայայտիչին հետ համաձայնելով կը հոլովուի, ի հարկին յոգ. կ'առնէ եւ ստորակէտով մը կը բաժնուի անկէ. օրինակ՝

Մովսէս Իսրայէլացիները հանեց Եգիպտոսէն, Փարաւոնեւրու երկրէն:

ԿՈՉԱԿԱՆ

390. — Կոչական կը կոչուին այն անհոլով անուանները՝ որոնք անձերու կամ անշնաւորեալ իրերու կ'ուղղուին. օր.՝

Ա՛ստուած, ողորմէ մեզի. — Լսէ՛, ե՛րկիր ևէն:

391. — Կոչականը նախադասութեան մէջ առանձին դիրք ունի և երբեմն կ'ունենայ լրացուցիչ բառ մըն ալ. օրինակ՝

Բարի՛ մարդ, օգնէ՛ ինծի. Մեղաւորներո՛ւ փրկիչ, փրկէ՛ մեզ եւայլն:

392. Կոչականն իր լրացուցիչներով միասին նախադասութենէն կ'անջատուի ստորակէտով և չեչա կ'առնէ, բայց եթէ իրմէ առաջ լրացուցիչ ունի՝ լրացուցիչը կը չեչտուի. օրինակ՝

Մի՛ մոռնար զիս, սիրելի՛ բարեկամ ևէն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

345. — Հետեւեալ գոյականներուն քով դրէ՛ք անոնց իմաստները բացայայտող յարմար բացայայտիչներ:

Դանիկա, Գոլումպոս, Ս. Գրիգոր, Գաբրիէլ, Աբեղաս, առիւծ, վարդ, Ս. Սեփաննոս, Կիպրոս, երիտասարդութիւն, աշուն:

Օրինակ. — Դանիկա գեղ. առիւծը, կենդանիներու իշխանը:

346. — Հետեւեալ բառերուն մէջ որո՛նք բացայայտիչ են, որո՛նք բացայայտեալ, որո՛նք լրացուցիչ, բերանացի որոշեցէ՛ք:

Ադամ նախահայրը. — Պալթիկ ծովը. — Իսլանտա կղզին. — Այա Սօֆիա մզկիթը. — Հռոմ՝ Իտալիոյ մայրաքաղաքը. — Արտաւազդ՝ Իրաւէրի նախահայրը. — Ջինաղ թագուհին կղեոպատրա. — Ուղտը՝ անապատի նաւը. — Գառունը՝ ծաղիկներու եղանակը. — Ծերութիւնը՝ կեանքին ձմեռը. — Բարձրաբերձ կաղնին՝ անտառներու իշխանը. — Ամբիծ շուշանը՝ խորհրդանշանն անմեղութեան:

347. — Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջ գտնուած բացայայտիչ—բացայայտեալները՝ մէկ գիծով, կոչականները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Ե՛ղբայրներ, մենք Քրիստոնեաներս, պարտինք հետեւիլ Յիսուսի. — Տղա՛ք, գիտցէ՛ք որ Ս. Գրիգոր, Հայոց Լուսաւորիչը հիմնեց Էջմիածինը. —Սիրելի՛ բոյր, կը ձանչնա՞ս արդեօք հօրեղբօրդ՝ փոքրիկ Գրիգորիկը. — Ո՛վ մարդ, դուն ինչ՞ ձանչցիր.—Ո՛վ Տէր, գա՛նձ ողորմութեան, ողորմէ՛ ինծի, մեղաւոր ծառայիդ. — Դո՛ւն, փափկաթե՛ւ զեփիւռ, առղորմէ՛ ինծի, մեղաւոր ծառայիդ. — Լռեցի՛ր, մորի՛կներ, հանդարտի՛, ծո՛վ, նուշ շունչովդ զովացուր գիս. — Լռեցի՛ր, մորի՛կներ, հանդարտի՛, ծո՛վ, եւ մեր նաւակը թող հանդարտօրէն սահի ջուրերուն վրայ:

348. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջի միջանկեալ նախադասութիւնները բացայայտիչներու վերածեցէ՛ք օրինակին պէս:

Դանիէլ որ մարգարէ մըն էր, առիւծներու գուբը նետուեցաւ. — Լոնտոն որ Անգլիոյ մայրաքաղաքն է, աշխարհի առևտրի քաղաքաւարդ ոսպանն է. — Ցիսուս որ աշխարհի փրկիչն էր, խաչին վրայ մեռաւ. — Մրջիւնը որ ժրաջան միջատ մըն է, իր ձմեռուան պարենը ամառուընէ կ'ամբարէ. — Նարեկացի Ս. Գրիգոր որ Նարեկի հեղինակն է, խրթին ոճ մը ունի. — Ձի՛ զի՝ որ մանուկներ էք, ուսման հետ միասին խաղ ալ պետ է. — Մանիշակը որ հաւատութեան խորհրդանշանն է, իր տերեւներուն տակ ինքզինք կը ծածկէ:

Օրինակ. — Դանիէլ մարգարէ առիւծներու գուբը նետուեցաւ:

ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆ ԻԲՐԵՒ ԱԾԱԿԱՆ

393. — *Անուններն ինչ ինչ պարագաներու մէջ կրնան ածականաբար գործածուիլ ըլլա՛յ ուրիշ անունի մը քով, ըլլա՛յ իբրեւ առորոգելի. օրինակ՝*

Կարգ մը տուներ, տեսակ տեսակ բոյսեր, շիշ մը գինի, շաբաթ իրիկուն, ծաղիկ հոտաւէտ, այս ծաղիկը վարդ է ևլն:

394. — *Անուններու սեռական եւ գործիական հոլովները՝ իբրեւ գոյականի մը լրացուցիչը, երբեմն ածականի իմաստ կուտան երբոր ինչպիսի հարցման պատասխանեն. օրինակ՝*

Երկրորդ կարգի տոմսակ, հրեշտակի ժպիտ, մէկ ալիով մարդ ևլն:

395. — *Անուններու նոյն հոլովները ածականի ուժով կրնան նաեւ առորոգելի ըլլալ. օրինակ՝*

Այս տղան երկու տարուան է, հատը երկու ոսխով է, (երկաթեայ, երկոտանի բազկու տեղ):

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

349. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ ածականաբար գործածուած անուններն որոշելով առորոգեցէ՛ք:

Դիւանապանը տասը տակառ գինի գնեց. — Մեր պարտէզին մէջ շատ տեսակ ծաղիկներ կան. — Այդ գործը հինգ օրուան աշխատանքի կը կարօտի. — Սա երեք յարկով տունը մերն է. — Երեսուն մեկ տարուան եղար. — Արեւածագը ոսկի ապարանքնան է. — Կիրակի գիշերուան հանդիսը փայլուն էր. — Դաւաթ մը ջուր տուր ինծի. — Երեքը շատ անգամ մանուկի վիճակ կ'ստանան. — Գարուն կեանքի մէկ գոհ գնաց մանուկ. —Մակոյկը վեց թիով էր.—Այդ մարդը անգութ է, բայց սիրտ մը ունի.— Ա ս մանուկը գոհար ժիրէրով օժտուած է. — Խանութպանը բաւական կանգուն կերպաս ծախեց. — Այդ մարդը առանձնայի խորամանկութիւն ունի:

350. — Հետեւեալ շեղագիր բառերը ածանցեալ կամ բարդ ածականի վերածեցէ՛ք:

Երիվ կայմով *շոգենաւ.* — **Բազում տեսակ** *կերպասներ.* — **Հրեշտակի** *անմեղութիւն.* — **Պժոխքի** *ժխոր.* — **Ութ ծալքով** *մատեան.*

—Ձորս ոտքով *կենդանի.* — **Առաջին կարգի** *բժիշկ.* — **Տասը տարուան** *շրջան.* — **Վեց ամսուան** *ննջուքիւն.* — **Օրթ անկիւնով** *աւազան.* — **Ութնաթ** *գիրք.* — **Երկաթի** *ամբոխութիւն.* — **Լոյս երես.**—**Հինգ տարուան** *մանուկ.* — **Աղամանդի** *սիրտ.* — **Մէկ ալիով** *մարդ:*

Օրինակ. — *Եռակայք շոգենաւ:*

351. — Հետեւեալ բառերուն մէջ շեղագիր անուններն ածականի ոյժ ունեցող գոյականի վերածեցէ՛ք օրինակին նման:

Արցունքի **շիթ**, *անձրեւի* **կաթիլ**, *հացի* **կտիճն**, *ձմեռուկի* **շերտ**, *աղի* **պաղուճց**, *ապուխտի* **փերթ**, *սխտորի* **պճեղ**, *ջուրի* **պուռն:**

Ծաղիկի **փունջ**, *օդի* **շիշ**, *հասկի* **խուրձ**, *բանալիի* **տրցակ**, *կերպասի* **ծրար**, *գարեի* **դէզ**, *յարդի* **շեղջ**, *հողի* **կոյտ**, *թուղթի* **պրակ**, *գիրքի* **հատոր**, *մարգարէի* **շարք**, *գինւոյ* **գունդ**, *փայտի* **բեռ**, *խոտի* **ապտ**, *ածուխի* **պարկ:**

Օրինակ. — *Շիթ մը արցունք, փունջ մը ծաղիկ ևլն.:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, — **Ս.ՈՒՍՈՒՑԻՉ**

Աբծաթափայլ վճի՛տ առուակ,
Յառաջ կ'երթաս դուն չարունակ.
Ափերդ կեցած կը խորհիմ ես,
Ուրկէ՞ կուգաս, ո՞ւր կը դիմես:

—Մութ ժայռերու ծոցէն կուգամ,
Ծաղկի, խոտի վրայ կ'ընթանամ,
Իմ հայելիիս մէջ՝ յամրերուր
Կը ծրփայ լուրթ երկնապատկեր:

Այսպէս ղրկուրթ տղու հանգէստ,
Կ'երթամ առաջ մեծ ո՞ւր, անգէտ,
Ան որ քարէն զիս բխեցուց
Կ'ըլլայ անշուշտ ինձ ուղեցոյց:

Թրգմ. **Ե. Տ. Ճ.** ԿԷՕՔԷ

Թելադրութիւններ.— *Գոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել բառերը:*

ԴԱՍ. — ՊԱՐԱԳԱՅԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՆԵՐ

396. — Անուններու զանազան հոլովները երբեմն կը գործածուին մակբայի իմաստով և պարագայ ցոյց կուտան:

Հոլովներու այսօրինակ կիրարկութիւն տեղի կ'ունենայ հետեւեալ պարագաներու մէջ:

1.— Տեղ ցուցնող անուննները հայցական ձեւով կը գործածուին, պատասխանելով ո՞ր հարցման. օրինակ՝ Լեւոն դպրոց գնաց:

2.— Չափ, ճամբայ և տեւողութիւն ցուցնող անուննները նոյնպէս հայցական կը գործածուին պատասխանելով ո՞րչափ հարցման. օրինակ՝ Նաւը տասը մղոն ճամբայ առաւ, փիղը չորս դար կ'ապրի ևն:

3.— Ժամանակ ցուցնող անուննները հայցական, սրական, բացառական և գործիական ձեւերով կը գործածուին պատասխանելով ե՛րբ, ո՞րչափ ատեն հարցումներուն. օրինակ՝ Այս առաւ պիտի ճամբորդեմ. ժահևանակին հասաւ. այս գործը մէկ աւիւեն կը լրանայ. օրերով ապասեցի ևն:

4.— Անուններու գործիական հոլովը մակբայական իմաստ ունի նաև երբոր պատասխանէ ինչպէս հարցման. օր. Իմաստութեամբ չարժեցաւ, տխուր դէմքով կը հառաչէր ևն:

397. — Պարագայական հայցականները, տրական, բացառական, գործիական հոլովներուն նման, բնութեան խնդիր են բայի:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՀՋՕՐԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Գայլը յափշտակեց գառնուկ մը և ուրախ զուարթ կը տանէր ապահով տեղ մը նախաճաշիկ ընելու: Ճամբան անտառին մէջ հանդիպեցաւ առիւծին որ գայլին ձիրաններէն խլեց որսը եւ սկսաւ ինք լափել զայն: Գայլը մէկ կողմ քաշուած եւ առիւծէն բաւական հեռու կանգնած՝ սկսաւ ողիողորմ ոռնալ եւ կաղկանձել, դունչը դէպի երկինք ցցած: — «Այդ ինչ կ'աղաղակես» հարցուց առիւծը գայլին: —Գայլը պատասխանեց.

— «Ես դէպի երկինք կ'աղաղակեմ եւ կ'ըսեմ որ զօրաւորները ակարներէն չեն վախնար ու չեն առնար, այս ինչ արդարութիւն է» : —«Ինչո՞ւ այդ բանը չմորհեցար երբոր գառնուկը կը յափշտակէիր» պատասխանեց առիւծը եւ հանդարտօրէն վերջացուց ճաշը:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ եւ ուղղագրել այս հատուածը, բացատրել առակին նիւթը եւ բարոյականը:

ՀՐԱՀԱՆԴՆԵՐ

352. — Հետեւեալ խօսքերուն պարունակած պարագայական հոլովները որոշելով տողագծեցէ՛ք:

Ցխուռւ Երուսաղէմ մտաւ ովսաննաներով. — Իրիկուան ձեզի սիջի գամ. — Խաղողը կը խաղեն աշունին. — Եղբայրս Բարիզ մեկնեցաւ. — Դալ ամիս պիտի գամ. — Քահանան գլուխը դրաւ սպաղաւարտը. — Բոլոր գեւերը ծով կը թափին. — Անցեալ տարի սով պատահեցաւ.—Մեծ կես օրին կը ճաշենք. — Մեր պապերը ջերմեռանդութեամբ փարած հին հրեից հաւատին. — Քանի մը բայլ առաջացիր. — Շատ ճամբայ բալեցիր.—Դպղրող թռչուններէր Մարտին կուգան, Օգոստոսին կ'երթան. — Ջահել գրիչը ձեռին առաւ. — Ջուարթ սրտով վայելեցիք կեանքը. — Վահան գիշեր ցորեկ կ'աշխատի:

353. — Հետեւեալ խօսքերուն շեղագիր պարագայական գործիականները ածանցեալ կամ բարդ մակբայներու վերածեցէ՛ք օրինակին պէս:

Խոհեմութեամբ գործեցիք. — Ջարունի **տխուր դէմքով** կը խորհէր. — Արեւը **պայծառութեամբ** ճառագայթեց. — Ձանգակը **ուժգնութեամբ** կը հնչէր. — Միհրան **ծուլութեամբ** ժամանակ կը վատնէր. —**Սուր միտքով** ըմբռնեցիք՛ ձեր դասերը. — Ահռչակ **սրագ ըննթացքով** կը հոսի. — Պարտիզի **հաղարավարութեամբ** վարուիլ ամենուն հետ:

Օրինակ. — Խոհեմաբա՛ր գործեցիք. — Ջարունի տիրադէմ կը հառաչէր:

Դ.Ս.Ս. — ՅՕԴԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

398. — Անուններու գործիական հոլովները Թէ՛ եզակիի Թէ՛ յոգնակիի մէջ որոշիչ յօդ չեն առներ. օրինակ՝

Այս գործով կ'ըսուի, փոխանակ այս գործովը ի:

399. — Թիւն վերջաւորող և or բաւին հետեւող, ինչպէս նաև անկանոն հոլովում ունեցող անուննները ո՛չ միայն գործիականի, այլև եզակի սեռականի, տրականի մէջ ալ որոշիչ յօդ չեն առներ:

400. — Անուն մը երբ յօդ ունեցող յատկացուցիչ ունեցող, դիմորոշ յօդ կ'առնէ անխախտ ամէն հոլովի մէջ ալ. օր՝

Գիտուններն աշխատութեամբը, երեւանդին քրոջը ևլն:

401. — Ցուցական ածականներուն ընկերացող գոյականները որոշիչ յօդով կը գործածուին ընդհանրապէս, բացի գործիական հոլովէն և հոլովական այն ձեւերէն ուր գոյականը յօդ չ'առներ. օրինակ՝

Այս գիրքը, նա այդիին, այն օրուան, սա կնոջ ևլն:

402. — Անորոշ ածականներուն ընկերացող գոյականները որոշիչ յօդ չեն առներ յետագայ բացառութիւններէն զատ:

1.— Նոյն, միևնոյն, միւս, մեկալ, այսինչ, այդինչ, այնինչ ածականներու գոյականներն անպատճառ որոշիչ յօդ կ'ուզեն. օրինակ՝ *նոյն մարդը, միւս գրիչը ևլն:*

2.— Որ, ասանկ, ադանկ, անանկ, այսչափ, այդչափ, այնչափ, այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, բոլոր ածականներուն գոյականները ո՛չ միշտ՝ այլ պարագային համեմատ որոշիչ յօդով կը գործածուին. օրինակ՝ *Ո՛ր տունը կը կենաք, ո՛ր սիրտ կրնայ դիմանալ ևլն:*

403. — Յատուկ անունները՝ բացի հայցականէն և բացառականէն, միւս հոլովներու մէջ սովորաբար յօդ չեն առներ՝ բացի այն պարագայէն երբ ածականի մը կամ յատկացուցիչի մը ընկերացած են. օրինակ՝

Գոլոմպոս գտաւ Ամերիկան, Ջէյմս Անգլիան, Պաղեստինի կեսարիան ևլն:

404. — Ընդհանրական լեզուի մէջ յատուկ անունները առ հասարակ յօդով կը գործածուին. օրինակ՝

Մարմին եկաւ. խօսէ՛ վրանին որ դայ ևն:

ՀԻԱՍԱՆԳՆԵՐ

354. — Հետագայ նախադասութիւններուն մէջ յօդի գործածութեան սխալներ կամ պակասներ կան, ուղղեցէ՛ք կամ լրացուցէք:

Եւրոպան մին է աշխարհի հինգ մասերուն. — Ասանկ կեանքի վախճանը գէշ կ'ըլլայ. — Բոլոր գիւղ իրար անցաւ. — Այդպիսի մարդուն հանդիպած չէի. — Այն ձմեռուանը ցուրտը սաստիկ էր. — Սա ոսկի աւրեղ տ'ւր. — Բոլոր աշխարհը չսեց այդ դէպի. — Միւս կողմէ դարձի'ր. — Միեւնոյն խօսք կը կրկնես. — Այնպիսի եղբօրմէն զրկուեցայ. — Մի'շտ նոյն ծոյլ ես. — Նա՛ ուղղութեամբը առաջ գնա՛ եւ պիտի գտնես այնինչ չին. — Դուք ո՛ր դաս կ'ընծրէք. — Այն փորձութենէն ալ ազատեցանք Աստուծովը. — Ցիսուսը մկրտուեցաւ Պաղեստինին Յորդանանի մէջ. — Ո՛ր խիղճը կը տանի այս անգթութեանը. — Այս ամիսի վերջ մեկալ տուն պիտի բնակիմ. — Ուրիշ խաղաթը գացի. — Երկի Մուշեղը եկաւ եւ հետը խաղացինք. — Միոյն բոլոր մօր սիրտն է:

355. — Հետեւեալ անուններուն քով դրէ՛ք նշանակուած ցուցական կամ անորոշ ածականներէն մէյ մէկ հատ, գոյականներուն ալ կցելով մէյմէկ որոշիչ յօդ, եթէ յօդ կ'առնեն:

Այս, այդ, այն, սա. — *Ժամանակէ խվեր, մարդու, բնակարան, ղեռան:*

Նոյն, ո՛ր, միւս, ամէն, ասանկ, ինչ ինչ. — *Խօսք, օրուան, աղջկան, կենդանի, խաւրիւն, միջտեներ:*

Մէկալ, միեւնոյն, այնինչ, ուրիշ, այդչափ. — *Եղբօր, դասի մէջ, պաշտօնեայ, ծաղիկ, նեղութեան:*

ԴԱՍ. — ՅՕԴԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ. (Շար.)

405. — *Սահցական ածականներուն ընկերացող գոյականները, ի՛նչ հոլով ալ ըլլան, դիմորոշ յօդ կ՚առնեն հետեւեալ կերպով :*

Իմ սահցական ածականին գոյականը կ՚առնէ ս յօդը· օրինակ՝ իմ տունս :

Քու սահցական ածականին գոյականը կ՚առնէ դ յօդը· օրինակ՝ քու տունդ :

Իր, անոր, մեր, ձեր, իրենց, անոնց սահցականներուն գոյականը կ՚առնէ ը կամ ն յօդը· օրինակ՝ իր տունը, մեր այգին ևլն :

406. — *Դիմորոշ յօդերէն ս կը գործածուի նաև երբեմն ցուցական այս նշանակութեամբ· օրինակ՝*

Աչխարհս վրայ, փոխանակ ըսելու՝ այս աչխարհի վրայ :

407. — *Ս, դ յօդերը քիչ անգամ կը գործածուին նաեւ անձնական դերանունի իմաստով, ս առաջին դէմքի, դ երկրորդ դէմքի համար· օրինակ՝*

Ես՝ արուպս, դուք՝ քահանաներդ, մեղի՝ աչխարհականներուս ևլն :

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — **ԹՌՉՈՒՆԻՆ ԲՈՒՆԸ**

Թռչունի մը բոյնը չատ հետաքրքրական դասեր կը թևլադրէ : Դիտեցէ՛ք, աղա՛ք, թէ մայրը իր ձագերը հանելէ յետոյ՝ ի՛նչ զորավոր զուրգուրանքով կը խնամէ զանոնք : Նայեցէ՛ք, անիկա չարունակ կ՚երթայ կուգայ և իր կտուցովը կեր կը բերէ իր ձագերուն : Անոնք ալ հրճուագին ճլվլտմամբ, մինչեւիկ գլուխնին կը անկեն և կերը կը խլեն իրենց մօրը բերնէն : Վերջապէս օր մըն ալ կը նայիս որ մայրը անտեղը ոգևորութեան մէջ է, բոյնին չուրջ կը դառնայ, կը թևատրախէ, և բերնին մէջ կերի խայծ մը բռնած՝ կարծես թէ բոյնէն դուրս կը կանչէ իր ձագերը : Ձագուկներն ալ կ՚ոգևորուին, նախ՝ բոյնին մէջ կ՚սկսին իրենց թևերը չարժարկել, վերջապէս իրենց մօրը չարժումներէն խրախուսուած, նո՛յնքան ալ հրապուրուած անոր բերանի խայծէն, բոյնէն դուրս թռչելու իրենց առաջին փորձը կ՚ընեն :

Մայր թռչունը այդ օրը կը լրացնէ իր մայրական վսեմ պաշտօնը որովհետեւ իր ձագերը թռցուց :

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել դժուարին բառերը, եզրակացնել բարոյականը :*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

356. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր գոյականները, յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց պաշտօնները :*

357. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ ստացական ածականներուն ընկերացող անուններուն կցեցէ՛ք պէտք եղած դիմորոշ յօդերը :*

Իմ եղբայր հարուստ չէ. — Մեր տուն շատ հեռու է. — Իմ դասը դաւսկ աւելի դժուարին է. — Անոնք իրենց ժամանակ ընդունայն կը վատնեն. — Ձեր տեղակիներու մարդութեան հոգ տարէ՛ք. — Իր կեանքի մէջ ցաւ կրած չէ. — Անոր օգնութեամբ ազատեցանք այս փորձանքին. — Մեր քանիով կատարուեցաւ անոնց գործ. — Քու հայր ո՞ւր գնաց :

358. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջ գործածուած դիմորոշ յօդերուն ի՛նչ նշանակութեամբ (ցուցական՞ն, ստացակա՞ն թէ անձնական) գործածուած ըլլալը որոշեցէ՛ք բերանացի :*

Մարդս ամեն բանէ շուտով կը ձանձրանայ. — Նուաստս շինեցի այս գործիքը. — Աչխարհիս վրայ կատարեալ հանգստութիւն չկայ. — Ամեն տեղ չափդ ճանչցի՛ր. — Չգի՛ մանուկներուդ կը վայլէ հնազանդիլ ձեր ծնողքին. — Ես՝ Գրիգոր կը խոստովանիմ քեզի թերութիւնս. — Ստիպէ ձեր ծնողքին. — Ես՝ Գրիգոր կը խոստովանիմ թերութիւնս. — Ստացագրագրեալս կը հաստատէ նամակս. — Երկրիս մօտաւորագոյն մոյորակը Հրատն է :

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՄՈՒԿՆ ՈՒ ԿԻՒԱՆ**

Մուկ մը հաս հան երբ կը դառնար, կը չրջէր,
Հանդիպեցաւ կրիայի մը որ... խնդդ չէր·
Ըսաւ անոր.— «Քու տունդ է մի բանս մըն ալ
Մինչդեռ ան՛ս հան պալատը նա՛ փառաւոր
Ուր ես կ՚օթեմ իչխանին հետ քաղաքին» :
Կրիան յայնժամ տրտում անոր պատասխան
—«Ես իմ խորչէս փոքրիկ ու նեղ չատ գոհ եմ,
Որովհետեւ իմս է այն» :

Թրգմ. **Ե. Գ.**

Թելադրութիւններ. — *Գոյ արտասանել այս ոտանաւոր-առակը, արձակի վերածելով պատմել նիւթը եւ բացատրել բարոյականը :*

ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆԻՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

408. — *Անունին իբրև վերադիր կամ լրացուցիչ կրնան ծառայել բոլոր ածականները. օրինակ՝*

Կարմիր վարդ, աւելի առատ, այդ տղան ևչ:

409. — *Անունին լրացուցիչ կրնայ ըլլալ նաև ուրիշ անուն մը կա՛մ իբրև յատկացուցիչ, կա՛մ իբրև բացայայտիչ, կա՛մ իբրև ածականաբար գործածուած գոյական, կա՛մ իբրև խնդիր. օրինակ՝*

Կաղնի անխ, Ներսէս կաթողիկոս, վարդ չրթունք, մէկ օրուան կեանք, չորս ձիով կառք ևչ:

410. — *Դարձեալ անունին լրացուցիչ կրնայ ըլլալ պատգամական խնդիր մը. օրինակ՝*

Առանց ջուրի ազբիւր, դիպի մահ վազք, ղեռաև տակ ճամբայ ևչ:

ԱՆՈՒՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

411. — *Անունը լուծելու համար պէտք է որոշել*

1.— *Տեսակը, այսինքն յատո՞ւկ թէ հասարակ ըլլալը.*
2.— *Թիւը, » եղակի՞ թէ յոգնակի լինելը.*
3.— *Հոլովը.*
4.— *Ցօդը, եթէ ունի.*
5.— *Նախադասութեան մէջ ունեցած պաշտօնը, այսինքն՝ աէր բայի, սեռի խնդիր, բնութեան խնդիր, լոկ խնդիր, յատկացուցիչ, բացայայտիչ, կոչական, ստորոգելի կամ ածականաբար գործածուած գոյական ըլլալը:*

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԳՆԴԱՑԻՒ ՑԱՄՍՈՒԹԻՒՆ

Երկու գնդացիներ միասին քաղաք կ'երթային երբոր հեռուն չարժուն ձերմակ առարկայ մը տեսան դաշտին մէջ: Գնդացիներէն մին ըսաւ թէ արագիլ ըլլալու է այդ առարկան, միւսը կարծիք յայտնեց թէ այծ է: Առաջինը կրկնեց թէ արագիլի կը նմանի, միւսը կրկին պնդեց թէ անպատճառ այծ է: Մինչդեռ երկուքն այսպէս կը վիճաբանէին, ձերմակ չարժուն առարկան յանկարծ բարձրացաւ օդին մէջ, որով հաստատուեցաւ թէ արագիլ մին էր որ թռաւ.—«Թո՛ղ թռչի, բացագանչեց մեր միւս յամառ դեղացին, նորէ՛ն կ'ըսեմ այծ է, թռաւ ալ ևհ այծ է»:

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս զրոյցը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը եւ եզրակացնել բարոյականը:*

ՀԱՄԱՆԳՆԵՐ

359. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր գոյականները. յետոյ բերանացի կատարեցէ՛ք անոնց լուծումը:*

360. — *Հետեւեալ գոյականներէն իւրաքանչիւրին դով դրէ՛ք երկերկու որակական ածական վերադիր-լրացուցիչները:*

Հանդէս, աւկած, աղօթք, երաժշտութիւն, գեղեցկութիւն, փաստ, հոսանք, յորձանք, ուրուական, կիրք, պատրանք:

361. — *Հետեւեալ գոյականներէն իւրաքանչիւրին դով դրէ՛ք երկերկու յատկացուցիչներ:*

Կեռւզը, զրահը, յատակը, թեզանիքը, ձգողութիւնը, կատարը, շրջանակ, յարդարանքը, շնչոտ, ցուրտը, ևերդաշնակութիւնը:

362. — *Հետագայ գոյականներուն դով դրէք պատշաճ բացայայտիչներ:*

Ս. Սահակ, Հոմերոս, Իթակոյ, Ս. Ստեփաննոս, Պարոնեան, Երուսաղէմ, Աթենաս, Վարդան, Լուսինը, ժանեատոյը:

363. — *Հետագայ նախադասութիւններուն մէջ ստորագծեցէ՛ք այն բառերը որոնք գոյականներու իբրև խնդիր-լրացուցիչ ծառայած են:*

Շիմբանգին տեսակ մը կապիկ է. — Օրհնիի հակառակ ընթացքը կը պաժուի. — Եղբայրս շիշ մը գարեջուր խմեց. — Մեկ շաբաթուան աշխատութիւն կը բաւէ այդ գործին. — Զարիփի դէմ բարիքը վեհանձն մարդոց գործ է. — Մենք իրեւ նախանձաշ՝ կաթով սուրճ կը խմենք. — Հօրեղբայրս արծաթ գլուխով գաւազան մը ունի. — Ընկերութենէն հեռու մենիկ կեանքը ախորժելի չէ:

364. — *Վերի հրահանգին, ինչպէս նաեւ 347, 349, 352, 358րդ հրահանգներու բոլոր գոյականներուն լուծումը կատարեցէք բերանացի:*

365. — *Հետեւեալ իսօսքերուն մէջ շեղագիր ստորադաս նախադասութիւնները գլխաւորին մէջ ծուլեցէք, ստորադաս նախադասութիւնները յարաբերեալ անուններուն խնդիր ընելով, օրինակին հետեւողութեամբ:*

Թափանցիկ կը կոչուին, այն մարմինները որ ապակիի նման են. —*Երկաթիւ կը կոչուին այն կառոյցը որ երկու անիւով են.*—*Թշուառ կ'ըլլան այն մարդիկ որ հաւատոմէ զուրկ են.* — *Պարտիմ խորհիլ այն անձերը որ օգնութեան կարօտ են.* — *Շատ անգամ սիրտ ալ հետու կ'ըլլան այն բարեկամները որ աչքէ հեռու են:*

Օրինակ. — *Ապակիի նման մարմինները թափանցիկ կը կոչուին:*

366.—*Հետեւեալ գոյականներով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:*

Օձապտոյտ ճամբայ, գիտութեան հետու, ոսկի երազ, փուխ ուսանող, կաթիլ մը ջուր, հարիւր տարուան շրջան, խելքի վեր երեւոյթ, առանց ցաւի մահ, գոյութեան պայմար, ուժի չափ հնարաւորութիւն, բաղխիրով ճամբորդութիւն, անխոնջ աշխատութիւն:

Օրինակ. — *Օձապտոյտ ճամբաներէ անցնելով ճամբորդեցինք:*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ԳՈՄԸ

Նախագիծ. — 1.— «Պահ՛, գամ մը պակսա, հոգ չէ»: 2. Ձիուն մէկ պայտը կ'իյնայ: 3. Ձին կը կաղայ: 4. Դողեր կը հետապնդեն գիւղացին որ չի կրնար ձին փախցնել: 5. Գիւղացին կը կողոպտուի գողերէ: 6. Գիւղացին կը խորհրդածէ անձրեւին տակ ինքիրեն խօսելով: (*Շարադրեցէ՛ք այս պատկերազարդին վերի պատկերներուն թելադրած մանրամասնութիւններով. եզրակացուցէ՛ք բարոյականը*):

ԴԱՍ — ԱԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆՆ ՈՒ ՇԱՐՔԸ

412. — *Որակական ածականները հասարակօրէն նախադասութեան մէջ կամ անունի մը լրացուցիչն են կամ էական բային առորոգելին. օրինակ՝*

Կարմիր կեռաս. կեռասը կարմիր է:

413. — *Որակական ածականը երբոր գոյականի մը լրացուցիչն է, կը կոչուի վերադիր:*

414. *Բոլոր ածականները ընդհանրապէս գոյականէն առաջ կը դրուին. իսկ երբ գոյական մը մէկէ աւելի ածականներ ունի, ցուցականը՝ անորոշէն, անորոշը՝ թուականէն, եւ թուականը՝ որակականէն առաջ կը դրուի ընդհանրապէս. օրինակ՝*

Այդ երկու ընդարձակ տուները, միւս երեք ձիերը են:

ԱԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ

425. — *Որակական ածականները երեք աստիճան ունին. դրական, բաղդատական, գերադրական:*

416. *Ածականին դրական աստիճանը գոյականին վրայ պարզապէս յատկութիւն մը կը հաստատէ. օրինակ՝*

Աղեկ օդ, գէշ կերակուր, բանձր մուխ եւլն:

417. — *Բաղդատականը գոյականին վրայ յատկութիւն մը կը հաստատէ զայն բազդատելով ուրիշ գոյականի մը հետ:*

418. — *Բաղդատական ածականը կը չինուի*

1.— *Աւելի մակբայով երբ առաւելութիւն կը ցուցնէ. օրինակ՝ Այս աշտարակը աւելի բարձր է քան միւսը:*

2.— *Այնչափ, այնիսկ, նոյնչափ, նոյնիսկ, որչափ, որիսկ մակբայներով երբ հաւասարութիւն կը ցուցնէ. օրինակ՝ Այս աղան այնչափ ուշիմ է որչափ միւսը:*

3.— *Նուազ մակբայով երբ նուազութիւն կը ցուցնէ. օրինակ՝ Շոգին նուազ ծանր է քան օդը:*

419. — Գերադրականը գոյականին վրայ յատկութիւն մը կը հաստատէ բոլոր իր նմաններէն գերազանց կամ ստորին աստիճանով մը:

420. — Գերադրականը կը չինուի գոյն մանրիկով կամ աւելի բառին բարդութիւնովը, կամ ևն, աւելևն բառերով, կամ ինչ ինչ ածականներու առաջին վանկը պղտիկ տարբերութեամբ մը կրկնելով. օրինակ՝

Վեհագոյն բազձանք, աւելևաբարձր լեռ, ևն պզտիկ չուն, աւելևն գոհևիկ մարդը, խասխաւիր խնճոր, դեխդեխին դէմք ևլն:

421. — Գոյն մանրիկով չինուած ածականները երբևմն բազդատական իմաստով ալ կը գործածուին. օրինակ՝

Այրը հզօրագոյն է քան կինը:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԵՐԵՔ ՏԱՂԵՐ

Երբոր ես կարդալ գրել ըսկսայ
Տակաւին տղայ,
Մեր այգեբէնի՝ գևղեցիկ, պերճն
Մէջէն առաւերուն,
Երեք հասը նախ լեզուս իմ թոթով
Հեգեցի չուտով:

Իսկ երբ պատանի եղայ, և կարդ
Քանի մը խելօ տող
Իրար բերելով գրել քիչ ու չատ
Բան մը պատիպատ,
Այդ երեք տասը իմ գրչիս տակար
Միշտ նվիրը կ'ըլլար:

Ապոնց մէկ հասը Սեհն է սերտաճին
Սեհն, ա՜հ, սիրացան,
Ապա՛ է տասը բարևնըշանակ,
Վերջն ալ Բեհն ծինակ,
Այս երեքն անա զոր ուսայ հեգել,
Միշտ կ'ուզեմ երգել:

ԹՈՏԻՒՆ.

Թելադրութիւններ. — Դուց արտասանել այս ոտանաւորը, սրծակ լեզուով պատմել նիւթը, բացատրել եւ ուղղագրել դժուարին բառերը.

ՀԱՐՑԱՔՆՆԻԿ

367. — Հետևեալ նախադասութիւններուն մէջ ածական վերադիրները՝ մէկ գիծով, ածական ստորոգելիները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Թշնամիին ևերեզը վսեմագոյն առաքինութիւնն է. — Գեղինը ծածկուեցաւ ձևփաձևրմակ ձիւնով.—Կապարը ծանր է, բայց ոսկին աւելի ծանր է. — Ի՛նչ հաւատարիմ կենդանին շունն է.—Այս հորը նուազ խորունկ է քան մեր տունինը. — Երկաթը ամենեն օգտակար մետաղն է. —Մարդիկ ա՛շխատի առողջ միտ կուենան՝ որպէս առողջ մարմին. — Ամենամանր հաֆձերը կը զննուին մանրադոյնով. — Գերագոյն վայելքը կրնայ ձաշակուիլ ուրիշին բարիք ընելով. — Ովկիանոսներու ամենեն խոր անդունդներուն մէջ ալ կենդանիներ կ'ապրին. — Կախիամանդ մարգերուն մէջ երիվերանգ ծաղիկներ կը պսպղային. — Մեր պարտէզը աւելի պղտիկ է քան մերինը, բայց ծակորինը այնքան պզտիկ չէ.— Աերեին է'ն մօտ մոլորակն է Փայլածուն. — Ցակոբ չատ է, վահան՝ աւելի չատ, իսկ Պօղոս՝ ամենեւնէն չատ:

368. — Վերի հրահանգին ածականներուն աստիճանները որոշեցէ՛ք բերանացի:

369. — Հետևեալ ածականները նախ իրենց ստորոգելի, յետոյ իրենց վերադիր գործածելով երկերկու նախադասութիւն կազմեցէ՛ք:

Հեղուկ, թափանցիկ, կաթագի, երկակենցաղ, կանգակապոյտ, ամենամանուրբ, վտանգաւոր:

Օրինակ. — Ջուրը հեղուկ է.
Հեղուկ մարմինները աւելի խիտ են քան կազային մարմինները:

370. — Հետևեալ ածականները նշանակուած անուններուն նայ դրէ՛ք պէտք եղած բ՝ երականական շարքով:

Միւս, ձերմակ, այն, երեք, **տուներ.** — Ծոյլ, միևնոյն, երկու, այն, **տղաք.** — Օգտակար, որևէ, հինգ, **գիրք.** — Անպիտան, քանի մը, սա, **մարդիկ.** — Մոլար, այդ, **ճամբան.** — Եօթը, այս, սուրբ, **խորհուրդներ.** — Գեղեցիկ, տասը, ուրիշ, **ծաղիկներ.** — Երկու, սմանչելի, սա, **կառքեր:**

Օրինակ. — Այն միւս երեք ձերմակ տուները:

371. — Հետևեալ ածականները **գոյն** մասնիկով եւ **ամէն** բառով գերադրականի վերածեցէ՛ք:

Սիրելի, փափուկ, յոռի, դառն, խնամոտուն, չերմ, հզօր, ստուար, ստորին:

Օրինակ. — Սիրելի, սիրելագոյն, ամենասիրելի:

ԴԱՍ. — ԱԹԱԿԱՆՆ ԻՐԵՒ ԳՈՅԱԿԱՆ

422. — *Բոլոր ածականները կրնան առանձին գոյականաբար գործածուիլ երբոր կարելի ըլլայ ածականին ընկերացող գոյականը զեղչել, առաջուց յիշուած կամ զօրութեամբ իմացուելիք անուն մը ըլլալուն համար. օրինակ՝*

Զոր փայտին հետ թացն ալ կ'այրի, փոխանակ ըսելու՝ Թաց փայտն ալ կ'այրի։

423. — *Գոյականաբար գործածուած ածականները գոյականի յատկութիւն կ'ատանան և զեղչուած կամ զօրութեամբ իմացուած գոյականին տեղ իրենք կը հոլովուին և յօդ կ'առնեն. օրինակ՝*

Բարի ընկերներու մօտեցէ՛ք, չարերեն հեռացէ՛ք։

424. — *Որակական և թուական ածականները երբ գոյականաբար գործածուին, հոլովումի ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հոլովուին ընդհանրապէս։*

425. — *Երկու թուականը երբոր յօդ առնէ կամ հոլովուի, ֆ մը կ'աւելցուի ծայրը. օրինակ՝*

Երկուքը, երկուքին, երկուքէն ևլն։

426. — *Երօր, իլը, տասը թուականները երբ հոլովուին, իրենց ծայրերու ր գիրը նի կը փոխուի. օրինակ՝ երօրնէն, տասնէն, իննով ևլն։*

Դարձեալ՝ այդ ըներն յօդի տեղ կը բունեն և իրենց անմիջական կերպով յաջորդող ձայնաւորէ մը առաջ նի կը փոխուին. օրինակ՝

Երօրն ալ, տասն է, իննն իակ ևլն։

427. — *Ցուցական և անորոշ ածականները երբոր առանց գոյականի առանձին գործածուին, ներանուն կը փոխուին։*

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

372. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ գոյականաբար գործածուած ածականները որոշելով ստորագծեցէ՛ք։*

Աշխարհի մէջ քչուտ մարդիկ երջանիկներեն ուելի են. — Ծովերու մէջ խոշոր ձուկերը կը կլլեն փոքրերը.—Խնճորին կ'ն պատուա-

Ամասիայեն կ'ելլէ. — Առաջին դասարանին մէջ տասը տղայ կան, երկրորդին մէջ՝ ութ. — Մենք սովորական կառախումբով գնացինք, անոնք ձեպընթացով պիտի գան. — Արդարին աղօթքը ազդեցիկ կ'ըլլայ. — Մէկ կայ որ հազար կ'արժէ, հազար կայ որ մէկ չ'արժեր. — Մինչեւ որ հաստը բարակնայ, բարակին հոգին կ'ելլէ. — Զմեղինս կորուսեցաւ. նոր մը պիտի գնեմ. — Դեղեցկին պաշտուելը բնական զգացում մըն է. — Նուշին անուշը կ'ուտուի, չեղինն իւղ կը հանեն. — Հաճելի է չեռներուն եւ դաշտերուն ակնապարար կանաչը. — Շոայլ մարդիկ մէկի տեղ չորս կը ծախսեն։

373. — *Վերի հրահանգին գոյականաբար գործածուած ածականներուն զեղչեալ կամ զօրութեամբ իմացուած գոյականները բերանացի ըսէ՛ք։*

374. — *Հետագայ նախադասութիւններուն մէջ շեղագիր գոյականները զեղչելով անոնց ընկերացող ածականները գոյականի վերածեցէ՛ք։*

Պզտիկ մեղուները մեծ մեղրերու կ'առաջնորդեն. — Զարմալ կեանքը փափուկ կեանքէն աւելի առողջապահիկ է. — Զօրաւոր կենդանին կը յաղթէ տկար կենդանիին։. — Մարդոց մէջ տասը հոգիէն իլը հոգին իր վիճակին գոհ չէ. — Մեր եկեղեցին իր գոյութիւնը կը պարտի իր հայրապետներուն, այդ երանելի անձերուն. — Մոլորակներու շարին մէջ երկիրը երորդ մոլորակն է. — Զարունի իլը իւնոր ուներ, ևօրը մէջ երկիրը երորդ մոլորակն է. — Զարունի իլը իւնոր ուներ, ևօրը մէջ երկիրը երորդ մոլորակն է. — Զարունի իլը իւնոր ուներ, ևօրը տասը ընկերներուն տուաւ, երկու հատն ալ իմ կերաւ։

Օրինակ. — *Պզտիկ մեղուները մեծերու կ'առաջնորդեն։*

375. — *Հոլովեցէ՛ք հետեւեալ ածականները։*

Զոր, թեթեւ, ծոյլ, երկչոտ, կորովի, ձշմարիտ, բարի, մեկ, երկուք, հինգ, ևօրը, տասը, իլը, առաջին, չորրորդ, հարիւրերորդ։

376. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջ ցուցական եւ անորոշ ածականները՝ մէկ, ցուցական եւ անորոշ դերանունները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք։*

*Այս ճամբան մեծ է, ասկէ՛ գնացէ՛ք. — Այսինչ մարդը այնինչին հարստութիւնը չունի. — Սա չեռները կը տեսնե՞ս, անոնց եկու անուներ կան. — Ձշմարիտ բարեկամն այն է որ անկեղծ է, եւ ո՛չ թէ տուներ կան. — Այդ տունը միւսին օդաւետ է, այն մարդը որ երեսպաշտութիւն կ'ընէ

Դ.Ա.Ս. — ԱԾԱԿԱՆՆ ԻԲՐԵՒ ՄԱԿԲԱՅ

428. — *Կան կարգ մը բառեր որոնք բնութեամբ թէ՛ ածական են, թէ՛ մակբայ, ինչպէս են շատ, փիչ, հերիք, բաւական, խիստ, սաստիկ, չարաչար, գէշ, աղեկ, շուտ ևլն։*

429. — *Բոլոր որակական ածականները կրնան բայի հետ ալ գործածուիլ իբրև լրացուցիչ բայի, և այն ատեն որակական մակբայ կ'ըլլան. օրինակ՝ Այս ծաղիկը անուշ կը հոտի ևլն։*

430. — *Ասանկ, աղանկ, անանկ, այսչափ, այդչափ, այնչափ, այսքան, այդքան, այնքան, որքան, ինչքան, որչափ, նոյնչափ, նոյնքան անորոշ ածականները՝ առանձին և մը անորոշ ածականը՝ ուրիշ մակբայներու հետ միանալով կրնան մակբայաբար գործածուիլ. օրինակ՝*

Ասանկ կը վայելէ քեզի. ես ա՛նչափ յոգնեցայ. փիչ մը կեցիր ևլն։

431. *Որակական ածականներէն մէկ քանիները գործնական հոլովի ձեւով ալ կը գործածուին իբրև մակբայ. օրինակ՝*

Շուտով, չտապով, մեղմով ևլն։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. ՏԵՐԵՒԱԹԱՓԸ

Աչունի վերջին՝ երբոր առաջին եղեամը կ'իյնայ, այգիներու և պարտէզներու վառ դալարագեղութիւնը կ'սկսի նուաղիլ, ժժգունիլ։ Տերևներու սկիսպարար կանանչութիւնը կ'այլափոխի և այս անգամ հասատարած կանանչութեան կը յաջորդէ զանազանակ երիվներանգութիւն մը։ Ցուրտ եղեամը տերեւներուն կեանքը կը ծծէ, բայց միւս կողմէ զանոնք կը ներկէ կարմիրով, կապոյտով, դեղինով եւ ուրիշ գոյներով, ասոր մը պէս՝ որ հիւանդին դէմքը կը գունատուրէ վաղանցիկ երանգներով։ Երբոր աշնանային հովը սաստկաշունչ կը փչէ, մանաւանդ տերեւները ընդոստ կը խլուին իրենց ճիւղերէն և օդին մէջ խոշ պար մը կը դառնան, երիվներանգ թիթեռնիկներու թոչուն երամի մը պատրանքը տալով։ Յետոյ գետին կ'իյնան և հողին վրայ հաստատիւն կը փռուին գունագեղ օձոցի մը պէս, որ սակայն շուտափոյթ կ'աւերուի յաճախող անձրեւներու թացին տակ։

Ա՛լ հեռացած են ամառնային արեւոտ օրերն ու տաքերը, և մօտեցած է ձմեռը իր ցուրտով ու սառով, ձիւնով ու փոթորիկով։

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, բացատրել դժուարին բառերը, ուղղագրել նոյնը։*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

377. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը եւ պարունակած շեղագիր ածականներուն ածականաբար, գոյականաբար կամ մակբայաբար գործածուած ըլլալը որոշեցէ՛ք բերանացի։*

378. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած որակական ածականները՝ մէկ գիծով, որակական մակբայները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք։*

Զապէլ մարուր ձեռքեր ունի. — Ձեռքերդ մարո՛ւր պահէ. — Էշը դանդաղ կենդանի մըն է. — Կրիան աւելի դանդաղ կը քալէ. — Առտուն տեղում տխուր կը մտածէր, մինչ Վահան ուրախ գուարթ կ'երգէր. — Ձուարթ մարդիկ առողջ եւ երջանիկ կ'ըլլան. — Տխուր խորհուրդներդ վանեցէ՛ք ձեր միտքեն. — Ձեր հրաւէրը սիրայօժար կ'ընդունիմ. — Իմ սիրայօժար հաւանութիւնս կուտամ ձեզի. — Ինչո՞ւ շուտ շուտ կը քալէ. — Այսպիսի շուտ ընթացքով հիմա պիտի յոգնիմ մնամ. — Մեղմով համոզեցէք զինքը որ շուտով գայ։

379. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջ բուն անորոշ ածականները՝ մէկ, մակբայաբար գործածուածները՝ երկու գիծով ստորագրեցէ՛ք։*

Ադանկ մարդ տեսած չեմ. — Ընկերդիդ հետ ադանկ մի՛ վարուիր.— Շուտ մը վերադարձայ. — Բան մը չունիմ. — ես ալ ճո՛ւնչափ աշխատեցայ. — Ո՛րչափ մարդիկ՝ ճո՛ւնչափ կարծիք կան. — Աղեկ մը ծեծեցի զանի. — Որքա՞ն դրամ ունիս. — Ո՛րքան պիտի փափաքիմ որ ինչ մը ճամբեւրեմ. — Անանկ մը պոռաց որ շատ մը մարդիկ վազեցին եկան. — Շուտ մը կերայ։

380. — *Հետեւեալ ածականները մակբայաբար գործածեցէք մէյ մէկ նախադասութեան մէջ։*

Բաւական, խիստ, աղեկ, շատ, չարաչար, թշուառ, շուտափոյթ, ինչքիչ։

Օրինակ. — *Բաւական աշխատեցանիք։*

ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆԻՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

432. — *Որակական ածականները կրնան ունենալ երեք տեսակ լրացուցիչներ։*

1.— *Գոյական կամ դերանուն խնդիրներ. օրինակ՝ Վարձատրութեան արժանի, սիրտով ազնիւ, ձեզմէ բարձր, չորս ոտ երկար։*

2.— *Պարագայական խնդիրներ. օրինակ՝ Մեղրեն աւելի անուշ, արեւի պես պայծառ ևլն։*

3.— *Մակբայներ. օրինակ՝ շատ հարուստ, անհունօրեն մեծ, ինչ մը զուարթ ևլն։*

ԱԾԱԿԱՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

433. — *Ածականը լուծելու համար պէտք է որոշել*

1.— *Տեսակը, այսինքն՝ որակական, թուական, ցուցական կամ անորոշ լինելը։*

2.— *Ո՛ր գոյականին վերաբերիլը։*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ՎԱՐԴՆ ՈՒ ՓՈՒՇԸ**

«Տրտում եմ, տրտում, ըսիր ինծի դուն
Չի փուչով պատած են վարդին թերթեր»։
Իսկ ես բերկրութիւն մը կ'զգամ անհուն
Իտես փուչերուն զոր ունին վարդեր։
Աչխարհիս վրայ կա՞յ հաճոյք անխառն,
Կա՞յ երջանկութիւն առանց սեւ սուգի.
Եւ սակայն վիշտն ալ՝ մտմտքիչ ու դառն
Յառաջ բերկրութեան հետը կը զուգի։
Արցունքն ու ծիծաղ՝ անբաժան ընկեր,
Ինչպէս վարդն ու փուշ նոյն արմատն ունին.
Կը ժպտին, կուլան մի՛ւևնոյն աչքեր.
Ինծի ու վիշտ. անա՛ աղբիւրը կեանքին։

Ս. Գ.

Թելադրութիւններ.—*Դոյ արտասանել այս ոտանաւորը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել դժուարին բառերը։*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

381. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած որակական ածականներուն լրացուցիչները ստորագծեցէք. յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք անոնց տեսակը (գոյական, դերանուն, մակբայ կամ պարագայական խընդիր լինելը)։*

Ընկերական կեանքի զուրկ մարդիկ վայրենութեան կը մատնուին. —Թուրքիա հաւներով ձոխ հողեր կը պարունակէ. — Խղճմտանքի զուրկ մարդը անգութ կ'ըլլայ. — Մանուկները պաշտպանութեան կարօտ էակներ են. — Առիւծին չափ հզօր կենդանի չկայ. — Լյ֊ճկեւան աշտարակը 300 մեթր բարձր է. — Մեր ուսուցիչն իր ձիւղին խոտապատ հնուռ է.— Վարդը բեհեզի նման փափուկ թերթեր ունի. — Աստիճի բոյորովին նոր շրջազգեստ մը հագեր էր. — Իր դասերուն ուշադիր տղան առաջ կ'երթայ. — Հրանտ կարի համեստ տղայ մըն է։

382. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիր ածականներուն յարմար լրացուցիչներ աւելցուցէ՛ք, հարցումներուն համաձայն։*

Մեր պարտէզին աւազանը (ինչո՞վ) **լեցուն** *է. — Վահրամ (ինչ֊ո՞ւն)* **հարուստ** *հօրեղբայր մը ունի. — Այս գաւազանը միւսին (ինչո՞ւն)* **կարճ** *է. — (ի՞նչ բանի)* **արժանի** *տղան կը գովուի. — Անիկա (ինչ֊ի՞ պես)* **սպիտակ** *պատմուճան մը հագած էր. — Շուրջը (ինչե՞ւ ի՞նչ պես)* **ամայի** *է իր տիրոջ. — Այս տղան (իրեւ ի՞նչ)* **խեղկատակ** *է. — Գրիգոր (ի՞նչ բանի)* **բախտաւոր** *գլուխ մը ունի. — (Ինչպի՞սի)* **զարդարուն** *սրահ մը յարդարեցինք։*

Օրինակ. — *Մեր պարտէզին աւազանը ջուրով լեցուն է։*

383. — *Հետեւեալ ածականները որ որակական են, բաղդատականի եւ գերադրականի բոլոր ձեւերուն վերածեցէ՛ք։*

Սուրբ, գարշելի, խիտ, զգայուն, մատաղ, պիղծ, փափուկ, կապոյտ։

Օրինակ. — *Աւելի սուրբ, նուազ սուրբ, ի՛ն սուրբ, ամենեն սուրբ, սրբագոյն, ամենասուրբ։*

384. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն ածականները գոյականի վերածեցէ՛ք օրինակին պէս։*

Բարձրագոյն լերը Հիմալայա լերն է. — Ամենահզօր կենդանին առիւծն է. — Հիւանդոց պետրը կանուխ կը հասնի. — Անուշ սոխ չըլլար. — Լեցուն հասկը կը խոնարհի. — Ցաւակոտ մարդիկ զգուելի են. —Շերամը ի՛ն օգտակար որդն է։

Օրինակ. — *Լերաներուն բարձրագոյնը Հիմալայա լերն է։*

385. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն շեղագիր ածականները մակբայի վերածեցէք նախադասութիւնը շրջելով, օրինակին հետեւողութեամբ։*

Սաստիկ *հով փչեց.* — **Անուշ** *վարդը կը բուրէր.* — **Աշխոյժ** *մշակները կ'աշխատէին.* — **Դիւրին** *յաջողութիւն չ'ըլլար.* — **Բարձրաբերձ** *ածիւրը սաւառնեցաւ օդին մէջ.* — **Սրընթաց** *ձիերը արշաւեցին.* — **Կանխահաս** *ձմեռ եկաւ.* — *Դեռատի աղջիկը տարաժամ տխուր մահով մեռաւ:*

Օրինակ. — *Հովը սաստիկ փչեց:*

386. — *Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր ստորագրաս նախադասութիւնները զննելով մէջ ծուլեցէք, օրինակին հետեւողութեամբ:*

Զկայ զգացում մը որ սէրէն աւելի անուշ ըլլայ. — **Դժուար է գտնել բան մը որ մանրէներէ զերծ լինի.** — **Նողկալի են այն մարդիկ որ առանց արժանիքի հպարտ են.** — **Արմինի հագած էր շրջազգեստ մը որ կապոյտի մօտ կանանչ էր.** — **Մանկապարտեզի մէջ կ'աւանդուի ուսում մը որ լիովին մանկական է.** — **Ցիտուս եւաևի կարդաց այն մարդոց որ հոգիով ապրատ էին.** — **Կը համակրինք այն անձերուն որ մեզի հանդէպ բաղտաւոր են.** — **Թշուառ կ'ըլլան այն տղաք որ ուսման մէջ անտարբեր են.** — **Կ'ուղղուին այն մարդիկ որ իրենց սխալին գիտակից են:**

Օրինակ. — *Սերմն աւելի անուշ զգացում չկայ:*

387. — *Հետագայ լրացեալ ածականներով մէյմէկ նախադասութիւն կազմեցէք:*

Հանճարով բեղուն, օգնութեան կարօտ, համեմատապէս բարձր, մեծապէս օգտակար, շատ ներդաշնակ, ոսկիէն նուազ ծանր, աւերողովին ոսկեզօծ, զուրկ հրեշտակ անմեղ, խաղի մէջ ճարպիկ:

Օրինակ. — *Հանճարով բեղուն միտքեր հազուագիւտ են:*

388. — *Լուծեցէք 367, 372, 378, 379, 381րդ հրահանգներուն ածականները:*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Նախագիծ. — *Հրդեհը այրած է Վահանի դրացի աղքատ ընտանիքի մը տնակը. այդ ընտանիքը՝ անպատսպար: Վահան կը գրէ իր բարեկամ Գեղամին որ ինքն ալ իր նպաստը միացնէ իրենին: Այդ ընտանիքին թշուառութեան նկարագրութիւնը կ'ընէ և կանխաւ կը յայտնէ իր չնորհակալութիւնը՝ վասն այնոր սրտին բարութեանը վրայ:*

ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆՆ ՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

434. — *Դերանունները խօսքին մէջ կը կատարեն գրեթէ այն բոլոր պաշտօնները զոր անունները կը կատարեն. հետեւաբար կրնան ըլլալ տէր բայի, սեռի, բնութեան կամ լոկ խընդիր, յատկացուցիչ, կոչական, բացայայտեալ և նոյն իսկ առոգովելի. օրինակ՝*

Ան զիս սեսաւ ուրիշին քով. մեր տունը այս է. ան ուրիշ է. ևեմ արեւելքցիներս հիւրասէր ենք. դո՛ւք, ո՛վ եղբայրներ, սիրեցէ՛ք զիրար և այլն:

435. — *Անձնական դերանունները բայերու հետ իբրեւ տէր բայի գործածուած առեն՝ ընդհանրապէս յայտնի չեն դրուիր, բացի երկու պարագաներէ:*

1. — *Երբ բայերուն ղէմքը փոխուի. օրինակ՝ Ես աշխատեցայ, դուն վայելեցիր:*

2. — *Երբ անձը չհասկուի. օրինակ՝ Ե՞ս էի քեզ ծեծողը, դո՛ւք էք մեղաւորը, ի՛նք փակեց դուռը և այլն:*

436. — *Յարաբերական դերանունը երբ ղէմքերու տեղ ալ կրնայ գործածուիլ. օրինակ՝*

Ես որ քեզ կը ճանչնայի, դուն որ ղիս կը տեսնես, ան որ մեզի խօսեցաւ և այլն:

437. — *Յարաբերական դերանունը իր յարաբերեալին թիւովը կը գործածուի սովորաբար, բայց երբեմն յարաբերականին եզակի ուղղական և հայցական հոլովները յոգնակի յարաբերեալներու տեղ ալ կրնան գործածուիլ. օրինակ՝*

Անոնք որ կը համբերեն խնայաւ, կ'ապրին

Ես չեմ՝ այն մարդկերէն զոր դուք պիտի խաբէիք:

438. — *Անորոշ դերանուններու մեծ մասը միայն եզակի կը գործածուի, իսկ ամենը, ամենքը, բոլորը, մեկ բանին յոգնակի բայ կ'ուզեն. օրինակ՝*

Բոլորն ալ տեսան դէպքը, ամէնն ալ գիտեն, մէկ քանին չգիտցան իրենց դասերը ևն:

439. — Դերանուններէն միայն անորոշները կրնան իբրեւ լրացուցիչ ունենալ հոլովեալ գոյական կամ դերանուն խնդիրներ. օրինակ՝

Այս տուներեն իւրաքանչիւրը իր տէրն ունի:

Ամենքին ոսկի չատ վախցան:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԶՐՕՍԱՆՔԸ

Շատ դպրոցականներ յոռի կերպով կ'անցընեն իրենց զբօսանքի ժամանակը: Ոմանք կ'զբօսնուն իրարու հետ կռուելով կամ գզուըռտելով. կան ալ որ փողոցները կը սլլբքտան կամ դաշտերը կը պատքին պարտէզներ աւրշտկելով: Ուրիշներ ալ իրարու քար կը նետեն կամ վերջապէս կը խաղան այսպիսի վայրենի խաղեր: Լաւագոյն չէ՞ր ըլլար որ սակայն անոնք ինքզինքնին տային հանդարտ ու պարկեշտ խաղերու, այնպէս որ զբօսանքն ու խաղը իրենց համար միջոց մը ըլլար իրենց մարմնակրթիւնն ու դիւրաթեքութիւնը փորձելու կամ գիտութիւնը աւելցնելու. ինչ աղէկ կ'ըլլար որ, օրինակի համար, իրենց զբօսանքի ժամերն անցընէին միջատներ որսալով ու դիտելով, բոյսերու հաւաքածոներ կազմելով կամ ծաղիկներ մրչակելով: Բոլոր ատոնք զիրենք չատ պիտի զուարճացնէին՝ կրթութիւով հանդերձ:

Տղա՛ք, գիտցէք որ դուք պարտիք նաև զբօսնուլ սորվիլ: Դիմեցէ՛ք ուրիշներու խորհուրդին եւ անոնց հրահանգին համաձայն ընտրեցէ՛ք ձեզի համար զբօսանքի պարկեշտ ու կրթիչ միջոցներ, որոնցմէ քիչ ատենէն ա՛յնքան հաճոյք եւ համ պիտի զգաք որ ապահովաբար բոլորովին պիտի մոռնաք ձեր խնդուսխելաւ խաղերը, նուիրուելու համար ձեր օգտակար ու հրապուրիչ զբօսանքին:

Թելադրութիւններ. — Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել դժուարին բառերը:

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

389. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը ստորագծելով բոլոր դերանունները:

390. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած դերանունները եւ անոնց պաշտօնները որոշեցէ՛ք:

Ով որ ուրիշները կը յարգէ, ինքն ալ ուրիշներէն կը յարգուի. — Մեր ուսուցիչը սա՛ է, ձեր ուսուցիչն ո՞վ է. — Բացի ինձմէ՝ մեկը չկայ որ իր դասը չգիտնայ. — Եղբօրս գիրքը այդ չէ, միւսն է. — Անոնք մանուկները պէտք ունին զբօսանքի. — Որոնց որ շատ տուած է, անոնցմէ շատ պիտի պահանջուի. — Դո՛ւն, Տի՛գրան, դասդ չգիտցար. — Ձեզմէ իւրաքանչիւրը մեկմեկ մարդ պիտի ըլլայ, տղա՛ք, չանացէք որ ինքզինքնիդ մարդ անունին արժանի ընեք, ձեր ծնողքը ձեզմով հպարտ պիտի ըլլան. — Ցիտուս՝ ինք տուաւ մեզի խոնարհութեան օրինակը:

391. — Ցետագայ նախադասութիւններուն պարունակած դերանուններէն որոնք որ կրնան զեղչուիլ, զեղչեցէ՛ք:

Ես դասս սերտեցի, ես հիմա պտոյտի պիտի երթամ. — Դուն գնա՛, ես ալ եկեւդ կուգամ. — Անոնք ճանչցան իրենց սխալը, դուք դեռ կը յամառիք ձերինին վրայ. — Դո՛ւն ես քոյոր չարիքին պատճառը. — Մենք երեկ իրիկուն հիւ մը նուագեցինք, մենք հիւ մըն ալ ընթերցում ըրինք, յետոյ մենք երգեր պարկեցանք. — Անիկա ծոյլ է, անիկա անհոգ է, բայց անկե հիւ պակաս ալ դուն ծոյլ ես, դուն անհոգ ես. — Դո՞ւն ես եղբօրս բարեկամը, ուրեմն դուն բարի եկար. — Ե՛ս ձի մը անկեղծ բարեկամդ, դուն չճանչցար զիս, դուն խարուեցար ուրիշներէ:

392. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ կէտերուն տեղ ըրէ՛ք պէտք եղած յարաբերականը, պատշաճ ձիւով եւ հոլովով:

Այն թռչուններ... որսացի. — Այն մարդիկը... կը վախնամ. — Այն յատկութիւններ... կը պարծենամ. — Այն դրամներով... շատ հեցայ. — Այն տղաք... կ'աշխատին. — Այն ճամբաներէ... կ'ընթանամ. — Բացի այն կենդանիներէն... միսը կուտեն:

393. — Լուծեցէ՛ք հետեւեալ ածական-գոյականները:

Այդ ուշիմ պատանին, հսկայ աշտարակ մը, խոհեմային շողշողուն շուրջառը, դա փառաւոր ապարանքը, սա փորիկ անմեղ գառնուկը, ինչ ինչ խարերայ կեղծաւորներ, մարդուն խելօքը, այս սաստիկ ցուրտը, բան հուժկու ըմբիշներ, միեւնոյն գունդին չորրորդ վաշտը, մեկմեկ շէն կառք, հինգական բանձր սիւներ, Մեծն Ներսես, այդ շինող կաթողիկոսը:

ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

440. — Դերանունը լուծելու համար պէտք է որոշել

1.— Տեսակը, այսինքն՝ անձնական, յարաբերական եւայլն լինելը։

2.— Դէմքը.

3.— Թիւը.

4.— Հոլովը.

5.— Նախադասութեան մէջ ունեցած պաշտօնը.

6.— Թէ ի՛նչ անունի տեղ կը բռնէ (եթէ տեղի կայ)։

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻԻՆ. — ՀԵՂԵՂՆ ՈՒ ՎՏԱԿԸ

Վայրագ հեղեղ մը իր արագ
Սըչաւանքին մէջ չարունակ
Կը նախատէր վտակ մը հզօր
Որ կ'ուռղէր հոն մի պարակէզ։
—«Բա՛հ, հպարտացի՛ր որքան որ կրնաս,
Ըսաւ հեղեղին վտակն անվրնաս,
«Ես չեմ ցանկար այն փառքին անասելիս
«Զոր կը վայելես վըսաններովդ բիւր։
«Դուն կը հաչակոխես այն աւերներով զոր կը գործես յար,
«Իսկ ես՝ իմ օրհուած բարիքներովս անթիւ, անհամար»։

Թրգմ. — Ե. Գ.

Թելադրութիւններ. — Դոց արտասանել այս ոտանաւոր-առակը, արձակի վերածելով պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը։

ՀՐԱՏԱՆԳՆԵՐ

394. — Հետագայ նախադասութիւններուն մէջ դերանուններուն իրենց լրացուցիչ-իմաստը ծառայող բառերը որոշելով ստորագծեցէ՛ք։

Այս գաւազաններուն ո՛րը կ'ուզէք. — Կենդանիներուն մէկ խումբ երկակեցաղ են. — Փոթորիկին ասանկը բնաւ տեսած չեմ։ — Ձեզմէ ոմանք անտարբեր են իրենց պարտականութիւններուն. — Անոնցմէ մէկը պիտի մեկնի գիւղէն եւ միւսները պիտի մնան. — Ուսուցիչը աշակերտներէն իւրաքանչիւրին հարցուց դասը. — Ընտանի կենդանիներուն ամէն մէկուն մէկ մկնիկ տեսակ օգուտներ կը բաղնի մարդիկ. — Այդ նարինջներէն

խանձը պիտի գնէք. — Անոյշեան գերդաստանին այնքիլը մեռաւ է. — Մոլութիւններուն ամենեն աղ զգուշացէ՛ք։

395. — Հետեւեալ նախադասութիւնները յարաբերական դերանուններով իրարու կապեցէք, օրինակին պէս։

Հիմա բան մը ըսի, դուք ուշիմ էք, դուք կը հասկնաք զայն. — Սերմը հասիկ մըն է, սերմը կը ծառայէ արտադրելու իր բոյսը, այդ բոյսեն առաջ եկած է արդէն սերմը. — Ոսկին մոգական հմայեկ մըն է, ոսկիին շնորհիւ բոլոր դուռները կը բացուին. — Ձանձրոյթը հիւանդութիւն մըն է, այդ հիւանդութիւնը շատ վտանգաւոր է, այդ հիւանդութեան դարմանը աշխատութիւնն է. — Հայրենասիրութիւնը մոլութիւն մըն է, այդ մոլութիւնը անկման կը տանի մարդը, այդ մոլութեան մէջ կ'իյնան տգէտները։

Օրինակ. — Դուք որ ուշիմ էք, կը հասկնաք ինչ որ ըսի։

396. — Լուծեցէ՛ք 390, 391, 394, 395րդ հրահանգներուն պարունակած դերանունները։

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՀՍԿ

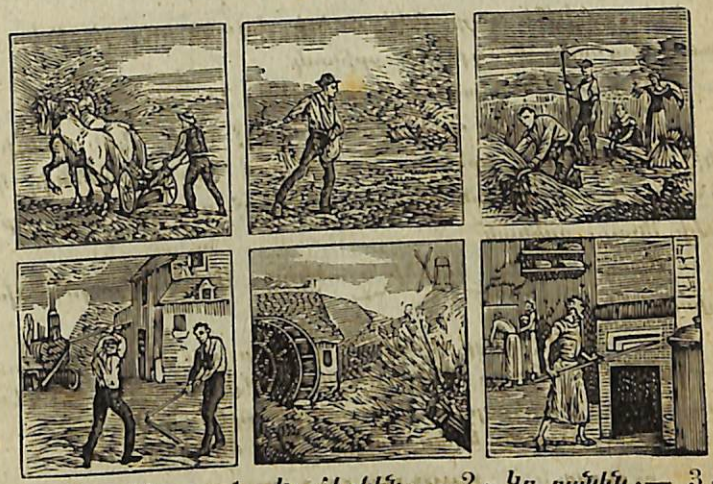

Նախագիծ. — 1. Կը հերկեն.— 2. Կը ցանեն.— 3. Կը հնձեն.— 4. Կը կալեն.— 5. Կ'աղան.— 6. Հայ կ'եփեն։ (Վերի պատկերներուն համաձայն շարադրեցէք հացին պատրաստութեան պատմութիւնը)։

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐ ԲԱՅԻՒՆ ՀԵՏ

441. — Նախադասութեան մէջ բայը իր տէր բային հետ կը համաձայնի թիւով և դէմքով, այսինքն՝ տէր բային ի՛նչ թիւ և դէմք որ ունի, բայն ալ նոյն թիւն ու դէմքը կ՚ունենայ. օրինակ՝

Դուն գրեցիր, մենք գրեցինք, ոչխարներն եկան ևլն։

442. — Եթէ տէր բային անձնական դերանուն չէ, այլ գոյական կամ ստացական, ցուցական կամ անորոշ դերանուն, բայը Գ. դէմքի ձեւով կը դրուի. օրինակ՝

Շոգենաւը մեկնեցաւ. ձերինները եկան. ասիկա յանցանք գործեց. միւսը պաւիժը կրեց ևլն։

443. — Եթէ տէր բային յարաբերական դերանուն է, բայը յարաբերեալին դէմքը կ՚առնէ. օրինակ՝

Դուք որ կերաք, ես որ տեսայ ևլն։

444. — Եթէ բայը մէկէ աւելի եղակի տէր բայիներ ունենայ, յոգնակի կը դրուի. օրինակ՝

Եզն ու ձին ընտանի կենդանիներ են։

345. — Ինչ ինչ պարագաներու մէջ եթէ մէկէ աւելի եզակի ենթականեր իրարու աւելի կամ նուազ հոմանիշ կամ մերձաւոր բառեր ըլլան կամ բայէն վերջ դրուին, բայը կրնայ եզակի մնալ. օրինակ՝

Այսօր անձրեւ ու ձիւն տեղայ. Ա՛լ դադրեցաւ ձիւնն ու փուքը ևլն։

446. — Եթէ բայը տարբեր դէմքեր ցուցնող մէկէ աւելի տէր բայիներ ունենայ, նախապատիւ դէմքը կ՚առնէ։ Ա. դէմքը նախապատիւ է երկրորդէն, Բ. ը՝ երրորդէն. օրինակ՝

Դուն, Աբրամը և ես վաղը պիտի մեկնինք։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ԽՈՉԱՍԱՑԻՆԻ ՄԸ ԱՆԿՈՒՄԸ

Աքիս մը կը քնանար կաղնիի մը տակ երբ վերէն խոզակը մը ինկաւ իր վրայ։ Աքիսը ընդոստ արթննալով սկսաւ փախչիլ։ Ճամբան հանդիպեցաւ դաչտամուկի մը որ իր խուճապին պատճառը հարցուց։— «Կաղնիի ահագին ոստ մը վրաս ինկաւ» պատասխանեց աքիսը։ Դաչտամուկը քիչ մը անդին երկու ճագարներու պատմեց թէ վիթխարի կաղնի մը աքիսին վրայ ինկեր է։ Ճագարներն ալ իրենց հանդիպողներուն կըրկնեցին այս պատմութիւնը, աւելցնելով նաեւ թէ կաղնին չանթահար եղեր է։ Սկիւռ մը իր կարգին դէպքը հաղորդեց ուրիշներու, ինքզինքն ալ աւելցնելով թէ երկրաշարժ ևս պատահեր է։

Օր մը վերջ առիւծը լուրը տարածուած էր բոլոր կենդանիներուն մէջ որպէս զարհուրանքով համակուած՝ կարծեցին թէ աշխարհի վախճանը կը մօտենայ։

Թելադրութիւններ. — կարդալ այս առակը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը, բացատրել բարոյականը։

ՀՐԱՏԱՆԳՆԵՐ

397. — Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր բայերը. յետոյ քերանացի որոշեցէ՛ք բայերուն ենթակաները եւ իրարու հետ ունեցած համաձայնութիւնը։

398. — Հետեւեալ բառերը իբրեւ ենթակայ գործածելով՝ փակագծեալ բայերը անոնց համաձայնեցուցէ՛ք թիւով եւ դէմքով։

Օդը (բացուիլ, **անց. կատարեալ**). — Դումեջներ (արածիլ, **անկտ. ապագայ**). — Մեմբ որ (ուսանիլ, **սահմ. ներկայ**). — Փայտ ու ածուխը (այրիլ, **սահմ. ներկայ**). — Դուն որ (փախչիլ, **անկ. ապառնի**). — Ուրիշը (գալ, **անց. կատարեալ**). — Մուսաները (մեկնիլ **բաց. ապառնի**). — Ես ու դուն (գիտնալ, **սահմ. ներկայ**). — Ջապիկը եւ դուք (վարժաւորուիլ, **անց. կատարեալ**). — Ինք ու ես (մնալ, **անց. կատարեալ**). — Ինք ու ֆոյրը (նուագել, **բաց. ապառնի**). — Վարդը, շուշանը եւ մնխակը (բուսանիլ, **սահմ. ներկայ**).—Մեմբ, Հայկը եւ ապրիլ (ճաշել, **անց. կատարեալ**). — Մարգ ու խոտ, ծառ ու ծաղիկ (խամրիլ, **անց. կատարեալ**)։

399. — Հետեւեալ խօսքերու բայերուն մէջ եթէ հաւանաբար սխալներ կան, ուղղեցէ՛ք։

Աւագն ու գինկը մեռաղ է. — Դուք ալ, աւոնք ալ, դուն շատ ջղայտիս եւն. — Բոց ու ծուխ կ՚ելլէր լեռնեն. — Ես ու ընկերս սերտեց իր դասը. — Աղէս ու փորձանք չմնացին որ գլուխիս չգար. — Լեռ սար ծածկուեցաւ կանաչով. — Ոչխարը մեկ կողմեն, գառնուկը միւս կողմեն կը մայր.—Մարդոց մեծ մասը հարստութեան կը հետամտին. — Ձորս կողմ պատեց մեզ ու խաւար։

ԴԱՍ. — ՄԻԱԴԷՄ ԵՒ ԵՆԹԱԿԱՅԷ ԶՈՒՐԿ ԲԱՅԵՐ

447. — Բանի մը բայեր կան որոնք նախադասութեան մէջ որոշ տէր բայի չեն ունենար և միայն Գ. դէմքի ձեւով կը գործածուին:Ասոնք կը կոչուին միադիմ բայեր:

448. — Արդի հայերէնի մէջ բուն միադէմ բայեր են անձրեւել, ձիւնել, փայլատակել, որոտալ, բայց միադէմ բայական ձեւեր կը համարուին նաև պիտի է, հարկ է, վեղ է, կարելի է, ամօթ է, հերիք է և ասոնց նման ենթակայէ զուրկ կարգ մը ձեւեր:

449. — Բուն միադէմ բայերէն զատ՝ երբեմն միւս բայերը պատահաբար, իսկ չէզոքէ կազմուած կրաւորակերպ տեսակ մը բայեր ալ միշտ և միայն երրորդ դէմքի ձեւով կը գործածուին առանց որոշ ենթակայի. օրինակ՝

Կ'ըսեն թէ ցուրտ պիտի ըլլայ. Այս դեռէն չ'անցնիր ձեւ:

ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐԻ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

450. — Ներգործական բայերը երբ որոշ յատուկ լրացուցիչ մը չունենան, չատ անգամ իբրև չէզոք՝ առանց սեռի խնդիրի կը գործածուին. օրինակ՝

Տղան կը խաղայ. սոխակը երգեց. արեւը կը լուսաւորէ աւազն:

451. — Մէկ քանի չէզոք բայեր ալ՝ իբրև ներգործականներ, կրնան բացառաբար սեռի խնդիր առնել իրենց արմատը կամ անոր հետ առընչութիւն ունեցող բառ մը. օրինակ՝

Լաց մը լալ. խորունկ քուն մը քնանալ ալն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

400. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ այն բայերը որ միադէմ եւ ենթակայէ զուրկ են, որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Այս ձմեռ շատ ձիւնեց. — Կ'ըսեն թէ հիւանդանոց մը պիտի կառուցուի. — Պէտք է որ յանցաւորը պատժուի. — Հիմա փայլատակեց, կ'երեւի պիտի անձրեւէ.—Առանց հովանոցի դուրս չ'ելլուիր այս օրին.

— Կը պատահի թէ ժամանակին եկեղեցի մը կը գտնուի հոն. — Ձգի ինչպէս կը թուի, եթէ ամպարտաւնի, որոշեալ ժամուն կը հասնուի՞ արդեօք. — Մեղի է, մի՛ դպչիր այդ ծաղիկներուն.—Իրենց դասն ինչո՞ւ չեն աղուիր, ամօթ չէ՞. — Ջուրը կ'եռացնեն մանրեները ջնջելու համար. — Այս դուռնեն պիտի մտնուի, միւսեն պիտի ելլուի. — Ձիերուն բերանը սանձ կը դնեն որպէս զի մարդոց հպատակին. — Հին ատենը կը կարծէին թէ Արեւը կը դառնայ երկրին շուրջ:

401. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ բերանացի որոշեցէ՛ք թէ նման բայերը ո՞ւր իրբեւ ներգործական գործածուած են, ո՞ւր իրրեւ չէզոք, եւ թէ այդ բայերէն որո՞նք էապէս ներգործական են, որո՞նք էապէս չէզոք:

Դպիրներէն հնչեալուր մեղեդի մը երգեցին — Օրիորդը սմանչելի կ'երգէ, կը պարէ, կը նուագէ. — Եղբայրս չուրեկ նուագեց, մենք ալ բոլոգան մը պարեցինք. — Մարդ եթէ չափազանց ուտէ կամ խմէ, կը վնասուի. — Առտուն թէյ խմեցինք եւ կարագ կերանք. — Մաքուր օդ շնչեցէ՛ք. — Հիւանդը հազիւ թէ կը շնչէր.—Այս տղան միշտ կը խօսի.— Վարդապետը քարոզ խօսեցաւ:

Երախան կուլայ. — Առտուհս այսօր արեւն-արցունք յացաւ. — —Ցուսահատ մարդը թշուառ կեանք մը կ'ապրի.—Մարդիկ յոյսով կ'ապրին. — Հիւանդը պաղ հրեշ մը հրեցաւ. — Շատերու ոտքը կը հրեշի. —Անիկա կեանքի յոյսը ցաւերը տառապեցաւ. — Մարդիկ շատ հեղ կը տառապին իրենց թերութիւններուն պատճառաւ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԾԱՂԻԿԸ

Մենակեցիկ ու հոգեվար
Ծաղիկ որ փառքն եղար հովտին,
Քու բեկորներդ հիւսիսաւար
Երկրի վրայ կը տատանին:

Նոյն գերանդին կը հնձէ մեզ, վչտաչարչար, մտացընոր
Կը խոնարհինք նոյն Աստուծոյն, կը հարցընէ մարդ ինքիրեն.
Թերթիկ մը քեզ, հաճոյք մը մեզ Ո՞րն աւելի վաղ անցաւոր.
Կը լքեին հուսկ տալով ոչնչին կեանքը մարդուն թէ ծաղիկին:

Թրգմ. Ա. Ե. ԱՌՋԸՆՕ

Թելադրութիւններ. — Դոց արտասանել այս ուսանուսորը, բացատրել դժուարին բառերը եւ ընդհանուր իմաստը:

ԴԱՍ. — ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԵԼԻՒ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

452. — *Էական բայը առանց ստորոգելիի՝ իբրև չէզոք կը գործածուի երբ գտնուիլ, գտնուած, գոյանալ կամ առաջ գալ նշանակէ. օրինակ՝*

Եղբայրս տունն է = տունը կը գտնուի.
Մեծ չարժ եղաւ = պատահեցաւ.
Լոյս թո՛ղ ըլլայ = թո՛ղ գոյանայ.
Ցաջողութիւնը չանքով կ՚ըլլայ = առաջ կուգայ:

453. — *Էական բայէն զատ ստորոգելի կրնան առնել նաև ինչ ինչ ներգործական, կրաւորական և չէզոք բայեր. օր.*

Զիս իրեն թարեկամ ըրաւ. Յովհաննէս Մկրտիչ Կարապետ կոչուեցաւ. Այս տղան ապուշ դարձաւ:

454. — *Ստորոգելին երբ էական, չէզոք և կրաւորական բայի հետ է, ենթակային վրայ հանգամանք մը կը հաստատէ և անոր կը պատկանի. իսկ երբ ներգործական բայի հետ է, սեռի խնդիրին վրայ հանգամանք մը կը հաստատէ և անոր կը պատկանի:*

455. — *Այն բառը որուն վրայ ստորոգելին հանգամանք մը կը հաստատէ, կը կոչուի ստորոգեալ: Ստորոգելին երբեմն կը համաձայնի իր ստորոգեալին հետ երբոր խօսքին իմաստը պահանջէ, մանաւանդ երբ ստորոգելին ածական կամ յատկացուցիչ ունենայ. օրինակ՝*

Սա մարդիկը բարեկամներս են. Թադէոս և Բարդուղիմէոս մեր առաջին շուսաւորիչներն եղան:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՀԱՆՃԱՐԻՆ ՈՁԻԸ

Բականէնի, Իտալացի նշանաւոր ջութակահարը, իր ածուեստակիցներուն նախանձը կը գրգռէր: Օր մը որ պիտի նուագէր հանրային խմբումի մը մէջ, այդ սրտնեղատակիցներուն ամէնէն չարանախանձը անուանի վարպետին ջութակին երեք թելերը գաղտնապէս կտրեց: Բականէնի երբոր նուագելու պիտի

սկսէր, նշմարեց պատահածը, բայց առանց երբէք տատամսելու, նուագեց իր սովորական ճարտարութեամբ և բոլոր ունկնդիրներուն բուռն ու որոտընդոստ ծափերուն արժանացաւ: Երբոր Բականէնի վերջացուց նուագը, չարանախանձ արուեստակիցը ապշանար մօտեցաւ անոր և նշմարեց թէ միայն մէկ թելի վրայ նուագած էր:

Ճշմարիտ հանճարը աստուածային ոյժ մըն է որ իր գերագոյն զօրութիւնով կը յաղթէ ամէն խոչընդոտներու:

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը, բացատրել դժուարին բառերը:*

ՀՐԱՀԱՆԳԵՐ

403. — *Ցետագայ նախադասութիւններուն մէջ էական բայերն ուր որ իրբեւ չէզոք գործածուած են, որոշելով ստորագծեցէ՛ք:*

Ո՞ւր է Աստուած. — Աստուած աւելնուրեմ է. — Հարս մի՛ ըլլար, իմնա՛րն եղէ. — Վաղն առտու պատարագ պիտի ըլլայ. — Մեծ հրդեհ եղաւ եւ շատ տուներ հուրի ճարակ եղան. — Մարդոց մէջ խաղաղութիւն թո՛ղ ըլլայ. — Առանց պատճառի արդիւնք չ՚ըլլար. — Աւելն անգամ որ սով ըլլայ, շատ մարդիկ սովամահ կ՚ըլլան. — Ծիծեռնակն ու արագիլը գաղթական թռչուններ են. — Մեր տունը առաջ միւս թաղն էր, հիմա հոս է:

404. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու մէջ ստորոգելիները՝ մէկ գիծով, ստորոգեալները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:*

Անիկա մեր դպրոցին տեսուչ կարգուեցաւ. — Մենք ձեզ անկեղծ բարեկամ կը ճանչնայինք. — Ասոնք եղբօրս ընկերներն են. — Այս գործը ինծի դժուարին կը թուի. — Ինչո՞ւ գիս ընկեր չես ընտրեր. — Այդ արարդ ձեզի յանցանք պիտի սեպուի. — Սա գիրքը ինձմէ նուէր ընդունէ՛. — Այս պատկերը մեզի յիշատակ մնաց. — Ցակոբ ու Եսաւ Իսահակի որդիներն են. — Առաքելագործը այս խարը արձան չհանեց. — Զանոնք մեր թշնամիները կարծեցինք. — Էֆիսոն, Մարգոնի, Փիւրի մեծ գիտուններ են. — Զիս աշակերտ նշանակեց. — Այս տեղը վարդ կը հոտի. — Զանոնք այն տեղ պահակ կեցուցին. — Ցիսուս օծեալ կոչուեցաւ:

405. — *Վերի հրահանգին նախադասութիւններուն մէջ բերանացի ցոյց տուէք այն ստորոգելիները որ համաձայնած են իրենց ստորոգեալին հետ:*

ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

456. — *Դերբայ կը կոչուին բայերուն անեղեւոյթի և ընդունելութեան ձեւերը երբ խօսքին մէջ գոյականաբար գործածուին:*

457. — *Անեղեւոյթ դերբայը գոյականաբար միայն կը գործածուի և իբր այն՝ թէ յօդ կ'առնէ և թէ կը հոլովուի. օր.*

Շատ ապրիլը ժուժկալ ըղձալին կախում ունի:

458. — *Երեք լծորդութիւններու բայերուն անեղեւոյթ դերբայները հետեւեալ կերպով կը հոլովուին:*

Ո. Հ.	Գրել	Ծօսիլ	Կարդալ
Ս. Տ.	Գրելու	Ծօսելու	Կարդալու
Բ.	Գրելէ	Ծօսելէ	Կարդալէ
Գ.	Գրելով	Ծօսելով	Կարդալով

Առնոց յոդնակիները շատ քիչ անգամ կը գործածուին:

459. — *Ներկայ դերբայը, ինչպէս նաեւ անցեալ եւ ապառնի դերբայներուն միայն ած, իմ վերջաւորող ձեւերը կը գործածուին թէ՛ ածականաբար գոյականի մը հետ, թէ՛ առանձին գոյականաբար. օրինակ՝*

Իբրեւ ածական. — Վազող ձին, կտցած չունը, գրելիք նամակ:

Իբրեւ գոյական. — Վազողը կը հասնի, կտցածին ըզգուշացիր, գրելիս գիտեմ ևին:

460. — *Ներկայ, անցեալ և ապառնի դերբայները գոյականաբար գործածուած ատեն թէ՛ յօդ կ'առնեն, թէ՛ կը հոլովուին հետեւեալ կերպով:*

Ոչգակի

Ո. Հ.	Գրողը	Ծօսածը	Կարդալիքը
Ս. Տ.	Գրողին	Ծօսածին	Կարդալիքին
Բ.	Գրողէն	Ծօսածէն	Կարդալիքէն
Գ.	Գրողով	Ծօսածով	Կարդալիքով

Յոգնակի

Ո. Հ.	Գրողները	Ծօսածները	Կարդալիքները
Ս. Տ.	Գրողներուն	Ծօսածներուն	Կարդալիքներուն
Բ.	Գրողներէն	Ծօսածներէն	Կարդալիքներէն
Գ.	Գրողներով	Ծօսածներով	Կարդալիքներով

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

406. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած ածական դերբայները՝ մէկ գիծով, գոյական դերբայները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:*

Բարիք գործելուն մէջ մեծ գոհունակութիւն կայ. — Եփած ապուրին ջուր չեն խառներ. — Մարդ իր կերածին խմածին մաքրութեան ուշադիր ըլլալով շատ հիւանդութիւններէ զերծ կը մնայ. — Փորձուածը կրկին փորձել չիմարութիւն է. — Դիւրող խարը հիմ չի բռներ. — Հիւկողը կանգնեցնել, տառապողին օգնել ընկերային պարտքեր են. — Մարդ իր ըսելիք խօսքը վշռելէ վերջ՝ պարտի զրուցել. — Խօսիլն արծաթ է, լռելը ոսկի. — Թափած իւղը չի ժողվուիր. — Փշրածդ դգալիդ կուգայ. — Ուրիշին համար հոր փորողը հիմ մէջը կ'իյնայ. — Վայելուած հաճոյքը վայելուելիքին հրապոյրը չ'ունենար. — Կատենալը կարեւոր է. — Շողոքորթութիւնը խաբել է. — Ցաւողութիւնը սպասելով չի գար:

407. — *Հետեւեալ դերբայները հոլովեցէ՛ք:*

Խնդրել, շահիլ, սիգալ, թուիլ, գողնալ, ճնշող, ևեղչող, խնդացող, փոուած, մաուած, անցած, մեղանչած, յուսացած, հագնելիք, վայելելիք, շինուելիք, խալելիք, դիզուելիք:

408. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ շեղագիր գոյականները զեղչելով անոնց ընկերացող ածական դերբայները գոյական դերբայի վերածեցէ՛ք:*

*Գործ կայ, գործող **մարդ** չկայ. — Անցած **տարւոյ** պատմութիւնը կը մոռցուի. — Կերած **հացէդ** բաժին հանէ աղխասներուն. — Պարտիզի երկրպագել միշտ Տիեզերին ստեղծող **Աստուծոյ**. — Ըսած **խօսքիդ** նշանակութիւնը կը հասկնա՞ս. — Ես կարդացած **գիրքս** հասկցող **մարդ** եմ. — Մարդ ամէն փափաքած **բանը** չի կրնար ձեռք անցընել. — Մարդ շատ անգամ շահուելիք **հարստութեան** մը հետամտած ատեն՝ շահած **հարըստութիւնը** վրայ կուտայ. — Այս տրուած **դրամը** տրուելիք **դրամէն** պակաս է զեղչել:*

Օրինակ. — *Գործ կայ, գործող չկայ:*

409. — *Վերի 406րդ հրահանգին պարունակած գոյական ներկայ, անցեալ եւ ապառնի դերբայները ածական դերբայի վերածեցէք, իւրաքանչիւրին դով դնելով իրեն յարմար գոյականը:*

Օրինակ. — *Փորձուած մարդը կրկին փորձել չիմարութիւն է:*

ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ (Շար.)

461. — *Ապառնի դերբային ու վերջաւորող ձեւն ալ միայն ածականաբար կը գործածուի գոյականներու հետ. օր.*

Գրելու թուղթ, ուսանելու ճամբայ և՛ն:

462. — *Անցեալ դերբային ած վերջաւորող ձեւերը կրնան նաև մակբայաբար գործածուիլ. օրինակ՝*

Ձեռքը բացած կը մուրար և՛ն:

463. — *Անորոշ դերբային գործիական հոլովն ալ չատ անգամ կերպ մը մակբայի իմաստ ունի. օրինակ՝*

Խորհելո՛վ գործէ. վազելով գնաց և՛ն.:

464. — *Կարգ մը բայարմատներ ալ դերբայի իմաստով ոմանք ածականաբար, ոմանք գոյականաբար կրնան գործածուիլ. օրինակ՝*

Փակ դուռ, վատ միտք, այս տարուան ցաւը և՛ն:

465. — *Իրրև գոյական գործածուած դերբայները կը կատարեն գրեթէ այն բոլոր պաշտօնները զոր գոյականը կը կատարէ նախադասութեան մէջ. հետեւաբար կրնան ըլլալ տէր բայի, սեռի, բնութեան կամ պարագայական ինդիր, յատկացուցիչ, բացայայտիչ, նոյն իսկ առորոգեալ:*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

410. — Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած ապառնի ածական դերբայները որոշելով ստորագծեցէ՛ք:

Ա՛լ ընելու գործ չմնաց.—Առջը ցաւելու է, բայց ցաւելու ցորեն չկայ. — Աշխատելու է որեան ատեն որ աշխատելու կարողութիւն ունինք. — Ծաղրուելու ձեւեր մի՛ ունենայ. — Կորսնցնելու ատիք չէ այս, ուրեմն կորսնցնելու չէ:

411. — Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած բայարմատ դերբայները որոշելով, իրրեւ ածական գործածուածները՝ մէկ գիծով, իրրեւ գոյական գործածուածները՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք:

Այդ ցից ժայռին վրայ դժուար է ելլելը. — Ջոյրս պտոյտի եղաւ.— Ծածկ տանիքներուն տակ ի՛նչ բզուսաութիւններ կան. — Պիրկ չուանով մը կապեցին չարագործը. — Այս տղային լեզուն կապ է. — Յովհաննէս լողալու մէջ վարժ եւ փորձ է. — Կեռակուրին ափը անցաւ. — Այս մարդը կիրք ձաշակ ունի. — Ուղեւորութենէ դարձին մեզի պիտի աչքէ. — Սեղմ հագուստները կը նեղեն մարդը. — Հիւանդին տեսի գացիմ. — Մեզի անկ չի պատիրը. — Խափչիկները կախ շրթունքներ ունին:

412. — Վերի հրահանգին պարունակած բայարմատ դերբայները՝ անորոշով կամ անցեալ դերբայի վերածեցէ՛ք օրինակին հետեւողութեամբ:

Օրինակ. — *Այդ ցցուած ժայռին վրայ ելլելը դժուար է.—Ջոյրս պտտելու եղաւ:*

413. — 406րդ հրահանգին պարունակած գոյական դերբայները լուծեցէ՛ք, այսինքն իւրաքանչիւրին պաշտօնը որոշեցէ՛ք բերանացի:

414. — Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած շեղագիր անուն կամ բայանունները անորոշով դերբայներով փոխանակեցէք, օրինակին պէս:

Զախազանց կերուխումը առողջութեան կը վնասէ. — Ցանկութիւնը մեղք է. — Կառախումբին երթեւեկը ժամերով ձգտուած է. — Ժամանակը չամեցուց, դադարուց չի՛ գիտեր երբեք. — Կրօնքը հաւատքի վրայ հիմնուած է. — Աշխարհի մէջ ընդհանրապէս ուրախութեան կը յաջորդէ արտմութիւն, յաջողութեան՝ ձախողութիւն, խնդուքին՝ արտասուք. — Գունը մռայլուց է. — Տղամարդէ կ'ախորժին խաղէ ման աշխատանքէ:

Օրինակ. — *Զախազանց ուտել խմելը առողջութեան կը վնասէ:*

415. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ մակբայաբար գործածուած դերբայները դիմելով բայի դարձնելով մէկ նախադասութիւնը երկուքի վերածեցէ՛ք:

Դուխը բացած աղօթեց. — Հիւանդանալով պիտի մեռնի. — Դեռ ինծի չսորված՝ ուրիշին սորվեցնելու կ'ելլէ. — Ցիտուս պտտելով կը խառնէր. — Ջուրը եռալով կը շոգիանայ. — Շոգենաւը բեռն առնելով ճամբայ եղաւ. — Առիւծ հագուած շրուած՝ եկեղեցի պիտի երթայ. — Ցիտուս խաչը շալկած՝ Golgotha բարձրացաւ:

Օրինակ. — *Դուխը բացաւ եւ աղօթեց. — Պիտի հիւանդանայ եւ պիտի մեռնի:*

416. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մակբայի ուժ ունեցող շեղագիր բառերը բուն մակբայի վերածեցէ՛ք:

Յովհաննէս լալով ներում խնդրեց. — Տիգրան գլուխը հանած կը մտածէր. — Ունկնդիրները բերանները բացած մտիկ կ'ընեին.—Կառքը արշաւելով աւրալով կ'ընթանար.—Յովհէի ծուռը դրած աղօթեց:

Օրինակ. — *Յովհաննէս լալագին ներում խնդրեց. — Տիգրան գլխահակ կը մտածէր:*

ԴԱՍ.—ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՊԱՐԶ ԵՒ ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

466. — *Պարզ կը կոչուին բայերուն այն եղանակները ու ժամանակները զոր ասկէ առաջ սորվեցանք:*

467. — *Բաղադրեալ կը կոչուին բայերուն այն եղանակները ու ժամանակները որոնք կազմուած են էական բային օժանդակութիւնովը· օրինակ՝ Տեսած եմ, կերեր ես, տալու է ևն:*

468. — *Բաղադրեալ ժամանակներու կազմութեան կը ծառայեն բայերուն անցեալ և ապառնի ընդունելութեան ձևերը:*

469. — *Անցեալ ընդունելութեան ած ձեւով կազմուած բաղադրեալ ժամանակները բային գործողութեան կամ վիճակին բոլոր եղանակները կը բացատրեն զանոնք յարաբերելով միշտ անցած ժամանակի մը· օրինակ՝ Գրած եմ, խօսած պիտի ըլլան եայնք:*

470. — *Անցեալ ընդունելութեան եր ձեւով կազմուած բաղադրեալ ժամանակներն ալ անցած ժամանակի յարաբերութիւն ցոյց կուտան, բայց քիչ մը անստոյգ իմաստով կամ ուրիշէն լսուածի ձեւով· օրինակ՝ Գրեր է, խօսեր էին ևն:*

471. — *Ապառնի ընդունելութեան ու ձեւով կազմուած բաղադրեալ ժամանակները բային գործողութեան կամ վիճակին զանազան եղանակները կը բացատրեն պարտաւորիչ հանգամանք մը տալով անոնց և յարաբերելով միշտ զանոնք գալիք ժամանակի մը· օրինակ՝ Երթալու եմ, գրելու էին ևն:*

ՀԻՄԱՆԴՆԵՐ

417. — Հետեւեալ նախադասութիւններու բայերուն բաղադրեալ ժամանակները ստորագծեցէք, յետոյ բերանացի որոշեցէք թէ անցեա՞լ թէ ապառնի ընդունելութեամբ կազմուած են:

Շոգեկառք ալեկոծութեան հանդիպեր է. — Ես իմ պարտիս կատարած եղայ, դուն ալ քուկդ կատարելու ես. — Եթէ դասդ գիտնայիր, գովեստի արժանացած պիտի ըլլայիր. — Աւտեն իր ուսուցիչներեն շատ սիրուած է. — Ձին շատ յոգնեցուցեր էին. — Երբոր աղօթելու ըլլամ, ձեր սենեակին մէջ առանձնացիմ. — Բաւական յառաջդիմեր եմ, բայց

իյ մըն ալ աշխատելու է. — Դուք մեկ կողմէ երթալու եղե՛ք, ես ալ ձեզի կը հետեւիմ.—Մենք ձեզի շատ հաճակրած էինք, բայց դուք մեզ մոռցեր էք:

418. — Հետեւեալ նախադասութիւններն իրարու միացուցէ՛ք շեղագիր դիմատոր բայերը մակբայական դերբայի վերածելով:

Ժուժկալ եղի՛ր եւ երկար պիտի ապրիս. — Աչերը փակեց եւ ննջացաւ. — Շոգեկառքը սուլեց եւ հեռացաւ. — Խնդիրը չճնճեց, վճիռ տուաւ. — Տխրութիւնով համակուեցաւ եւ սկսաւ լալ. — Ջուրը կաթիլ կաթիլ կ'իյնայ եւ քարը կը ծակէ. — Ձայրոյթին յուզուեցաւ եւ կը պոռար կը կանչէր. — Դինին կը բթուի եւ քացախ կ'ըլլայ:

Օրինակ. — *Ժուժկալ ըլլալով երկար պիտի ապրիս:*

419. — Հետեւեալ խօսքերուն շեղագիր ստորադաս նախադասութիւնները գլխաւորին հետ ծուլեցէ՛ք, դերբայական ձեւի վերածելով:

Ներկայ դերբայի վերածելիներ. — *Ամեն ինչ որ կը փայլի ոսկի չէ. — Ով որ կը գործէ կ'ապրի. — Չգուշացէ՛ք անոնցմէ որ սուտ կը գրուցեն. — Մարմուռ չի բռներ այն քարը որ կը գլորի. — Վախնանը յոռի կը լինի անոր որ ուրուն կ'աւերէ.—Վայրագ են այն կենդանիները որ միս կ'ուտեն:*

Օրինակ. — *Ամեն փայլող ոսկի չէ:*

Անցեալ դերբայի վերածելիներ. — *Կատարէ՛ այն խոստումը զոր տուիր. — Կը հասկնամ ինչ որ կ'ըսես. — Վկայ՛, անոր համար զոր տեսար. — Բան մը չհասկցայ այն նամակին զոր գրեցիր. — Ուր որ շարժում կայ, կեանք կայ. — Երբոր յոգնիցէք, պարտիմէ հանգըստանայ:*

Օրինակ. — *Տուած խոստումդ կատարէ:*

Ապառնի դերբայի վերածելիներ. — *Գիտեմ այն դասը զոր պիտի սորվիս. — Կեանքը պայքար մըն է զոր պիտի մղեցիք. — Ինչ որ պիտի պատահի, կը պատահի.—Մեղաւորը չի կրնար խուսափիլ այն պատիժին զոր պիտի կրէ. — Ինչ որ իրեն պիտի բաւէր, անկէ աւելին գտաւ:*

Օրինակ. — *Սորվելիք դասդ գիտեմ:*

Անեռեւոյթ դերբայի վերածելիներ. — *Պէտք է ուտել որպէս զի ապրիցէք. — Պիտի չանամ որ ննջուրեան մէջ յաջողիմ. — Ապատէ՛ մինչեւ որ վերադառնամ. — Չեմ գիտեր թէ վաղը կուգա՞յ. — Մարդ չ'ապրիր երբոր չուտէ. —Երբոր գարուն գայ, ծիծեռնակները կը վերադառնան. — Կը յուսայի որ ձեզ հոն գտնեմ:*

Օրինակ. — *Պէտք է ուտել ապրելու համար:*

ԴԱՍ. — ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ (Շար.)

472. — Ներկայ ընդունելութեան ող և ապառնի ընդունելութեան իմ ձեւով ալ բաղադրեալ ժամանակներ կրնան կազմուիլ, բայց սոնց մէջ այդ ընդունելութիւնները աւելի դերբայ — սորոգելիի պաշտօն ունին քան թէ բայի. օրինակ՝

Ես աշխատող եմ, բայց գործ չկայ. — Այս Յուբր իսմուռելիճ է ևայլն:

473. — Կան նաև էական բային անցեալ ընդունելութեան եղեր ձեւին օժանդակութեամբը կազմուած քանի մը բաղադրեալ ժամանակներ ալ, որոնք բային գործողութեան կամ վիճակին զանազան եղանակները կը բացատրեն ուրիշէն լսելով պատմելու ձեւով մը. օրինակ՝ Գիտէ եղեր, պիտի գործէ եղեր ևն:

474. — Բաղադրեալ ժամանակ մըն է նաև թող բառին օժանդակութիւնովը կազմուած սորոգատականը որ սեռակ մը հրամայականի իմաստ կուտայ. օրինակ՝ Թո՛ղ գործէր, թո՛ղ գան ևայլն:

475. — Քիչ անգամ կը գործածուին նաև ունիմ և կամ բայերուն օժանդակութեամբ կազմուած մէկ քանի բաղադրեալ ժամանակներ. օրինակ՝ Տեսած ունիմ, լսուած կայ, քաչելիք ունի ևայլն:

476. — Բաղադրեալ ժամանակներն ևս ունին իրենց ժխտական ձեւերը. օրինակ՝ Տեսած չեմ, խօսելու չէք ևն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

420. — Հետեւեալ նախադասութիւններու պարունակած բայերուն բաղադրեալ ժամանակները որոշելով սորոգագծեցէք:

Յակոբեանները ամառանոց պիտի երթան եղեր. — Թո՛ղ երթան, մենք ալ անցած տարի գնացած էինք. — Այսօրուան թուղայով երկու նամակ գրելիք ունիմ. — Ես մէկ մըն ալ ծով մտնող չեմ, ա՛լ օդը ցրտեց. — Իր թէ ես գէշ ընթացք մը ունեցեր եմ եղեր. — Ինչո՞ւ չհամբերեցիր, թո՛ղ համբերէիր եւ արդէն իսկ արդիւնքը վայելած պիտի ըլլայիր. — Եթէ յանցանք մը գործեր եմ եւ պատիժ մը կրելիք ունիմ, պատրաստ կեցած եմ. — Քիչ անգամ պատահած հայ այսպիսի փոթորիկ.

— Այս փորձանքն ալ գլուխնիս պիտի գայ եղեր. — Երջանիկ օրեր վայելած ըլլալ եւ յետոյ անոնցմէ զրկուիլ, շատ հեշտ ըլլալու չէ. — Ինչո՞ւ այդման կը գայրանաս. թո՛ղ գայրանամ, ի՛նչման ալ գայրանալու ըլլամ, վերջապէս օր մը պիտի հաւնոզուիս թէ իրաւունք ունիմ եղեր. — Եթէ դուք ալ մեզի ընկերացող ըլլայիք, միասին մեկնած կ'ըլլայինք. — Այս հիւանդը մեռնելիք չէ. — Կառախումբը դեռ ժամանելիք չեղաւ. — Մարդոց շատերը փառքի ցանկացող են. — Աստուած ըսաւ. լոյս թո՛ղ ըլլայ եւ լոյս եղաւ:

421. — Հետեւեալ անեռեւոյթները ղերբայական բոլոր ձեւերուն վերածեցէ՛ք:

Բաժնուիլ, բախիլ. գօսանալ, կառուցանել, գուշակել, ցնցել, նուաղիլ, զուարթացնել, դալկանալ, հանգչեցնել, նեղչիլել, օրօրուիլ, շրուիլ, մռնրալ:

Օրինակ. — Բաժնուիլ, բաժնուող, բաժնուած, բաժնուիր, բաժնուելիք, բաժնուելու:

422. — Նոյն բայերուն բաղադրեալ ժամանակները զուրցեցէք, յաջորդ էջի խոնարհման պատկերին շարքով եւ հետեւողութեամբ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԻՐԻԿՈՒՆԸ

Իրիկունն է չառանց մեռնիր
Դաշտին մէջ լուրթ լեռներուն,
Ու գիշերը հագած սեւեր՝
Կը սրփոէ ցաւրան իր ձորձերուն:

Դաշտին անծայր անկիւններէն
Սառնորները կ'ուրուագծուին,
Եւ խոկալով ու յամրօրէն
Կ'իյնան ցրուած՝ բերանն հովին.

Բոլոր ձայներն ալ մարիր են
Վերջալոյսի վարդերուն հետ,
Ու կը նըժոյ լուռիր վերէն,
Ու կը հալին գիծերն անհետ:

Ու հովն անուշ կը սարսռայ
Ծառերուն մէջ քաղցրամրմունջ,
Ուր ոսկերու ցանցին վրայ
Բոյներ կ'օրուին լուռանկիւնիչ:

Եւ լուսնկան պայծառ, արիւն
Իր մեռելթեան բարձրերէն լուռ
Վար կը մաղէ մեզի ժըպտուն
Բիւր երազներն իր ոսկեհուռ:

ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Թելադրութիւններ. — Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել դժուարին բառերը, ցոյց տալ փոխաբերութիւնները, ուղղագրել նոյնը:

ՊԱՏԿԵՐ ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ

ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ Ա֊Ը ՁԵՒՈՎ

Ա. Լծորդ.	Բ. Լծորդ.	Գ. Լծորդ.
Գրած եմ	Խօսած եմ	Կարդացած եմ
» էի	» էի	» էի
» կ'ըլլամ	» կ'ըլլամ	» կ'ըլլամ
» կ'ըլլայի	» կ'ըլլայի	» կ'ըլլայի
» եղայ	» եղայ	» եղայ
» պիտի ըլլամ	» պիտի ըլլամ	» պիտի ըլլամ
» պիտի ըլլայի	» պիտի ըլլայի	» պիտի ըլլայի
» եղե՛ր	» եղե՛ր	» եղե՛ր
» ըլլամ	» ըլլամ	» ըլլամ
» ըլլայի	» ըլլայի	» ըլլայի
» ըլլալ	» ըլլալ	» ըլլալ

ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՐ ՁԵՒՈՎ

Գրեր եմ	Խօսեր եմ	Կարդացեր եմ
» էի	» էի	» էի

ԱՊԱՌՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՁԵՒՈՎ

Գրելու եմ	Խօսելու եմ	Կարդալու եմ
» էի	» էի	» էի
» կ'ըլլամ	» կ'ըլլամ	» կ'ըլլամ
» կ'ըլլայի	» կ'ըլլայի	» կ'ըլլայի
» եղայ	» եղայ	» եղայ
» եղե՛ր	» եղե՛ր	» եղե՛ր
» ըլլամ	» ըլլամ	» ըլլամ
» ըլլայի	» ըլլայի	» ըլլայի

Գրած ըլլալու եմ. Խօսած ըլլալու եմ. Կարդացած ըլլալու եմ
Գրած ըլլալու էի. Խօսած ըլլալու էի. Կարդացած ըլլալու էի.
Գրելու ըլլալ Խօսելու ըլլալ Կարդալու ըլլալ

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԻՆ ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՂԵՐ ՁԵՒՈՎ

Կը գրեմ եղեր	Կը խօսիմ եղեր	Կը կարդամ եղեր
Պիտի գրեմ եղեր	Պիտի խօսիմ եղեր	Պիտի կարդամ եղեր
Գրեր եմ »	Խօսեր եմ »	Կարդացեր եմ »
Գրած եմ »	Խօսած եմ »	Կարդացած եմ »
» ըլլամ »	» ըլլամ »	» ըլլամ»
Գրելու եմ »	Խօսելու եմ »	Կարդալու եմ »
Գրելու ըլլամ»	Խօսելու ըլլամ»	Կարդալու ըլլամ »

ԹՈՂ ԲԱՌՈՎ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Թո՛ղ գրեմ	Թո՛ղ խօսիմ	Թող կարդամ
» գրէի	» խօսէի	» կարդայի

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ

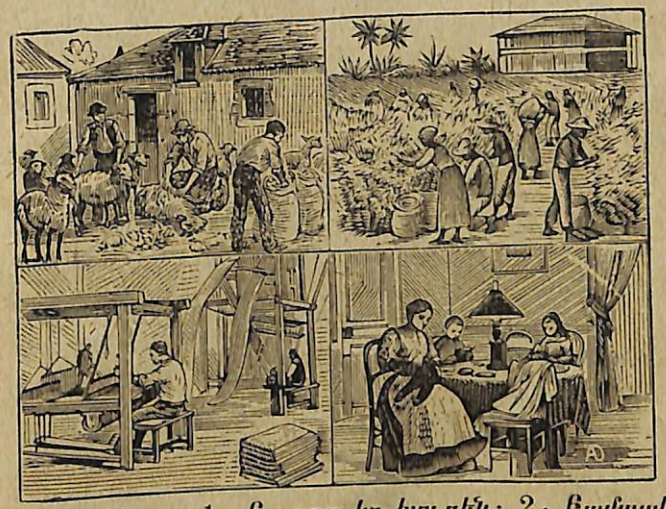

Նախագիծ. — 1. Բուրդը կը խուզեն: 2. Բամպակը կը քաղեն: 3. Բուրդը եւ բամպակը մանածի կը վերածեն եւ կը գործեն կտաւներ ու կերպասներ: 4. Կը ձեւեն և հագուստ կը կարեն (պատկերներուն համաձայն շարադրեցէ՛ք թէ ինչպէ՞ս կը պատրաստուին հագուստները):

Դ.Ա.Ս. — ԲԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

427. — *Բայերուն սահմանական ներկան պարագային հա-մեմատ կը գործածուի հետեւեալ նշանակութիւններով :*

1. — *Պատմուածքներու մէջ անցեալի իմաստով. օրի-նակ՝ Դաւիթ կ'ապրէր Գողիաթը :*

2. — *Մօտաւոր ներկայի իմաստով. օր. Հիմա կ'երթամ :*

3. — *Ապառնիի իմաստով. օրինակ՝ կ'աշխատիմ ձեզ գոհացնել :*

4. — *Սովոր եղած ընդհանուր ճշմարիտ եւ սովորական գործ մը բացատրելու համար. օրինակ՝ Երկիրը կը դառնայ Ա-րեւին չուրջ :*

478. — *Խօսուած լեզուին մէջ բուն ներկան կը կազմուի սահմանական ներկայի ձեւերուն ընկերացնելով կոր մասնիկը օր.*

Կը գրեմ կոր, կ'երթայ կոր ևն :

479. — *Միեւնոյն կոր մասնիկը անկատար անցեալի ձեւե-րուն ընկերանալով կը կազմէ անոնց մէջ անկատար ներկայ. օր.*

Կ'ուզէի կոր, կը խօսէր կոր ևն :

480. — *Կորով կազմուած ներկաներուն կը մասնիկը կը զեղչուի շատ անգամ երբ բայը բաղաձայնով կ'սկսի. օրինակ՝*

Գրեմ կոր, կարդայի կոր, խօսէր կոր ևն :

481. — *Բայարձակ ապառնիին երկրորդ դէմքերը կը դոր-ծածուին երբեմն հրամայականի իմաստով. օրինակ՝*

Պիտի գաս, պիտի քալէք ևն :

482. — *Հրամայականը կը գործածուի երբեմն աղաչելու իմաստով. օրինակ՝*

Տէ՛ր, ողորմէ մեզի ևն :

483. — *Սովորական ներկայի բոլոր ձեւերը կրնան գործածուիլ երբեմն կերպ մը մեզմ հրամայականի իմաստով. օր.*

Ելլե՛մ, երթա՛մ, գրե՛ս, ուտե՛նք, չգա՛ս ևն,

Ժամանակաւ երկու մարդիկ կային, չատ աղքատ ու թըշ-ուառ : Մին իմաստէ կոյր էր, միւսը՝ անդամալոյծ և չէր կրնար քալել : Երկուքն ալ այս վիճակին մէջ անկարող էին իրենց օ-րապահիկը ճարելու երբ իրենց թշուառութիւնը միացնելու գա-ղափարը կ'ունենան: Կոյրը որ կորովի էր, կը շալկէ անդամա-լոյծը, և այս վերջինը որ լաւ աւետարութիւն կը վայելէր, կը վարէ իր դժբախտութեան ընկերին քայլերը, և այսպէսով եր-կուքն ալ կ'ապրին :

Փոխադարձաբար իրարու օգնե՛նք, և այն աեն թշուա-ռութեան բեռը աւելի թեթեւ և տանելի կ'ըլլայ :

Թելադրու թիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատճել նիւթը եւ եզրակացնել բարոյականը:*

ՀԱՄԱՏԱՆԳՆԵՐ

423. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, յետոյ բերանացի որոշեցէ՛ք թէ ստորագծեալ սահմանական ներկաները ի՛նչ իմաստով գործած-ուած են:*

424. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու շեղագիր բայերուն ժա-մանակները որոշելով՝ ըսէք թէ այդ ժամանակները ի՛նչ նշանակութիւն-ներով գործածուած են:*

Յուդան կը խաղցնէ մարմիններ. — Կուգամ ձեզմէ ներում խնդրելու. — Հիմա ճաշեմ կոր. ճաշեն վերջ կը գրեմ. — Դուք Տիրա-նին պիտի ընկերանաք. ես ալ կ'ուզէի կոր ձեզի ընկերանալ, բայց ժամանակ չունիմ. — Խաղողը կը ճմլեն գինի շինելու համար. — Երբ պիտի պառկիմ ճրագը մարեմ.—Դեռէ, բարեկամ, գործած թերութեանս. — Այս ծառին պտուղներն չուտե՛ս. — Երթոր վարդը բացուի, սոխակները շատ անուշ կ'երգեն. — Վաղը ձեզի կուգամ եւ միասին կը շրջագա-յինք.—Մենք կը խաղանք կոր, դուք ալ չէք խաղար:

425. — *146րդ էջի ընթերցման հատուածին սահմ. ներկայ բայերը անցեալ կատարեալի վերածեցէ՛ք, եթէ իմաստը չվայլայլիր:*

426. — *Հետեւեալ հրամայական նախադասութիւնները ստորագա-սական ձեւի վերածեցէ՛ք:*

Ընկերդ սիրէ՛. — Ուրիշին չարիք մի՛ հասցնէք. — Մի՛ գողնար.— Ծնողդ պատուէ՛. — Ժամանակդ խնայութեամբ գործածէ՛. — Դասարկ խօսքեր մի՛ խօսիր. — Առողջութեանդ արժէքը գիտցի՛ր:

Օրինակ. — *Ընկերդ սիրէ՛ս:*

ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

484. — *Բային յատուկ և պատահական լրացուցիչներն են ստորոգելին, սեռի խնդիրը, բնութեան և պարագայական խընդիրներ և մակբայներ:*

485. — *Բայերուն անկեւոյթ և ներկայ դերբայները, ինչպէս նաև անցեալ դերբային ած և ապառնիին իմ վերջաւորող ձեւերը, գոյականաբար և ածականաբար գործածուած առեն ալ դարձեալ բայի ոյժ ունին, և կրնան ունենալ բային բոլոր լրացուցիչները: Նոյն խակ երբեմն տէր բայի. օրինակ՝*

Գողը գիս տեսնելով փախաւ. Ասիկա գործէ քաչուած մարդ մըն է. Արտերը հերկող երկրագործը տեսա՞ր. Հայդ եկած առեն զանի տեսայ ևըն:

ԲԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

486. — *Բայը լուծելու համար պէտք է որոշել.*

1.— *Տեսակը, այսինքն՝ էական, ներգործական կեն. վիճակը:*

1.— *Եղանակն ու ժամանակը.*

3.— *Թիւը.*

4.— *Դէմքը.*

5.— *Եթէ դերբայ է՝ նաև պաշտօնը:*

ՀԱՐԱՒԱՆԳՆԵՐ

427. — *188րդ էջի ընթերցման հատուածին անցեալ կատարեալի ձեւ ունեցող բայերը սահմանական ներկայի վերածեցէ՛ք, եթէ իմաստը չ'այլայլիր:*

428. — *Հետեւեալ խօսքերուն շեղագիր Թէական նախադասութիւնները հրամայական ձեւի վերածեցէք:*

Եթէ բարիք գործես, *երեւ՛ի պիտի չզղչաս.* — **Թէ որ սրտանց խնդրէիք** *պիտի տուի ձեզի ինչ որ ուզէիք.* — **Եթէ բիչով գոհանաիք**, *երջանիկ կ'ըլլաիք.* — **Նշանաւոր մարդիկ եթէ մեռնին**, *այն ատեն միայն կ'սկսին սիրուիլ.* — **Եթէ ձեր դասերը չգիտնաիք**, *պատիժի պիտի ենթարկուիք.*—**Թէ որ չափազանցութիւններէ զգուշանաիք**, *երկարամեայ պիտի ըլլաք.* — **Երբ ձախորդութիւն մը գայ**, *եւ սեռա շատ հեղ ուրիշ մըն ալ աւելոր կը յաջորդէ:*

Օրինակ. — *Բարիք գործէ՛ եւ երեւ՛ի պիտի չզղչաս:*

429. — *406, 415, 416, 417, 424 եւ 428րդ հրահանգներու պարունակած բայերուն եւ դերբայներուն լրացուցիչները որոշեցէք, լուծելով նաեւ բայերն ու դերբայները:*

430. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ շեղագիր բայերը ապառնի դերբայով կազմուած բաղադրեալ ժամանակի վերածեցէ՛ք, առանց խօսքին իմաստը այլայլելու:*

Մարդ իր ոեւէ առաւելութեան վրայ **պէտք չէ որ հպարտանայ.** — **Պարտիցիք յարգել** *մեր մեծերը.* — *Տղա՛ք,* **պիտի համբերէք,** *մինչեւ որ տարին լրանայ.* — **Պէտք է որ օգնեցիք** *կարօտեալներուն.* — **Հանչնա՛ցիք** *մեր սիրալը եւ չխաղուի՛ք զայն խոսովանելէ.* — **Ձեր խելքին չափազանց չհաւնցիք,** *եւ ուրիշին կարծիքը չարհամարհիք:*

Օրինակ. — *Մարդ իր որ եւ է առաւելութեան վրայ հպարտանալու չէ:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — **ԱՐՏՈՑԸ**

Ուրախութեան ձայնն եմ ես
Մարգերու մէջ դալարուն,
Ես կ'աւետեմ նախասէր
Երկրի բարեւն Արեւուն:

Կ'անցնիմ հեւզեր մշտապատ — *Զըւարթ է երգս, միշտ զըւարթ*
Ու թեւերէս չկիթ առ չկիթ — *Աւետաւոր եւ լոյսի,*
Կը հեղուի չէն, անապատ — *Ով լսեր է մինչեւ ցարդ*
Թարմ ցօղերու մարգարիտ: — *Որ մեռնի երգեմ մեկուսի:*

Թեւերս բացած՝ առաջին — *Կ'լսեմ հակող հիւանդին*
Կ'երգեմ երգը բընութեան, — *«Օրհնէ՛ զԱստուած, տա՛ լոյս»:*
Հո՞ն ուր լոյսը Աբարչին — *«Ա՛ռ, ե՛րկրագործ, գերանդին*
Կը ծնի այդն երկինքիեան: — *Ապագային բա՛ց ակօս»:*

Ուրախութեան ձայնն եմ ես
Մարգերու մէջ դալարուն,
Ես կ'աւետեմ նախասէր
Երկրի բարեւն Արեւուն:

ՏԷ ԼԱՒՐԱՏ

Թրգմ. Մ. ԱՍԱՏՈՒՐ

Թելագրութիւններ. — *Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել դժուարին բառերը:*

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԸ

487. — *Նախադրութիւնները իրենց խնդիրով մէկտեղ մակբայի ուժ ունին երբ նախադասութեան մէջ բային կամ ածականի մը լրացուցիչն են և կը պատասխանեն ո՞ւր, ե՞րբ, ինչպէս ինչման հայն հարցումներուն. օրինակ՝*

Ձիւնի պէս ճերմակ էր. սաւնդոխեհ վեր եկաւ։

488. — *Նախադրութիւնն իր խնդիրով մէկտեղ երբ գոյականի մը լրացուցիչն է, ածականի ուժ ունի, և կը պատասխանէ ինչպիսի հարցման. օրինակ՝*

Առանց ջուրի աղբիւր, տեղ մը ընկեր ալն։

489. — *Նախադրութիւնն իր խնդիրով մէկտեղ ածականի ուժով կրնայ նաև երբեմն ստորոգելի ըլլալ. օրինակ՝*

Այս ծառն առանց պտուղի է. Այդ տղան ապուշի պէս է. ևն։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՎՈԼԴԷՐԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ

Վոլդէր իր ծառայութեան մէջ ունէր կարիճ մանչ մը, հասատարիմ բայց ծոյլ։ — «Յո՛վսէփ, կ'ըսէ անոր առաւօտ մը իր աչերը, կօշիկները բե՛ր»։ Յովսէփ ամաչալարանքով կը բերէ կօշիկները և Վոլդէր կը դիտէ թէ առջի լրիկատան ցեխը դեռ կը կենար անոնց վրայ. — «Դուն այս առաւօտ կօշիկներս մաքրել մոռցեր ես, կ'ըսէ Վոլդէր, — Բայց ան՛ր իմ, փողոցները չատ ցեխոտ են և երկու ժամ չանցած՝ ձեր կօշիկները հիմակուան չափ աղտոտ պիտի ըլլան» կը պատասխանէ Յովսէփ։ Վոլդէր կը ժպտի, կօշիկները կը հագնի և կը մեկնի առանց պատասխան տալու։ Բայց Յովսէփ անոր ետևէն կը վազէ — «Տէր իմ, կ'ըսէ, բանալին տալու մոռցաք. — Բանալի՞ն, — Այո՛, կերակուրներու դարանին բանալին, նախաճաշելու համար. — Բա՛ր եկամս, ի՞նչ հարկ նախաճաշել, չէ՞ մը որ երկու ժամէն հիմակուան չափ անօթի պիտի ըլլամ նորէն»։

Այն օրէն վերջ Յովսէփ այլ ևս ամէն օր իր տիրոջ կօշիկները կը մաքրէր ու կը փայլեցնէր։

Թելադրութիւններ. — *Կարդալ այս հատուածը, ուղղագրել նոյնը, պատմել նիւթը բերանացի եւ եզրակացնել բարոյականը։*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

431. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով նախադրութիւններն իրենց խնդիրներով միասին. յետոյ բերանացի լուծեցէ՛ք նոյն խնդիրները։*

432. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն պակասները լրացուցէք հարցումներուն յարմար պարագայական խնդիրներով։*

Ծխուս ծնաւ (ո՞ւրտեղ). — Լուսինը կը դառնայ (ո՞ւր, ինչ բանի շուրջ). — Միամի՛ս եղիր (ինչպէս, ինչ բանի նման). — Մարգարիտները մի՛ նետէք (ո՞ւր, որու՞ առջեւ). — Որք կը կոչուին այն մանուկները որ (ինչպէ՞ս, առանց ինչո՞ւ) են. — Բոլոր մարդիկ ջրահեղձ եղան (ե՞րբ, ինչ բանի տեսնի). — Զկայ կենդանի մը որ (ինչման, որո՞ւ չափ) խաղար ըլլայ. — Բարձր լեռներուն (ո՞ւրտեղը, ինչերո՞ւն վրայ) միշտ ձիւն կը կենայ. — Երկիրը խաւնուշորս ժամուան մէջ կը թաւալի իր (ո՞ւր տեղը, ինչ բանին վրայ). — Անհնարին նոր բան չկայ (ո՞ւրտեղ, որո՞ւ տակ). — Բիւրեւան լեռները կը բարձրանան (ո՞ւրտեղ, ինչերո՞ւ միջեւ). — Առտուան ցօղը կը փայլի (ինչպես, ինչ բանի նման). — Կապարը նուազ ծանր է (ո՞րման, քան ինչը)։

433. — *Հետեւեալ գոյականներուն ընկերացող պարագայական խնդիրները ածանցեալ կամ բարդ ածականի վերածեցէ՛ք։*

Առանց ջուրի աղբիւր, բնականէ վեր իրողութիւն, ձորի մէջ գիշեր, լերան նման կոնակ, ամպերու մօտ բարձրութիւն, երկրի տակ դամբարան, կարգէ դուրս դէպի, մարդու պէս կապիկ, կրօնի հակառակ վարդապետութիւն։

Օրինակ. — *Անջուր աղբիւր։*

434. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած պարագայական խնդիրները մակբայի վերածեցէ՛ք, օրինակին հետեւողութեամբ։*

Տիգրան զիս եղբօր պէս կը սիրէ. — Դասերիդ պէտք չէ որ մեխանայի պէս աշխատանէ. — Ամենիս ալ մեղանչական ենք իբրեւ մարդ. — Կան մարդեր զոր անհատուն ապրող. — Ով որ աշունի հանգոյն կը հեռանի իր ախորժակներուն, ողորմելի աւարած մըն է. — Ածականները կրնան իբրեւ գոյական գործածուիլ. — Հրանտ իր հոյրը վայրենիի նման ծեծեց։

Օրինակ. — *Տիգրան զիս եղբայրաբար կը սիրէ։*

ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆ ԻՐԵՐԵՒ ՄԱԿԲԱՅ ԵՒ ԳՈՅԱԿԱՆ

490. — *Տեղի, քանակի, ժամանակի պարագայ ցուցնող կարգ մը նախադրութիւններ կրնան առանց խնդիրի գործածուիլ իբրեւ լրացուցիչ բայերու, և այն ատեն մակբայի կը փոխուին. օրինակ՝*

Վեր ելայ, ներս մտաւ, դեմ կենալ, մօտ գալ եւն։

491. — *Տեղի պարագայ և դիրք ցուցնող նախադրութիւնները երբեմն գոյականաբար ալ կը գործածուին, և այն ատեն կը հոլովուին ու յօդ կ'առնեն. օրինակ՝*

Քովիս գնա՛, լերան տակի տունը վիլաւ եւն։

492. — *Սեռականաձև նախադրութիւններն ընդհա՛րապէս ածականի ոյժ ունին. օրինակ՝*

Քովի սեղեակը, ետեւի պարտէզը եւն։

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

493. — *Նախադրութիւնները լուծելու համար պէտք է որոշել*

1.—*Նախադաս թէ յետադաս ըլլալը.*

2.—*Ո՛ր բառին վերաբերիլը (այսինքն՝ որոշել իր խնդիրը).*

3.—*Իր խնդիրով մէկտեղ նախադասութեան ո՛ր բաին լրացուցիչն ըլլալը։*

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

435. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ միեւնոյն բառն ուր որ նախադրութիւն է՝ մէկ գիծով, ուր որ մակբայ է՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք։

Նաւակը առաջ մղեցին. — Ձմեռուն առաջ աշուն կայ. — Կեանքի սանդուխին վրայ ոմանք վեր կ'ելլեն, ոմանք վար կ'իջնեն. — Այսօր ջերմաչափը զերոյեն վեր է, երէկ զերոյեն վար էր. — Զա՛րեւն, դուն անդի՛ն գնա. Զա՛րեւն, դուն ալ ասդի՛ն եկուր. — Կամուրջին ասդին եւ կամուրջին անդին մեծ վաճառատուներ կան. — Շարունակ դուրս կ'ելլէի, ներս կը մտնէր. — Դրախտին ներս երջանկութիւն կար, դրախտին դուրս տառապանքն սկսաւ. — Մարդ ի՛նչման Աստուծոյ մօտ ապրի, այնման մեղքէ հեռու կը մնայ. — Ես մօտ կուգամ, դուն հեռու կը փախչիս. — Այդ արկածին մէջ շատեր իրենց կեանքը վրայ տուին. — Շատ կը ցաւիմ այդ դժբախտութեան վրայ։

436. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ գոյականաբար գործածուած նախադրութիւնները որոշելով ստորագծեցէ՛ք։

Սկիւռը ծառին վրայ մագլցեցաւ. — Ծառին վրայի հօփալը զարկի. — Կան բոյսեր որ ջուրի մէջ կ'աճին. — Ջուրին մէջեն փապուդի պիտի շինուի. — Աշջարակին վեր բարձրացայ. — Դեպի վե՛ր նայեցիք. — Դատարկապորտ մարդիկ ասդին անդին կը թափառին. — Մուրացիկը ասդիէն, անդիէն ողորմութիւն կը խնդրէ. — Քովիս մի՛ հեռանար. — Ան տունին առջեւի պարտէզին մէջ տանձենիներ կան. — Եղբօրս քո՛վ կեցիր. — Քովի տունը բազմաթիւ վարձակալներ կան. — Դրան առջեւ կանգնեցանք։

437. — Հետեւեալ նախադրութիւնները հոլովեցէք նախ՝ առանց յօդի եւ յետոյ՝ պատշաճ յօդերով, միայն եզակի թիւով (յոգնակին չի գործածուիր)։

Տակ, վրայ, քով, ներս, դուրս, վեր, վար, ետեւ, առջեւ, անդին, ասդին, շուրջ։

438. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր ստորադաս նախադասութիւնները գլխաւորին հետ ծուլեցէք, օրինակին հետեւելով։

փշաւ այն տունը որ լերան տակ էր. — *Անցայ անկէ* **որ գեղին մօտ էր.** — *Մեզի կը բնակիմ այն սենեակը* **որ փողոցին վրայ է.** — *Դարձի՛ր այն կողմին* **որ պղպոցին հետեւն է.** — *Ո՞վ էր այն երիտասարդը* **որ Զարեհին հետ էր.** — *Տեսա՞ր այն տղան* **որ բոլս էր.** — — *Լոգցայ այն աւազանին մէջ* **որ պարտէզին մէջտեղն է։**

Օրինակ. — *Լերան տակի տունը փլաւ։*

439. — 434, 435 եւ 436րդ հրահանգներուն պարունակած նախադրութիւնները լուծեցէ՛ք։

440. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր ստորադաս նախադասութիւնները պարագայական խնդիրներու վերածելով՝ գլխաւորին հետ ծուլեցէ՛ք օրինակին պէս։

Աշխատի՛ **որպէս զի մրցանակը շահիս.** — *Երբոր հոս հասանք,* **արեւը մարը մտած էր.** — *Ուշադրութիւնդ չարէ՛* **երբոր դաս կը սերտես.** — *Պահուեցայ մինչեւ* **որ վտանգն անցաւ.** — *Առտուոց շարժուձեւներ կ'ընէր* **որպէս թէ խենդ էր.**—*Չես յաջողիր* **եթէ չաշխատիս։**

Օրինակ. — *Աշխատի՛ մրցանակը շահելու համար։*

ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՅՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

494. — *Բացի այն բառերէն որոնք բնութիւնով թէ՛ ածական են թէ՛ մակբայ, բուն մակբայներէ ոմանք ալ երբեմն կրնան գործածուիլ իբրեւ ածական. օրինակ՝*

Կանուխ մահ, հայրաբար վարմունք, շաշագին աչքեր ևն:

495. — *Քանի մը մակբայներ կրնան նաեւ գոյականաբար ալ գործածուիլ և հոլովուիլ. օրինակ՝*

Ո՞ւրկէ, մինչեւ ե՞րբ, երբուա՞ն ևն:

496. — *Մակբայներուն իրենց լրացուցիչ կրնան ունենալ*

1.— *Անուն կամ դերանուն խնդիր մը, կամ պարագայական խնդիր մը. օրինակ՝ հօրմէն գաղտուկ փախաւ, ինձմէ ուշ կ'ելլէ, մինչեւ մահը հաւատարիմ մնաց ևն:*

2.— *Ուրիշ մակբայ մը. օրինակ՝ շատ ուշ, բաղդատմամբ կանուխ, տակաւին երէկ, գրեթէ խափան ևն:*

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԼՈՒՌ ԱՐՅՈՒՆԴՆԵՐ

Քունէդ եւած մարգերուն մէջ
Կը թափառիս զըւարթագին,
Մինչ դաշտին վրայ ցօղաթոռիմ, գէջ,
Կը տարածուի կապոյտ երկին:

Ու տակաւին երբ դուն անփոյթ
Կը ներհէիր խորունկ խորունկ,
Մինչեւ առաւօտ երկին կապոյտ
Թափեց աւազան անձրեւ-արցունք:

Դիշերուան մէջ լռիկ, արիւնն՝
Վիշտէն կուլան չատեր յաճախ,
Մինչ կը թուի ձեզի առաւօն
Թէ անոնց սիրան է յար ուրախ:

Թրգմ. Գ. Յ. ԿԻՒԼԵԱՆ — Ժ. ՔՒՐՆԸՐ

Թելադրութիւններ. — *Դոց արտասանել վերի ոտանաւորը, ուղղագրել նոյնը:*

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

441. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ որոշեցէ՛ք Թէ միեւնոյն բառը ո՛ւր իբրեւ մակբայ գործածուած է, ո՛ւր իբրեւ ածական:*

Ամեն ատպարեզի մէջ տրտմին նուիրում պիտի է յաջողելու համար. — Տրտմին փարէ՛ գործիդ. — Ուժգին հարուած մը ընդունեցի.— Զանգակը ուժգին ճնչեց. — Ցակոբ շալագին կ'աղօթեր. — Ներսես շալագին շեշտերով երգ մը երգեց. — Երեսանց բարեկամութիւնը վտանգաւոր է. — Շողոքորթ մարդիկ երեսանց կը գովեն ուրիշները:

442. — *Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ որոշեցէ՛ք Թէ միեւնոյն մակբայը ո՛ւր իբրեւ բուն մակբայ գործածուած է, ո՛ւր իբրեւ գոյական:*

Այս ճամբան ո՞ւր կը տանի. — Դէպի ո՞ւր պիտի ճամբորդէ շոգեկառքը. — Կառախումբը ե՞րբ ժամանեց. — Մինչեւ ե՞րբ պիտի սպասեմ ձեզի. — Կառքը դէպի հո՛ն իջ. — Հոն բազմութիւնը խռնուած.— Հիմա պիտի մեկնիմ. — Հիմակուան մանուկները կանխահաս են:

443. — *Հետեւեալ խօսքերուն մէջ մակբայները՝ մէկ գիծով, անոնց լրացուցիչները՝ երկու գիծով ատորագծեցէ՛ք:*

Գրիգոր ելզմէ աղէկ գիտցաւ դասը. — Ցակոբ պատիժէ վերջ մըլաւաց. — Յաւելի խիստ սաստիկ կը տանջուէր. — Անիկա իր վիճակեն յաւէտ գոհ կ'ապրի. — Այսօր շատ կանուխ եղայ. — Հունձքը գրեթէ բոլորովին փճացաւ. — Ատրճեան կարի վայելչօրեն հագուած էր. — Ինձմէ գաղտուկ մեկներ է. — Մարդիկ նուազ յաճախ ուրիշներէ կը վնասուին քան իրենք իրենցմէ. — Անիկա բաւական ազնուօրեն վարուեցաւ. — Ուղղը բոլոր կենդանիներեն աւելի խելացի կուտ, կը խմէ. — Մենք ասկէ վերջ ա՛լ աւելի պիտի աշխատինք. — Ինչո՛ւ այսքան ուշ եկար. — Ա՛յդքան արագ մի՛ խլեր.—Անոնցմէ շուտ հասայ տեղս:

444. — *Վերի հրահանգին մակբայներու լրացուցիչներուն տեսակները որոշեցէ՛ք (անուն կամ դերանուն խնդիր, պարագայական խնդիր Թէ մակբայ լինելը):*

ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

497. — *Մակբայը լուծելու համար պէտք է որոշել*

1.— *Տեսակը (եղանակական, քանակական եւն. ըլլալը)։*

2.— *Այն բառը որուն իմաստը կը լրացնէ կամ կ'եղանակաւորէ։*

ԸՆԹԵՐՑՈՒԻՄ. — ՀԱՑ ԱՌԱՁՆԵՐ

Պատը ականջ ունի։— Սուրբը զօրաւոր ընողը Տէրն է։— Կե՛ր, յե՛տոյ գոհացիր։— Ինչ որ ցանես, նոյնը կը հնձես։— Ո՛ւշ եկաւ, անո՛ւշ եկաւ։—Երկաթը տաք տաք կը ծեծեն։— Արօրը մեծ եզէն կը ծռի։— Օձն իր չապիքը կը փոխէ, քնութիւնը չի փոխեր։— Ուրիշին հոր փորողը ինք մէջը կ'իյնայ։— Գէ՛չ կեր, գէշ մի՛ խօսիր։— Տանն անգամ չափէ՛, մէկ անգամ կարէ՛։— Զուրն ինկողը անձրեւէն չի վախնար։— Ամէն մօրուքէ մէյ մէկ մազ՝ մօրուք մը կ'ըլլայ։—Դանակն իր կոթը չի սաչեր։— Օտարի չուանով հոր չիջնուիր։— Անո՛ւշ կեր, անո՛ւշ խօսէ։

Թելադրութիւններ. — *կարդալ եւ ուղղագրել այս առածները, բացատրել անոնց իմաստն ու բարոյականը։*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

445. — *Օրինակեցէ՛ք վերի հատուածը, ստորագծելով բոլոր մակբայները. յետոյ բերանացի լուծեցէք նոյն մակբայները։*

446. — *Հետեւեալ նախադասութիւններու մակբայներուն դիմ մէյմէկ յարմար մակբայ լրացուցիչ աւելցուցէք։*

Ցիսուս աղխս ապրեցաւ. — Օդերը գէշ կ'երթան. — Աղեւը շէշտակի կը զարնէր. — Վարդը անուշ կը բուրէ նաեւ շուշանը. — Զեփիւռը մեղմօրէն կը փչէր. — Այս խաղաթը միշտ կ'անձրեւէ։

Օրինակ. — *Ցիսուս շատ աղխս ապրեցաւ։*

447. — *Հետեւեալ խօսքերուն մէջ բերանացի որոշեցէ՛ք թէ ալ, ոչ, բառերը ո՞ըրտեղ մակբայ են, ո՞ըրտեղ շաղկապ։*

Օդն ալ կազային մարմին մըն է. — Ա՛լ պիտի աշխատիմ մինչեւ վերջը. — Ինծի ալ հիւ մը ջուր տուր. — Լո՛ւ, ալ համբերութիւնս հատաւ. — Աղեւը իր յոյսը կը ծագեցնէ բարիւնուն ալ վրայ, չարեւուն ալ. — Մանկութեան երջանիկ օրերը կ'անցնին ու ա՛լ չեն դառնար. — Յարութիւն ցորեկն ալ կ'աշխատի գիշերն ալ։

Այն օրը ո՛չ մարդ գիտէ, ո՛չ հրեշտակ. — Ո՛չ, չեմ վախմիր որ

ինծի հետեւիս. — Ո՛չ աղխսը, ո՛չ հարուստը, ո՛չ իմաստունը, ո՛չ տգիտը կրնան զերծ մնալ մահուընէ. — Եղբայրդ պիտի գա՞յ թէ ոչ. — Ո՛չ գալը գիտեմ, ո՛չ երթալը։

448. — *Հետեւեալ խօսքերուն մէջ բերանացի որոշեցէ՛ք թէ ուր բառը ո՞ըրտեղ մակբայ է, ո՞ըրտեղ դերանուն։*

Ո՞ւր կ'ուզես որ երթամ. — Անցայ այն խաղաթին ուր հօրեղբայրդ կը բնակէր. — Չեմ գիտեր թէ ո՞ւր փախչիլ պիտի է ադոր ձեռքին. — Տուն մը ուր մխրութիւնը կը տիրէ, օրհնակեցի է. — Այս ճամբան ո՞ւր կը տանի։

449.—*Լուծեցէ՛ք 441, 442, 443, 446րդ հրահանգներուն մակբայները։*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՆԱԽԱՏԵՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Նախագիծ.— 1. Ծովը հանդարտ, օդը՝.... ձկնորսները արեւածագին կը մեկնին. մայր մը (ո՞ւր տեղ) իր որդին կ'ողջագուրէ։ 2. Բայց ծովուն մէջ ուրկանը կը նետուի։ 3. Դէպի կէսօր փոթորիկ կը ծագի։ 4. Նաւակը կը շրջի, ձկնորսները ջուրին մէջ նաւակին բեկորներուն կառչած։ 5. Ծովեզերքէն դիտուած է ամէնքը. օգնութեան կը փութան։ 6. Աղատուած են. ընդհանուր հրճուանք. ողջագուրումներ։

ԴԱՍ. — ՇԱՂԿԱՊՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

498. — Շաղկապները էապէս կը ծառայեն մէկէ աւելի անջատ նախադասութիւններ իրարու կցելու, ցոյց տալով ա-նոնց մէջև եղած այլևայլ յարաբերութիւնները. օրինակ՝

Ձմեռառութիւնը կրնայ ժամանակ մը ծածկուիլ, բայց վերջապէս օր մը կը յայտնուի:

499. — Շաղկապներն իրարու կը կապեն նաև համանման քանի մը նախադասութիւններ, զանոնք մէկի վերածելով եւ համապատասխան բառերը միայն իրարու կցելով. օրինակ՝

Ոսկին եւ արծաթը հաստատուն, իսկ ցուրն ու ալբոլը հեղուկ մարմիններ են. փոխանակ ըսելու՝

Ոսկին հաստատուն մարմին է, արծաթը հաստատուն մարմին է, ցուրը հեղուկ մարմին է, ալբոլը հեղուկ մարմին է:

500. — Շաղկապը նախադասութեան մէջ անկախ դիրք ունի. ո՛չ անոր որևէ մասին լրացուցիչն է, ո՛չ ալ լրացուցիչ կրնայ ունենալ:

501. — Շաղկապը լուծելու համար պէտք է որոշել

1.— Տեսակը (համադասական կամ նախադասութիւնները իրարու կը միացնէ:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀՈՎԸ

Հով մը փչեց ծովէն, չարժեց միւռըը այգուն,
Լսաւ. «Մչո՛ւշ, ճամբայ առ՛ուր արդ դուն հովուն»:

Գնաց դէպի նաւերն, ըսաւ. «Խաւարն ա՛լ անցաւ,
Նաւասահիկ՛ր, նորէն մեկնի թո՛ղ ձեր նաւ»:

Դէպի երկիր վազեց, չորս կողմերուն մեղմօրօր,
«Օ՛ն, արթնցէ՛ք, գոչեց, ծագած է նոր օր»:

Լուռ անտառին ըսաւ. «Մրմունջներով լեցուէ՛ դուն
Կանանչ դրօշներդ ամէն պարզէ սիւքերուն»:

Պուրակին մէջ նիրհող թռչնիկին ալ ղպաւ,
«Այգե՛րգն երգէ, ըսաւ, լռիկ կեցար լաւ»:

«Այգն անա գայ», ըսաւ, ազաբակին ան երբոր
Անցաւ վրայէն. «Փչէ՛, աքլո՛ր, քու չեփոր»:

Մեղմով յուշիկ հձձեց լայն գաշաերուն հակերուն,
«Այգը կ՛անցնի, առէ՛ք անոր, օ՛ն, ողջոյն»:

Գոռաւն ձայնով ըսաւ, գանգակատան չուրջ թրթռուն,
«Արթնցի՛ր, գա՛նգակ ժամն լուր առ՛ուր ամէնուն»:

Շերիմներէն՝ յետոյ պատկառանքով անցնելով
Հառաչեց. «Դո՛ւք, յաւէտ ինձմէ՛ք անխառ՛ն»:

Թրգմ. Ռ. Յ. Պ. ԼՕՆԿՖԷԼԼՕ

Թելադրութիւններ. — Դող արտասանել այս ոտանաւորը, ուղղագրել նոյնը, բացատրել դժուարին բառերը:

ՀԱՐՑԱՆԳՆԵՐ

450. — Վերի ոտանաւորը արձակի վերածելով զրեցէ՛ք, զայն կազմող նախադասութիւններուն միջեւ գործածելով պատշաճ շաղկապներ:

451. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն շաղկապները ջնջելով անջատ նախադասութիւններու վերածեցէ՛ք:

Մարդիկ թշուառ են յաճախ, որովհետեւ չար են. — ձշմարիտ արժանիքը թէպէտեւ ժամանակ մը անտեսուի, բայց վերջապէս կը գնահատուի. — Համեստութիւնը յատկանիշն է ձշմարիտ տաղանդին, մինչ անբարտաւանութիւնը՝ տգիտութեան. — Երկրագործութիւնն ու վաճառականութիւնը կը հարստացնեն ժողովուրդը, ուստի պէտք է ոյժ տալ այս ձիւղերուն զարգացման.—Աղեկ գիրերը՝ ընտիր բարեկամներ եւ ուսուցիչներ են, իսկ գէշ գիրերը չոոի ընկերներ. — Երիտասարդութեան մէջ աշխատեցէք, քանի որ պէտի կրնաք հանգիստ ընել՝ երբոր ծերանաք. — Թէ՛ մանուկը, թէ՛ մատաղատուկը՝ երկուքն ալ պէտք ունին խնամքի, քանզի տկար են եւ անբաւական վտանգներու. — Ո՛չ շատ ցուրտը, ո՛չ շատ տաքը հանդիպ է մեզի, այլ բարեխառն կլիման. — Փիղը շատ կը սիրէ անուշահոտութիւնները, մանաւանդ հոտաւէտ ծաղիկները:

Օրինակ. — Մանուկը պէտք ունի խնամքի, մատաղատուկը պէտք ունի խնամքի, երկուքն ալ տկար են, երկուքն ալ անբաւական են վտանգներու:

452. — Վերի հրահանգին շաղկապները լուծեցէ՛ք:

ԴԱՍ. — ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

502. — *Զայնարկութիւնն ալ՝ չաղկապին պէս, նախադասութեան մէջ անկախ դիրք ունենալով ո՛չ մէկ մասին լրացուցիչը չէ, բայց ինք լրացուցիչ կրնայ ունենալ. օրինակ՝*

Վա՛յ կեղծաւորներուն, երանի՛ ձեզի ալ։

503. — *Զայնարկութիւնը լուծելու համար պէտք է որոշել իսկապէս թէ պատահական լինելը։*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

453. — Հետեւեալ անջատ նախադասութիւններէն իրարու միացուցէ՛ք պատշաճ շաղկապներով։

Մարդիկ երջանկութիւնը կը հեռապնդեն, անոր կը մօտենան, գրեթէ զայն կը շօշափեն, անիկա կը թռչի, կը խուսափի. — Ոսկին թանկագին է, ադամանդը աւելի թանկագին է. — Դիոգինես կ'ըսէր. «Մարդիկ զիս կը ծաղրեն, ես ծաղրուած չեմ զգար ինքզինքս». — Հաւը բնութեամբ երկչոտ է, իր վառեակներուն վրայ յարձակում մը եղա՞ւ, արծիւի մը չափ քաջ կը դառնայ, արիաբար կը պաշտպանէ զանոնք. — Կանչուածները շատ են, բիւրեղն են ընտրուած. — Աշունը կ'անցնի, ձմեռը կուգայ, բնութիւնն իր զարդերէն կը մերկանայ, շուտով գարունը կուգայ, բնութիւնը նորեն կը զարդարուի. — Քաղաքակրթութիւնը իր օգուտներն ունի, իր վնասներն ալ ունի. — Ծուլութիւնը դանդաղ կ'ընթանայ, աղքատութիւնը եւեթէն կը հասնի։

Օրինակ. — *Մարդիկ երջանկութիւնը կը հեռապնդեն, մինչդեռ իսկ անոր կը մօտենան եւ գրեթէ զայն կը շօշափեն, սակայն անիկա կը թռչի ու կը խուսափի։*

*454. — Հետեւեալ խօսքերուն մէջ բերանացի որոշեցէ՛ք **որ** բառը ո՛ւրտեղ շաղկապ է, ո՛ւրտեղ դերանուն։*

Պատուէ՛ ծնողդ որ քեզ խնամած է. — Պատուէ՛ ծնողդ որ անոնց օրհնութիւնն ընդունիս. — Խոնարհեցո՛ք միշտ եղբօրն պէս որ չխորտակիք. — Ըրէ՛ այն բանը որ քեզի հաճելի է. — Առակին եզրը որ փոթորիկի ատեն ծռեցաւ, նշան է խոնարհութեան. — Մի՛ նախատիր ո՛չ մէկը որ դուն ալ չնախատուիր ո՛չ մէկէ. — Իր տիրոջ կը դառնայ այն նախատինքը որ անիրաւաբար տրամկուած է. — Պէտք չէ որ նախանձիր ուրիշներու ունեցածին. — Դիտցո՛ք որ ճշմարտութիւնը չի խափանուիր։

455. — Հետեւեալ նախադասութիւններուն պարունակած ծայնարկութիւնները մէկ գիծով, անոնց լրացուցիչ-խնդիրը՝ երկու գիծով ստորագծեցէ՛ք։

Երանի՛ անոնց որ առանց տեսնելու կը հաւատան.—Տղա՛, ինչո՞ւ խելօք չէ՛ք կենար, ամօ՛թ ձեզի. — Աւա՛ղ անցաւոր փառքերուս, ըսած է ժամանակաւ Առաջէս. — Անո՛ր այն ծնողներուն որ իրենց զաւակներէն մոլութեան կ'առաջնորդեն. — Ո՛հ, արհեմտ այ մեղաւորներ ենք, վա՛յ մեզի եթէ Աստուծոյ գթութիւնը չհասնի. — Մե՛ղմ աշխատութեանս, դոյո՛ր ջանքերս ապարդիւն եղան։

456. — Ամբողջապէս լուծեցէ՛ք վերի Թիւ 453, 454 եւ 455 հրահանգները։

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԻՆՉ Կ'ՍՐԺԷՔ

Եթէ չըլլար աղջամուղջը,
Եւ գիշերնէքն իր համասիւռ
Հիւլէները սեւ, տխրաթոյր
Ձգուելէը բնութեան շուրջը
Վառ արշալոյսն ինչ կ'արժէր։

Եթէ ձմեռ չգար երբեք,
Եւ իր սառն ու խամրող ցուրտը
Չեղծէր բնութեան արդուզարդը,
Զարթնէր զայն կմախք հէք,
Շրեղ գարունն ինչ կ'արժէր։

Եթէ լինէր որ մուխ ամպեր
Ձդիզուէին սեւ, տխրագին
Մթագնելու լուրթն երկինքին
Եւ սիրտերը մեր վշտաւեր,
Պայծառ եթերն ինչ կ'արժէր։

Եթէ երբեմն ծովուն նիրհող
Խենդ ալիքներն՝ անեղապէս
Զարթնոնային փրփրադէզ
Տալով մեզի սարսափ ու դող,
Խաղաղիկ ծովն ինչ կ'արժէր։

Եթէ բընաւ դառն արցունքը,
Կաթիլը ցաւոտ հոգիներու,
Ձպղտորէր վառ աչքերու
Մէջ ցոլացող ջինջ երկինքը.
Անուշ ժըպիտն ինչ կ'արժէր։

Թէ վիշտերու ժանտ մանրէները
Ձծիւրէին մեր սիրտն, հոգին,
Եւ հաւերմն այս յուզեալ կեանքին
Տառապանքը եթէ չլինէր,
Երջանկութիւնն ինչ կ'արժէր։

Թէ չըփըչէր մահուան մէյմն ալ
Շունչը խամրիչ ու ժուռնալիր.
Ոչ ոք վախնար եթէ օր մ'ալ իր
Պիտի մարի կեանքի մոմն ալ,
Կեանքն իսկ բան մը չէր արժեր . . . :

ԾՈՎՀ. ԳՈՒՃԱՆՃԵԱՆ

Թելադրութիւններ. — *Դոց արտասանել այս ոտանաւորը, բացատրել դժուարին բառերը, ուղղագրել նոյնը։*

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախագիծ. — *Ճամբորդութիւնները ցամաքի վրայ (ինչ կերպերով կը կատարուին). Ծովու վրայ (ինչ կերպերով). Օդին մէջ (ինչ կերպով). Որո՞նք են ճամբորդութեան ամէնէն հին կամ նախնական միջոցները. Ամէնահին ժամանակներու մէջ ո՞ր ո՞նք եղած են առաջին նաւարկու ժողովուրդները: Ո՞վ հնարեց չոգենաւը և ե՞րբ. ո՞վ հնարեց չոգեկառքը և ե՞րբ: Վերջացուցէ՛ք աւելցնելով թէ ի՛նչ ճամբորդութիւններ կատարած էք և ճամբորդութեան ո՛ր ձևն աւելի կը սիրէք:*

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ

Նախագիծ. — *Դրիգոր, Յովսէփին նախկին դասընկերը, ուրիշ քաղաք մեկնած է մեծ դպրոց մտնելու համար: Յովսէփ անոր կը գրէ յայտնելով իր կարօտն ու սէրը, ակնարկութիւն կ'ընէ իրենց հին յիշատակներուն և կը խնդրէ որ իր լուսանկարը զրկէ զոր շրջանակի անցնել պիտի տայ և իր սենեակը դնէ: Այդ լուսանկարը իր կարօտը պիտի ափոփէ և հին յիշատակները պիտի վերյիշել տայ: Շարադրեցէ՛ք այս նամակը:*

ԳԻՆԻՆ

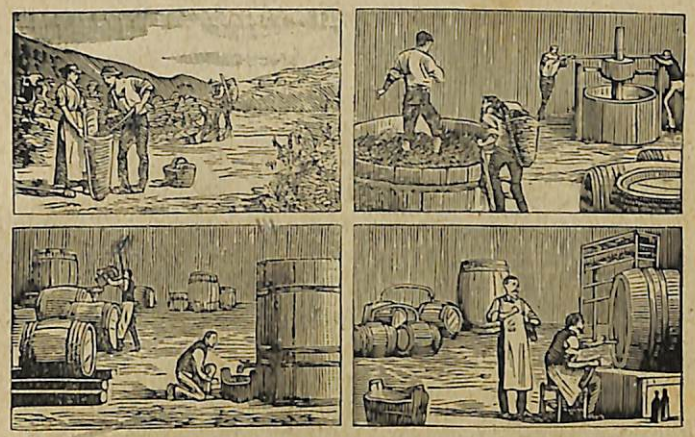

Նախագիծ. — 1. *Այգեկութք.* — 2. *Խաղողը կը ճմլեն հնձանին մէջ, յետոյ մամուլի տակ կը սեղմեն.* — 3. *Տակառներու մէջ կը փոխադրեն հնձանէն.* — 4 *Նիչերու մէջ կը լեցընեն: (Պատկերներուն հետևելով շարադրեցէ՛ք գինիի պատրաստութեան պատմութիւնը):*

ՄԵՏԱՔԸ

Նախագիծ. — *Արեւելեան առած մը կ'ըսէ.* **Ճամբորդութիւնով քսան տերեր բեհեզի կը փոխուի:** *Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ասիկա, բացատրեցէք նկարագրելով մետաքսի պատրաստութիւնը:*

ԴԱՄԱԿ

Նախագիծ. — *Հրանտ երէց եղբայր մը ունի որ մեծ քաղաք մը մեկնած է, երկու ամիսէ ի վեր: Կը գրէ իր այս եղբօրը զանի յանդիմանելով որ մինչեւ հիմա նամակ մը գրած չէ իրեն, հակառակ տուած խոստումին: Կը հարցնէ անոր առողջութիւնը, հանգստութիւնը, եւ թէ հաճելի եղա՞ծ է իրեն իր նոր բնակավայրը: Կը յայտնէ իր կարօտը: Կը խօսի իր ընտանիքին վրայ: Կը վերջացնէ նամակը յոյս յայտնելով իրմէ քիչ ատենէն ստանալու երկար նամակ մը: (Շարադրեցէ՛ք այս նամակը):*

ՀՐԴԵՀԸ

Նախագիծ. — 1. *Գիշեր. տուն մը կրակ առած է, ջրհանկիրները կը հանեն, ամբոխը կը վազէ.*— 2. *Ծուխի ետեւէ՝ կին մը կ'ողբայ կը կոծէ: Երիտասարդ գործաւոր մը անոր յուսահատութեան պատճառը կը հարցնէ. խեղճ կինը ցոյց կուտայ բոցերուն մէջ տունը ուր....*— 3. *Գործաւորը առաջ կը նետուի, պատուհանէն ներս կը մտնէ (ինչպէ՞ս).*— 4. *Տունին մէկ մասը կը փլչի. ամէն մարդ գործաւորը մեռած կը կարծէ.*— 5. *Վերջապէս պատուհանէն կ'երեւի.*— 6. *Ամէն ոք զինք կը շնորհաւորէ եւ կը ծափահարէ:*

ՑՈՒՆԸ

Նախագիծ. — *Սուրէն կը բացատրէ իր բոլոր Զարուհիին թէ. ինչպէս կը կառուցուի տուն մը. կը թուէ շինութեան համար գործածուած զանազան գործաւորներն ու արհեստաւորները (ճարտարապետ, հիւսն, որմնադիր, ծեփիչ, նկարիչ, կոպղարար, ապակեզործ, եւն.): Անոնց իւրաքանչիւրին դերն ու գործը: Անկարելի է որ մէկ մարդ մը այս բազմատեսակ արհեստները գիտնայ: Խորհրդածութիւն մը՝ աշխատութեան բաժանման օգուտներուն վրայ:*

ՆԱՄԱԿ

Նախագիծ. — *Դպրոցական մը իր մէկ բարեկամին նամակ գրելով կը նկարագրէ իր կատարած մէկ պտոյտը: (Շարադրեցէք այս նամակը նկարագրելով ձեր անձնապէս կատարած մէկ պտոյտը):*

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

(Վերաբաղի համար)

457. — *Թիւ 147, 153, 171, 188, 196, 200, 216, 222, 226, 239, 320, 321, 330, 343, 347, 349, 354, 358, 363, 367, 372, 376, 378, 379, 381, 386, 390, 394, 400, 401, 402, 403, 404, 406, 410, 411, 414, 415, 417, 420, 428, 434, 435, 441, 442, 443, 447, 451 հրահանգներու նախադասութիւններուն ամբողջապէս քերականական լուծումը կատարեցէ՛ք:*

458. — *Ուսուցչին հեռագրութեամբ ուղղագրեցէ՛ք Քերականութեանս պարունակած բոլոր արտասանելի ոտանաւորները:*

459. — *Նոյն ոտանաւորներու բոլոր բառերուն ստուգաբանութիւնը կատարեցէ՛ք, որոշելով պարզ, ածանցեալ, բարդ, ածանցաբարդ կամ կրկնաւոր լինելը, եւ զիրենք կազմող տարրերը:*

460. — *Դարձեալ նոյն ոտանաւորներու մէջէն ուսուցչին ընտրած բառերուն նշանակութիւնները բացատրեցէ՛ք եւ անոնց հոմանիշներ ու հականիշներ գտէ՛ք:*

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀՍՍՌ ԱրմՍՍՀ
ՀՊՄ Ա. ՄՅՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՄՅՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ՅԱՆԿ ԴԱՍԵՐՈՒ

Էջ

Յառաջաբան ե

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

Բառ, վանկ, տառ 1
Տառերուն տեսակները 2
Առոգանութիւն և առոգանական նշաններ 4
Ուղղագրութիւն և կետադրութիւն 6

ԲԱՌԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԿԱՄ ԽՕՍՔԻՆ ՄԱՍԵՐԸ

Խօսքին մասերը 11

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ

Անուններու տեսակները 11
Գոյականին թիւը 14
» յօդը 16
» հոլովը 18
Կանոնաւոր հոլովումներ 20
Անկանոն » 22
Ձայնական փոփոխութիւններ 24

ԱԾԱԿԱՆ

Ածական և իր տեսակները 28
Որակական ածական 28
Թուական » 30
Ցուցական » 32
Անորոշ » 34

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Դերանուն և իր տեսակները 37
Անձնական դերանուն 37
» փոխադարձ և անդրադարձ դերանուն 40

Էջ

ՄԱԿԲԱՑ

Մակբայ և իր տեսակները 100
Մակբայական ասացուածներ 102

ՇԱՂԿԱՊ

Շաղկապ և իր տեսակները 104

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ձայնարկութիւն և իր տեսակները 106

ԲԱՌԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հոմանիշ, հականիշ և բազմանիշ բառեր 109
Նմանաձայն և բնաձայն բառեր 109
Բառերուն յատուկ և փոխաբերական նշանակութիւնը 112

ԲԱՌԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պարզ, ածանցեալ և բարդ բառեր 117, 120
Հնչափոխութիւն ձայնաւորներու 122
Գոյականներու կազմութիւնը.—Ածանցեալ գոյականներ. 124, 126
Բարդ գոյականներ 128
Ածականներու կազմութիւնը.—Ածանցեալ ածականներ 130, 132
Բարդ ածականներ 134
Բայերու կազմութիւնը 136
Անցողական բայերու կազմութիւնը 138
Կրաւորական բայերու կազմութիւնը 140
Մակբայներու կազմութիւնը 142

ԲԱՌԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախադասութիւն 145
Նախադասութեան տեսակները 148, 150
Պարզ եւ բարդեալ նախադասութիւն 148, 150
Պարբերութիւն և լուծում 152
Յատկացուցիչ և յատկացեալ 156

	էջ
	42
Ցարաբերական դերանուն	44
Ցուցական »	46
Ստացական »	48
Անորոշ »	
ԲԱՅ	52
Բայ և իր հանգամանքները	54
Բային դէմքն ու թիւը	54
» ժամանակը	56
» եղանակը	58
Ըղձաբային խոնարհումը	60
Բային լծորդութիւնն ու խոնարհումը	62
Ա. լծորդութիւն. գրել (խոնարհում)	64
Բ. » խօսիլ »	66
Գ. » կարդալ »	68
Կանոնաւոր, զարտուղի և անկանոն բայեր	69–70
Ցուցակ զարտուղի բայերու	72
» անկանոն բայերու	74
Թողուլ բային խոնարհումը	76
Պակասաւոր և յարադրեալ բայեր	78
Բայերուն տեսակները	78
Էական բայ	80
Ներգործական և չեզոք բայ	82
Անցողական բայ	84
Կրաւորական »	86
Փոխադարձ և անդրադարձ բայեր	88
Եմ բային ժխտական խոնարհումը	90
Բայերուն ժխտական ձեւը	92
Խոնարհում ժխտական բայերու	
ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ	95
Նախադրութիւն և իր տեսակները	98
Նախադրութեան խնդիրը	

	էջ
Մնդիրներ	158
Բացայայտիչ և բացայայտեալ	160
Կոչական	160
Անուանն իբրեւ ածական	162
Պարագայական հոլովները	164
Ցօդերու գործածութիւնը	166, 168
Անուանին լրացուցիչները	170
Անուանին լուծումը	170
Ածականներու պաշտօնն ու չարքը	173
Ածականներու աստիճանները	173
Ածականն իբրեւ գոյական	176
Ածականն իբրեւ մակբայ	178
Ածականին լրացուցիչները	180
Ածականին լուծումը	180
Դերանուններու պաշտօնն ու գործածութիւնը	183
Դերանուններու լուծումը	186
Բային համաձայնութիւնը ենթակային հետ	188
Միակէմ և ենթակայէ զուրկ բայեր	190
Սեռի խնդիրի վրայ դիտելիք	190
Էական բայի և ստորոգելիի վրայ դիտելիք	192
Դերբայներ և իրենց գործածութիւնը	194, 196
Բայերուն պարզ և բաղադրեալ ժամանակները	198, 200
Պահակը բաղադրեալ ժամանակներու	202
Բայերու ժամանակներուն գործածութիւնը	204
Բային լրացուցիչները	206
Բային լուծումը	206
Նախադրութիւններու պաշտօնը	208
Նախադրութիւնն իբրեւ մակբայ և գոյական	210
Նախադրութեան լուծումը	210
Մակբայներու գործածութիւնը	212
Մակբայներու լուծումը	214
Շաղկապներու վրայ դիտելիք	216
Ձայնարկութեան վրայ դիտելիք	218

ՑԱՆԿ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ

	Էջ
Երթ դէպի դպրոց	3
Երկրագործին գանձը	8
Մեծամոլութիւն	12
Ցորեկն ու գիշերը	20
Քաղաքի և գիւղի կեանքը	24
Գայլն ու չուկը	28
Աղքատին հարստութիւնը	32
Երկու նապաստակները	38
Հողը	42
Ծպտած ագռաւը	46
Զար ընկերը	52
Որթատունկն ու եղէգը	63
Մարախն ու ճպուռը	73
Կատաղութիւնը	76
Համեստութիւնը	82
Հայ առածներ	94
Պզտիկ առասօսը	96
Գամբռն ու եզը	102
Յարատեւութեան հրաշքները	109
Էշն ու ձին	118
Գոլոմպոսի հաւկիթը	128
Երկինքը	134
Կամք եւ ջանք	141
Կռուազան Ջաուկը	146
Գիրքը	152
Հայ առածներ	158
Հզօրին իրաւունքը	164
Թռչունին բոյնը	168
Գեղացիի յամառութիւն	170
Տերեւաթափը	178
Զբօսանքը	184

	Էջ
Ոզկաղինի մը անկումը	188
Հանճարին այժը	192
Կայսն ու անդամալոյծը	205
Վզլդէրի կօչիկները	208
Հայ առածներ	214

ՑԱՆԿ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Մայրիկը	5
Գեղացին երգը	10
Անմաքուր աղան	16
Ոսկի հաւկիթը	23
Սիրոյ բոյնը	31
Կայծուկը	34
Բարեկամները	41
Ձնծղուկն ու նապաստակը	45
Թռչուններուն մահը	49
Կեանքի սայլակը	57
Աչխատանք	65
Գիրք եւ ոսկի	80
Կախօրրանը	89
Նեռը	97
Ձմրանկար	106
Քարականաչը	112
Հարցում	120
Անձնընտիրը	127
Մեր սիրտը	131
Վրէժխնդրութիւն	139
Թիթեռնիկին պատմութիւնը	142
Գեղեցկութիւն	149
Երազ մը	156
Առուակը	163
Մուկն ու կրիան	169
Երեք տառեր	174
Վարդն ու փուշը	180
Հեղեղն ու վտակը	186
Ծաղիկը	191

		Եջ
Իբիկումը		201
Սրտոյտը		207
Լուռ արցունքներ		212
Հավը		216
Ինչ կ'արժէր		219

ՑԱՆԿ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐՈՒ

Վարդուհիին պատուէրները	(պատկերաւոր)	27
Անհնազանդ գառնուկը	»	36
Փոքրիկ չարաճճին	»	51
Ուղղամտութիւն	»	71
Մկնիկը	»	77
Ծուլութեան հետեւանքները	»	91
Ընտանի կենդանիները	»	103
Խլուրդն ու ոզնին		108
Ինչո՞ւ համար կը սիրեմ մայրս		108
Շնորհաւորական նամակ		108
Մարդագայլը	(պատկերաւոր)	116
Մանուկն ու կաղինները	»	137
Դպրոցը		144
Երախտագիտական նամակ		144
Չարիքի դէմ բարիք	(պատկերաւոր)	155
Գամը	»	172
Նամակներ		182
Հայրը	(պատկերաւոր)	187
Հագուստները	»	203
Նաւաբեկութիւն մը	»	215
Ճամբորդութիւնները	»	220
Շնորհաւորական նամակ		220
Ուրիշ նամակ		220
Հրդեհը	(պատկերաւոր)	221
Տունը		221
Նամակ		221
Գինին	(պատկերաւոր)	222
Մեռաքսը		222
Նամակ		222

Հայաստանի Ազգային գրադարան
NL0431757

6057

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ց. Գազանճեան.—Նոր Քերականութիւն Արդի Հայերէն Լեզուի (Տարր. դասընթացք) 4 ղրշ.

» Նոր Քերականութիւն Արդի Հայերէն Լեզուի (Միջին դասընթացք) 6 ղրշ.

» Գազանիք և Արուեստ Սպասաւորեան 15 ղրշ.

» Մանկավարժութիւն և Դպրոցասիրութիւն 6 ղրշ.

LE FRANÇAIS.—Cours complet pour l'enseignement direct de la langue française. Première partie 3 ղրշ.

» II partie 5 ղրշ.

G. ZOBOU. — Correspondance et terminologie commerciales. Français-Turc 20 ղրշ.

ՄԱՍԼՈՅ ՏԱԿ

Ց. Գազանճեան.—Նոր Քերականութիւն Արդի Հայերէն Լեզուի (Բարձրագոյն դասընթացք)

LE FRANÇAIS.—III partie

— Partie du maître (les 3 années en un seul volume)

Կ. Բաբանեան.—Սպրդ. Գաղութքին (Միջին դասարան.)

» Essai sur l'Histoire de la Littérature Ottomane

Մ. Նուպարեան.—Առձեռն Յունա-Հայ բառարան